

*0: EK
*1: 2010-2011
*2: 27
*3: WordXP
*4: 27ste vergadering
*5: Dinsdag 17 mei 2011
*6: 10.15 uur
**

Voorzitter: Van der Linden

Tegenwoordig zijn 67 leden, te weten:

Asscher, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Benedictus, Van den Berg, Van Bijsterveld, De Boer, Broekers-Knol, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Engels, Flierman, Franken, Goyert, De Graaf, Hamel, Hendrikx, Hermans, Ten Hoeve, Hofstra, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Janse de Jonge, Van Kappen, Kneppers-Heijner, Knip, Koffeman, Kox, Kuiper, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Linthorst, Meindertsmä, Meurs, Noten, Peters, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Russell, Schaap, Schuurman, Slager, Slagter-Roukema, Smaling, Staal, Strik, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Tiesinga, Vedder-Wubben, Vliegthart, De Vries, De Vries-Leggedoor, Werner, Westerveld, Willems en Yildirim,

en de heer Donner, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de heer Kamp, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Teeven, staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, en de heer Atsma, staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Meulenbelt, Thissen en Elzinga, wegens bezigheden elders;

Lagerwerf-Vergunst en Biermans, wegens verblijf buitenslands.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B

!Rapport commissie-Brouwer-Korf!

Aan de orde is het **beleidsdebat** over **de rol van de overheid bij digitale dataverwerking en -uitwisseling in het kader van het rapport van de commissie-Brouwer-Korf**.

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van harte welkom in de Eerste Kamer.

Het woord is aan mevrouw Tan.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Tan** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. Dezer dagen draait in de bioscopen de documentaire Inside Job van Charles Ferguson. De film gaat over de economische crisis die in het voorjaar van 2008 in de Verenigde Staten begon door het instorten van banken als Bear Stearns en Lehman Brothers. Uiteindelijk hebben de bankiers zich met miljoenen dollars verrijkt ten koste van miljoenen gewone mensen. Hun invloed reikt tot in de hoogste kringen van de overheid en de wetenschappelijke wereld. Hoogleraren Economie van Harvard en Columbia University brengen voor hen positieve rapporten uit tegen extreem hoge honoraria. Tot op de dag van vandaag lukt het de overheid niet greep te krijgen op de financiële sector: niet op de bonuspraktijken en niet op de rest. In 2008 publiceerde Jeroen Smit het onthullende en schokkende verhaal over de deconfiture van ABN AMRO in "De Prooi". Vergeleken bij Inside Job is dat kwantitatief gezien qua impact kinderspel, maar inhoudelijk gezien is het in overtreffende trap meer van hetzelfde. Is tegen deze praktijken nog enig kruid gewassen?

De westerse wereld heeft wellicht nog wat te leren van zogenaamde derdewereldlanden zoals China of de landen van de Arabische lente, in plaats van het gebruikelijk arrogante vingertje te heffen richting samenlevingen "die nog het nodige te gaan hebben" voor ze de verheven Westerse standaarden bereiken. Met behulp van nieuwe media blijken burgers van die landen immers de kans te grijpen voor het van onderop aan het wankelen brengen van gevestigde dictaturen. Nieuwe media als vehikel voor democratisering, als remedie tegen oligarchieën van gevestigde regimes bestaande uit old boys networks à la de Inside Job van Manhattan?

Daar is wel moed voor nodig, eens temeer als de openheid en openbaarheid van bovenaf aan banden worden gelegd. In de Nederlandse verhoudingen vergt het een actieve opstelling van bevolking en politiek. Nog onlangs heeft minister Donner bij de dag voor de persvrijheid de journalistieke wereld weer eens de kast op gekregen -- dat was niet voor het eerst -- door beperkingen op de WOB uit kostenoverwegingen aan te bevelen en daarvoor ook nog een beleefd applausje te krijgen op de Dag van de persvrijheid. Een kunststukje, met daarna ook nog veel publiciteit achteraf van diezelfde journalisten die alsnog kritiek in de media naar voren brachten.

Maar de regering doet er ons inziens wel goed aan, zichzelf te behoeden voor het zich ingraven in het uitgesleten karrenspoor van de bezuinigingen. Hoe noodzakelijk die volgens deze regering ook zijn, als die resulteren in financiële oogkleppen zou dat wel eens onbedoelde tegenkrachten kunnen losmaken, zoals bijvoorbeeld een hausse aan WikiLeaks. Proefballonnen, al dan niet doorspekt met badinerende metaforen over

fabricage van worsten, zouden maar zo effecten van de tovenaarsleerling kunnen krijgen.

Het denken en doen in de digitale samenleving kenmerkt zich naar de opvatting van de Partij van de Arbeid door disbalans tussen overheid en instanties enerzijds en de individuele burger anderzijds. Naast dit eendimensionale sudokudenken is meer cryptogramachtige verbeelding aan de macht hoognodig voor het kunnen grijpen van geboden kansen. Voor een beweging van onderop is immers nodig dat de burger meer empowered wordt door een beter besef van kansen en risico's, gevoed door meer transparantie in de informatie daarover. Geen bezuinigingsoogkleppen dus, maar juist ruim baan voor de WOB!

Het parlement heeft hierbij een voortrekkersrol, gesecondeerd door groepen uit de samenleving zoals Bits of Freedom, Privacy First en Ambtenaar 2.0. Naast informatie over wetgeving en overheidsprojecten met inbegrip van die over gegevensbestanden is om te beginnen meer bewustzijn, kennis en informatie nodig over hetgeen aan gegevens is verzameld over individuele burgers en hoe daarmee wordt omgegaan. Ook daarvoor zal de overheid uit de karrensporen van het sudokudenken moeten treden en meer rechter- naast linkerhersenhelft moeten aanspreken. Wat is hierop de visie van de regering?

Immers, naast de ongekende kansen die de digitalisering de samenleving te bieden heeft, zijn er uiteraard ook net zo veel ingrijpende risico's. In de Volkskrant van 7 mei stond het artikel Spion in je broekzak van Sander Heijne. De Duitse politicus Malte Spitz kostte het de nodige moeite, alle gegevens te bemachtigen die het telecombedrijf T-Mobile over hem heeft opgeslagen. Aan de hand van die gegevens was zijn hele leven volledig te reconstrueren. De tussenkop in dit artikel luidde Bij Orwell wist alleen de overheid alles.

Onlangs zijn in de Nederlandse pers verontrustende berichten verschenen over de wijze waarop bijvoorbeeld TomTom en KPN met in hun bestanden opgeslagen gegevens omgaan. Hoe heeft onze overheid het toezicht op bedrijven en de rechten van burgers op inzicht, controle en toegang tot opslag van eigen persoonsgegevens gewaarborgd? Kan de regering daar een visie op geven?

In de Verenigde Staten hebben de senatoren John Kerry van Massachusetts en John McCain van Arizona van de Democratische respectievelijk de Republikeinse partij een initiatiefwetsvoorstel ingediend voor de privacybescherming van consumenten op internet. Alle commotie ten spijt rond een meerderheid in de Eerste Kamer voor de coalitie of niet en de gevolgen daarvan voor dit kabinet, is het toch genoegzaam bekend dat de positie van de Amerikaanse senaat van een gans andere orde is dan die in het Nederlandse bestel. De portee van dit bipartiete initiatief door senatoren van deze statuut is significant voor de politieke lading die deze kwestie in de Verenigde Staten krijgt. Het wetsvoorstel verplicht bedrijven tot: beveiliging van gegevens, het inlichten van consumenten dat hun

gegevens worden opgeslagen met een opt-outmogelijkheid, een opt-inverplichting bij gevoelige gegevens als over medische zaken of religie, het bieden van de mogelijkheid aan de consument van toegang tot en correctie van diens verzamelde gegevens, het bieden van de mogelijkheid aan de consument om te verzoeken tot het stopzetten van het verzamelen of distribueren van gegevens en het beperken van het verzamelen van informatie over een individu tot het benodigde voor een specifieke transactie voor een specifieke periode.

Is het niet de hoogste tijd dat de regering de wetgeving rond identiteitsmanagement ter hand neemt: de afbakening van rechten en plichten tussen individuen en instanties ten aanzien van profilering en privacy? Wat is hierop de visie van de regering?

De kansen die Web 2.0 aan burgers biedt voor het doorbreken van structuren in combinatie met risico's voor de persoonlijke levenssfeer zijn evenzeer aan de orde bij de digitalisering door de overheid zelf. Wij gaan nu allereerst in op de beantwoording van onze schriftelijke vragen in de kabinetsbrief van 29 april. Vervolgens gaan wij in op de aanbevelingen van de WRR en de vooruitzichten voor de toekomst.

Het dossier waar we het vandaag over hebben, is twee jaar geleden, in 2009 aan de Tweede Kamer aangeboden en een jaar later aan de Eerste Kamer. De fractie van de Partij van de Arbeid heeft onlangs bij schriftelijke vragen van april 2011 vier zeer recentelijk verschenen rapporten betrokken, te weten "Databases. Over ICT-beloftes, informatiehonger en digitale autonomie" en "Check in/Check uit. Digitalisering van de openbare ruimte", beide van het Rathenau Instituut, iOverheid van de WRR en het rapport van de staatscommissie-Thomassen (Staatscommissie Grondwet 2010, nr. 67).

In de kabinetsbrief van 29 april 2011 geeft de regering aan, separaat te zullen reageren op het WRR-rapport dat inderdaad pas op 15 maart jongstleden aan de minister van BZK is aangeboden. Niettemin wil de regering wel verschillende hoofdzaken uit dat rapport in de kabinetsreactie van 29 april behandelen.

De kabinetsreactie als totaal overziende, is de PvdA-fractie vooral getroffen door het gebrek aan urgentiebewustzijn dat daaruit naar voren komt, zeker afgezet tegen de teneur in de zojuist genoemde rapporten. De speech waarmee minister Donner het WRR-rapport in ontvangst nam, was zoals gebruikelijk spitsvondig, maar er was inhoudelijk helaas sprake van een soortgelijk gebrek aan de volgens ons benodigde urgentie.

Het hoofdrapport van de WRR met de titel iOverheid signaleert immers dat de facto en bijna ongemerkt samenhangende informatiestromen het karakter van de overheid domineren, waarmee nieuwe mogelijkheden, maar ook afhankelijkheden en kwetsbaarheden voor zowel de overheid als haar burgers ontstaan. Dit gebeurt terwijl in de dagelijkse praktijk allerm minst vanuit een samenhangende visie wordt bestuurd, maar overheidsinitiatieven tot digitalisering met

bijbehorende informatiestromen binnen de verschillende sectoren geïsoleerd van elkaar worden ontwikkeld. De WRR stelt dat de overheid alert dient te zijn op de kwaliteit van de informatie -- kwaliteit in de zin van karakter, betrouwbaarheid, kenbaarheid, contextualiteit en herleidbaarheid -- en op de organisatorische inbedding van informatiestromen. Openheid en transparantie richting burgers is volgens de WRR nodig, zodat zij inzicht krijgen in wat over hen geregistreerd is en ondersteuning beschikbaar is indien correctie noodzakelijk is. Dit laatste is een zeer essentieel punt.

Wat is de reactie van de regering op de in de expertmeeting in deze Kamer van februari jongstleden gesignaleerde foutpercentages in bestanden van onder andere de Belastingdienst? De Rekenkamer gaf in die expertmeeting aan dat een streven van 70% foutloze registratie niet werd gehaald, zonder dat bekend was hoeveel het reële foutpercentage dan wel bedroeg. Deze fouten kunnen burgers enorme overlast bezorgen. Hoe beschermt en ondersteunt de overheid haar burgers hierin?

De WRR verkennende studie nr. 47 "Rolverdeling tussen Overheid en Burger bij Bescherming van Identiteit" door Jelle Attema en David de Nood heeft drie conclusies. Ten eerste, de stelling dat privacy een gepasseerd station is voor burgers wordt door de onderzoeksresultaten ontkracht. Ten tweede, burgers wensen een strakkere regie van de overheid op het gebruik van het burgerservicenummer in het maatschappelijk verkeer. Ten derde, respondenten willen inzage hebben in eigen elektronische dossiers, zodat ze gegevens kunnen corrigeren en kunnen zien wie gegevens bewerkt en inziet. Dit laatste punt, de controle over de toegang tot de eigen gegevens, is zeer essentieel.

Vervolgens stelt de WRR in de epiloog van het rapport dat de overheid niet alleen verantwoordelijk is voor het eigen gebruik van ICT, maar ook voor de ontwikkeling van de informatiesamenleving in zijn algemeenheid, met inbegrip van de informatiemacht van mondiale spelers als Google, Facebook en Apple. In de reactie van 29 april 2011 gaat de regering nauwelijks in op deze rol en verantwoordelijkheid van de overheid en evenmin op mogelijke voornemens om inhoud en vorm te geven aan haar systeemverantwoordelijkheid, terwijl de overheid voor haar burgers dient op te komen ten opzichte van die genoemde private partijen. Evenmin gaat de regering in op de vraag, die we ook schriftelijk gesteld hebben, over het dilemma zoals geformuleerd door John Naughton in het dagblad the Guardian: "Live with the WikiLeaks world or shut down the net, it's your choice".

Niets van dat al, de regering volstaat in het slot van de reactie met een op handen zijnde meldplicht datalekken en de constatering dat Googlezoekopdrachten geen deel uitmaken van de telecommunicatieverkeersgegevens. Dit wekt eens te meer bevreemding afgezet tegen de publieke ophef die bijvoorbeeld is ontstaan door de genoemde praktijken van TomTom en KPN met het

doorspelen van gegevens. Kan de regering dan hier en nu, in dit plenaire debat, hier een uiteenzetting over geven?

Op diverse plaatsen wordt in de kabinetsreactie ingegaan op de afweging tussen veiligheid en privacy, uitmondend in de conclusie dat een zorgvuldige afweging plaatsvindt op basis van evenwichtige regelingen met voldoende waarborgen. Hoe denkt de regering echter over de recente bevindingen met de opslag van biometrische gegevens, iets waaraan de Tweede Kamer zo haar conclusies heeft verbonden, en over de steekproef van het CBP naar de gegevensuitwisseling tussen opsporingsdiensten en telecommunicatieaanbieders, waarbij het nodige niet in orde bleek te zijn? Dit geeft de burgers toch gerede aanleiding tot gevoelens van onbehagen? Graag een reactie.

Om te beginnen is naar de mening van de PvdA-fractie meer urgentiebewustzijn op zijn plaats, gelet op de schaal waarop digitalisering van de samenleving inmiddels heeft plaatsgevonden. Professor Corien Prins, lid van de WRR, wees in de expertmeeting in de Eerste Kamer van februari 2011 op de omstandigheid dat de digitalisering over meer gaat dan losse applicaties. Er is volgens professor Prins een gekoppelde, verketende en vernetwerkte wereld ontstaan, waarin de burger wordt geconfronteerd met wel honderd organisaties binnen één dossier waarbij hij moet aankloppen als er iets niet klopt. Een onderzoek van het CBP naar de vraag in hoeveel databases mensen zitten, wijst uit dat een maatschappelijk weinig actieve persoon toch nog altijd in zo'n 250 databases zit en maatschappelijk actieve individuen zoals wij wel in 1000, 1500 of zelfs meer databases, waar dus nog eens zo'n honderd organisaties achter zitten.

De kabinetsreactie noemt een verkennend onderzoek naar het aantal overheidsdatabases waarin de Nederlandse burger geregistreerd staat, een onderzoek van 2009, dat geen betrouwbare schatting kon geven. Waarom vindt hierover op korte termijn geen nader onderzoek plaats door de regering? Dit is toch ook relevant voor de standpuntbepaling die de regering aankondigt over het rapport van de staatscommissie-Thomassen over een eventuele grondwetbepaling over dit thema? Wanneer is overigens dat standpunt over aanpassing van informatie(grond)rechten naar aanleiding van de digitale ontwikkelingen te verwachten?

Professor Prins refereerde bovendien aan de constatering in het rapport van de commissie-Brouwer-Korf dat naast handhaving ook advisering en voorlichting cruciaal zijn, onder andere over de interpretatie van essentiële criteria als doelbinding. In de kabinetsreactie bevestigt de regering dat voor de advisering aan de professionals in het kader van het rapport van de commissie-Brouwer-Korf per 1 januari 2012 drie fte's voor het servicecentrum privacy en veiligheid zijn vrijgemaakt. De regering verwacht hiermee voldoende ondersteuning te kunnen bieden. In het voorlopige verslag van februari 2010 heeft de PvdA-fractie onder andere haar zorgen geuit over de uitholling van privacywaarborgen door gebrek aan robuustheid

van het toezicht in combinatie met achterblijvende bewustwording bij professionals en burgers, dit mede naar aanleiding van signalen vanuit het CBP. Is er, gelet op de aard en omvang van de problematiek, niet veel meer prioriteit nodig, ook in menskracht en budget, ter bescherming en ondersteuning, niet alleen van professionals, maar ook van individuele burgers? Waar kunnen die burgers terecht bij fouten in de registratie van hun persoonsgegevens in de genoemde massa aan databases en daarmee samenhangende organisaties?

Bij de behandeling van het wetsvoorstel ter invoering van het burgerservicenummer in 2008 heeft de PvdA-fractie met nadruk gevraagd naar een algemeen ex ante toetsingskader voor sectorale regelingen voor de toepassing van het bsn. De regering verwees naar nadere uitwerking in later stadium, ex post dus, in de sectorale toepassingen. In deel II van het WRR-rapport "De staat van informatie" worden de verwijzingsindex risicojongeren en het epd aan de hand van de beginselen in het toetsingskader langsgelopen en voorzien van op onderdelen zeer kritische kanttekeningen. Het rapport "Databases. Over ICT-beloftes, informatiehonger en digitale autonomie" van het Rathenau Instituut bevat case studies van de ov-chipkaart, het epd, het elektronisch kinddossier, klantenprofielen, het Schengen Informatie Systeem en de GBA. Heeft de regering kennisgenomen van de conclusie? Ik citeer: "Alles bij elkaar genomen schetsen de case studies een vrij onthutsend beeld van wat er in de praktijk kan misgaan bij het gebruik van databases. Deze risico's hangen samen met de keuzes die worden gemaakt over de architectuur van de betreffende database."

In de reactie van 29 april 2011 verwijst de regering naar de komende visie op het WRR-rapport. De PvdA-fractie verneemt graag bij dezen een indicatie van de regering over de urgentie waarmee deze vraagstukken worden ingeschat en opgepakt. De kabinetsreactie vermeldt de toezegging van de toenmalige staatssecretaris van BZK, gedaan op 13 oktober 2010, dat zij over twee jaar zal rapporteren over de mogelijkheid om te komen tot een overkoepelend beoordelingskader. In juli 2007 heeft dezelfde staatssecretaris bij de behandeling van de Wet inzake het bsn in de Eerste Kamer een evaluatie toegezegd over vier jaar, dat is dus juli 2011. Die evaluatie betreft dus ook het toegezegde servicepunt met doorzettingsmacht voor burgers. Op welke wijze is de regering voornemens de werkzaamheden voor die evaluatie en voor het overkoepelend beoordelingskader op elkaar af te stemmen?

Op onze vragen over de bijna spreekwoordelijke overheidsmissers bij grootschalige ICT-projecten is in de kabinetsreactie het antwoord achterwege gebleven op de vraag in hoeverre de centrale positie van de rijks-CIO's als onderdeel van de bureaucratie van de rijksdienst voldoende tegenwicht kan bieden bij de gebruikelijke valkuilen bij grootschalige ICT-projecten in opdracht van de rijksdienst. Ook willen wij graag een antwoord op de vraag over de

constatering van de WRR dat geloofwaardige evaluaties zeldzaam zijn, omdat -- zo die al plaatsvinden -- de discussie blijft steken in de veiligheid van de technologie dan wel de financiële debacles. Is de regering voornemens meer aandacht te geven aan de kwaliteit van evaluaties?

Tot zover de analyse van de WRR. Ik kom nu bij de aanbevelingen van de WRR. De WRR bepleit een paradigmawisseling van een e-overheid naar een iOverheid en wil de spagaat verkennen van de overheid die de dienstverlening aan burgers verbetert enerzijds en tegelijkertijd waakt over grondrechten zoals privacy en autonomie van burgers anderzijds. Is dit niet de gebruikelijke spanning tussen rechten en plichten van individuen en groepen, inclusief publieke en private instituties waarin de overheid als wetgever een ordenende kernfunctie vervult? Ligt dan, toegespitst op nieuwe media, het spanningsveld van de burger niet eerder tussen de behoefte aan profilering, zoals op Facebook en dergelijke, versus die aan privacy en zelfbeschikking? Wat is de visie van de regering?

Concreet komt het WRR-advies neer op het instellen van instituties als een permanente commissie voor de iOverheid, een iPlatform en een iAutoriteit met doorzettingsmacht. Tot verwondering van de PvdA-fractie blijkt hieruit niets anders dan een traditionele top-downbenadering met voorbijgaan aan de elders in het WRR-rapport bepleite betrokkenheid van de samenleving. Waaruit blijkt een meer actieve inbreng van de samenleving, groepen en individuele burgers? Waarom wordt de burger niet veel meer interactief betrokken bij de digitale middelen? Wat is de mening van de regering?

Wat is de meerwaarde van nog meer instanties naast de bestaande zoals het CBP? Komen er andere instrumenten, methoden of werkwijzen? Zo ja, welke dan? Waarom zouden die ineens wel effectief zijn en waarom kunnen die niet worden toegepast door de bestaande instanties? Komt er een herhaling van zetten zoals met de Centra voor Jeugd en Gezin naast de Bureaus Jeugdzorg? In plaats van verbeteringen brengen grote extra investeringen meer belasting voor de dienstverlening volgens het gebruikelijke bestuurlijke Pavlovreactiepatroon.

1. We hebben een probleem dus we stellen nog een instantie in waarmee we aangeven "iets" te doen. Die instantie noemen we autoriteit, taskforce of iets dergelijks en die gaat soortgelijke instanties beconcurreren, waardoor de uitvoering extra en vaak tegenstrijdige instructies krijgt
2. De instantie krijgt targets, meestal kwantitatief, want kwaliteit is moeilijk meetbaar. Daartoe wordt een informatiesysteem ontwikkeld, want "meten is weten". Jammer genoeg alleen van het kwantitatieve deel van het product.
3. De werkvloer moet bijhouden of de targets worden gehaald. Dus de bureaucratische last wordt groter, temeer als ook protocollen zijn voorgeschreven. De administratieve belasting gaat nog meer ten koste van de beschikbare capaciteit voor de primaire taak.

4. Het systeem van honorering en subsidiëring op basis van kwantitatieve prestaties houdt het risico in van perverse prikkels.

5. De beschikbare informatie leidt tot schijnzekerheid, want de kerninformatie, de kwaliteit en wat de klant daarvan vindt, ontbreekt.

6. De professional komt minder aan het eigenlijke werk toe.

Kortom: de klant gaat er in alle opzichten op achteruit.

Geeft dit niet aan dat het om meer gaat dan de WRR-spagaat tussen dienstverlening en privacy? Naar onze mening is nog onvoldoende het besef doorgedrongen dat de effectiviteit en efficiency van het overheidsfunctioneren als zodanig in het geding is. Herkent de regering het boven geschetste beeld dat de bestaande informatiseringspraktijk de kwaliteit van de dienstverlening aan de burger eerder aantast dan verbetert?

Bij de uitvoerende taak van de overheid is het begrijpelijk dat de automatisering in eerste instantie heeft geleid tot registratie van allerlei gegevens. De nieuwe geavanceerde technologieën maken echter een tot dusverre te weinig toegepaste individuele insteek mogelijk. Het kantelen van algemene databestanden naar op het individu geconcentreerde gegevensverzamelingen biedt een uitweg voor ogenschijnlijk onoplosbare patstellingen vanwege privacy- en veiligheidsrisico's.

Als veel voorkomend probleem bij het systeemontwerp signaleert de WRR de zogeheten "function creep", doelvervuiling tijdens de doorlooptijd bij de ontwikkeling van systemen met als resultaat een onontwarbaar systeem met alle gevolgen van dien voor de praktijk van de uitvoering en de kosten. Een ander veel voorkomend fenomeen is het aanbod dat de vraag creëert. Er is een nieuwe techniek waar een toepassing bij wordt gezocht of er is een bestand ontwikkeld waarvan al te gemakkelijk gebruik gemaakt wordt. Een voorbeeld is het Schengenbestand, waarop naast de oorspronkelijke drie inmiddels zo'n honderd gebruikers zijn aangesloten. Is de regering zich bewust van de risico's van deze koppelingen voor burgers, zeker gelet op de eerder door de Rekenkamer gesignaleerde foutregistraties? Is hier geen strenge effectiviteitstoets vooraf nodig op basis van wettelijke criteria?

Van belang voor de kwaliteit van beleid en praktijk zijn waarborgen voor het opdrachtgeverschap en toezicht in de vorm van instrumenten en instituties. Instrumenten als privacy impact assessment (PIA), privacy by design, privacy enhancing technologies (PET) en gateway reviews zijn de meest gangbare. Over de PIA's hebben wij schriftelijke vragen gesteld die deels zijn beantwoord. In aanvulling daarop de vraag hoe de regering de PIA's en de overige genoemde instrumenten wil inzetten bij de ontwikkelingstrajecten en of de regering een vorm als social impact assessment denkbaar acht? Hoe denkt de regering over versterking van het toezichtinstrumentarium met verplichte openbaarheid bij onderzoek naar praktijken van

bedrijven en over hogere sancties, zoals dwangsommen en boetes?

Inzake de instituties geeft de regering aan vooralsnog vast te houden aan de huidige opzet van het CBP. Niettemin wijst het CBP bij voortduring op knelpunten bij de uitvoering vanwege capaciteitstekort. Uit de samenleving komen inderdaad signalen over moeilijke toegang tot het CBP tot op het niveau van Kamerleden van de Eerste Kamer, zoals bij de voorbereiding van de besluitvorming over de slimme meters. Acht de regering het ter versterking van een robuuste toezichtfunctie niet raadzaam de capaciteit van het CBP uit te breiden met meer fte's en daarnaast de taak van het CBP meer toe te spitsen op het toezicht op naleving van de wet? Zou dan het servicecentrum ter ondersteuning van veiligheid en jeugdzorgprofessionals niet moeten worden verbreed naar alle sectoren en naar burgers naast professionals? Uiteraard zijn de drie fte's dan helemaal niet meer voldoende.

Essentieel in de WRR-aanbevelingen is de permanente commissie die jaarlijks rapporteert over de staat van de informatie, met inbegrip van een effectiviteitstoets van koppeling en verwerking van persoonsgegevens, inclusief de effectiviteitstoets vooraf, en van een evaluatie van lopende, gestrande en afgeronde projecten. Kan de regering aangeven of een dergelijk instituut niet zozeer rechtstreeks aan het parlement rapporteert, maar ook kan worden gepositioneerd als specifiek onderdeel van het onderzoeksbureau van de Tweede Kamer zelf? Meer in het algemeen: zijn genoemde instrumenten niet alleen voor bestaande instituties maar ook voor de Tweede Kamer toepasbaar?

De WRR-aanbevelingen zijn volgens de PvdA-fractie kenmerkend voor de eenzijdige nadruk op de overheid enerzijds en de veronachtzaming van de individuele behoeften en mogelijkheden van de burger anderzijds. Er dient een meer gelijkwaardige wisselwerking te komen tussen de instituties die namens ons werken en de individuen voor wie ze dat doen. Met behulp van Web 2.0 kan de burger de resultaten van democratie en dienstverlening eerder en beter beïnvloeden. Stemmen met de voeten wordt stemmen met de vingers. De burger moet als eerste de beschikking over zijn persoonsgegevens hebben. Het beschikkingsrecht voor instituties daarover moet uitzondering in plaats van regel worden. Is de regering bereid een wetsvoorstel inzake identiteitsmanagement voor te bereiden, mede gebaseerd op het voorstel van de VS-senatoren Kerry en McCain?

Overheidsprojecten moeten standaard zijn voorzien van openbare kosten-batenanalyses, openbaarheid van haalbaarheidsstudies, pilots en onderzoeksrapportages, ondersteuning door externe expertmeetings en onafhankelijk advisering. Publieke betrokkenheid door openheid over opdrachtverstrekking, reikwijdte, inhoud en resultaten van onderzoek en ontwikkeling van door de overheid gefinancierde systemen is een must. Door transformatie naar bottom-up in plaats van top-down kan vanuit de burger tegenmacht ten

opzichte van grootmachten in de publieke en private sector worden gegenereerd, met een voortrekkersfunctie van de volksvertegenwoordiging, vooral de Tweede Kamer. Ook particuliere instanties als consumentenorganisaties, mediaprogramma's, zoals Radar, en privacygroepen hebben een aanjaagfunctie. Door de openbaarheid en transparantie van instituties te waarborgen dient de overheid zich te verantwoorden ten opzichte van de burger in plaats van vice versa. Inperken van de WOB is dus uit den boze. Graag een reactie van de regering op deze visie.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Dagelijks laten u en ik digitale sporen achter. Wie, waar, wanneer wij bellen of mailen, wat we kopen -- denk aan de barcode -- welke tv-programma's wij bekijken, welke medicijnen wij gebruiken: het is bij vele anderen bekend. Soms laten wij die sporen vrijwillig achter, omdat we een tegenprestatie ontvangen of denken te ontvangen als gewaardeerde klant, maar wij weten niet dat we op grond van die informatie in het vervolg misschien juist zullen worden uitgesloten. Wij realiseren ons niet of nauwelijks dat Hyves, Facebook, Twitter en LinkedIn al onze gegevens, meestal geanonimiseerd, gebruiken en verkopen. Ook worden veel sporen ons afgedwongen door de overheid op doorgaans gerespecteerde gronden, maar dan weten wij evenmin wat er in werkelijkheid met "onze" gegevens gebeurt. Men weet ontzettend veel van ons terwijl wij dat zelf niet weten.

De overheid houdt ons in de gaten met passagierslijsten, met controle van ons betalingsverkeer, met blacklists op EU- of VN-niveau en is door middel van de bewaarplicht verkeersgegevens een permanente luistervink. Het CIOT wordt naar het schijnt 300.000 keer per maand bevraagd, dat wil zeggen 10.000 keer per dag. Bedrijven analyseren ons koop- en betaalgedrag en maken daar door middel van statistische bewerkingen profielen van, waarmee men ons een identiteit toekent en eigenschappen toedicht, die wij misschien niet eens zouden willen hebben.

De vraag is: is dat nu zo erg? "Nee", zegt een slinkende groep mensen, "want ik heb niets te verbergen". Dat zei bijvoorbeeld de presentator van een populair BBC-programma -- hij stond gisteren in de NRC -- en hij maakte zijn eigen rekeningnummer bekend. In een mum van tijd wist iemand zich toegang tot zijn rekening te verschaffen om een maandelijks afschrijving aan te maken van £500 naar een goed doel. De man is sindsdien van mening veranderd. Ook is de toezetting in de pers niet meer negatief. Datalekages zijn nu serieus nieuws in Engeland. Er is zelfs een minister over gestruikeld. Het privacybewustzijn, dat in Nederland tot voor kort bijzonder laag was -- 32% in 2008 ten opzichte van een gemiddelde in de Europese Unie van 68% -- is beduidend gestegen.

Een recente voorstudie voor het WRR-rapport toont aan dat privacy voor de burger beslist geen gepasseerd station meer is. De respondenten in dat onderzoek geven aan dat zij inzage willen hebben in de elektronische dossiers, zodat ze gegevens kunnen corrigeren en weten wie de gegevens inziet en bewerkt.

Het is dus zeker belangrijk om als burger zo veel mogelijk een afweging te maken waar en wanneer je sporen achterlaat. Ik moet daarbij vaak denken aan een roman uit de jaren dertig van de vorige eeuw: "Der Mann ohne Eigenschaften". Nu krijgt een burger, die wel eigenschappen heeft, er een of meerdere opgeplakt, die hij of zij niet wil. Erger is nog wanneer iemand anders zich jouw identiteit toe-eigent. Dat is niet zo moeilijk. "Spoofing" heet dat in het jargon. Ik wil graag van de bewindslieden horen wat zij tegen deze gedragingen in onze "geketende netwerken" denken te ondernemen en wel tegen de achtergrond, dat identiteitsfraude in de Verenigde Staten wordt gezien als de snelst groeiende vorm van misdaad. Ik kom er straks nog even op terug.

Vandaag wil ik spreken over het vinden van een balans tussen het overheidsbelang tot dataverzameling en -verwerking ten behoeve van voornamelijk veiligheid en preventie enerzijds en de inbreuk op het recht op eerbiediging van het privéleven en de bescherming van persoonsgegevens anderzijds. Aan dit onderwerp zijn door de CDA-fractie in de algemene politieke beschouwingen van 2008 al beschouwingen gewijd. Wij spreken hier over de werking van twee grondrechten: de artikelen 7 en 8 van het Europese Handvest met analoge bepalingen in artikel 8 EVRM en artikel 10 van de Grondwet. Beperkingen op deze rechten voor de burger zijn mogelijk, maar die moeten aan strikte voorwaarden voldoen.

Ik zal eerst trachten de schuivende panelen van de twee gebieden aan te geven. Daarna zal ik ingaan op de stukken die de beide bewindspersonen ons als antwoord op onze vragen hebben toegestuurd, waarin een aantal maatregelen wordt voorgesteld. Overigens mijn dank voor de toezending van deze stukken. Ten slotte leg ik een aantal aandachtspunten en suggesties voor, die onder meer zullen uitmonden in een motie met betrekking tot het wetgevingsproces.

Er is al veel geschreven en ook veel geregeld met betrekking tot de verhouding tussen veiligheid en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. De uitgangspunten voor de privacybescherming zijn neergelegd in de Wbp van 2001, die is gebaseerd op een richtlijn van 1995. De hoofdlijn betreft de informatie aan en de toestemming van de betrokkene, zijn inzage- en correctierecht en de doelbinding. Dat laatste wil zeggen dat alleen onder bepaalde voorwaarden gegevens mogen worden gebruikt buiten het domein waarvoor zij zijn verzameld. Deze uitzonderingen zijn:

- het voorkomen, opsporen en vervolgen van strafbare feiten;
- de bescherming van belangrijke financiële en economische belangen van de staat;

- de bescherming van de betrokkene of de rechten en vrijheden van anderen.

Van deze uitzonderingsmogelijkheden is in een hele serie wetten gebruik gemaakt. Een groot aantal daarvan dateert al van vóór 9/11, maar ook daarna zijn er stelselmatig nieuwe of meer uitgebreide bevoegdheden voor politie en Openbaar Ministerie bijgekomen. Daar spelen natuurlijk maatschappelijke ontwikkelingen een rol. Ik denk aan de toename van de georganiseerde criminaliteit, de toename van de bevolkingsdichtheid met als gevolg minder sociale controle, alsmede technologische ontwikkelingen waardoor datamining en profilering mogelijk zijn gemaakt. Wij kunnen echter -- en in het Rathenaurapport staat het nog eens netjes op een rij -- in de uitbreiding van wetgeving een aantal trends onderscheiden.

- Politieonderzoek wordt steeds vaker uitgebreid tot personen op wie zelf geen verdenking rust. Nu is het zelfs zo dat iedere Europeaan een verdachte is, omdat zijn communicatiegegevens onder het bereik van de opsporingsinstanties worden gebracht.

- Politieonderzoek krijgt in toenemende mate de vorm van een verkenning, waarin op basis van risicoprofielen potentieel verdachte groepen worden gevolgd.

- Bestaande wettelijke beperkingen die gelden voor het gebruik van bepaalde onderzoeksmethoden worden verlicht.

- Opsporingsdiensten krijgen meer mogelijkheden om zelfstandig onderzoek te verrichten zonder dat de toestemming van een rechter-commissaris voor ingrijpende maatregelen nodig is.

- Opsporingsdiensten kunnen in toenemende mate beschikken over persoonsgegevens afkomstig van andere (semi)overheidsdiensten, die voor andere dan opsporingsdoeleinden zijn verzameld.

- Opsporingsdiensten dwingen steeds vaker andere partijen tot medewerking aan onderzoek.

Nu zijn al die maatregelen op zich best verdedigbaar, althans verklaarbaar, maar er is geen overzicht meer. Wij bevinden ons op een "slippery slope". Er worden steeds nieuwe bevoegdheden geschapen, terwijl de grenzen van de bestaande bevoegdheden nog niet echt zijn verkend. Hoe moet het nu verder gaan of moet het überhaupt nog wel verder gaan?

Wij verwachten binnenkort de "slimme" camera's, die zelfstandig afwijkingen van tevoren vastgestelde patronen kunnen herkennen. De wachter wordt een onverbiddelijke robot. Met RFID kun je mensen overal en altijd volgen. De zelfdenkende computers doen hun intrede. Deze computers nemen zelfstandig beslissingen. Moeten wij dan de opsporingsbevoegdheden -- op voorhand -- weer gaan uitbreiden? Zal er meer "function creep", toe-eigening van bevoegdheden in strijd met de doelbinding, worden gecreëerd? Is het mislukken van de centrale opslag van vingerafdrukken niet een nieuwe les, dat naast het epd, waar de autorisatie het knelpunt bleek, nu door de ontoereikende verificatie het totale systeem nog niet rijp was? Het gaat dan niet alleen om de techniek, maar vooral om de organisatie. Daar mag toch geen basis liggen voor de uitoefening van

opsporingsbevoegdheden? Ik houd hiermee een pleidooi voor zowel techniekonafhankelijke wetgeving als voor grote terughoudendheid ten opzichte van het scheppen van nieuwe bevoegdheden. Graag de mening van de bewindslieden hierover.

Ik sprak al even over het gevaar van identificatiefraude. Er is recentelijk onderzoek gedaan naar de kennis, de houding en het gedrag van burgers ten aanzien van de voorkoming van identiteitsfraude. Het blijkt, dat de burgers er niet zoveel van weten. Zij hebben behoefte aan informatie daarover en voelen zich medeverantwoordelijk. Immers, veel gevallen zijn te voorkomen. Ziet het kabinet hier een taak door het aanbieden van "slachtofferhulp avant la Iettre" en door strafbaarstelling van bepaalde gedragingen?

Wil de minister of de staatssecretaris medewerking verlenen om encryptietechnieken te bevorderen en daardoor herroepbare privacy in brede zin mogelijk te maken? In het boek Check in/Check out van het Rathenau Instituut is beschreven hoe een betrouwbare digitale identiteit kan worden opgebouwd met een machtiging aan de politie om onder bepaalde voorwaarden in kennis te worden gesteld van de sleutel. De collega's van de PvdA-fractie hebben hiernaar gevraagd, maar er is op deze, naar mijn mening voor de toekomst uitermate belangrijke vraag nog geen antwoord gegeven.

In de paragraaf Visie van de regering gaan de bewindspersonen gedegen in op de vraagstukken die het maken van profielen met zich kan brengen. Ik heb daar toch nog enige vragen over. We moeten ervan uitgaan dat ICT-toepassingen allesbehalve neutraal zijn. Onder invloed van de inzet van technologie gaat de overheid, zoals iedere gebruiker, anders handelen en functioneren. Natuurlijk worden er al veel langer grote hoeveelheden gegevens verzameld. Nu gaat het erom uit de berg van verzamelde gegevens de relevante informatie te vergaren. Daarvoor worden beelden van burgers, typering van consumenten of categorieën van klanten gemaakt. In de publieke sfeer wordt die identiteit benut voor een specifiek doelgroepenbeleid: fraudebestrijding, jeugdbeleid, huiselijk geweld enzovoort. De vraag is nu hoe dynamisch deze geconstrueerde digitale identiteiten zijn. Bestaat de mogelijkheid om profielen aan te passen en veranderde identiteiten te wissen? Is er een recht om te worden vergeten, of is wie eens steelt inderdaad voor altijd een dief?

Deze typering kunnen bovendien multifunctioneel worden ingezet, met als gevolg dat er samenwerkingsvormen tussen overheidsorganen ontstaan en het principe van doelbinding wordt veronachtzaamd. Bovendien ligt function creep hierbij voor de hand. Juridisch rijzen hier ook nog vragen: wie is dan de in de Wbp voorgeschreven verantwoordelijke voor de gegevensbescherming? En hoe staat het met de mogelijkheid tot inzage en correctie voor de "Mann mit zugeschriebenen Eigenschaften"?

Waar, zoals bij de hantering van de Wbp, belangen moeten worden afgewogen, is het voor de

praktijk nuttig om criteria aan te reiken die daarbij kunnen helpen. De commissie-Brouwer-Korf heeft voor de afwegingen met betrekking tot gegevensverwerking in het veiligheidsdomein een richtinggevend kader aangeboden voor de feitelijke omgang met persoonsgegevens. Het gaat om de grondslagen die de personen die de betreffende afweging moeten maken bij hun keuzes moeten hanteren. Deze criteria dienen serieus te worden genomen.

Daarnaast verdient een leidraad voor de wetgever aandacht. Dan gaat het niet zozeer om het departementale document dat de titel draagt "Leidraad afstemmen van wetgeving op de Wet bescherming persoonsgegevens", overigens een prima leer- en handboek voor wetgevingsambtenaren. Het gaat om noodzakelijke aandachtspunten voor de wetgever die aan de orde moeten komen bij beslissingen inzake privacygevoelige wetgevingsprojecten. We hebben in deze Kamer in maart 2008 daarover tijdens een expertmeeting gediscussieerd en toen Kamerbreed tezamen met alle aanwezige deskundigen geconcludeerd dat ieder wetsvoorstel waarbij de bescherming van de persoonlijke levenssfeer een rol kan spelen, getoetst moet worden aan de volgende vijf criteria.

Als eerste noem ik de noodzaak, effectiviteit en hanteerbaarheid van de maatregel. Vooral die noodzaak is niet zo vanzelfsprekend als het lijkt. Het gaat erom dat je gegevens alleen mag verzamelen en verwerken omdat het moet en niet omdat het kan. Het tweede criterium is de proportionaliteit: de inbreuk mag niet groter zijn dan strikt noodzakelijk is. Het derde aandachtspunt gaat over de resultaten van een privacy impact assessment. Hierdoor wordt vooraf onderzocht welke risico's de maatregel met zich meebrengt. Vier: effectief toezicht en controle. Het laatstgenoemde begrip is hierbij niet opgevat in de Angelsaksische zin van beheersen ("to control"), maar van de Franse benadering "contre rôle", waarbij het gaat om tegenspel, onder meer te realiseren door audits door de onafhankelijke toezichthouder. Ten slotte het vijfde aandachtspunt: de beperking van de geldigheidsduur door een horizonbepaling, of in ieder geval een evaluatiebepaling.

Wij stellen voor dat er in de memorie van toelichting van de in aanmerking komende wetsvoorstellen tot uitdrukking wordt gebracht hoe er aan deze toetsingscriteria is voldaan, net zoals dat gebeurt bij het nemen van andere vaste stappen in het wetgevingsproces. Het komt ons opportuun voor om deze conclusies thans in een motie vast te leggen. Ik kom in de tweede termijn met de motie omdat ik nog op zoek ben om deze zo breed mogelijk gedragen te doen zijn.

Een van de toetsingscriteria die ik zojuist besprak, de privacy impact assessment, is in de schriftelijke ronde ook ter sprake gekomen. De regering heeft geantwoord dat zij initiatieven vanuit het bedrijfsleven voor het ontwikkelen van PIA's ondersteunt, maar geen voorstander is van het verplicht voorschrijven van het gebruik van PIA's in de wetgeving. Als argument voert de regering aan

dat een dergelijke verplichting zou leiden tot een onevenredig zware financiële belasting van het bedrijfsleven.

Wij zijn het hiermee niet eens. Het gaat nu om een oriënterend onderzoek dat het departement dient te verrichten. Van het bedrijfsleven zal in een enkel geval misschien worden gevraagd een vragenlijst in te vullen. Het gaat hier niet om een milieueffectrapportage waarvoor een serie deskundigen uitgebreide studies moet verrichten. Bovendien is het afwijzende antwoord niet in lijn met de begeleidende brief waarin de beantwoording van de Kamervragen wordt aangeboden. In de brief staat namelijk onder punt j dat een onderzoek zal worden gedaan "naar de mogelijkheid om de Awb te benutten voor het delen van toezichtgegevens en de mogelijkheden voor het gebruik van PIA's". Daarnaast staat in de notitie Privacybeleid op pagina 13 dat het wetsvoorstel ANPR een goede gelegenheid vormt om, in mijn woorden, als proeftuin te dienen. Aansluitend: privacy by design wordt, terecht, door de regering aanvaard. Het ministerie van EL&I heeft TNO gevraagd daar onderzoek naar te doen. Kan de minister of de staatssecretaris een indruk geven van de vraagstelling voor en vormgeving van dit onderzoek?

In het kader van de Europese en internationale ontwikkelingen wil ik aandacht vragen voor cloudcomputing. Deze vorm van dataverwerking maakt een ongekennde flexibiliteit en schaalbaarheid mogelijk en biedt daarom zeer gunstige economische perspectieven. Er bestaan echter twijfels over de privacywaarborgen en de toegankelijkheid van data, waardoor de maatschappelijke acceptatie en het brede gebruik van clouddiensten stagneert. Ziet de regering kans om maatregelen te treffen waardoor aan de gebruikers de zekerheid wordt gegeven dat zij over "hun" gegevens kunnen beschikken en dat zij zonder al te veel moeite kunnen overstappen naar een andere leverancier, zoals dat ook in de telecomunicatiesector met de nummerportabiliteit is geregeld? De gebruikers zouden er ook op moeten kunnen vertrouwen dat hun data die bij cloudcomputing her en der worden verspreid, goed zullen worden beveiligd en niet zullen worden misbruikt.

Daarnaast zijn er nog veel vragen met betrekking tot de aansprakelijkheid van de ISP's, het toepasselijke recht en de individuele toegang, correctie en verwijdering. Ziet de regering een middel om desondanks deze economische gangmaker te faciliteren? Naar ik aanneem -- maar ik vraag voor de zekerheid nog even een bevestiging -- ondersteunt de regering de netneutraliteit en zal zij zich met kracht tegen iedere vorm van filtering verzetten.

Ten slotte. Ondanks het feit dat wij een schriftelijke ronde hebben gehad, zijn er nog veel vragen. Ik zal me desondanks beperken tot een laatste opmerking met het verzoek om commentaar daarop van de beide bewindslieden. Als uitgangspunt voor de benadering van informati grondrechten kies ik het adagium "kennis is vrij". Dat betekent dat in beginsel alle informatie

vrij is. Informatie beheersen, zoals dictators gewoon zijn te doen door media te verbieden, past in een verouderd, hiërarchisch informatiemodel. Nu heeft iedereen een mobieltje en is zelf verslaggever. Dat leidt tot twee veranderingen. In de eerste plaats wordt de aandacht verplaatst van de verwerking van data, processing of data, naar het datagebruik en de consequenties daarvan voor de burgers, zoals het manipuleren van identiteiten.

Daarnaast zien we een verschuiving van privacy als individueel afweerrecht in de richting van collectieve doelen zoals autonomie, sociale cohesie en gelijke behandeling. De oorzaak daarvan vormen de technologische veranderingen van web 2.0. Wij zien privacy van "the right to be let alone", het afweerrecht dat het privé domein beschermt, overgaan naar "the right to act alone", een actierecht. Dat betekent: ik bepaal zelf mijn profiel. Anders gezegd: er bestaat een collectief georganiseerde bescherming van persoonsgegevens met daarnaast het recht om individueel de wijze van gebruik van de eigen persoonsgegevens te bepalen. Het optreden van de twitteraar en Facebookadept moet daartoe dan ook worden gefaciliteerd. In deze zin wordt privacy, evenals de vrijheid van meningsuiting, een voorwaarde voor een vrije en democratische samenleving. Graag verneem ik de visie van de regering op deze ontwikkeling.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Ik voer mede namens de Partij voor de Dieren het woord, dus dat scheelt in de tijd. Daardoor wordt mijn bijdrage misschien iets langer, maar in totaal zal het iets korter worden.

Een debat zoals we vandaag voeren met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie heeft als grootste valkuil dat het te veel gaat uitwaaien. Hierdoor wordt over veel zaken iets gezegd maar komt er vervolgens weinig uit als het om afspraken en resultaten gaat. Toch is een debat als dit nodig, verwijderd van de hectiek van alledag, gevoerd in een omgeving waar de politiek uiteindelijk misschien wel het eindoordeel velt, maar waar ook plaats is voor bezinning en reflectie, plaats voor een inhoudelijk debat. Het is de mening van mijn fractie dat het hoog tijd is om ons te bezinnen op de stand van zaken met betrekking tot de balans tussen bewaken van de veiligheid en het recht van de burger op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer.

Ter voorbereiding op dit debat heb ik me laten leiden door de bevindingen van de adviescommissie veiligheid en persoonlijke levenssfeer oftewel de commissie-Brouwer-Korf, de evaluatierapporten van de Wet bescherming persoonsgegevens en de brief en notitie van 29 april van beide bewindslieden over privacybeleid. Het was prachtig dat wij die op tijd hebben gekregen, waarvoor mijn hartelijke dank aan de bewindslieden. Daarnaast heb ik de publicaties van het Rathenau-instituut over databases, over ICT-beloften, informatiehonger en digitale autonomie en

de recente publicatie van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid over de iOverheid gelezen.

Tot slot waren er in het voorbereidingstraject op dit debat twee expertbijeenkomsten op 20 maart 2008 en op 21 februari 2011 met deskundigen op het gebied van veiligheid en privacy. In beide bijeenkomsten zijn veel zaken aan de orde geweest die voor het debat van vandaag van groot belang zijn. Omdat de verslagen openbaar zijn, hoop ik dat de bewindslieden ook zelf kennis hebben genomen van de discussies en dat niet alleen aan hun ambtenaren hebben over gelaten. Ik ben overigens wel heel erg verheugd door het grote aantal ambtenaren op de tribune. Dat geeft het belang van dit debat aan.

Eigen observaties en eigen ervaringen zijn belangrijk bij het vormen van een mening en bij het voeren van discussies over een zo belangrijk onderwerp als wij vandaag behandelen. Over ervaringen gesproken: de ervaringen van deze Kamer met de gang van zaken rondom het wetsvoorstel 31466, dat beoogde te komen tot een landelijk epd, zijn mijns inziens bijzonder leerzaam voor het debat van vandaag.

Vorige week had de commissie voor VWS van de Eerste Kamer een mondeling overleg met minister Schippers. In dit overleg werd zowel teruggekeken op het proces als ook vooruitgekeken. Wat valt er te leren van het verloop van dit grote digitaliseringsproject dat door de overheid met zo veel ambitie is neergezet en dat tot nu toe 300 mln. kostte? Ook van dit overleg komt overigens een openbaar verslag.

We hebben met elkaar geconstateerd dat de trein die zou moeten leiden tot een landelijk epd gaandeweg de behandeling van het wetsvoorstel een andere bestemming, een ander doel en een andere vorm heeft gekregen. Er is function creep opgetreden. Het systeem was te grootschalig en daardoor ook moeilijk te beveiligen. Het is begonnen met een valse start doordat het ministerie van VWS de vorige minister op pad stuurde met een foute en misleidende introductiebrief en er was veel te weinig aandacht voor de kwaliteit van de gegevens.

Tot onze vreugde heeft minister Schippers de commissie beloofd om op korte termijn een commissie in te stellen die als opdracht krijgt om de rol van veld en politiek in dit hele proces te analyseren en te evalueren, om -- ik zeg het nog maar eens -- ervan te leren. Ik verwacht dat de conclusies van de commissie niet alleen leerzaam zijn voor het ministerie van VWS, maar dat het leermomenten voor alle ministeries zal bevatten. Ik ben benieuwd naar het commentaar van de bewindslieden.

In het plenaire debat dat op 15 maart jongstleden met de minister van VWS gevoerd is, heb ik een aantal randvoorwaarden genoemd waaraan digitaliseringsprojecten van de overheid, als grootste speler op het gebied van veiligheid en de belangrijkste verwerker van persoonsgegevens, getoetst dienen te worden. Ze zijn gedestilleerd uit hetgeen de commissie-Brouwer-Korf heeft

aanbevolen en wat de deskundigen in de expertmeetings hebben opgemerkt. Ze kleuren de bril waarmee mijn fractie ernaar wil kijken. Ik zal die kort schetsen.

1. Van te voren moeten bestuurlijke keuzes worden gemaakt. Het doel moet duidelijk omschreven en afgebakend zijn. Er dient een beoordelings- en afwegingskader te zijn en er moet gewaakt worden voor function creep.

2. Privacyaspecten moeten vanaf het begin in het design worden meegenomen, evenals privacy impact assessments tijdens de ontwikkeling.

3. Toezicht in de ontwerpfase en transparantie en verantwoording in de verschillende uitvoeringsfasen moeten wettelijk verplicht zijn, evenals externe onafhankelijke audits. De slager moet niet zijn eigen vlees willen keuren.

4. De positie van de burger dient versterkt te worden. In jargon, ik citeer hier de heer Kohnstamm: transparantie, toestemming, informed consent, recht op inzage, correctie, afscherming en verzet inclusief gezamenlijk optreden in rechten van consumer collective redress.

5. Compleetheit van gegevens is niet te garanderen. Houd systemen daarom kleinschalig: select before you collect.

6. Het stellen van deadlines zet de ontwikkeling van een groot ICT-project makkelijk onder druk. Politiek, minister en ICT-industrie moeten waken voor een complexiteitsspiraal waarmee ze elkaar in een wurggreep houden.

Zoals de bewindslieden natuurlijk al gemerkt hebben, kom ik zo langzamerhand meer in de buurt van de documenten die onder hun verantwoordelijkheid zijn geproduceerd. Ik zal de genoemde punten langslopen en van opmerkingen voorzien.

In de eerste plaats: het doel moet duidelijk omschreven en afgebakend zijn. Er dient een beoordelings- en afwegingskader te zijn. Tijdens het debat in juli 2007 over wetsvoorstel 30312, de invoering van het BSN, heeft de staatssecretaris van BZK deze Kamer toegezegd te komen met een voorstel voor een overkoepelend beoordelingskader. Uit latere correspondentie en ook uit de beantwoording van de vragen die in de aanloop naar het debat van vandaag zijn gesteld, blijkt dat het nog niet zo'n vaart loopt met de productie van het gevraagde en toegezegde kader. Collega Tan wees daar ook al op.

Het argument dat er op dit moment geen basis bestaat om te komen tot een dergelijk kader omdat er momenteel geen nieuwe wetgeving of wetgevingswijzigingen zijn ingediend, lijkt mijn fractie niet erg valide. Een beoordelingskader, een kader waaraan je toetst, dient toch ex ante vervaardigd te worden? Er ligt toch genoeg materiaal op basis waarvan in ieder geval een ontwerp-kader gemaakt kan worden?

Ik verwijs daarbij naar hetgeen collega Franken heeft benoemd tijdens de plenaire behandeling van het wetsvoorstel BSN in de zorg. Hij maakte onderscheid tussen algemene, wettelijke normen en standaarden voor koppeling van bestanden en een gelaagd normenkader, toe te spitsen per sector. Hierin zijn ondergebracht:

transparantie en doelbinding; nut en noodzaak met effectiviteit en hanteerbaarheid; proportionaliteit van te nemen maatregelen; kosten, baten, prognose van het gebruik; privacy impact assessments -- ik zal dat vanaf nu maar PIA noemen, uitgesproken op zijn Nederlands omdat dat leuker bekt dan de Engelse uitspraak en doet denken aan een nieuwsgierig aagje -- periodieke controle op vervuiling van de bestanden; een horizonbepaling.

Graag hoor ik een toelichting van de bewindslieden op het gebrek aan actie op dit punt, waarbij ik ook aanteken dat, zolang niet duidelijk is hoe de overheid zelf omgaat met digitale dataverzameling en -uitwisseling, het ook moeilijk voor de burger is om de overheid erop aan te spreken. Dat maakt burger en overheid kwetsbaar.

De Staatscommissie Grondwet, de commissie-Thomassen, adviseerde zelfs om in een grondwettelijke bepaling over het recht op de bescherming van persoonsgegevens, het principe van doelbinding vast te leggen. Dit zou betekenen dat een precies doel moet worden aangegeven voor de verwerking van gegevens en dat degene die gegevens verwerkt, zich moet houden aan het doel waarvoor hij gegevens heeft verzameld.

Ook tijdens de expertmeeting van 21 februari is het belang van doelbinding nog eens duidelijk neergezet. We waren het er met elkaar over eens dat gegevens verzameld voor een specifiek doel slechts voor een ander doel gebruikt mogen worden, mits dat doel verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Dat vereist dat het doel duidelijk omschreven is, dat het transparant is en met argumenten omkleed en het liefst per wet geregeld.

Een belangrijke reden om eventueel de specifieke doelbinding te doorbreken, zou kunnen zijn, zoals de bewindslieden vermelden in de brief van 29 april, in situaties waarin het vitaal belang daartoe dringend noodzaakt. Dergelijke situaties worden gedefinieerd als een onmiddellijke of dreigende aantasting van leven of gezondheid van betrokkene of een derde. Wij begrijpen dat het hierbij gaat om een wijziging van de Wet bescherming persoonsgegevens en vragen een toelichting van de bewindslieden. Mijn fractie is voor privacy by design en niet voor mission creep by design, zeker niet als dit by law dreigt te worden ingevoerd.

Mogelijk kunnen de bewindslieden zich bij hun beantwoording laten inspireren door de gang van zaken rond de centrale opslag van vingerafdrukken in het kader van de Ppw en daarbij ook de overweging meenemen dat onder het mom van veiligheid -- centraal opslaan van vingerafdrukken dient de veiligheid -- een andere veiligheid geschaad kan worden: vingerafdrukken bevatten bijzonder kwetsbare persoonlijke gegevens.

Ik wil de bewindslieden oproepen om kritisch te blijven. Een term als vitaal belang is multi-interpretabel en afhankelijk van de achtergrond van degene die hem hanteert. Eén van de redenen dat het landelijk epd-wetsvoorstel

sneuvelde, was juist dat het doel in de loop van de tijd veranderde.

Mijn tweede punt. Privacy aspecten moeten evenals PIA's vanaf het begin in het design worden meegenomen, voorafgaand aan en tijdens de ontwikkeling. De bewindslieden melden ten aanzien van verplichte PIA's dat het kabinet op dit moment onvoldoende reden ziet om het gebruik van PIA's in wetgeving voor te schrijven. De verwachting is dat de kosten niet opwegen tegen de baten en het zou met name voor het midden- en kleinbedrijf leiden tot een onevenredig zware verplichting. Wel zal bij de ontwikkeling van het wetsvoorstel voor automatische nummerplaatherkenning -- collega Franken wees hier ook al op en noemde het een proeftuin -- ervaring worden opgedaan met het in kaart brengen van de effecten van de voorgestelde maatregelen op de persoonlijke levenssfeer. Die zouden van nut kunnen zijn voor het ontwikkelen van PIA's voor eventuele nieuwe gegevensverwerkingen op het gebied van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Mijn fractie hoopt dat de conclusie van die exercitie zal zijn dat een PIA in ieder geval voor alle overheidsactiviteiten verplicht moet worden gesteld en openbaar moet zijn. Het is toch opvallend dat in de rest van Europa PIA's veel gebruikelijker zijn dan bij ons. Met een assessment komen de risico's rond de bescherming van persoonsgegevens indringend en openbaar op het netvlies. Daarmee kan dan bij het design rekening gehouden worden. Mij trof de opmerking van professor Bart Jacobs in het artikel over het epd in de Rathenaupublicatie: "architecture is politics". De ICT-architectuur die gekozen wordt, geeft een goed beeld van de onderliggende machtsverhoudingen. Bij veel ontwerpen is de positie van patiënten, cliënten of burgers niet groot. De gebruiker, de verzamelaar, bepaalt in de meeste gevallen de architectuur.

Dat is een extra reden om het design kritisch te beschouwen en kennis van de kansen en belemmeringen van privacy by design breed te verspreiden. Want wat is de reden dat privacy bij design in ons land nog niet breed wordt toegepast, ondanks dat het een goede manier is om privacybescherming concreet vorm te geven in informatiesystemen waarin persoonsgegevens worden verwerkt? Kunnen de bewindslieden in dit kader toelichten met welke opdracht TNO is begonnen aan een onderzoek naar privacy by design en wanneer de resultaten van dit onderzoek zijn te verwachten?

Mijn punten drie en vier. Toezicht in de ontwerpfasen en transparantie en verantwoording in de verschillende uitvoeringsfasen moeten wettelijk verplicht zijn. De opmerkingen die te maken hebben met toezicht en transparantie en ook die te maken hebben met het daarna genoemde punt van versterking van de positie van de burger raken beide aan de taken en bevoegdheden van het College bescherming persoonsgegevens. Mijn fractie is blij met de meeste voorstellen tot wijziging van de Wbp zoals vermeld in de brief van 29 april, voorstellen die ook kunnen rekenen op instemming vanuit het CBP zelf. De voorzitter Jacob Kohnstamm vertelde ons tijdens de laatste

expertmeeting dat hij zich soms voelde als een lam in plaats van de door hemzelf gewenste leeuw. Ik heb enige moeite om de heer Kohnstamm als een leeuw te visualiseren, maar het zijn zijn woorden.

Een volwassen CBP moet kunnen beschikken over voldoende sanctiemogelijkheden, die ook nog afschrikwekkend zijn. Afschrikwekkend is kennelijk een Neelie Kroesachtige boete. De toezichthouder vraagt om meer budget en meer bevoegdheden. Hij vraagt om een verplichting tot materiële en formele samenwerking met collega-toezichthouders en hij wil graag verplicht worden tot het openbaar maken van zijn onderzoeksbevindingen. Ik vond het saillant om te horen dat de toezichthouders in een kort geding op zeker moment zelf moesten strijden om de onderzoeksgegevens openbaar te krijgen. Wat is de stand van zaken ten aanzien van de ontwikkeling van het wetsvoorstel? Gaat de regering ook iets doen met de nuttige adviezen van het CBP?

In dit kader vraag ik nogmaals naar de beantwoording van de vraag door mijn fractie gesteld tijdens de voorbereiding van dit debat. Het betreft de vraag naar de dubbele petten van het CBP, een positie waarvan de voorzitter zelf aangaf dat hij dat het ongemakkelijk vond. Mijn fractie vindt dat de beantwoording van onze vraag niet adequaat was. Het CBP combineert taken die volgens de trias politica niet bij elkaar horen. Hij is toezichthouder en handhaver, is betrokken bij beleidsvorming en adviseert het kabinet over wetgeving. Daarnaast geeft hij voorlichting aan burgers en aan bewerkers en behandelt hij klachten. De bewindslieden melden op onze vraag dat het CBP volledig vrij is in zijn prioriteitsstelling. Dat was niet de vraag. Daarom nogmaals en nu nog duidelijker gesteld: is de regering met de heer Kohnstamm en met mijn fractie van mening dat de taken van het CBP strijdig met elkaar kunnen zijn? Als de bewindslieden dat ook vinden, wat gaan ze er dan aan doen?

Mijn fractie is overigens van mening dat de regering in het commentaar op het WRR-rapport over de iOverheid vooral ook moet ingaan op de opmerkingen die gaan over het gebrek aan ICT-kennis bij overheid en toezichthouder en dan niet alleen van de techniek, maar ook hoe techniek kan ingrijpen in de persoonlijke levenssfeer. Wil de toezichthouder goed kunnen functioneren, dan is betere kennis dringend geboden. Graag een indicatie in welke richting de bewindslieden denken dat het toezicht zich zal moeten gaan ontwikkelen: als een aparte ICT-toezichthouder, of als een uitbreiding in taken, kennis en budget van het CBP?

Het vijfde punt. Compleetheit van gegevens is niet te garanderen. Houd systemen daarom kleinschalig, select before you collect. De relatie tussen kleinschaligheid en effecten op de veiligheid van de persoonlijke levenssfeer wordt in de beantwoording van een vraag van deze fractie door de bewindslieden ontkend. Dat is jammer, want juist de grootschaligheid en complexiteit van het ontwerp landelijk epd, naast het feit dat de kwaliteit van de gegevens -- in dit geval gegevens de gezondheid betreffende, gegevens die vaak subjectief en multi-interpretabel zijn -- maakten dat

er te grote beveiligingsrisico's werden gecreëerd en maakten dat het wetsvoorstel werd verworpen.

Het principe van select before you collect moet uitgangspunt zijn als men aan digitale dataverzameling begint. Niet alles moet wat kan. Het risico is ook groot dat men dan door de bomen het bos niet meer ziet. Ter relativering: de verzamelwoede is pas echt losgebroken na de gebeurtenissen in september 2001. Sindsdien zijn met name de Verenigde Staten de drijvende kracht geweest achter het idee dat naarmate je meer verzamelt, je eerder dingen te weten komt. Toch duurde het tien jaar voordat ze uitvonden waar Osama Bin Laden zat, onder de neus van het Pakistaanse leger en op enkele kilometers afstand van de Pakistaanse hoofdstad waar het stikt van de Amerikaanse veiligheidsfiguren. Maar wel zonder internet en zonder mobieltje, dus onzichtbaar voor alle databases.

Met de toename van een aantal bewerkingsslagen op informatie, het aantal betrokken functionarissen en de betrokken werkprocessen neemt bovendien de kans toe dat de juistheid en volledigheid van de informatie wordt aangetast. Hiervoor zijn geen adequate maatregelen te treffen. Zijn de bewindslieden met mijn fractie van mening dat ook de iOverheid betrouwbaar dient te zijn en dus beleid niet moet bouwen op wankele gegevens? Dat voedt het wantrouwen van de burgers. De kwaliteit van de gegevens wordt door de mens bepaald, is mensenwerk, en is afhankelijk van de mate van objectiviteit die mogelijk is. Die verschilt per categorie. Eenmaal fout aangeleverd, gaan de gegevens een eigen leven leiden en is correctie bijna onmogelijk, in ieder geval niet als de overheid niet eens zicht heeft op de aantallen -- gekoppelde -- databanken.

In dit kader blijft de vraag relevant hoe groot het aantal databanken is waarin de overheid gegevens van de burgers verwerkt en hoeveel koppelingen er zijn. Ik vind het bijzonder om te vernemen dat het niet doenlijk is deze vraag te beantwoorden. Kunnen de bewindslieden aangeven of zij met mijn fractie van mening zijn dat alles op alles gezet moet worden om dat inzicht wel te verkrijgen, ook al is het arbeidsintensief en ook al moeten er langdurig inspanningen worden verricht? Dat kan toch geen argument zijn?

Het laatste punt dat ik wil bespreken, is dat het stellen van deadlines de ontwikkeling van een groot ICT-project gemakkelijk onder druk zet. "Politiek, minister en ICT-industrie moeten waken voor een complexiteitsspiraal, waarmee ze elkaar in een wurggreep houden", verzuchtte een van de deelnemers aan de expertmeeting. Er kan, zoals gezegd, ICT-technisch heel veel: dataverzameling, datamining, cloud computing, profilering. Mijn collega Franken voegde er net nog twee dingen aan toe die ik nog niet kende. Zo gaat het natuurlijk maar door. Risico's kunnen in kaart gebracht worden, hele groepen kunnen als risico gekwalificeerd worden en uiteindelijk gaan wij als datapakketten onze weg. Het elektronisch kinddossier is daar een heel goed en ook heel slecht voorbeeld van.

Dat brengt mij de opmerking: bewindslieden houdt de menselijke maat, de vrijheid en waardigheid in het oog; er is geen enkel bewijs dat onze samenleving door alle dataverzamelingen en -koppelingen veiliger is geworden. En voor de andere kant van de medaille is al helemaal weinig oog. In hoeverre speelt de overheid met al deze gekoppelde databestanden criminelen in de kaart?

Het is tijd voor bezinning en een pas op de plaats. Ik verwees er al naar aan het begin van mijn bijdrage. Waarom niet eens de rug rechtgehouden, ook als de politiek -- daaronder versta ik zowel parlement als regering -- weer mogelijkheden bepleit tot uitbreiding van systemen, uitbreidingen waar die systemen niet voor waren bedoeld?

Ik zou zeggen: bewindslieden, lees het rapport van de WRR en kom terug met een degelijke analyse en een stappenplan. Met een deltaplan tegen het gevaar van een datasnoodramp, om Marc Chavannes uit de NRC van 10 april 2011 te citeren.

Voorzitter. Tot slot. Het is belangrijk dat de politiek, regering en parlement, zich naast de voordelen terdege ook van de grote risico's van het almaar opslaan van gegevens bewust is. Minstens zo belangrijk is het dat het publiek beseft wat er allemaal gedaan kan worden met vergaarde persoonlijke gegevens en daardoor ook zorgvuldig met de eigen gegevens omgaat. Om dat laatste te ondersteunen heeft de schrijver en voormalig rechtbankgriffier Ton Theunis zich verdiept in de warrige wereld van het dataverzamelen en datakoppeling. Het resultaat daarvan is het voortreffelijke boek *De kluizenaar*, dat ik voor mij heb liggen. Overigens heeft de SP-fractie in het Europe Parlement hem daarin ondersteund. Wij ontdekten dat zelf ook redelijk laat. Het eerste exemplaar was terecht voor Jacob Kohnstamm van het CBP. Maar dit boek, dat nu het einde van zijn commerciële cyclus nadert, hoort zeker ook in de boekenkasten te staan van de hier aanwezige bewindslieden. Als het te moeilijk is om alle rapporten te lezen, is er misschien wel tijd voor deze thriller. Het gaat immers ook over hun verantwoordelijkheden. Ik geef het hun daarom vandaag graag als een spannende versie van hetgeen waarover wij hier vandaag met elkaar debatteren, wat misschien iets minder spannend is. Ik zie de reactie op mijn inbreng met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Ik zou willen beginnen met aan de samenvatting van het rapport van de WRR over de iOverheid het volgende te ontleenen.

"De alomtegenwoordige inzet van informatie- en communicatietechnologie (ICT) door de overheid heeft ervoor gezorgd dat deze niet langer meer zoals een e-overheid, gericht op dienstverlening en gebruikmakend van techniek, kan worden gekarakteriseerd. In de dagelijkse praktijk is veeleer een iOverheid ontstaan.

De beleidsplannen voor de e-oveheid -- gericht op de (interne) bedrijfsvoering, de dienstverlening van de overheid en op de techniek zelf -- ademen stuk voor stuk een groot vertrouwen in de ICT als middel om de overheid effectiever, klantvriendelijker, toegankelijker, kwalitatief beter en voorbereid op de toekomst te maken. In toenemende mate wordt ICT enthousiast binnengehaald door beleid en politiek voor zowel de complexe administratieve opdracht van de overheid, als de aanpak van urgente maatschappelijke uitdagingen, zoals terrorisme, veiligheid, mobiliteit en goede en betaalbare zorg.

Het technovertrouwen van politiek en beleid vertaalt zich in grote ambities met ICT, niet alleen in technische, maar zeker ook in beleidsinhoudelijke zin."

Het is een bekende ontwikkeling en het zijn voor ieder bekende verschijnselen, waaraan ook negatieve aspecten verbonden zijn. Steeds meer informatie wordt vastgelegd, bewaard, gekoppeld en hergebruikt, ook buiten de oorspronkelijke context, met het risico van foute interpretaties en conclusies. Burgers worden zo soms jarenlang vastgepind op informatie uit het verleden. Ik noem slechts het ekd. De overheid haalt "overal en nergens" gegevens vandaan en dan moet de betrokkene maar aantonen dat het fout is, om maar niet te spreken van datalekken, vervuilde of verouderde informatie. Informatiestromen trekken zich bovendien tegenwoordig niets meer aan van de grenzen tussen publiek, semipubliek en privaat.

Een technisch systeem, dat bedacht en bedoeld is om mens en samenleving te dienen dreigt, zoals meer gebeurt, hen te gaan overheersen. Dat blijkt bijvoorbeeld wanneer er een fout zit in de informatie die de overheid over de burger heeft. Dan kan men eindeloos bezig zijn om herstel te bewerkstelligen. Ook de overheid wordt geconfronteerd met systemen die steeds complexer worden en in die complexiteit vastlopen -- ik noem slechts de Belastingdienst en de politie -- waardoor deze niet meer beheersbaar is.

Natuurlijk zijn de positieve effecten van de ICT-ontwikkeling te waarderen. Wij behoeven ook niet bij voorbaat uit te gaan van kwade bedoelingen en wij doen dat ook niet. Veel vaker zullen het gemakzucht en kostenoverwegingen zijn die misbruik en oneigenlijk gebruik in de hand werken.

Het is een waagstuk om als digibeet of, zoals het tegenwoordig wel wordt genoemd, als "digitaalimmigrant" aan een debat als dit deel te nemen. Enige bescheidenheid is daarom gepast. Nochtans stel ik er prijs op om namens de fracties van SGP en ChristenUnie nog enkele opmerkingen naar voren te brengen.

Aan de schriftelijke voorbereiding van dit debat als zodanig hebben onze fracties niet deelgenomen, wel aan de reactie op het rapport van de commissie-Brouwer-Korf over veiligheid en de persoonlijke levenssfeer. Op die thematiek zal ik mijn bijdrage thans toespitsen. Weliswaar staat de relatie overheid-burger centraal, maar deze is van asymmetrische aard. Het is daarom dat wij menen dat de weerbaarheid van de burger moet worden vergroot, bijvoorbeeld bij het verwerken van

persoonsgegevens in de vorm van datamining of profilering. Ik denk onder andere aan medische gegevens. Voor ons zijn aanvaarde principes bij de omgang met persoonsgegevens ter bescherming van de burger onder andere het volgende drielal.

1. Het recht op uitdrukkelijke, voorafgaande en volledig geïnformeerde toestemming bij gebruik en hergebruik, door wie ook.
2. Elk gebruik van persoonsgegevens dient strikt noodzakelijk en doelgebonden te zijn.
3. De burger heeft te allen tijde recht op inzage, correctie en eventuele verwijdering van zijn persoonsgegevens.

Nogmaals, dit zijn vrij algemeen aanvaarde principes die wij hier nog eens willen onderstrepen. Ik heb uit de stukken op kunnen maken dat het kabinet gelukkig niet stilzit, maar, zoals gewoonlijk, loopt de ontwikkeling van de technische mogelijkheden soms ver en geruime tijd op wet- en regelgeving vooruit. Dat is een gegeven waar niets aan te veranderen is. Daarbij komt dan nog dat gegevens steeds meer wereldwijd verspreid worden of raken, hetgeen veel internationale afstemming vergt.

Ik zou naar de thematiek van veiligheid en privacy terugkeren. Wij zijn met de regering van oordeel dat de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de zorg voor veiligheid van samenleving en individu niet per definitie en noodzakelijkerwijs tegengestelde belangen zijn. Het zijn echter wel belangen die telkens weer met uiterste zorgvuldigheid tegen elkaar moeten worden afgewogen. In de recente Notitie privacybeleid van het kabinet wordt erkend dat de wetgever de burger dient te beschermen tegen negatieve aspecten van de informatiesamenleving op het punt van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Er worden ook concrete initiatieven op dit terrein aangekondigd. Een wijziging van de Wet bescherming persoonsgegevens moet leiden tot een verdere informatiebeveiliging en bescherming van persoonsgegevens. Bij de afweging van beide genoemde belangen behoren wettelijke maatregelen, die voorzien dienen te zijn van een transparante toets aan de grondrechten. Bij volgende initiatieven zal steeds wel minimaal moeten worden voorzien in een evaluatiebepaling. Een horizonbepaling noemt de regering echter niet meer dan een optie, en wel voor die gevallen waarin dat gelet op de mate en de aard van inmenging in de grondrechten enerzijds en de te plegen investeringen in ICT anderzijds gerechtvaardigd is. Die opmerking heeft bij mij wel de wenkbrauwen doen fronsen.

De afweging van deze beide belangen lijkt niet zonder meer gerechtvaardigd. De afweging van deze beide belangen vraagt wat ons betreft nog wel om een nadere verduidelijking en argumentatie. Voor ons is het de vraag of het hier nog wel gaat om afweegbare belangen. Men kan wel af willen wegen, maar men kan niet alles tegen elkaar afwegen. Wat bedoelt de regering met de aansporing als het over die horizonbepaling gaat om in dezen terughoudendheid te betrachten?

Het kabinet kondigt ook een nader wetenschappelijk onderzoek aan naar de

mogelijkheden om in de Algemene wet bestuursrecht een voorziening op te nemen om toezichtgegevens -- waaronder persoonsgegevens - op structurele basis te kunnen uitwisselen tussen toezichthouders, de politie en het OM. Dat daarbij in het bijzonder geheimhoudingsverplichtingen maar ook justitiële onderzoeksbelangen aandacht verdienen, ligt voor de hand. Een vraag voor ons is echter wel om welke toezichthouders het zou moeten gaan. Moet wat dat betreft niet gedifferentieerd worden? Hoe uitgebreid is het veld van toezicht op de burger niet geworden! Hoe wordt doelbinding in dit verband verzekerd en bewaakt? Daarom zouden wij de noodzaak willen onderstrepen om inhoudelijke criteria te formuleren waaronder het recht op bescherming van persoonsgegevens in concreto moet wijken voor het belang van de veiligheid. Onderkent de regering die noodzaak? De heer Franken heeft hierover veel uitgebreider gesproken, maar ik hoop dat ook de regering de noodzaak daarvan onderkent.

Ten slotte nog een opmerking over het zogenaamde recht om vergeten te worden. Thans is krachtens de Wet bescherming persoonsgegevens de verantwoordelijke degene die bepaalt welke gegevens om welke reden voor welke termijn bewaard mogen worden. Bewaartermijnen moeten volgens ons transparanter worden. Onze hoop is gevestigd op de Mededeling van de Europese Commissie van 4 november 2010 die een grotere zeggenschap van de burger over de eigen gegevens aankondigt. Daartoe behoort het verplicht wissen van persoonsgegevens na afloop van een -- bekend gemaakte -- bewaartermijn of na het intrekken van de toestemming voor verwerking door betrokkene.

Voorzitter. Met deze enkele fragmentarische opmerkingen willen onze fracties graag deze eerste termijn besluiten en zien wij met belangstelling naar een reactie van de regering uit.

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Er is veel gezegd waar mijn fractie het mee eens kan zijn. Toch zal ik proberen namens mijn fractie in grote lijnen het liberaal perspectief weer te geven.

Wij spreken vandaag over een klassiek probleem in een 21ste-eeuwse jas. Het thema is voor liberalen een politiek kernprobleem, en in zekere zin zelfs de oorzaak en aanleiding van het ontstaan van het liberalisme, namelijk de verhouding burger-overheid. Kon het klassiek liberalisme nog volstaan met de formulering van vrijheidsrechten van de burger, vandaag komt er een lastige dimensie bij: de potentiële voordelen en bedreigingen van gebruik van ICT door de overheid met het oog op de privacy van de burger. Klassieke grondrechten, waar wij in het Westen voor gaan, ook niet-liberalen, vragen in het licht van de informatie en communicatietechnologie om een nieuwe bezinning en een nieuwe uitwerking. Mijn fractie doet daaraan graag mee. Daarbij vragen wij aandacht voor de bijzondere positie van de overheid, die enerzijds de privacy van burgers dient te beschermen, maar anderzijds onderdeel is van het probleem: de overheid zelf levert volgens al

onze bronnen een niet geringe bedreiging van de privacy op.

Ons uitgangspunt bij dit debat betreft de vraag: is de privacy van de burger bij de Nederlandse overheid in goede handen en dan op twee manieren: beschermt de overheid de burger voldoende, en is de overheid zelf een voldoende betrouwbare speler? Bij de beantwoording van deze vragen hebben we ons gebaseerd op drie verschillende soorten bronnen.

1. Bestaande wetgeving, zoals vanzelfsprekend de Grondwet, artikel 10, de Wet bescherming persoonsgegevens, het EVRM, artikel 8 en de Europese richtlijn nummer 95.

2. De behandeling van en discussies rondom al of niet ingevoerde wetgeving op deelgebieden van de samenleving, zoals het ekd, het epd, en het eld.

3. Een groot aantal rapporten, die door de andere woordvoerders zijn genoemd en die ik kortheidshalve nu niet meer zal noemen.

Bij deze inleiding behoren ten slotte nog twee observaties. De eerste is dat bij de bespreking van de vraag of de privacy van de burger in goede handen is bij onze overheid, twee zaken om te beginnen nodig zijn: kennis van de feiten -- hetgeen lang niet altijd simpel is -- en de capaciteit tot het maken van morele en politieke afwegingen, hetgeen al even lastig is. Ik verwijs in dit verband graag naar wat de heer Holdijk zojuist gezegd heeft over belangenafweging.

De tweede observatie is dat het hier inderdaad om morele afwegingen gaat, maar dat deze term werkelijk nergens te vinden is in de door mij geziene vele literatuur en gehoorde debatten. Hoe kunnen wij, vraagt mijn fractie, over principiële morele zaken spreken, zoals de privacy van de burger, als wij niet eens inzien dat het hier om morele aangelegenheden gaat? Door dit niet onder ogen te zien missen we ook de kans om ten aanzien van deze morele of ethische kwesties op de geëigende wijze te argumenteren. Dit is natuurlijk een opmerking voor de liefhebbers.

Het eerste antwoord op de vraag of de privacy van de burger in goede handen is bij deze overheid is niet eenduidig. Uiteraard is er wetgeving en is duidelijk dat de overheid, althans sommige afdelingen op sommige departementen, zich bezighoudt met de bescherming van privacy van de burger. In dit verband noem ik allereerst de zeer recente notitie van Justitie over het privacybeleid van deze regering. De notitie gaat in op een aantal zeer relevante thema's en kondigt diverse maatregelen aan. Met veel in deze nota kan de VVD-fractie instemmen, al zou het allemaal nog wel een stuk daadkrachtiger kunnen. Waarom niet meteen een privacy impact analyse vereisen voor alle grootschalige elektronische dossiers van de overheid en van andere instanties? De regering zegt voorts "grootschalige verwerkingen van persoonsgegevens nadrukkelijker dan voorheen het geval is te willen toetsen op effectiviteit". Ja, eindelijk. Dit is wel een stap vooruit, maar het had allang gemoeten, want het heeft echt ontbroken en het ontbreekt nog, bijvoorbeeld bij het ekd, het epd -- dat er nu niet meer is -- en het eld. Ik kom hier nog op terug.

De nota pleit voorts voor een meldplicht van datalekken, en kondigt aan dat de regering gaat werken aan verdere sanctionering van overtredingen van de Wet bescherming persoonsgegevens en veel meer. Ook wordt gekeken naar de uitwerking van Europese dataproctieregels en andere zaken. De overheid is, kortom, bezig met de privacybescherming van de burgers, althans, zij uit de intentie daartoe in deze notitie. Nu nog de daden. Er is zeker nog aanvullende wetgeving nodig, zoals alle woordvoerders hiervoor betoogd hebben, opdat de overheid haar beschermende functie optimaal kan invullen.

Dan de tweede kwestie, namelijk de vraag in hoeverre de overheid zelf onderdeel is van het probleem. Wat dit betreft hebben we kunnen zien hoe zonder voldoende onderbouwing qua doelstelling, effectiviteit, en bescherming van zeer persoonlijk gegevens van burgers, een elektronisch kinddossier is opgetuigd, waarbij steeds duidelijker wordt dat je wel kunt proberen veel gegevens te verzamelen, maar dat het bijhouden van de gegevens, het beheer en de interpretatie ervan cruciaal zijn voor de kans van slagen van zo'n project. Het ziet er naar uit dat aan deze laatste punten veel te weinig aandacht is geschonken bij het ekd. Helaas heeft het parlement in de Tweede noch in de Eerste Kamer dit ekd gestopt.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Ik heb een vraag aan mevrouw Dupuis. Ik ben het met haar eens dat we tegen het ekd hadden moeten stemmen, maar kan zij analyseren waarom wij toen wel voorgestemd hebben? Ik heb het nog eens nagekeken en ...

Mevrouw **Dupuis** (VVD): De fractie van de VVD heeft tegengestemd, als enige. Dus ik kan moeilijk analyseren wat uw beweegredenen geweest zijn.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Excuus, dan heb ik dat over het hoofd gezien. Misschien is het dan nu niet zo relevant als ik vertel waarom wij voorgestemd hebben. In mijn herinnering had het er vooral mee te maken dat het elektronisch kinddossier geplaatst werd in een wetsvoorstel waarin de rest best wel goed was en dat wij heel lang gesproken hebben over de vraag hoe we zo'n belangrijk punt konden onderbrengen in een wet, waarmee wij als het ware een schaap met vijf poten creëerden.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Dat is het bekende probleem. Daar hebben we het vaker over gehad. De VVD-fractie was als enige tegen, tot ons grote verdriet.

Wat betekent dit nu? De VVD-fractie dringt er bij de regering alsnog op aan om het ekd te toetsen aan de eisen die de regering zelf stelt in genoemde nota, en aan de eisen van het WRR-rapport. Zoals bekend, is het epd verworpen en ligt het eld nog in deze Kamer voor ter behandeling. Ook dit dient naar de mening van de VVD-fractie te worden getoetst op door de regering zelf genoemde criteria. De vraag is natuurlijk of de regering dit

gaat doen. Wij zouden dat absoluut noodzakelijk vinden. Voor dit moment stellen we vast dat de overheid bij al deze drie dossiers naar de mening van de VVD-fractie zich geen adequate behoeder van de privacy van de Nederlandse burger heeft betoond.

Wat is er dan mis? Als wij het goed zien, is de overheid te lichtvaardig en te naïef aan de slag gegaan met genoemde dossiers. Ook was sprake van tunneldenken. Dit gold volgens de vele analyses en commentaren ten minste de volgende punten: de te behalen doelstelling was onvoldoende verkend en geformuleerd, het kwaliteitsbehoud en dus onderhoud van de data was onvoldoende geregeld, de veiligheid en de positie van de burger als controleur van de opslag van zijn eigen gegevens was onvoldoende uitgewerkt en het toezicht en de verantwoordelijkheid daarvoor waren niet transparant. Ook -- en dat is ernstig -- lijkt de overheid weinig of niets te willen weten van expiratietermijnen en wordt zo "het recht om vergeten te worden" volledig uitgehold. Eigenlijk zeggen alle deskundigen steeds hetzelfde: de doelbinding ontbreekt, er is te weinig aandacht voor dataminimalisatie, de toegang tot en controle van de burger van zijn eigen gegevens is problematisch en over structureel toezicht wordt te weinig nagedacht. Mevrouw Corien Prins van de WRR wijst er op dat een manier van redeneren nodig is, waarbij van een werkelijke afweging van belangen - zie ook de heer Holdijk -- van de burger sprake is, veel explicieter dus, en met aandacht voor bovengenoemde aspecten. Dit geldt in de ogen van de VVD-fractie a fortiori voor databestanden waarbij er van de overheid uit sprake is van een verplichting voor burgers om daarin te worden opgenomen.

Wat moet er gebeuren? Er is al veel genoemd, maar de VVD heeft nog een aantal andere zaken. Volgens de VVD fractie is belangrijk dat, zoals de commissie-Brouwer-Korf ook aangeeft, een empowerment plaatsvindt van professionals die betrokken zijn bij de opslag van privégegevens van burgers. Wetgeving alleen is niet voldoende. Het gaat om een alom aanwezig besef bij de vele dienaars van de overheid en bij anderen die bezig zijn met het ontwerpen en gebruiken van grootschalige elektronische datasystemen, dat zij niet de eigenaar zijn van de gegevens van burgers, maar de burgers zelf. Bij aanwezigheid van dit besef zou een uitglijder als het ministerie van VWS maakte in november 2008 niet hebben plaatsgevonden. Toen werd door het departement zelfs contra legem gehandeld, namelijk tegen de WGBO, door alle burgers domweg mee te delen dat er een epd zou komen, waarin 24 uur per dag op alle plaatsen in Nederland ieders medische gegevens toegankelijk zouden worden voor hulpverleners.

Het gaat om awareness, om een attitude die er had moeten zijn en die er toen niet was. Hoe uitgebreid, effectief, en waterdicht wetgeving ook zou worden, altijd dient er het besef te zijn inzake het eigenaarschap van privégegevens van burgers en van respect voor grondwetsartikel 10. Dat is er

niet voor niets. Hoe denkt de regering dit besef te vergroten bij ambtenaren?

Concreet zou de VVD-fractie graag zien dat de departementen die werken aan een grootschalige dataopslag zich veel meer zouden blootstellen aan kritiek van buitenaf en niet krampachtig hun eigen vermeende gelijk zouden willen halen. Aan benepen geesten is geen behoefte. Wees open, wees dienstbaar aan de rechten van de burgers en niet aan de inperking daarvan.

De VVD-fractie zou zich ook kunnen voorstellen dat het College bescherming persoonsgegevens meer het karakter krijgt van een ICT-autoriteit. Wat is de mening van de regering hierover?

Ten slotte vraagt de VVD-fractie aandacht voor de aanbevelingen van het WRR-rapport iOverheid. Het is om te beginnen zeer spijtig dat de recente notitie van de overheid die wij bespraken met de aanbevelingen nog niets doet. Ik neem aan dat het woordje "nog" hier op zijn plaats is. Is dat zo, vragen wij de regering? De aanbevelingen zijn samen te vatten onder de formulering: van e-overheid naar iOverheid, een mooie, maar vooral betekenisvolle vondst. De WRR geeft hiermee aan dat de overheid zich veel meer bewust dient te zijn van haar eigen rol als informatieoverheid. Ik citeer graag bladzijde 194 van het WRR-rapport iOverheid: "De paradox van de iOverheid bestaat erin dat de overheid een iOverheid opbouwt waar ze zelf het bestaan niet van afweet. Het ontbreken van een politiek besef 'een iOverheid' te zijn, maakt dat deze in feite geen natuurlijke begrenzing heeft." De VVD-fractie raadt de regering aan om de volgende 40 bladzijden uit dit rapport goed te lezen en uit het hoofd te leren. Het gaat om tal van zeer constructieve aanbevelingen waardoor de beide rollen van de overheid, namelijk beschermer zijn van de privacy enerzijds en een goed functionerend en veilig onderdeel zijn van de informatiewerkelijkheid anderzijds, optimaal kunnen worden ingevuld. Ik hoor hierop gaarne het commentaar van de regering.

*N

De heer **Staal** (D66): Voorzitter. De leden van de D66-fractie zijn vanzelfsprekend geïnteresseerd in de ontwikkelingen en nieuwe mogelijkheden op het gebied van digitale informatieverwerking en communicatie. De fractieleden delen de mening van diverse experts dat het gebruik van informatiesystemen intussen noodzakelijk is geworden voor het functioneren van de overheid. Naast het nut en de noodzaak voor de overheid hebben bedrijfsleven en burgers ook baat bij de door informatietechnologie gefaciliteerde mogelijkheden. Dit neemt echter niet weg dat de potentiële kracht van deze technieken diverse en aanzienlijke risico's met zich brengt. De afgelopen jaren is dit door problemen met verschillende overheidsprojecten duidelijk geworden. Een recent en veelzijdig voorbeeld hiervan is de problematiek rond de ov-chipkaart. Men bleek niet alleen betrekkelijk snel in staat te zijn om de beveiliging

te omzeilen, maar ook werd duidelijk dat de privacy van reizigers in het geding was doordat men via de kaart de reiziger als het ware kon volgen.

De praktijk heeft, naast dit voorbeeld, een rijke collectie aan potentiële risico's met dergelijke systemen tentoongespreid. De risico's beperken zich niet enkel tot systemen of producten van de overheid. Ook als gebruikgemaakt wordt van gelijksoortige systemen, producten of services uit de commerciële sector bestaan deze risico's. Intussen is er een situatie ontstaan waarbij een groeiend aantal multinationals gericht bezig is met het opzoeken van de grenzen van het recht op privacy. Deze bedrijven hebben hun verdienmodel ingericht op het vergaren van informatie die in de privésfeer geplaatst kan worden. Vorige week donderdag kwamen telecomproviders KPN en Vodafone in opspraak door het gebruik van deep packet inspection, waarbij de communicatie tussen een mobiele telefoon en het internet tot in detail door een derde, buitenlandse, partij geanalyseerd werd. In de tussentijd is gebleken dat de situatie mogelijk minder ernstig is dan aanvankelijk gedacht werd. Het College bescherming persoonsgegevens gaat desalniettemin onderzoek doen naar de betrokken bedrijven.

De leden van onze fractie achten deze ontwikkelingen zorgwekkend. Bovendien is het gebruikers vaak niet bekend is dat dit soort technieken toegepast wordt, terwijl het gebruik ervan mogelijk een aanzienlijke inbreuk maakt op de privacy van de eindgebruiker. Het is een duidelijk voorbeeld van de noodzaak om dit debat niet te beperken tot de wijze waarop de overheid met eigen informatiestromen omgaat, maar ook van gedachten te wisselen over de rol van de overheid in de informatiesamenleving. De adviezen van commissie-Brouwer-Korf geven een aantal goede aanknopingspunten voor privacybewust handelen door overheid. Het principe select before you collect is bijvoorbeeld bij een nieuw ICT-project een goed uitgangspunt. De adviezen zijn echter voornamelijk gericht op stroomlijning van het overheidshandelen binnen projecten. De fractie van D66 merkt op dat het bij dit debat ook moet gaan over de grote lijnen. Welke visie heeft de regering op de huidige informatiemaatschappij? Het recente nieuws uit de telecomsector is een voorbeeld van de noodzaak om een visie op de in dit opzicht veranderende samenleving te ontwikkelen. Hoewel de nadruk van het debat voornamelijk bij de verwerking en uitwisseling van informatie door de overheid zelf zal liggen, heeft de overheid volgens onze fractie ook een systeemverantwoordelijkheid. Hier kom ik later op terug.

Ten tijde van de expertmeeting in februari was het onderzoek van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid helaas nog niet beschikbaar. Intussen is dit wel het geval. Het onderzoek is op een aantal punten kritisch en roept belangrijke vragen op. Het meest fundamentele punt van het rapport is het signaleren van een gebrek aan bewustzijn bij de overheid als het gaat om de fundamentele verandering van de maatschappij en zichzelf. De maatschappij is volgens het rapport de afgelopen jaren

geïnformatiseerd. Naast dat gebrek aan bewustzijn constateert de raad dat informatietechnologie voornamelijk wordt gezien als een middel om beleidsdoelen te bereiken, terwijl deze technologie in korte tijd meer is geworden dan slechts een middel. Intussen beheerst het in aanzienlijke mate het karakter, de mogelijkheden en de kwetsbaarheden van de overheid. Het enthousiasme waarmee informatietechnologie door beleidsmakers gebruikt wordt, heeft geleid tot een wirwar van systemen, producten en services, waarbij the big picture uit het oog verloren is. De fractie van D66 vindt dat deze twee elementen centraal moeten staan in het debat over de relatie tussen de overheid en informatieverwerking en de toekomst daarvan.

In het rapport wordt geconcludeerd dat de huidige situatie mede is ontstaan door een ongefundeerd vertrouwen in de ICT als probleemoplosser. Door gebrek aan besef een informatieoverheid te zijn, ontstaat wildgroei. De afwezigheid van een institutioneel kader dat verantwoordelijkheid draagt voor alle informatietechnische innovaties bij de overheid, is de oorzaak daarvan. Tijdens de expertmeeting is het concept van een nieuwe toezichthouder, autoriteit of chief information officer ter sprake gekomen. De leden van de fractie van D66 zijn van mening dat enkel een nieuwe externe toezichthouder weinig toegevoegde waarde heeft. De fractie deelt de mening van de raad dat het in de eerste plaats noodzakelijk is om het besef te creëren een informatieoverheid te zijn. Het is van belang dat nieuwe systemen, producten en services met dit in gedachten ontworpen worden. Een institutioneel kader zou daar in belangrijke mate aan kunnen bijdragen. Het zou de verantwoording kunnen dragen voor de privacy impact assessments. Het is echter van belang dat het nieuwe kader ook over algemene bevoegdheden zoals advies, coördinatie en evaluatie beschikt.

Het feit dat informatiesystemen de grenzen van beleidsterreinen overschrijden, geeft al blijk van de noodzaak tot centrale coördinatie. De leden van mijn fractie denken dat een aanzienlijk deel van de problemen, die de in de aanloop naar dit debat besproken zijn, gebaat zou zijn bij een gecentraliseerd kader voor informatieverwerking. Tijdens de expertmeeting is een aantal modaliteiten besproken, waaronder de mogelijkheid van een CIO binnen een departement of een externe toezichthouder die mogelijk naast het CBP zou komen te staan. De wijze waarop is vooralsnog van ondergeschikt belang. Wanneer de overheid de transformatie naar een zelfbewuste informatieoverheid heeft gemaakt, zullen bepaalde elementen, zoals privacy by design, vanzelfsprekend zijn. De leden van de fractie van D66 zijn van mening dat twee elementen van bijzonder belang zijn bij het realiseren van dit institutionele kader. Ten eerste is het essentieel dat er oog is voor het beleidsterreinoverschrijdende en mogelijk interdepartementale karakter van projecten. Daarnaast deelt de fractie de mening van het Rathenau Instituut dat voor advisering en evaluatie van informatiesystemen gegronde kennis

van informatietechnologie noodzakelijk is. Het institutionele kader dient dan ook te beschikken over deze capaciteiten.

Als het kader op centrale wijze wordt ingericht, levert dat een aantal voordelen op. Ten eerste zal bij centrale evaluatie van informatiesystemen een probleem als function creep zich in mindere mate manifesteren doordat de werking van alle informatiestromen en systemen op centraal niveau inzichtelijk worden gemaakt. Het is op die manier eenvoudiger om een systeem te toetsen aan bijvoorbeeld doelbinding. Daarnaast kan bijvoorbeeld geadviseerd worden over de kwaliteit van gegevens bij de intentie om gekoppelde data te gebruiken voor een bepaald beleidsdoel. Ten derde wordt de door de experts geschetste complexiteitsspiraal doorbroken door een institutioneel kader dat begrip heeft van ICT en de doelen van een project. Derhalve kan een dergelijk instituut een betere inschatting maken van de benodigde functionaliteit en deze met het oog op function creep verder te begrenzen. Verder wordt, door het instellen van dit kader, een eerste stap gemaakt in het erkenningsproces van de informatisering van de overheid. Bovendien maakt een dergelijke aanpak het mogelijk om ook andere valkuilen die samenhangen met het ICT-gebruik door de overheid in kaart te brengen. Het maakt het bijvoorbeeld eenvoudiger om het geheugen van de overheidsinformatie te beheren als een instituut inzicht heeft in alle systemen. Deelt de regering de overtuiging dat een dergelijk instituut noodzakelijk is voor de transformatie naar een overheid die zich bewust is van de nadruk die op informatiestromen is komen te liggen? Hoe kijkt de regering aan tegen het verschil tussen het realiseren van oplossingen op projectbasis versus oplossingen op een structurele manier? Kan de regering zich verenigen met een nieuw institutioneel kader of is zij van mening dat de eerder genoemde zaken ook voldoende gewaarborgd zijn door het versterken van het bestaande kader? Daarnaast vragen de leden van mijn fractie zich af of de overheid de bestaande realiteit voldoende meeweegt bij de ontwikkeling van nieuwe en het beheer van oude informatiesystemen?

De leden van de D66-fractie hebben bovendien een vraag over de schaal van systemen. Tijdens het debat over het elektronisch patiëntendossier is de schaal van het systeem uitvoerig ter discussie gesteld. Enerzijds geldt: hoe grootschaliger een systeem des te groter ook de daaruit voortvloeiende risico's op het gebied van beveiliging en privacy. Anderzijds leiden veel kleine systemen tot problemen van beheersbaarheid en controle. Kan de minister aangeven hoe de regering deze afweging maakt? Tot slot op dit punt vragen de leden van de fractie van D66 of en, zo ja, hoe gevolg wordt gegeven aan de aanbevelingen uit het rapport van de WRR?

De leden van mijn fractie erkennen de noodzaak van privacy impact assessments. Tijdens de expertmeeting gaf de heer Kohnstamm van het College bescherming persoonsgegevens aan dat bij de ontwikkeling van een standaardmodel voor deze assessments de werkgeversorganisaties de

onderhandelingen hebben verlaten. Kan de minister aangeven wat de huidige status is van de ontwikkeling van deze model assessments? Kan de regering voorts ingaan op de vraag of deze modellen al toepassing vinden in de praktijk en, zo ja, hoe en in welke fase van het ontwerp van nieuwe systemen producten of diensten deze worden toegepast?

De leden van de D66-fractie delen de mening van de WRR dat de samenleving net als de overheid aan het informatiseren is. Het grote verschil tussen de ontwikkelingen bij de overheid en de rest van de samenleving is de snelheid waarmee dit gebeurt. De fractieleden hechten veel waarde aan waarborging van de privacy in de samenleving. Uit het rapport "Niets te verbergen, maar toch bang" van het CPB komt naar voren dat burgers na zich te hebben geïnformeerd over privacyrisico's het gedrag ten aanzien hiervan aanpassen. De leden van de fractie van D66 vernemen graag van de regering op welke wijze de overheid van plan is om de burger verder te beschermen tegen de informatiehonger van bedrijven zoals Google, Microsoft en Facebook. Mijn fractie is van mening dat mede gezien het internationale karakter van de problematiek, de meest voor de hand liggende oplossing van het vraagstuk is: het vergroten van het besef van de burger ten aanzien van de privacyproblematiek. Deelt de regering deze opvatting? Zo ja, heeft zij concrete plannen om hier een actieve rol in te spelen dan tot nu toe het geval was? De WRR spreekt in haar rapport over het belang van het recht op het wissen of "vergeten" van informatie. Kan de regering dit vanuit internationaal perspectief toelichten?

Tot slot signaleert de D66-fractie een nieuwe ontwikkeling op het gebied van dataverwerking: cloud computing. Het betreft een nieuw gebruik van de computer waarbij vrijwel alle data van een gebruiker naar de zogenaamde "cloud", dat wil zeggen het internet, verplaatst wordt. Hoe kijkt de regering vanuit het oogpunt van privacy tegen deze nieuwe ontwikkeling aan?

Wij zien de antwoorden van de regering met belangstelling tegemoet.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Gedurende de afgelopen vijftien jaar lijkt onze bezorgdheid over de privacy te zijn omgeslagen in onbekommerdheid. In datzelfde tempo is de inbreuk erop verder toegenomen. Sindsdien heeft de overheid op Europees en nationaal niveau een scala aan bevoegdheden vergaard om persoonsgegevens op te eisen en uit te wisselen. Vooral de aanslagen van september 2001 hebben een onstilbare informatiehonger bij de regeringen teweeg gebracht. Daarom zijn onze telefoon- en internetgegevens en onze banktransacties opvraagbaar voor justitie. Zelf zijn we te traceren via onze mobiele telefoon. Als we willen vliegen, moeten we voor lief nemen dat de overheid ons lichaam scant en de luchtvaartmaatschappij onze persoonsgegevens overdraagt aan de autoriteiten

van het land van bestemming. Om de dader niet te missen, volgt de overheid iedereen. En zo zijn we geruisloos allemaal in het verdachtenbankje terechtgekomen.

Niets meer voor jezelf kunnen houden, is een vorm van vrijheidsverlies. Dreigt juist dat opdringerige veiligheidsbeleid ons niet te verstikken? Waar beginnen veiligheid en vrijheid onbehaaglijk te schuren? Waar ligt de grens tussen een betere dienstverlening en bescherming van onze persoonsgegevens? Burgers willen zelf die grens bepalen. De overheid moet haar bevoegdheden aanwenden om ons daartoe in staat te stellen. Dat vergt een ingrijpende koerswijziging. Op dit moment kunnen burgers zich niet tot één verantwoordelijke wenden, want de potentiële schenders vertegenwoordigen alle aspecten van de overheid, de samenleving en het bedrijfsleven. Zijn ze aan te spreken op hun handelen door burgers? Er zijn veel dwarsverbanden en uitruilen, maar is er ook een regisseur? Om burgers greep op hun eigen data terug te geven, zal de overheid en dus ook de politiek de regie moeten gaan nemen om ons grondwettelijk recht op bescherming van onze persoonsgegevens te waarborgen. Dat vergt regie op normering, transparantie, voorlichting, toezicht en handhaving.

Het is nog niet zo gemakkelijk om die regie zodanig te voeren, dat de daaraan ten grondslag liggende normering klip-en-klaar is voor iedereen. Praktisch altijd wordt wetgeving gemaakt op basis van een afweging van belangen. Het belang van de Staat bij de bescherming van de openbare orde of het belang van de burger bij zijn veiligheid hebben een bepaald gewicht, net zoals het belang bij het zelfbeschikkingsrecht over de eigen gegevens of bij rechtsbescherming. Het is echter allang niet meer zwart-wit veiligheid versus privacy. Efficiency speelt een rol bij de dienstverlening, in de gezondheidszorg en in het bedrijfsleven. Ook daar zijn onze gegevens geliefd om het consumentengedrag te doorgronden en het aanbod van de producten nog passender te maken. Het belang van het bedrijfsleven dus. De gegevens die bedrijven verzamelen, komen allemaal weer beschikbaar voor de opsporing, kortom voor de veiligheid. De heer Franken heeft de normen die wat ons betreft bij de toets van ontwerpwetgeving als uitgangspunt moeten dienen, die voortvloeiden uit onze expertmeeting van 2008, zojuist opgesomd. Wij steunen dan ook graag de motie die hij vanavond zal indienen.

Een toets voorafgaande aan een wetgevingsvoorstel, aan noodzaak, effectiviteit en hanteerbaarheid, en proportionaliteit, is alleen mogelijk als we inzicht hebben in het effect van ontwerpwetgeving op onze privacy. Een privacy impact assessment is dus een conditio sine qua non voor een zorgvuldige afweging tussen het belang van de bevoegdheden, gegevens en het belang van burgers bij de bescherming van persoonsgegevens. Waarom kiest de regering ervoor om nu eerst onderzoek te doen naar de mogelijkheid van het gebruik van privacy impact assessments? Ook de regering zelf zou die gegevens op tafel moeten willen hebben alvorens een afweging te maken. Een

assessment maakt het ook mogelijk dat onbedoelde effecten tijdig boven water komen, zodat ontwerpwetgeving daarop kan worden aangepast. De regering noemt het kostenaspect in relatie tot het niet verplicht stellen, maar voor een PIA bij wetgeving is alleen de overheid verantwoordelijk. Een verwijzing naar het arme midden- en kleinbedrijf is dan niet op zijn plaats. Heeft de regering eraan gedacht dat een PIA ook bijzonder kostenbesparend kan werken? Wetgeving kan nog tijdig worden aangepast in plaats van aan het eind van een traject. De vele miljoenen die verloren zijn gegaan met het voorbereidingstraject van het elektronisch patiëntendossier hadden wellicht kunnen worden bespaard als alle effecten meteen op tafel hadden gelegen. Een PIA is ook een goede gelegenheid voor een onderbouwde reactie op adviezen van officiële adviesorganen. Momenteel zien we te vaak dat ook zeer kritische commentaren van de EDPS of het CBP zonder veel argumenten in de wind worden geslagen. Dat past niet in een democratische rechtsstaat.

De regering zegt wel toe om de voorgenomen maatregelen nadrukkelijker te gaan toetsen aan effectiviteit en transparantie. Betekent dit ook dat wij dit herkenbaar en toetsbaar zullen terugzien in de ontwerpwetgeving? Voor medewetgevers is het van belang om dezelfde toets te kunnen doen als de regering. Ook het voornemen tot een evaluatie of horizonbepalingen gaat in de goede richting. Waarom heeft de regering het in dit verband over "of-of"? Is het niet logischer om de horizonbepaling vergezeld te laten gaan van een evaluatie op een bepaald tijdstip ruim voorafgaand aan het aflopen van de horizonbepaling? Het gaat om de stok achter de deur voor een zorgvuldig tegen het licht houden van nut en noodzaak, maar ook om een waarborg dat ondeugdelijke wetgeving niet automatisch doorloopt. Ik hoor hierop graag een reactie van de regering.

Wat is de wenselijke normering? De WRR heeft de kern te pakken met de conclusie dat het gaat om regie op informatiestromen, niet alleen op applicaties. Wat willen we weten als overheid en waarom? Welke informatie willen we koppelen en met welk beleidsdoel of politiek doel? Alleen vanuit die inhoudelijke uitgangspunten is het mogelijk om selectief te zijn. Daarom zal de regering zich bij een wetsvoorstel eerst moeten afvragen of de inbreuk op de privacy noodzakelijk is. Verkeren we in problemen omdat we een bepaalde wettelijke bevoegdheid nog niet hebben? Onderbouw dat dan met feiten en laat zien wat wordt opgelost met extra bevoegdheden en data.

Dat vraagt om een kritisch blik van iedereen: departementen, politiek en uitvoerders. De neiging naar meer en meer mogelijkheden is groot, omdat we dat verwarren met daadkracht, maar het kan zich evengoed tegen ons keren. Het onderzoek "doelwit Europa" naar aanslagen of half gelukte aanslagen laat zien dat de politie de meeste plegers al in het vizier had, gewoon via het ambachtelijke opsporingswerk. Het gevaar van een onbeperkte hoeveelheid gegevens beschikbaar stellen, is dat nog meer data en bevoegdheden juist

het ambacht verzwakken en er nog meer langs elkaar heen wordt gewerkt. We creëren heel veel hooibergen waarin de politie mag gaan zoeken.

Hetzelfde zien we gebeuren bij het elektronisch kinddossier. Er zijn nu zo immens veel als risicokinderen getypeerde kinderen opgenomen in de databanken, dat gerichte hulpverlening onmogelijk wordt of preventiemaatregelen ondoenlijk te nemen zijn. De profilering is te grof, waardoor we ons doel voorbij schieten. Bovendien leidt het tot stigmatisering en onrechtvaardige uitsluitingen, bijvoorbeeld als iemand te boek komt te staan als wanbetaler omdat hij een bepaalde postcode hebt en ergens één keer een rekening te lang open heeft laten staan.

Hetzelfde gebeurt als data voor te veel verschillende doelen worden gebruikt. Zo is het Schengen Informatie Systeem gestart om de grenscontroles effectiever te maken. Nu mogen opsporingsdiensten ook voor strafrechtelijke doeleinden gebruikmaken van de databanken. Dat betekent dat migranten vaker voorkomen in databanken waar politie en justitie vrij over kunnen beschikken. Het valt te bezien of dit gebruik niet indruist tegen de uitgangspunten die het EHRM heeft neergelegd in de Marperzaak, omdat het onschuldige migranten kan stigmatiseren. Met profilering is het gevaar voor stigmatisering nog nadrukkelijker aanwezig. Het Hof heeft in deze zaak nadrukkelijk op de grote verantwoordelijkheid voor overheden gewezen bij het gebruik van nieuwe technologieën. Zij dienen de juiste balans te vinden. Opspoorders in de voorhoede dienen tevens privacybeschermers in de voorhoede te zijn.

Tot zover mijn vragen en opmerkingen over de wenselijke normering, maar wat is de feitelijke normering? Wij zien dat de techniek uiteindelijk nog steeds de norm is; een groot contrast met de wijze waarop dit kabinet bijvoorbeeld met gentechologie omgaat, zeker als het gaat om menselijke cellen. Dan is het van belang, eerst een ethische discussie te voeren en op basis daarvan grenzen te stellen. Zo niet bij privacy: elke nieuwe mogelijkheid die een nieuwe techniek biedt, zullen we uiteraard toepassen. Zonde om niet te gebruiken! De "waaromvraag" sneuvelt te vaak onder dit enthousiasme. Tegelijkertijd weten we inmiddels dat de privacy vooral afhangt van de wijze waarop mensen met die techniek omgaan. Aan wie verstrekt je het mandaat om in een databestand te kijken? Maakt iemand fouten bij de invoering? Vallen de gegevens in verkeerde handen? De menselijke factor is een zwakke schakel en die kunnen we beter wantrouwen.

We moeten ons tegen onszelf beschermen, zo beschouw ik het uitgangspunt select before you collect. Eerst weten wat je waarom nodig hebt en dan de wetgeving en de toepasselijke technieken zo ontwerpen, dat er ook geen andere informatie wordt opgeslagen of bewaard. Dit is het zogenaamde zero knowledge-uitgangspunt. Je moet wel eerst een cursus Engels volgen voordat je je het privacydebat eigen kunt maken. Dat alles betekent een zorgvuldige afbakening al in het stadium van het ontwerp van de wetgeving. Dat verkleint tevens de kans dat gegevens voor een

ander doel worden gebruikt en wat ons betreft is dat winst, want een ander doel verdient een nieuw debat in de Staten-Generaal; een doordachte, welbewuste keuze. Bovendien kan gebruik van gegevens voor een ander doel dan de wet oorspronkelijk in voorzag, alleen met instemming van de persoon zelf. Dat is iets anders dan een wet ergens publiceren en er dan van uitgaan dat iedereen op de hoogte is gebracht. Bovendien moet er een gegronde reden voor zijn. Deze twee criteria betekenen per definitie dat datamining uit den boze is.

Toch blijkt in de praktijk keer op keer dat datamining en profilering worden toegepast, evenals het zogenaamde function creep, het gebruik van gegevens voor een ander doel. Hier worden burgers ongemakkelijk van. Je hebt geen greep op je gegevens, je weet zelfs niet in wiens handen ze zijn en waarom. Graag hoor ik klip-en-klaar van de regering welke grenzen zij stelt ten aanzien van het omgaan met bulkgegevens, bijvoorbeeld in een databank, los van het doel waarvoor ze zijn opgeslagen. En welke waarborgen biedt de regering om deze grenzen te bewaken? De regering illustreert meteen ook zelf hoe lastig het is om selectiviteit te betrachten. Wegens doorslaand succes zou de automatische nummerplaatherkenning (ANPR) moeten leiden tot nieuwe wetgeving om kentekens voor meerdere doelen te kunnen gebruiken. Kan de regering aan de hand van dit voorbeeld nu eens uitleggen waarom het geoorloofd is om kentekens op grote schaal te gebruiken voor het volgen van bestuurders met een geheel ander doel dan waarvoor de nummerplaatherkenning ooit bedoeld was? En kan ze daarbij een vergelijking trekken met de beslissing om niet verder te gaan met proeven voor de kilometerheffing, omdat dit de privacy te veel zou aantasten? Die maatregel zou zorgen voor 15% minder auto's op de weg en volgens de toenmalige regering, maar ook het Rathenau Instituut, was de privacy bijzonder goed gewaarborgd. In de woorden van de toenmalige minister Eurlings: "U zou banger moeten zijn voor uw gsm dan voor het kastje in uw auto."

Soms gloort er een begin van inzicht dat we niet op de weg van eindeloos vergaren van data verder moeten. Een centrale databank voor de vingerafdrukken komt er voorlopig niet. Graag hoor ik van de regering hoe dit debat verder verloopt en wat er gebeurt met onze biometrische gegevens die inmiddels al zijn afgenomen. Zijn die gegevens veilig? Worden ze vernietigd? Dat laatste lijkt mij de meest logische weg. Graag informatie daarover.

Een zwaluw maakt nog geen zomer. Ook dit kabinet lijkt weer te barsten van energie om data van ons te verkrijgen en te gebruiken voor zijn politieke ambities. De regering wil bijvoorbeeld instanties verplichten om data te delen als het noodzakelijk is voor de veiligheid. Dit is dus een plicht voor professionals om te breken met het doelbindingsprincipe. We hebben met name de afgelopen jaren gezien hoe subjectief het begrip "veiligheid" is. Dus hoe ziet de regering dit voor zich? Wie mag bepalen of het nodig is? Het zijn die instanties zelf die deze afweging moeten maken.

In het kader van zelfbescherming en uniformiteit juicht onze fractie dan ook het idee van de helpdesk toe, waarbij professionals worden geadviseerd over hun omgang met data. De vraag is wel onder wie die helpdesk zou moeten fungeren. Wat ons betreft, wordt een dergelijke helpdesk breed ingericht, ook voor burgers en het bedrijfsleven. Zo kan er een centraal expertisecentrum ontstaan met een eenduidige advisering, wie de hulpvrager ook is. Als we burgers weer meer greep op hun gegevens willen geven, zullen we moeten beginnen met meer transparantie en overzicht moeten scheppen. Dat betekent een herkenbare plek met functionarissen die vragen beantwoorden en adviseren, maar tegelijkertijd de doorzettingsmacht hebben om gegevens te corrigeren of verwijderen, ten aanzien van alle departementen en uitvoeringsinstanties. Hoe kijkt de regering hier tegenaan? Wat ons betreft, zou de commissie die de WRR voorstelt om jaarlijks de ontwikkelingen in de informatiestromen tegen het licht te houden en de Kamer en de regering daarover te adviseren, ook aan dit expertisecentrum gekoppeld kunnen worden. Dan zou een goede basis kunnen vormen voor haar bevindingen. Vanuit het burgerperspectief is de transparantie nog ver onder de maat. Naast een dergelijk expertisecentrum zou de wettelijke informatieplicht moeten worden versterkt en ook de mogelijkheden voor recht op inzage, bezwaar of klachten moeten worden versterkt.

Dan het toezicht. Burgers krijgen hun regie echter niet terug met een helpdesk en een aansprakelijke met doorzettingsmacht. De overheid dient daarvoor zelf uit de mist te treden: laten zien wat ze weet van ons en wat ze daarmee doet. Het begint dus met inzage te krijgen in de registratie door de overheid en het gebruik van de gegevens. Zoals ik al bij aanvang zei: de overheidsregie moet zich ook uitstrekken over de private sector. Bepaal doelstellingen en randvoorwaarden en organiseer toezicht. De regering stelt voor om het externe toezicht te verstevigen, maar wel meer achteraf in te zetten. Het interne toezicht bij bedrijven zou versterkt worden door middel van privacyofficiëren. Het aantrekkelijke hiervan is dat wellicht het bewustzijn en de verantwoordelijkheid van bedrijven zelf hierdoor worden vergroot. De normen worden van binnenuit opgebouwd, maar hoe voorkomen we het risico dat het beperkt blijft tot zo'n privacyofficier? En dient die officier niet ook de belangen van het bedrijf daar tegenover af te wegen?

De bedrijven zouden zelf belang moeten krijgen bij een zorgvuldig gebruik van gegevens van hun klanten. Dat hebben wij gezien bij het bedrijf TomTom. Toen burgers ervan op de hoogte kwamen dat hun gegevens aan justitie werden verstrekt om snelheidsovertredingen te kunnen vaststellen, realiseerde de eigenaar van TomTom zich dat het bedrijf voorzichtiger moest zijn met het uitwisselen van gegevens. Als de overheid meer voorlichting geeft aan burgers over de wijze waarop het bedrijfsleven omgaat met data, kan de interne druk om zorgvuldigheid te betrachten worden vergroot. Een doelmatig toezicht zit niet alleen in

hoge boetes, maar onze fractie acht het wel van groot belang dat het CBP die boetes kan uitdelen. De leeuw moet inderdaad een beetje eng worden.

De overheid zou erop moeten toezien, bij zichzelf en het bedrijfsleven, dat de technologie vooral benut wordt om ons te beschermen tegen ongewenst gebruik van onze gegevens. Meer privacy by design dus en daar mag een financieel belang nooit iets aan afdoen. Regie door de overheid betekent ook regie over de rol van toezichthouders. Het antwoord van de regering op de vraag over de rol van het CBP is tot nu toe nogal ontwijkend. Wij ondersteunen een versterkende rol van wetgevingsadvies en toezicht op de naleving van die wetten. De advisering van bedrijven en uitvoerende instanties zien wij liever in een andere hand, wat het CBP vrijheid geeft in zijn toezichthoudende taak. Wellicht dat het CBP bij het kwijtraken van deze taak wel voldoende capaciteit krijgt. Dat zou zeer nauwgezet moeten worden uitgezocht.

Ten slotte: het wordt steeds duidelijker dat niemand meer het overzicht heeft. En de overheid zou het wel moeten willen hebben om enigszins grip te houden en sturing te geven. Wij als volksvertegenwoordigers dienen het burgerrecht serieus te nemen en een gevoel van urgentie te ontwikkelen ten aanzien van de onmacht die veel burgers voelen bij de technologische ontwikkelingen. Privacy gaat om veel meer dan om het kunnen afschermen van je persoonsgegevens. Het heeft met vrijheid te maken, waardigheid, autonomie, maar ook de democratische rechtsstaat. De door de WRR voorgestelde commissie die jaarlijks rapporteert over die ontwikkelingen en ons aanspreekt op onze verantwoordelijkheid, zou dat gevoel van urgentie kunnen versterken. Maar uiteindelijk draait het om de politieke wil. Ik ben blij met het gevoel van urgentie dat ik vanochtend heb gehoord. Laten we onze wetgevingstoets gewetensvol verrichten en geen genoegen nemen met vage wettelijke criteria, controle houden op normering die in lagere regelgeving wordt neergelegd, Europese ontwerpwetgeving becommentariëren en implementatiewetgeving kritisch toetsen op de strikte noodzaak. Als we consistent zijn, zal de regering gedwongen zijn om onze uitgangspunten al bij aanvang van het wetgevingsproces ernstig te nemen.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 12.40 uur tot 13.45 uur geschorst.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Goedkeuring van het op 27 november 2008 te Straatsburg totstandgekomen Europees Verdrag inzake de adoptie van kinderen (herzien) (Trb. 2009, 141) (32365, R1912);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de incidentele supplettoire begrotingen) (32609-V);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Gerechtsdeurwaarderswet in verband met de verhoging van de leeftijd waarop gerechtsdeurwaarders van rechtswege ontslag wordt verleend (32723);**

- **het wetsvoorstel Wet stichting administratiekantoor beheer financiële instellingen (32613);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet op het financieel toezicht en enige andere wetten ter implementatie van richtlijn nr. 2008/48/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 23 april 2008 inzake kredietovereenkomsten voor consumenten en tot intrekking van Richtlijn 87/102/EEG van de Raad (PbEU L 133/66) (32339);**

- **het wetsvoorstel Vaststelling en invoering van Boek 10 (Internationaal privaatrecht) van het Burgerlijk Wetboek (Vaststellings- en Invoeringswet Boek 10 Burgerlijk Wetboek) (32137).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van de SP wordt conform artikel 121 van het Reglement van Orde aantekening verleend dat zij geacht willen worden, zich niet met het wetsvoorstel Wet stichting administratiekantoor beheer financiële instellingen (32613) te hebben kunnen verenigen.

Ik heet de staatssecretaris van EL&I van harte welkom in de Eerste Kamer. Hebben alle leden de presentielijst getekend?

**

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Een integraal kader voor regels over gehouden dieren en daaraan gerelateerde onderwerpen (Wet dieren) (31389),**

en over:

- de motie-Koffeman c.s. over intrinsieke waarde (31389, letter I);

- de motie-Koffeman c.s. over opvang in beslag genomen dieren (31389, letter J);
- de motie-Koffeman c.s. over doden van dieren (31389, letter K);
- de motie-Koffeman c.s. over evaluatie GWWD (31389, letter L);
- de motie-Koffeman c.s. over invulling uitvoeringsregelgeving (31389, letter M);
- de motie-Koffeman c.s. over nationale wetgeving (31389, letter N);
- de motie-Koffeman c.s. over toetsing lijst voor productie te houden dieren (31389, letter O);
- de motie-Benedictus c.s. over de inzet van animal cops (31389, letter P).

(Zie vergadering van 10 mei 2011.)

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

**

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Tijdens het debat over dit wetsvoorstel heeft GroenLinks tal van bezwaren tegen het wetsvoorstel geuit. Deze bezwaren hebben met name te maken met de in onze ogen gebrekkige kwaliteit van de wet. De kernbegrippen van het wetsvoorstel, zoals "intrinsieke waarde van het dier", zijn vaag en onduidelijk. Ook zijn er veel vraagtekens over de andere invulling van het wetsvoorstel door AMvB's en is de uitvoerbaarheid van het wetsvoorstel moeilijk. Hier komt nog bij dat het dierenwelzijn met deze wet naar onze overtuiging niet zal verbeteren. De reactie van de regering was teleurstellend en heeft onze bezwaren niet kunnen wegnemen. Wij zullen derhalve tegen dit voorstel stemmen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP, de ChristenUnie, het CDA, de VVD, de OSF, de PvdA en D66 voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en de aanwezige leden van GroenLinks, de SP de Fractie-Yildirim en de PvdD ertegen, zodat het is aangenomen.

Op verzoek van de heer Koffeman stel ik voor, zijn moties op de letters I, J, K, L, M, N en O (31389) van de agenda af te voeren.

**

Daartoe wordt besloten.

In stemming komt de motie-Benedictus c.s. (31389, letter P).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de motie met algemene stemmen is aangenomen.

**

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet publieke gezondheid onder meer in verband met de Wet veiligheidsregio's (32195)**.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

**

*N

Mevrouw **Ten Horn** (SP): Voorzitter. Dit wetsvoorstel zou onder meer regelen dat de werkgebieden van de GGD's overeenkomen met die van de overige publieke hulpverleningsdiensten in de veiligheidsregio's. Zo zou worden gewaarborgd dat in de veiligheidsregio's door de bestuurlijk verantwoordelijken én hun uitvoerders optimaal kan worden afgestemd over de inzet bij volksgezondheids crises.

Eerder zegde de minister van VWS deze Kamer toe de congruentie van de GGD-regio's met de veiligheidsregio's als verplichting in de Wet publieke gezondheid op te nemen. Ook de minister van BZK gaf in deze Kamer aan dat de GGD-regio's congruent zullen worden aan de veiligheidsregio's om de samenhang tussen de aansturing van de Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen (GHOR) en de publieke gezondheid, de GGD's, te versterken. Voor opschaling van hulpverleningsdiensten is mijn partij niet, en al helemaal niet met ook nog discrepantie ten gevolg.

Om een praktische oplossing voor één GGD in Brabant te zoeken is evenwel van de congruentie-eis in de nota van wijziging afgeweken, waardoor de werkgebieden toch niet een-op-een hoeven samen te vallen. De keuze om te besluiten tot één GGD die meerdere veiligheidsregio's omvat, wordt nu aan de gemeenten gelaten.

Uitvoerig is eerder en ook in de memorie van toelichting het grote belang beargumenteerd van de congruentie van de werkgebieden. Het afwijken daarvan, alsook van nadrukkelijke toezeggingen aan deze Kamer, komt naar onze mening de afstemming die met het oorspronkelijke wetsvoorstel wordt beoogd niet ten goede, en is reden voor mijn fractie om tegen het wetsvoorstel te stemmen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, D66, de OSF, de PvdA, het CDA, de ChristenUnie en de SGP voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en de aanwezige leden van de Fractie-Yildirim, de SP, GroenLinks en de PvdD ertegen, zodat het is aangenomen.

**

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Wet op de**

rechterlijke indeling, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en enkele andere wetten naar aanleiding van de evaluatie van de modernisering van de rechterlijke organisatie en in verband met de regeling van het klachtrecht inzake gedragingen van rechterlijke ambtenaren (Evaluatiewet modernisering rechterlijke organisatie) (32021).

(Zie vergadering van 10 mei 2011.)

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

**

*N

De heer **Van de Beeten** (CDA): Voorzitter. Deze stemverklaring betreft ook wetsvoorstel 32562. Namens de woordvoerders in het debat van vorige week en de fracties namens welke destijds is gesproken, kan ik u zeggen dat wij content zijn met de toezeggingen die de minister van Justitie heeft gedaan. Die zijn inmiddels bevestigd in de brief van gisteren aan u, voorzitter. De commissie heeft deze brief bekeken en geconstateerd dat de toezeggingen in meer dan voldoende mate zijn gehonoreerd, waarvoor zij de regering hartelijk dankzegt. Wij noteerden dat de minister ook voornemens is om de tijd te nemen om alle impulsen die hij vorige week vanuit de Kamer heeft gekregen, tot zich te nemen en te verwerken in zijn beleid. Dat zien wij met vertrouwen tegemoet. Het leidt tot de consequentie dat alle fracties in de Kamer namens welke het woord is gevoerd, voor beide wetsvoorstellen zullen stemmen.

De **voorzitter**: Wij stemmen altijd gescheiden over wetsvoorstellen. De heer Van de Beeten heeft nu een stemverklaring afgelegd over beide wetsvoorstellen, namelijk 32021 en 32562.

**

In stemming komt het wetsvoorstel (32021).

De **voorzitter**: Ik constateer dat het wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

**

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de Evaluatiewet modernisering rechterlijke organisatie en de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met de behandeling van vreemdelingenzaken en enkele wetstechnische aanpassingen (32562).**

(Zie vergadering van 10 mei 2011.)

De **voorzitter**: Een stemverklaring over dit wetsvoorstel is namens alle leden afgelegd door de

heer Van de Beeten bij de stemming over wetsvoorstel 32021.

**

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat het wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

**

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Vakantie en verlof!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Het afschaffen van de beperkte opbouw van minimumvakantierechten tijdens ziekte, de invoering van een vervaltermijn voor de minimumvakantiedagen en de aanpassing van enige andere artikelen in de regeling voor vakantie en verlof in Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek (32465).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Dit wetsvoorstel is een typisch gevalletje van levelling down nadat ons land van de Europese rechter te horen had gekregen dat onze vakantieregeling botst met het uitgangspunt dat zieke werknemers dezelfde rechten dienen te hebben op een minimumaantal vakantiedagen als arbeidsgeschikte werknemers. Volgens artikel 7:635 van het Burgerlijk Wetboek bouwt de werknemer die wegens ziekte geen arbeid verricht alleen vakantieaanspraken op over de laatste zes maanden van zijn ziekteperiode. Nu de loondoorbetalingsplicht en daarmee het dienstverband bij ziekte tot 104 weken kan doorlopen, moge duidelijk zijn dat die regeling een stevige inperking is van de rechten van zieke werknemers ten opzichte van gezonde. Dat wil overigens niet zeggen dat mijn fractie een dergelijk verschil niet kan billijken. Het komt ook mijn fractie voor de werkgever nogal buiten proporties voor, wanneer hij de werknemer én zijn loon moet doorbetalen én stevig moet inzetten op diens re-integratie en dan ook nog, als de werknemer in die tijd niet met vakantie gaat, hem over de volle twee jaar het minimumaantal voorgeschreven rustdagen moet uitbetalen. Vakantie, en zeker het minimumaantal vakantiedagen, is immers bedoeld om te rusten en het feit dat die dagen bij beëindiging van een dienstverband nog openstaan en dus moeten worden uitbetaald, zou een uitzondering moeten zijn. En zeker zou het dan niet om een reservoir van weken, zo niet maanden,

moeten gaan. Althans niet wanneer wij het over het voorgeschreven wettelijke minimum hebben. Het probleem met de bestaande regeling was dan ook vooral dat deze in zijn onderscheidendheid te grof was, disproportioneel zo men wil.

Helaas moeten wij vaststellen dat dit met de regeling die nu als alternatief wordt voorgesteld, eveneens het geval is. Mijn fractie kan zich dan ook wel iets bij de ergernis van de vakbonden voorstellen als zij moeten ervaren dat een gewonnen zaak in Brussel tot gevolg heeft dat de regering eens flink de bezem door de bestaande vakantieregeling haalt en hier en passant een aantal elementen in brengt die minstens zo nadelig zijn voor zieke werknemers als de regeling waarvan wij vandaag, als deze Kamer hiermee instemt, afscheid nemen. Als ik zeg mijn fractie, dan bedoel ik daarmee ook de fractie van de SP, namens welke ik vandaag eveneens het woord voer. Ik geloof dat ik vergat dit te melden. Wat beide fracties betreft, staat dit laatste, namelijk dat wij van deze regeling afscheid nemen, dan ook nog geenszins vast. Ik loop onze voornaamste bezwaren tegen de regeling, zoals die nu voorligt, langs.

De bestaande regeling maakt onderscheid tussen wettelijke en bovenwettelijke vakantiedagen. Het belang van dit onderscheid zit in de gedachte die in de jaren negentig is vormgegeven, dat werknemers vakantiedagen moeten kunnen inzetten voor een ander doel dan de recuperatieperiode die elke werknemer nodig heeft om in balans te blijven, Europeesrechtelijk, maar ook gezien vanuit het gezonde verstand. Wat de acht uur rusttijd per dag is en het weekend voor de week, is het wettelijk minimum aan vakantie voor een jaar. Alles daarbovenop is voor een goede balans niet strikt nodig en zou dus gespaard moeten kunnen worden.

Met die benadering dacht het kabinet destijds twee vliegen in een klap te slaan. Er werd iets gedaan aan het almaar nijpender wordende vraagstuk van arbeid en zorg. De rekening voor die oplossing kwam in gelijke mate bij werkgever en werknemer terecht. Werkgevers dienden zich erbij neer te leggen dat zij hun goede krachten gedurende enige tijd een sabbatical zouden moeten gunnen. Werknemers zouden voor zo'n onderbreking zelf met opgespaarde vakantiedagen moeten betalen.

De nu voorgestelde regeling zet dit onderscheid voort door de minimumdagen onaantastbaar te verklaren en het bovenwettelijke tegoed tot een onderdeel dat ingeval van ziekte kan worden afgeboekt, mits beide partijen hiermee instemmen of mits dit schriftelijk is overeengekomen. Dat brengt ons tot de eerste vraag aan de minister. Zien wij het goed dat de voorgestelde regeling in grote lijnen een voortzetting is van de bestaande vakantieregeling? Als dit niet zo is, waar zit dan het verschil? Mocht dit wel zo zijn, welke ervaringen zijn hiermee dan opgedaan? Ik vraag dit omdat een schriftelijke overeenkomst vooraf dat de werknemer voor elke dag loondoorbetaling op grond van artikel 7:629 van het Burgerlijk Wetboek een bovenwettelijke vakantiedag kwijtraakt, onder omstandigheden in

strijd kan zijn met het verbod op onderscheid naar handicap of ziekte. Immers, de mogelijkheden tot verlof sparen worden hierdoor vooral ingeperkt voor werknemers die regelmatig ziek zijn. Als de minister dit met ons eens is en als wij daarvan nog niet zo heel veel weten, is hij dan bereid daarnaar een onderzoek te laten uitvoeren? Ofwel: hoeveel werkenden worden er eigenlijk met deze clausule geconfronteerd? Mijn fractie meent dat het op dit moment, nu wij deze regeling nog eens tegen het licht houden, een goede zaak is om over dat punt wat meer opheldering te krijgen.

Ik kom dan tot het *pièce de résistance* van dit wetsvoorstel, het onderdeel dat werknemers moet stimuleren hun vakantiedagen niet tijdens ziekte te stapelen, maar ze daadwerkelijk op te nemen in het jaar waarin ze worden opgebouwd of vrij snel daarna. Wij willen om te beginnen de minister bedanken voor de duidelijkheid die hij heeft verschaft over de vraag wat rechtens geldt als een zieke werknemer die nog beschikt over een wettelijk en een bovenwettelijk tegoed, vakantiedagen opneemt. Met de verwijzing naar eerdere rechterlijke uitspraken, die na aanvaarding van dit wetsvoorstel niet langer een-op-een actueel zijn, maar waarin eveneens het belang van de werknemer voorop staat, maakt de minister duidelijk dat de werkgever er altijd van uit zal moeten gaan dat de werknemer eerst zijn wettelijke tegoed aanspreekt en pas als dat is opgesoupeerd aan de bovenwettelijke dagen toekomt. Dagen die nog steeds vijf jaar lang blijven staan en dus niet binnen zes maanden komen te vervallen. Daar is geen expliciete verklaring van de werknemer voor nodig, aldus de minister. Het belang van de werknemer staat voorop.

Minder gecharmeerd is mijn fractie van het onderscheid in dit wetsvoorstel tussen zieke werknemers, van wie de een wel, maar de ander niet wordt geconfronteerd met die vervaltermijn. Over die termijn kom ik hierna nog te spreken. Het gaat mij nu om het centrale criterium in de "tenzij"-regeling van artikel 7:640a. Het wetsvoorstel wil het niet vervallen beperken tot de situatie dat de werknemer "redelijkerwijs niet in staat is geweest vakantie op te nemen". Dit criterium wordt, als ik de antwoorden op de vragen hierover op een rijtje zet, behoorlijk strikt uitgelegd. Zieke werknemers worden al snel in staat geacht vakantie op te nemen. Dat is bijvoorbeeld al het geval als de werknemer met een re-integratietraject begint. In dit verband sprak mijn fractie in het voorlopig verslag van een duivels dilemma. De minister geeft in zijn antwoord aan dit niet te zien. Ik wil dit vandaag dan ook graag nader toelichten, met het verzoek hierop te reageren.

De werknemer die ingaat op de uitnodiging van de arbodienst van zijn werkgever om eens over zijn werkend leven na zijn herstel te praten, wordt daarmee meteen tot iemand die redelijkerwijs in staat wordt geacht vakantie op te nemen, zou ik zeggen. De werknemer die zo'n gesprek nog niet wil voeren, omdat hij daaraan eigenlijk nog niet toe is, riskeert het stempel van iemand die niet aan zijn re-integratieverplichtingen wil voldoen. Dat kan betekenen dat hij het recht op loondoorbetaling op

het spel zet. Iedereen die iets weet van het schemergebied van ziek en gezond, weet dat dit onderscheid niet altijd klip-en-klaar is. Een werknemer kan nog volop in zijn ziekteproces zitten, nog niet klaar zijn om aan vakantie te denken, maar misschien al wel de eerste voorzichtige gesprekken willen voeren met degene die hem moet coachen in zijn terugkeer naar arbeid.

Als ik een kleine persoonlijke noot mag toevoegen: een goede vriendin van mij is kortgeleden teruggekeerd uit de herstelperiode van kanker. Zij is klaar met de chemo en is heel voorzichtig aan het nadenken over hoe nu verder. Wanneer zij zich tot mij zou wenden met de vraag: wat moet ik in zo'n situatie doen, zal ik haar deze consequentie moeten voorhouden. Het dilemma waarop ik doelde, zit erin dat een werknemer die naar aanleiding van een uitnodiging om over zijn re-integratie te komen praten juridisch advies inwint, te horen krijgt dat ingaan op die uitnodiging kan betekenen dat hij de vervalklok van zijn vakantiedagen in werking zet. Dit lijkt mij geen onaannemelijk scenario. Ik ben dus voor de tweede maal benieuwd hoe de minister dit ziet.

Een tweede probleem met deze regeling is dat hiermee een nieuwe potentiële twistappell wordt toegevoegd aan de relatie werkgever-werknemer. De werkgever krijgt belang bij de vaststelling dat de werknemer best op vakantie kan. De werknemer krijgt belang bij het oordeel dat dit nog niet het geval is. Gevraagd naar wie in zo'n situatie het verlossende woord moet spreken, verwijst de minister naar het UWV. Kan de minister aangeven waarop deze taak van het UWV gebaseerd is? Is dit onderdeel van het takenpakket van artikel 32 wet SUWI? Zo ja, waaruit valt dit af te lezen? Het komt mijn fractie voor dat "in staat zijn vakantie te nemen" van een andere orde is dan het al kunnen meewerken aan re-integratie. Is de minister dit met ons eens? Zo nee, dan horen wij graag waarom niet. Zo ja, zou artikel 32 wet SUWI dan niet moeten worden verruimd? Overweegt de minister misschien reparatiewetgeving? Ik heb in dit wetsvoorstel geen beoogde wijziging van artikel 32 gezien.

Er is met deze taakstelling van het UWV nog een ander probleem, en wel een waarvoor mijn fractie al eerder de aandacht heeft gevraagd. Artikel 32 van de wet SUWI noemt wel een aantal voorlichtings- en adviestaken van het UWV, maar zwijgt over wat er moet gebeuren als het gevraagde oordeel niet of niet tijdig afkomt. Iedereen die iets weet over de aanstaande bezuinigingsvoornemens van dit kabinet zal snappen dat dit ook toekomstgericht geen ondenkbaar scenario is. Dit probleem wordt nijpender nu het advies ook zal worden uitgesproken in de context van een regeling waaraan vervaltermijnen zijn verbonden. Wij willen de minister dus nogmaals, en nu in de context van dit wetsvoorstel, vragen wat er moet gebeuren als het UWV het verlossende woord over dit onderwerp pas na enkele maanden spreekt. Zien wij het goed dat in die situatie de zwartepiet bij de werknemer terechtkomt, althans als dat oordeel uiteindelijk in

zijn nadeel wordt uitgesproken en luidt dat hij inderdaad best op vakantie had kunnen gaan? Als wij dat goed zien, is het dan niet reëler om de tijdsklok voor het vervallen van vakantiedagen pas in te laten gaan op het moment dat een tweede deskundige partij -- de eerste is immers de arbodienst -- zich heeft uitgesproken over de vraag of de werknemer al dan niet in staat is vakantie op te nemen? Een andere denkbare oplossing zou kunnen zijn de betreffende monopoliepositie van het UWV op dit punt te doorbreken. Artikel 32 van de wet SUWI is nu nog driekwart dwingend. Wat vindt de minister van de optie om in de wetsformulering ruimte te creëren voor een schriftelijke overeenkomst, inhoudend dat de meest gerede partij een voor beiden bindend oordeel ook elders kan ophalen?

Een tweede bezwaar van artikel 7:640a zit in de ruimte in de wetsformulering. Het criterium "redelijkerwijs niet in staat zijn geweest" gaat niet een, maar wel drie stappen verder dan de voorwaarde dat de werknemer "daadwerkelijk in de gelegenheid is geweest". Hoe ziet de minister dit? Lopen we niet het risico dat we met deze regeling opnieuw "nat" gaan, zoals is gebeurd in de procedure over de Duitse en Franse vakantie-regeling die de aanleiding tot deze wetswijziging is geweest? Voor mijn fractie is dit onderdeel een zwaar punt. Wij vinden deze veel ruimere formulering een ontoelaatbare uitholling van rechten die botst met de kaders die de Europese rechter heeft getrokken. Daarmee komt de Europeesrechtelijk geboden minimumbescherming in gevaar.

Een ander, misschien wat minder zwaarwegend, maar binnen deze Kamer toch wel belangrijk bezwaar tegen de wetsformulering, is dat de formulering behoorlijk onduidelijk is over wat er nu precies wordt geregeld. Volgens het wetsvoorstel vervalt de aanspraak op het minimumtegoed "zes maanden na de laatste dag van het kalenderjaar waarin de aanspraak is verworven". In de schriftelijke voorbereiding gaat de minister nog een stap verder. Hij geeft aan "dat de vervaltermijn in beginsel aanvangt op de eerste dag na het kalenderjaar waarin de aanspraak is verworven en eindigt zes maanden daarna. Voor werknemers die tijdens de vervaltermijn voldoende hersteld raken om te kunnen re-integreren, zal gelden dat zij gedurende het restant van de vervaltermijn hun minimumaantal vakantiedagen op moeten maken om verval te voorkomen". Het komt mijn fractie voor dat de minister met deze interpretatie de voorgestelde regeling oprekt en daarmee ook buiten de oevers van de wetsformulering gaat. In dit verband komt zelfs de term contra-legeminterpretatie op. De woorden "in beginsel" staan niet in de wettekst. Artikel 640a laat de vervaltermijn ingaan "na de laatste dag van het kalenderjaar waarin de aanspraak is verworven, tenzij de werknemer tot aan dat tijdstip niet in staat is geweest vakantie op te nemen". "Tot aan dat tijdstip" is onderstreept in de tekst. Ik kan deze bepaling niet anders lezen dan dat een werknemer die bijvoorbeeld tot 10 februari 2011 niet in staat is geweest vakantie op te nemen, in 2012 nog niet

met de vervaltermijn te maken krijgt. Hij is immers op 1 januari nog niet in staat of in de gelegenheid vakantie op te nemen. Ergo, de vervaltermijn van artikel 640a begint pas op 1 januari 2013, tenminste als de werknemer dan nog altijd verzuimd heeft de hem over 2011 toekomende dagen op te nemen. Opnieuw graag een reactie.

Een volgend inhoudelijk bezwaar tegen de voorgestelde vervaltermijn is dat deze haaks staat op de systematiek van vakantieopbouw. In die systematiek bouwt de werknemer per gewerkte periode -- dag, week of maand -- vakantiedagen op. Het aantal opgebouwde vakantiedagen hangt daardoor af van de vraag in welke periode van het jaar je zit. De werknemer die op 1 januari in dienst treedt, heeft op 1 juli de helft van zijn tegoed opgebouwd en op 31 december het volle tegoed. In de praktijk nemen werknemers de meeste vakantiedagen op in de zomermaanden, maar daarmee nemen ze als het ware een voorschot op wat ze nog gaan opbouwen. In de voorgestelde regeling verjaren de dagen over januari na 17 maanden (18-1) en die over december na 6 maanden (18-12). Zien wij dit juist? Zo ja, is de regeling dan niet uitermate onlogisch? Waarom is er niet voor gekozen het minimumaantal vakantiedagen te laten vervallen achttien maanden na de maand van opbouw? Op die manier wordt recht gedaan aan de systematiek van de vakantieregeling en is meteen het probleem opgelost waarvoor wij in de schriftelijke voorbereiding de aandacht vroegen, dat de werknemer verval alleen kan voorkomen door zijn dagen in de eerste helft van het opvolgende kalenderjaar op te nemen. Zo de minister dit met ons eens is, ziet hij mogelijkheden dit onderdeel te repareren?

Onze laatste vraag betreft de consequenties van de recente uitspraak van de ambtenarenrechter voor de wijze waarop in dit wetsvoorstel wordt voorzien in de rechtspositie van oude gevallen. Dat is het onderdeel waarvoor deze Kamer een antwoord van de minister heeft gevraagd. Mijn fractie heeft met enige teleurstelling kennis genomen van het standpunt van de minister om in de context van dit wetsvoorstel geen voorziening te willen treffen die recht doet aan de uitspraken van zowel de nationale als de Europese rechter. Daarmee ben ik terug bij de constatering waarmee ik de inbreng begon. Het wetsvoorstel is overwegend een geval van levelling down. De minister geeft in zijn reactie een opsomming van alle bezwaren tegen terugwerking, zonder enige poging om na te denken over een andere manier om recht te doen aan de positie van werknemers die in het verleden gedupeerd zijn door een discriminatoire regeling. Daarmee komt de reactie feitelijk neer op de opstelling dat een regeling waarvan de Europese rechter al enige jaren geleden heeft uitgesproken dat die verboden is, van de regering mag blijven voortduren tot 1 januari 2012. Mijn fractie vindt dit geen loyale uitleg van Europese regels die zijn geschreven ter bescherming van de rechten van werknemers. Alle nuances die de minister in zijn brief aanbrengt, kunnen in individuele gedingen aan de orde komen

en daar door de rechter op hun merites worden gewogen. Het bestaan van die nuances ontslaat de regering naar ons oordeel niet van de verplichting, met een reparatieregeling te komen die recht doet aan de belangen van werkgevers en werknemers. Wij willen de minister dus bij dezen oproepen tot iets meer creativiteit om in de slipstream van dit wetsvoorstel tot een rechtvaardiger regeling voor oude gevallen te. Concreet luidt onze vraag of hij hiertoe mogelijkheden ziet en of hij bereid is deze te verkennen.

Mijn fractie heeft begrip voor de principekeuze die naar aanleiding van de uitspraak van de Europese rechter met dit wetsvoorstel is gemaakt. Zij vindt het alternatief dat nu wordt voorgesteld behoorlijk onevenwichtig en op onderdelen ook juridisch kwetsbaar. De kwetsbaarheid zit in de formulering van de toegestane uitzondering op de vervaltregeling van die van het Europees Hof van Justitie. Daarnaast zit hij op het onderdeel van het overgangsrecht. Levelling down naar nieuwe gevallen moge acceptabel zijn, maar het in stand laten van verboden onderscheid voor oude gevallen is iets anders. Zo althans lezen wij ook de uitspraak van de ambtenarenrechter. Het zou de minister sieren - en het zou naar wij menen zijn positie in hoger beroep ook versterken -- als hij nog voorafgaand aan het oordeel van de hoogste rechter met een uitgebalanceerde regeling voor oude gevallen komt, waarbij rekening wordt gehouden met de belangen van de twee partijen die bij dit onderwerp zijn betrokken.

Ten slotte hebben wij er moeite mee dat de voorgestelde regeling wel erg veel druk legt op werknemers die worstelen met de vraag wat zij nog wel en niet in redelijkheid aankunnen. Die vraag zouden zij zich moeten stellen in de context van re-integratie; deze zou niet belast moeten worden door een complicatie als het gaan vervallen van vakantiedagen. Naar het oordeel van mijn fractie leent het thema re-integratie en vakantie zich niet voor een zwart-witbenadering, die in dit wetsvoorstel wordt vormgegeven.

Wij wachten de antwoorden van de minister met buitengewoon veel belangstelling af.

*N

Mevrouw **Goyert** (CDA): Voorzitter. Vandaag behandelen wij een wetswijziging met betrekking tot vakantie- en verlofrechten die deels is gebaseerd op uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Unie in het kader van artikel 7 van de Arbeidstijdenrichtlijn. Dit artikel houdt in dat alle werknemers jaarlijks recht hebben op vier weken vakantie met behoud van salaris, ook als de werknemer arbeidsongeschikt is.

De fractie van het CDA vindt het een goede ontwikkeling dat ook zieke werknemers recht hebben op vier weken vakantie per jaar met doorbetaling van het loon. Door deze maatregel over te nemen, heeft de regering aan de wettelijke verplichting voldaan. Echter, de regering maakt tevens gebruik van het recht om eigen voorwaarden te stellen.

De vragen die in de schriftelijke behandeling aan de orde zijn gesteld, zijn uitvoerig beantwoord. Wat daarbij opvalt, is dat de cijfermatige onderbouwing over het huidige gebruik van vakantiedagen nauwelijks aandacht krijgt. Het terugbrengen van de vervaldatum van vijf jaar naar een halfjaar, is geen geringe ingreep in de arbeidsvoorwaarden. Dat de sociale partners hierover een verschil van mening hebben, is dan ook niet verwonderlijk. In dit kader heeft het Algemeen Werkgevers Verbond Nederland in januari van dit jaar wel een onderzoek gedaan. Daaruit komt het nogal schokkende beeld naar voren van grote stuwmeren van opgespaarde verlofdagen. De verlofdagen over 2011 zijn hier niet bij betrokken. Het onderzoek is gehouden onder 1000 bedrijven, waarvan er 173 hebben gereageerd. Er is gevraagd naar het aantal vakantiedagen per jaar, de adv-dagen en het gemiddelde saldo van nog uitstaande vakantiedagen op 31 december 2010. Het tegoed aan vakantiedagen komt dan neer op 18,5 dag per werknemer. Als je daar de bovenwettelijke vakantiedagen van dit jaar aan toevoegt, dan kom je uit op 50 dagen per jaar. Graag wil ik van de regering weten of zij dit onderzoek kent, wat haar mening daarover is en of er nog andere gegevens zijn. In de memorie van toelichting wordt over een bezuiniging van 100 mln. gesproken. Ik neem aan dat daar cijfers aan ten grondslag liggen.

De fractie van het CDA is van mening dat zich in de samenleving en op de arbeidsmarkt in het laatste decennium belangrijke veranderingen hebben voorgedaan doordat in de meeste gezinnen beide ouders werken. Dat vraagt veel van het organiserend vermogen, zeker als ook nog mantelzorg wordt verleend. De Wet arbeid en zorg is hieraan tegemoetgekomen. Op onze vraag naar het gebruik van deze verlofregelingen in de praktijk, gaat de regering echter nauwelijks in. Het steeds herhalen van het feit dat de werknemer moet recupereren, komt niet sterk over. Toch is het in dit kader van belang om zicht te hebben op het gebruik van deze regelingen. Bijvoorbeeld het langdurig zorgverlof, dat in 2005 werd ingevoerd, zou voor bovenstaande problematiek een oplossing moeten zijn. Kan de regering zeggen in welke mate deze regeling wordt gebruikt?

Het CDA staat niet afwijzend tegenover dit wetsvoorstel, maar heeft wel behoefte aan een goede onderbouwing. Het gaat immers om de belangen van mensen, belangen die de persoonlijke levenssfeer diep raken.

Wij wachten de antwoorden van de regering met belangstelling af.

*N

Mevrouw **Kneppers-Heijnert** (VVD): Mijnheer de voorzitter. Bijna tien jaar geleden was het wetsontwerp tot wijziging van titel 7.10 BW, de arbeidsovereenkomst, over vakantie en ouderschapsverlof een van de eerste voorstellen die ik in deze Kamer heb behandeld. De verjaringstermijn was voor 2001 twee jaar en ging toen naar vijf jaar omdat de toenmalige regering bij

monde van staatssecretaris Verstand werknemers in de gelegenheid wilde stellen om de dagen op te sparen voor een sabbatical, ouderschapsverlof en dergelijke. Gelet op de Wet arbeid en zorg en de verschillende verlofvormen die nadien zijn ingevoerd, vindt de regering dit niet langer gewenst.

Als dit wetsontwerp in werking is getreden, gaat de huidige verjaringstermijn van vijf jaar voor de wettelijke dagen terug naar een vervalttermijn van een halfjaar. De regering wil hiermee stimuleren dat werknemers regelmatig vakantiedagen opnemen in verband met de zogenaamde recuperatiefunctie van vakantie. Mijn fractie kan zich hierin vinden. Daarvoor is vakantie ook bedoeld. Het is niet de bedoeling dat de dagen vijf jaar worden opgespaard en de werknemer als gevolg daarvan overwerkt raakt en ziek wordt, waarna de werkgever gedurende maximaal twee jaar het loon moet doorbetalen.

Overigens was de aanleiding voor dit wetsontwerp een andere, namelijk de uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, waarin de conclusie luidde dat het recht op jaarlijkse vakantie van vier weken met behoud van loon toekomt aan alle werknemers. De richtlijn maakt geen onderscheid tussen werknemers die werken en werknemers die vanwege ziekteverlof niet werken. Artikel 635, lid 4, BW, dat een beperkte opbouw van vakantiedagen voor langdurig zieke werknemers kent, is niet in overeenstemming met deze uitspraak. De regering heeft dan ook besloten om deze bepaling te schrappen en tevens van de gelegenheid gebruik te maken om in de vakantiewetgeving nog enkele andere aanpassingen te doen. Ik kom daar zo op terug.

Wij danken de minister voor de beantwoording van onze vragen, voor de brief die wij dit weekend ontvingen en voor de toezegging die hij heeft gedaan, namelijk om het wetsontwerp niet in loop van dit jaar, maar per 1 januari 2012 in werking te laten treden teneinde te voorkomen dat werkgevers en werknemers in één kalenderjaar met twee verschillende regimes te maken krijgen.

Namens mijn fractie wil ik een vraag stellen die zij in de schriftelijke ronde al heeft gesteld, maar die niet volledig is beantwoord. Het betreft onze vraag of de minister voorbeelden kan geven van situaties waarin de werknemer redelijkerwijs niet in staat is geweest om het volledig aantal vakantiedagen op te nemen (anders dan bij zieke werknemers zonder re-integratieverplichtingen). De minister spreekt over de situatie waarin een werknemer door toedoen van de werkgever zijn minimumvakantiedagen niet heeft kunnen benutten; in dat geval geldt de vervalttermijn niet voor de resterende dagen. Valt hieronder de situatie dat er aan de kant van de werknemer geen belemmeringen zijn om vakantie- of snipperdagen op te nemen? De werknemer is dan dus wel in staat om vakantie op te nemen, maar de werkgever stelt de werknemer daartoe niet in staat, bijvoorbeeld vanwege drukke werkzaamheden. De bewijsplicht rust daarbij op de werknemer. Hoe kan de werknemer dit bewijzen?

Ten slotte wil mijn fractie van de minister weten waarom hij niet de formulering uit de uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Unie "daadwerkelijk in de gelegenheid zijn" heeft overgenomen.

Wij zien de beantwoording van onze vragen met belangstelling tegemoet.

De **voorzitter**: Er is voorzien dat de beantwoording en de tweede termijn later op de dag zullen plaatsvinden. Ik wil de minister vragen hoeveel tijd hij denkt nodig te hebben voor de beantwoording en of hij daarvoor een schorsing nodig heeft. Anders zou ik deze tijd willen benutten voor het antwoord van de regering in eerste termijn. Ik begrijp dat ik de minister daar een beetje mee overval, maar gelet op het late tijdstip waarop wij proberen de debatten te beëindigen, kan daardoor wellicht enige tijdwinst worden geboekt en kunnen wij de collega's plezieren doordat zij dan niet na middernacht nog in dit huis hoeven te zijn.
**

Minister **Kamp**: Ik wil graag nog even een paar dingen nakijken. Ik ben natuurlijk bereid om eerder terug te komen. Als u van mijn vraagt om over één uur of over twee uur weer hier te zijn, dan zal ik dat doen.

De **voorzitter**: Dat was mijn vraag niet; sorry voor mijn onduidelijkheid. Als de minister in staat zou zijn om nu te antwoorden, had ik daaraan de voorkeur gegeven. Heeft de minister toch enige tijd nodig, dan handhaaf ik het schema. Mocht de tijd worden gewijzigd, dan wordt hij daarvan verwittigd.
**

Minister **Kamp**: Ik vrees dat ik geen recht zal doen aan de gedegen inbreng van de woordvoerders als ik nu onmiddellijk alle antwoorden zou proberen te geven. Enige voorbereidingstijd zou helpen.

De **voorzitter**: Uiteraard wordt dat gehonoreerd. Dan zal ik de vergadering enkele minuten schorsen in afwachting van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu.
**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Waterwet/Waterschapswet!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Waterwet en de Waterschapswet en intrekking van de wet van 18 december 1985, houdende enige voorzieningen ten behoeve van de inzet en bekostiging van muskusrattenvangers, tot regeling van de zorgplicht voor de muskusrattenbestrijding en van financiële bijdragen aan verbetering van primaire waterkeringen van de waterschappen (32474).

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Tiesinga** (CDA): Mijnheer de voorzitter. In januari 2011 behandelden we in commissieverband voor de eerste keer de Spoorwet 100 miljoen euro. De memorie van antwoord naar aanleiding van dit voorbereidend onderzoek was niet bevredigend. Enerzijds gaf deze geen antwoord op de vraag waarom de spoorwet als element van een bredere ontwikkeling, actie Storm, reeds gecodificeerd moest worden. Anderzijds waren veel antwoorden van procedurele aard en werd daarin verwezen naar akkoorden die in voorbereiding waren dan wel afhankelijk waren van adviezen van commissies die nog moesten bevallen van hun rapportage.

De CDA-fractie is blij dat met het toegestuurde Bestuursakkoord Water een bredere, integrale behandeling van de spoorwet mogelijk is. We gaan er vanuit dat het Bestuursakkoord Water binnen het kader van de spoorwet bespreekbaar is, omdat de inhoud van deze wet daarin opgenomen is. Na een algemene reactie op het Bestuursakkoord Water richten we ons, voor zover relevant, op enkele van de opeenvolgende hoofdstukken.

Het is een knap staaltje werk om in een relatief korte periode het Bestuursakkoord Water, naast vier andere deelakkoorden en het hoofdlijnenakkoord, uit te onderhandelen en ondertekend te krijgen door het Rijk, het IPO, de VNG, de Unie van Waterschappen en de Vewin. De CDA-fractie feliciteert de staatssecretaris hiermee. Na een periode van landjepik is het nodig om duidelijkheid te verschaffen over wie ergens wel of niet over gaat. De CDA-fractie is voorstander van decentralisatie om het bestuur zo dicht mogelijk bij de burger te houden c.q. te brengen. Dat ontslaat ons echter niet van de plicht om de eenheid in ons gedecentraliseerde-eenheidsbestuur te bewaken en om aandacht te schenken aan efficiëntie en doeltreffendheid. Wij herkennen deze aspecten in het voorliggende bestuursakkoord en dat stemt ons tevreden.

De CDA-fractie beklemtoont dat dit bestuursakkoord goed laat zien dat het Huis van Thorbecke drie bestuurslagen en vier bestuursorganen kent. De lokale bestuurslaag is gesplitst in een territoriaal deel, de gemeente, en een functioneel deel, het waterschap, met ieder hun eigen taak en begrenzing. Het Bestuursakkoord Water legt bij deze partners een grote verantwoordelijkheid neer wat betreft efficiëntie en effectiviteit.

In het Bestuursakkoord Water worden, als ik het goed geteld heb, ongeveer 50 vervolgacties genoemd die voor het merendeel in 2011 en 2012 uitgewerkt moeten worden. Is de staatssecretaris met ons van opvatting dat het Bestuursakkoord

Water daardoor deels een intentieverklaring is? Welke maatregelen heeft hij in petto als deze intenties niet tot resultaten leiden?

Het Bestuursakkoord Water incorporeert een heel aantal onderdelen van ons waterbeleid, zoals het Nationaal Bestuursakkoord Water uit 2003, het stroomgebiedbeheerplan van de Kaderrichtlijn Water, het OverstromingsRisicoBeheerPlan van de Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) en het Bestuursakkoord Waterketen. Daarnaast richt het de planvorming in en stemt het deze af met de in wording zijnde Deltawet. Deze integrale aanpak werkt verhelderend, en dat is winst. De CDA-fractie vreest echter dat deze winst gemakkelijk kan verdampen als deze waterwetgeving geïntegreerd wordt met het in het hoofdlijnenakkoord aangekondigde, nieuwe stelsel van het omgevingsrecht. Graag horen we de opvatting van de staatssecretaris hierover.

Met betrekking tot een beheersbaar programma voor de waterkeringen heeft het kabinet gebruik gemaakt van de analyse en aanbevelingen van de taskforce Ten Heuvelhof. Daartoe zijn op acht punten systeemaanpassingen voorgesteld en afspraken gemaakt en vastgelegd in dit Bestuursakkoord Water. Het is verstandig om meer stabiliteit in het systeem aan te brengen wat betreft structuur, processen en organisatie en governance, in het bijzonder door meer gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk en waterschappen en door de verlenging van de toetsfrequentie.

De CDA-fractie heeft echter de volgende vragen, waarop we graag een reactie horen van de staatssecretaris.

1. Wat wordt bedoeld met de zinsnede: "Hiermee wordt een perspectief neergezet waarin op den duur de aanleg, verbetering, onderhoud en financiering van de primaire waterkeringen die niet in beheer van het Rijk zijn, geheel voor rekening komen van de waterschappen?" Wanneer is op den duur?
2. Hoe wordt het uitgangspunt georganiseerd dat er geen onevenwichtige verschuiving van de lokale lasten optreedt, vooral in gebieden met veel primaire waterkering en relatief weinig inwoners?
3. Wat is de reactie van de staatssecretaris op de aanbeveling van de taskforce om de spoedwet achterwege te laten en de afspraken in het bestuursakkoord te verankeren? Dat is nu toch feitelijk het geval?

Een volgend thema is het doelmatig beheer van de waterketen c.q. de afvalwaterketen. In financiële zin zijn de te verwachten revenuen door een centralere aansturing van de waterketen de contramal van de extra uitgaven voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma door de regionale waterbeheerders, de kern uit het aanvankelijke actieplan Storm die eenzijdig opgenomen is in deze spoedwet. Het is dus zaak om deze twee ontwikkelingen zo goed mogelijk gelijk op te laten lopen.

Volgens het Bestuursakkoord Water is dat een verantwoordelijkheid voor de regio. Ik citeer het akkoord: "de regio's zijn nu aan zet om

invulling te geven aan de afspraken in dit bestuursakkoord!" Het akkoord meldt ook dat belemmeringen daartoe in 2011 geïnventariseerd worden en dat zo nodig in 2012 wetgeving ter voorkoming van belemmeringen wordt voorbereid, die dan in 2013 in procedure gebracht zal worden. De CDA-fractie vraagt of de staatssecretaris, rekening houdend met ervaringen uit het verleden, van mening is dat deze vrijblijvendheid de gewenste resultaten zal opleveren. Moet er niet eerder een stok achter de deur staan voor onwillige partners, om suboptimalisatie te voorkomen?

Wij zijn het eens met de acties tot het behalen doelmatigheidswinst door het slim combineren van werkzaamheden. Gepleit wordt onder andere voor samenwerking op het gebied van vergunningverlening en handhaving door Rijkswaterstaat en de waterschappen. In de volksmond wordt al over RUD's-nat gesproken. Wij vragen de staatssecretaris hoe hij deze ontwikkeling plaatst ten opzichte van wat ik nu maar even de RUD's-droog noem.

Als laatste onderwerp het waterschapsbestuur. Als institutioneel onderwerp is dit een beetje een vreemde eend in de bijt, maar ook als we lezen dat hierover door partijen geen overeenstemming bereikt is. Waarom moet dit onderwerp dan in dit akkoord worden opgenomen? Nu het echter toch is opgenomen, legitimeert het onze fractie daarover een aantal opmerkingen te maken. Allereerst constateren we dat het desbetreffende wetsvoorstel "beleidsarm" zal worden vormgegeven. Dat betekent dat het systeem van geborgde zetels en het lijstenstelsel zal blijven bestaan en dat het verkiezingsstelsel voor waterschapsbesturen vooralsnog blijft geregeld in de Waterschapswet. Bij de behandeling van die wet in deze Kamer is toen uitgebreid stilgestaan bij artikel 4 van de Grondwet in relatie tot de geborgde zetels.

In het advies van de Commissie van Advies inzake de Waterstaatswetgeving van april 2009 daarna, getiteld Belangenrepresentatie in het Waterschapsbestuur, concludeert de commissie op basis van de tekst van artikel 4 van de Grondwet, zijn geschiedenis en de staatsrechtelijke literatuur dat dit artikel niet van toepassing is op het functioneel bestuur, het waterschapsbestuur. Met andere woorden, geborgde of gereserveerde belangenzetels -- we kunnen het ook kwaliteitszetels noemen -- zijn in het functionele bestuur toegestaan.

Nu wordt voorgesteld dit bestuur indirect te kiezen via de gemeenteraden in het desbetreffende waterschapsgebied. De Unie van Waterschappen heeft de staatssecretaris schriftelijk kenbaar gemaakt -- we kunnen het ook in dit bestuursakkoord lezen -- dat zij voor directe verkiezingen van de categorie ingezetenen zijn. Zij weten zich daarbij gesteund door een stevige onderbouwing in een advies van prof. mr. Elzinga en inmiddels ook door LTO Nederland.

De CDA-fractie vraagt de staatssecretaris in overweging te nemen, alvorens de directe verkiezingen af te schaffen, eenmaal de verkiezingen van gemeentebestuur en

waterschapsbestuur gelijktijdig te houden als "de dag van de lokale overheid". Het sluit aan bij de geest van het bestuursakkoord. Daarna kan via een evaluatie worden besloten of we daadwerkelijk terug moeten naar indirecte verkiezingen, zoals in het regeerakkoord is vastgelegd.

De CDA-fractie heeft de staatssecretaris gefeliciteerd met dit bestuursakkoord, heeft een aantal algemene opmerkingen gemaakt en is op onderdelen dieper op de materie ingegaan. Zij wacht met belangstelling de reactie van de staatssecretaris af.

De heer **Schaap** (VVD): Ik heb een vraag, of misschien wel een punt van zorg. Het bestuursakkoord is zeer gericht op de inhoud en een aantal slagen die met die inhoud te maken hebben, zoals efficiency. Er is ook iets in opgenomen over verkiezingen. Bent u niet bang dat de hele focus op inhoud verloren gaat als we het systeem van directe verkiezingen weer introduceren? Bent u niet bang dat de zaak zich weer helemaal toespitst op een stelsel discussie? Ik herinner me nog maar al te best de vorige verkiezingen. Die hele week kwam er alleen maar cynisme uit het land. Het ging alleen nog maar over het voortbestaan van de waterschappen en niet meer over bestuur of inhoud. Bent u niet bang dat dit, door het opnieuw aan te durven, weer een stelsel discussie oplevert, terwijl het net een beetje van de baan was?

De heer **Tiesinga** (CDA): Er is wetgeving met betrekking tot de verkiezingen die in aantocht zijn. Een hoofdstuk in het bestuursakkoord is hieraan gewijd. Dat betekent dat het niet weer door de CDA-fractie of deze Kamer ter discussie wordt gesteld, maar door de regering. Het ligt dus sowieso op tafel en we zullen erover moeten spreken.

De heer **Schaap** (VVD): Het bestuursakkoord is vrij helder. Er staat een noot in van de Unie van Waterschappen. Ik ken de discussie die in de achterban wordt gevoerd ook wel. U rakelt nu zelf eigenlijk ook weer een beetje deze discussie op. Bent u dan niet bang voor het onheil van weer een stelsel discussie?

De heer **Tiesinga** (CDA): Nee, ik ben niet bang voor het onheil van een stelsel discussie. We hebben nog maar eenmaal een verkiezing gehad op een manier die door het parlement via wetgeving is vastgelegd. Het verzoek aan de staatssecretaris is, in overweging te nemen of er al voldoende informatie en ervaring is om nu al weer te wijzigen.

*N

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. De bestrijding van muskus- en beverratten is onnodig kostbaar, ineffectief en wreed. Het is onbegrijpelijk hoe een complete bestrijdingssector in het leven geroepen kon worden naar aanleiding van een door de bontfokkerij veroorzaakt probleem. We mogen niet vergeten dat de huidige populaties in ons land

een erfenis zijn van bontfokkers, die dieren hebben vrijgelaten nadat hun bedrijfsvoering niet langer rendabel bleek. Het is goed dat hier en nu te memoreren omdat de bontfokkerij zich keer op keer als slachtoffer presenteert, terwijl keer op keer blijkt dat de sector vooral slachtoffers maakt.

Nu niet meer de bestrijding van muskusratten het uitgangspunt zal vormen, maar het beschermen van dijken, zal er een fundamenteel ander beleid moeten worden gevoerd met betrekking tot de middelen die nu worden uitgetrokken voor de bestrijding van muskusratten. Kan de staatssecretaris uiteenzetten hoe de overgang van dit beleidsonderdeel naar de waterschappen in zijn werk zal gaan, op het gebied van de aanstelling en de financiering van muskusrattenbestrijders?

Een reactie op de motie van de Tweede Kamerfractie van de Partij voor de Dieren, waarin de regering werd verzocht op korte termijn een onderzoek te starten naar de effecten van de bestrijding van muskus- en beverratten op de veiligheid van waterstaatswerken en de schade aan oevers, schrijft de staatssecretaris dat sinds 2005 meer onderzoek is uitgevoerd en dat een veldproef wordt overwogen. De staatssecretaris ziet daarom geen reden om zelf een onderzoek te starten. Allereerst heeft de Partij voor de Dieren de staatssecretaris erop gewezen dat er sinds 1990 geen veldproef meer is gedaan. Er zijn weliswaar verschillende alternatieve en preventieve maatregelen ontwikkeld, maar juist het uitblijven van onderzoek heeft ertoe geleid dat deze maatregelen veel te weinig worden gebruikt. Het belang en het nut van een veldproef met betrekking tot de effecten van de bestrijding van muskusratten worden door alle betrokkenen onderschreven. Deelt de staatssecretaris daarom de mening dat het zinvol is als de veldproef plaatsvindt met onderlinge afstemming tussen de partijen? Zo ja, is hij dan bereid hierin een ondersteunende en faciliterende rol te spelen? Op welke manier en op welke termijn is hij daartoe bereid? Zo nee, waarom niet?

De leden van de Tweede Kamerfractie van de Partij voor de Dieren hebben erop gewezen dat er in de aangenomen motie duidelijk wordt gevraagd een onderzoek te starten. Daarbij is aangetekend dat er bij een dergelijk onderzoek in elk geval de populatieontwikkeling in kaart moet worden gebracht. In de praktijk betekent dit een veldproef. Ook wanneer een andere bestuurslaag van de rijksoverheid een dergelijk onderzoek start, kan dit worden gezien als een uitvoering van de motie, maar dan moet de proef wel op korte termijn worden uitgevoerd. Bovendien moet worden voldaan aan de omschrijving zoals die in het dictum van de motie is geformuleerd, zoals het in kaart brengen van de populatieontwikkeling. Kan de staatssecretaris toezeggen dat hij het in de Tweede Kamer gevraagde onderzoek zelf zal starten of er zorg voor zal dragen dat een andere bestuurslaag, in overleg met het ministerie, dit op korte termijn uitvoert, conform het verzoek in de motie? Mogen we ervan uitgaan dat het ministerie in dat laatste geval een faciliterende en ondersteunende rol op zich zal nemen? Is de staatssecretaris bereid de

Eerste Kamer inzicht te bieden in de opzet van het experiment?

Gedegen onderzoek is ook in het belang van de uitvoering van de motie over een verbod op dierenvriendelijke verdrinkingsvallen. De staatssecretaris heeft in de Tweede Kamer aangegeven dat er pas sprake kan zijn van een verbod als er een alternatief is. Daar wordt in de motie ook om gevraagd. De leden van de Partij voor de Dieren hebben aangegeven hier goede mogelijkheden voor te zien, gelet op de aankondiging van de provincie Zuid-Holland, in 2009 al, dat zij stopt met het gebruiken van verdrinkingsvallen, omdat zij alternatieven voor handen heeft. Kan de staatssecretaris aangeven of en hoe hij uitvoering wil geven aan die motie? Hoe beoordeelt hij de alternatieven van de provincie Zuid-Holland?

De Partij voor de Dieren vindt iedere vorm van muskusrattenbestrijding onnodig, duur en dierenvriendelijk. We worden graag geïnformeerd over de voortgang rond de uitvoering van de Tweede Kamermotie waarin wordt gevraagd om preventieve maatregelen tegen muskusratengraverij, waarbij rekening wordt gehouden met het ontwerp en de aanleg van waterkeringen en het groot onderhoud aan bestaande waterkeringen. Kan de staatssecretaris die toezegging doen?

Kan de staatssecretaris ook helder aangeven wanneer de testfase naar een diervriendelijker vangmethode voor muskusratten, gasdoding, als alternatief voltooid zal zijn? Is hij bereid de Kamer hierover op de hoogte te houden? Kan hij bevestigen dat er geen empirisch vastgestelde relatie is tussen de populatieomvang van muskusratten en het optreden van schade? Zo ja, op basis van welke onafhankelijke wetenschappelijke informatie stelt de staatssecretaris dat preventieve maatregelen onvoldoende effect zouden hebben? Zo nee, waarop baseert de staatssecretaris zich dan?

De staatssecretaris heeft per brief aan de Tweede Kamer laten weten de ingediende motie die de muskusratten bescherming biedt ook onder de aandacht te brengen van LTO Nederland, aangezien niet alleen Rijkswaterstaat maar ook de primaire sector wordt geconfronteerd met de gevolgen van een onevenredig groot aantal muskusratten bij watergangen. Ik citeer hier de staatssecretaris. Kan de staatssecretaris aangeven wat die verstaat onder een onevenredig groot aantal muskusratten? Hoeveel is dat? Is de staatssecretaris met mij van mening dat sprake is van een onevenredig grote besteding van geld uit rijksmiddelen om ongemakken voor de primaire sector weg te nemen? Het is toch de private verantwoordelijkheid van elke burger om zijn gazon in de gewenste conditie te houden? Geldt dat ook niet voor iedereen die actief is in de primaire sector bij het onderhoud van zijn slootkanten? Kan de staatssecretaris aangeven hoeveel er in het afgelopen jaar is uitgegeven aan de bestrijding van muskusratten? Hoeveel kost de dood van één muskusrat? Hoeveel van de gemaakte uitgaven hangen daadwerkelijk samen met de verdediging

van essentiële waterkeringen? Hoeveel van de gemaakte kosten hangen samen met, zoals de staatssecretaris het noemt, de bestrijding van ongemakken voor de primaire sector? Wij hebben het dan over het heel houden van slootkanten en taluds die op geen enkele wijze essentieel te noemen zijn voor onze primaire waterkeringen. Of ziet de staatssecretaris dat anders? Graag een reactie van de staatssecretaris.

*N

De heer **Slager** (SP): Voorzitter. Het toeval wil dat mijn huis gebouwd is in de voet van het binnentalud van een primaire waterkering. Mijn buurman, die 300 meter verder bovenop de zeedijk woont, is een gepensioneerde muskusrattenvanger. Nog weer 100 meter verder werd dit voorjaar de kwaliteit van de zeedijk getest met een zogenaamde golfoverslagsimulator. Die test heeft bij mij twijfels opgeroepen over de verbeteringen die in de laatste tijd zijn uitgevoerd. Daarover straks meer.

Feit is dat ik in mijn dagelijks leven veelvuldig geconfronteerd wordt met de zaken die in deze spoedwet aan de orde zijn. Dat een goede primaire waterkering van groot belang is, daarvan hoeft niemand mij te overtuigen. Wie februari 1953 heeft meegemaakt in het rampgebied en daarna een paar boeken over die ramp heeft geschreven, is er diep van doordrongen dat betere dijken toen misschien wel veel mensenlevens hadden kunnen redden. De vraag die wat de SP betreft dan ook voorop moet staan, is of met de overdracht aan de waterschappen van de verantwoordelijkheid voor het verbeteren en onderhouden van de primaire waterkeringen, de veiligheid eigenlijk wel gegarandeerd blijft.

Ik ben mij er daarbij van bewust dat deze wetswijziging niet is ingegeven door de behoefte van het kabinet om de veiligheid nog verder te verhogen, maar om te bezuinigen op de rijksuitgaven voor de veiligheid tegen overstromingen. De waterschappen hebben daar heel slim op ingespeeld. Nog maar kort geleden vonden steeds meer partijen dat die als zelfstandig bestuursorgaan beter konden worden opgedoekt en ondergebracht worden bij de provincie.

De Unie van Waterschappen zag de bui al hangen en deed het kabinet toen het aanbod om 100 mln. bij te dragen aan de bezuinigingsoperatie door a. de muskusrattenbestrijding voor eigen rekening te nemen en b. een flink deel van de kosten van het waterveiligheidsprogramma te betalen. Het kabinet nam het aanbod in dank aan. Als beloning wordt met deze wetswijziging het takenpakket van de waterschappen uitgebreid. De provincie is niet langer verantwoordelijk voor de muskusrattenbestrijding. Het Rijk draagt zijn taken op het gebied van aanleg en verbetering van de primaire keringen in de toekomst helemaal over aan de waterschappen. Schuift het Rijk daarmee alle verantwoordelijkheid van zich af? Nee. In het Nationaal Bestuursakkoord Water staat op bladzijde 13 dat het Rijk de normen blijft stellen waaraan de primaire waterkeringen moeten voldoen. Maar de

waterschappen zullen zelf toetsen of zij ook aan de normen voldoen. Dat lijkt mij een voorbeeld van de slager die zijn eigen vlees keurt. Ook al beoordeelt het Rijk de resultaten van die toetsing, hoe weet het Rijk dat het waterschap die toetsen goed en nauwgezet uitvoert?

De argwaan die de staatssecretaris ongetwijfeld in deze vraag hoort doorklinken, is ingegeven door de proef met de golfsimulator die ik kortgeleden op mijn eigen primaire kering meemaakte. Bij het testen van het buitentalud met oplopende golven vlak boven de steenglooiing bleken daar na korte tijd al gaten in de grasdijk te vallen. En die gaten onthulden hoe dat kon gebeuren. Vlak onder de weinig florissante grasmat zat niet de dikke kleilaag die daar behoort te liggen. Nee, daar lagen puin en stenen.

Ik ben ter plekke van mijn geloof afvallen dat de dijkbeheerders veel -- ik dacht weleens overdreven veel -- aandacht besteden aan onze bescherming tegen het water. Want hoe is het nu mogelijk dat het grastalud van een zeedijk, waar nog maar drie jaar geleden een nieuwe steenbekleding op is aangebracht, geen kwalitatief voldoende afdeklaag heeft? Een van de belangrijkste lessen van de ramp van 1953 is toch dat de afdekkende kleilaag minstens een halve meter dik moet zijn, zodat zich daar een goede en dichte grasmat op kan hechten? Helaas hoorde ik na die onthullende proef op de zuidkust van Tholen van twee andere Zeeuwse eilanden, Beveland en Schouwen-Duiveland, dat zich daar dezelfde zaken voordoen. Geen voldoende dikke afdeklaag van klei dus, maar een mengsel van grond en stenen.

Als uitvoering en toezicht kennelijk al hebben gefaald terwijl de kosten voor 100% door het Rijk werden betaald, dan vrees ik voor de toekomst. Ik heb ergens gelezen dat in 2030 alles, dus niet alleen aanleg, verbetering, beheer en onderhoud, maar ook de financiering, geheel voor rekening komen van de waterschappen. Nu wordt soms wel erg gemakkelijk een verbeteringswerk aangedragen want ach, je kunt alle kosten toch bij het Rijk declareren. Die situatie blijft, zo heb ik begrepen, in feite gehandhaafd tot in 2014. Daarna kan zomaar het tegenovergestelde gebeuren. Wij zijn daar niet gerust op. Wij vinden dat het Rijk niet alleen de normen moet stellen, maar ook moet controleren of het werk volgens die normen wordt uitgevoerd. Pas dan maakt het waar wat het bestuursakkoord pretendeert. Ik citeer: de kwaliteit van het beheer vergroten tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Wij horen graag van de staatssecretaris of hij bereid is om alsnog de controle op het werk niet langer over te laten aan alleen maar de waterschappen. Ik weet dat in het bestuursakkoord staat dat Rijk en waterschappen voor 1 november van dit jaar een richtlijn uitwerken over de wijze van beoordeling van de waterkeringen. Dan gaat het over de twaalfjaarlijkse toets of de dijken nog wel voldoen. Ook daarbij vinden wij overigens dat het Rijk verder moet gaan dan alleen kaders stellen. Los daarvan zijn wij het principiële oneens met de afspraak in het bestuursakkoord, op bladzijde 19, dat de waterschappen verantwoordelijk zijn voor de

toetsing van de keringen. Als je de waterschappen verantwoordelijk maakt voor de uitvoering van aanleg en verbetering, moeten die niet ook verantwoordelijk gemaakt worden voor de toetsing ervan. Of je moet die toetsing op een afdoende manier, en dus niet alleen op papier, controleren. Daarover lees ik echter niets. Wie weet kan de staatssecretaris mij geruststellen.

Wij hebben het al gehad over de financiering, maar nog niet over de vraag wie uiteindelijk de financiën moet gaan opbrengen als die in de toekomst in het geheel voor rekening van de waterschappen komen. Het mag dan waar zijn dat er honderden miljoenen bezuinigd kunnen worden in de afvalwaterketen en dat daarvan een deel gebruikt gaat worden voor de waterveiligheid. Dan nog is niet te ontkomen aan tariefstijgingen als gevolg van deze extra taak van de waterschappen. Zeker omdat wij nog moeten zien of die besparingen op korte termijn allemaal bereikt worden. Hoe het gaat uitpakken, zal pas in de loop van dit jaar blijken. De regering spreekt in het bestuursakkoord al de wens uit dat "de lokale lasten zich gematigd ontwikkelen". "Gematigd" is een mooi, maar helaas nogal vaag begrip. Als het dan ook nog om een wens gaat, moeten wij het ergste vrezen. Kan de staatssecretaris aangeven wat hij maximaal een gematigde tariefsverhoging vindt? Wat voor machtsmiddelen heeft hij als de waterschappen meer willen dan wat in zijn ogen gematigd is?

De SP is overigens content met het plan om de lasten van het waterveiligheidsprogramma te verdelen over alle waterschappen, zodat ook zij die geen primaire keringen hebben, toch meebetalen aan het veilig houden van ons hele land. Met de voorgenomen herziening van het belastingstelsel van de waterschappen wordt gelukkig niet teruggekeerd naar het middeleeuwse uitgangspunt "elc sinen dike", dat al voor zo veel rampspoed heeft gezorgd. Toch -- zo begrijp ik -- worden niet alle kosten gelijk verdeeld, omdat er een zogeheten "efficiëncyprikkel" nodig is voor de waterschappen met primaire keringen. Ik kan me daar wel iets bij voorstellen, maar dat heeft dan wel tot gevolg dat de bewoners van de waterschappen met vele primaire keringen misschien toch extra gaan betalen. Daarom hoor ik graag wat de regering bedoelt met het "evenwichtig verdelen van de lasten onder de bewoners". "Evenwichtig" is alweer zo'n mooi, maar vaag begrip. Wij vinden dat het vertrekpunt moet zijn dat de waterschapslasten in het hele land hetzelfde moeten zijn voor alle bewoners, zodat niet de bewoners uiteindelijk de efficiëncyprikkels gaan betalen. Dat lijkt ons dus het meest evenwichtig en solidair. De vraag is, of de staatssecretaris van plan is om daarop in te zetten. En zo niet, waarom niet?

Tot slot de muskusrattenbestrijding. In de memorie van toelichting lees ik dat de bestrijding van die beestjes in het belang is van de waterveiligheid. En ook in zijn recente antwoord op vragen van de SP en de PvdD in de Tweede Kamer over de weinig diervriendelijke manier van vangen, schrijft de staatssecretaris over het gevaar dat ze zouden opleveren voor de waterkeringen. Nu had ik

al eens eerder, tijdens een praatje op de dijk van mijn buurman, de oud-rattenvanger, gehoord dat hij nog nooit een muskusrat in een zeedijk was tegengekomen. De veiligheid van onze zeedijken wordt veel meer aangetast door mollen. Bij de proef met de golfsimulator spoot het water via vele mollengaten naar buiten. En kort na de ramp van 1953 bleek uit onderzoek van het Laboratorium voor Grondmechanica dat in het hele rampgebied de zeedijken verzwakt waren, niet door muskusratten, maar door mollengangen. Hoe kan het dat er niet stelselmatig op mollen wordt gejaagd maar dat er wel 400 muskusrattenvangers in touw zijn? Om onze veiligheid tegen het water te garanderen? Ik geloof het helemaal niet.

Omdat ik bezig was met de voorbereiding op de behandeling van dit voorstel tot wetswijziging, kreeg ik van mijn buurman zijn exemplaar van het Handboek Muskusrattenbestrijding te leen. Dit is uitgegeven door het Ministerie van Landbouw en Visserij en komt dus uit onverdachte bron. Ik heb er gefascineerd in zitten lezen. Zo weet ik nu dat de allereerste muskusrat, afkomstig uit Amerika, op 21 mei 1941 -- deze week dus exact 70 jaar geleden; wij vieren een jubileum -- in ons land werd gesignaleerd en hoe de diertjes zich over het waterrijke deel van ons land hebben verspreid. Ik las in het handboek ook de bevestiging van het verhaal van mijn buurman over het gevaar voor de dijken: "De zware dijken langs de grote rivieren en de kust zijn zo robuust, dat de muskusrat daar weinig kwaad kan doen." En verder: "Tot nu toe is de schade te overzien; een ingestorte slootrand, gekantelde landbouwwerktuigen, koeien met gebroken poten, leeggelopen vijvers en hier en daar een klein doorgebroken dijkje zijn de belangrijkste schadegevallen."

Kortom, zo dacht ik te mogen concluderen, de muskusrat is helemaal geen serieus gevaar voor onze waterveiligheid. Hij zorgt voor heel veel ongemak voor de boeren. Maar dan is de vraag gewettigd of de samenleving daar tientallen miljoenen per jaar voor moet ophoesten en daarbij ook nog eens verantwoordelijk wordt voor de langzame verdrinkingsdood van die diertjes via vangkooien, die de staatssecretaris maar niet wil verbieden. Waarom vindt dit kabinet, dat de terugtrekkende overheid zo hoog in het vaandel heeft staan, dat bestrijding van muskusratten een overheidstaak is? Nu weet ik wel dat de rijksoverheid de bestrijding vanaf dit jaar niet meer betaalt, maar dat de waterschappen dat gaan doen, maar ook dan draait de burger via de waterschapslasten op voor een boerenprobleem, dat verkocht wordt als veiligheidsrisico voor ons allemaal. En ik vrees dat, zolang de boeren de baas blijven in de waterschappen, dit ook zo zal blijven.

Dat is voor ons een extra reden om de staatssecretaris te vragen om bij de aangekondigde wijziging van de waterschapsverkiezingen een einde te maken aan het verschijnsel van de "geborgde zetel". De staatssecretaris weet dat de SP het waterschap als bestuursorgaan liever ziet verdwijnen, maar nu daar nog geen meerderheid voor is, maak het dan in elk geval democratisch en

schaf die "geborgde" extra zetels voor met name boeren en bedrijven af. De regering wil de waterschapsbesturen gaan inkrimpen. Dan ligt het toch voor de hand om dat te doen door die geborgde zetels af te schaffen? Toch blijkt uit het bestuursakkoord dat men dat niet van plan is. Kan de staatssecretaris ons duidelijk maken waarom hij die middeleeuwse relikwieën in de 21ste eeuw wil handhaven? Ik wacht zijn antwoorden met veel belangstelling af.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik voer het woord mede namens de fractie van de ChristenUnie.

Laat ik in de stukken voor de commissie nu net een notitie hebben gezien waarin een voorstel stond om een extra belasting te heffen voor mensen die in de primaire waterkering wonen. Het kan nog wat worden, voorzitter. Ik had het ook nooit verkapt.

Het voorliggende wetsvoorstel, deze spoedwet, is bedoeld als een tijdelijke maatregel. Het is een beproefde wijsheid dat niets zo blijvend is als een tijdelijke maatregel. De beoogde tijdelijkheid is een extra stimulans voor onze fracties om het voorstel zorgvuldig te wegen. Ik wil de staatssecretaris danken voor zijn uitvoerige beantwoording van de vragen van onze fracties. Inmiddels hebben wij het Bestuursakkoord Water toegezonden gekregen. Op een aantal onderdelen hebben wij daarover nog enkele vragen. Die zal ik in mijn bijdrage aan de orde stellen.

De doelstelling van het wetsvoorstel is om op korte termijn een besparingsdoelstelling voor het Rijk van 100 mln. te realiseren. De besparing wordt gerealiseerd door taken over te hevelen naar waterschappen, althans een deel van de financiering van die taken. De waterschappen hebben zich bereid getoond bij te dragen aan de besparingsdoelstelling van het Rijk, maar daar wel voorwaarden aan verbonden. In essentie komen die voorstellen erop neer dat de waterschappen de besparingen per saldo kostenneutraal kunnen realiseren. De kostenneutraliteit moet worden geborgd door waterschappen in staat te stellen hun tarieven voor afvalwater structureel te verlagen. Juist op dit punt bestaat er bij onze fracties de nodige zorg.

Onze zorg betreft niet de vraag of deze besparingen in de afvalwaterketen haalbaar zijn. Inmiddels zijn alle deskundigen -- en dat zijn er nogal wat -- het erover eens dat voor afvalwater structureel 400 mln. tot 450 mln. kan worden bespaard. Sla het feitenonderzoek van de wateroverheden uit het voorjaar van 2010 er maar op na. Wanneer ik het feitenonderzoek en de daaropvolgende documenten van de koepelorganisaties lees, ontstaat bij mij het beeld dat de besparingen heel dichtbij zijn. Wat nodig is, zijn twee dingen. In de eerste plaats moeten gemeenten en waterschappen op bestuurlijk niveau de handen ineenslaan. Ze moeten een nieuwe invulling geven aan het begrip "regie" in de afvalwaterketen. In de tweede plaats moeten

gemeenten en waterschappen op werkniveau hun bedrijfsmatige activiteiten op afstand zetten. Opschalen in zelfstandige afvalentiteiten is het sleutelwoord. Ik stel vast dat, afgerond, 0,5 mld. veel geld is. Toch zie ik het nog steeds niet gebeuren.

De zorg van onze fracties gaat daarom over de vraag of de besparingen er echt gaan komen. Ik begin met de vaststelling dat besparen in de afvalwaterketen niet gemakkelijk is. Dat leid ik onder meer af uit het feit dat de tarieven nog steeds oplopen, zowel voor riolering als voor zuivering. Als besparen voor afvalwater zo gemakkelijk was, was het volgens ons allang gebeurd. Kennelijk is er weerstand. Dat komt vaker voor bij veranderingen, zeker wanneer zowel bestuurders als uitvoerders een stap moeten zetten.

Nu ligt het bestuursakkoord er. Dat is goed nieuws, zo vinden wij. De staatssecretaris en de lagere overheden hebben veel werk verzet. Ik zie dat er belangrijke afspraken zijn gemaakt over de toekomst van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Ik kom daar straks nog op terug. Het gaat mij nu om de waterketen. Ik heb daar het akkoord op nagelezen. Het is mij opgevallen dat je ver moet doorbladeren voordat je de waterketen tegenkomt in het bestuursakkoord. Ik ga er maar van uit dat dit geen symptoom is voor de bestuurlijke aandacht voor die besparingsmogelijkheden. Het gaat mij om de inhoud van het akkoord. En ik moet zeggen: ik ben daarover niet gerust.

Vanaf het verschijnen van de brief van de unie in het najaar van 2009 tot en met vorig jaar, is duidelijk gesproken over de noodzaak van zelfstandige organisatieonderdelen voor afvalwater met een grotere schaalgrootte dan de afzonderlijke gemeenten. Toch mis ik dat eindbeeld helaas in het akkoord. Daarin wordt gesproken over samenwerking. Dat is vanzelfsprekend, maar er werd al samengewerkt. Dat gebeurde echter helaas zonder het beoogde resultaat. Maar er is meer nodig. Dat meer is een helder gedefinieerd einddoel, met inbegrip van een termijn. Ik sluit mij dan ook aan bij de vele deskundigen die pleiten voor zelfstandige organisatieonderdelen voor afvalwater. Op dit moment voorziet de Waterwet zelfs al in dat doel. Ik verwijs naar artikel 3.8 van de Waterwet, waarin gemeenten en waterschappen worden verplichten te werken aan het zelfstandige beheer van inname, inzameling en zuivering van afvalwater. Wat alleen nog maar ontbreekt, is een duidelijke termijn. Ik lees in het akkoord dat de staatssecretaris straks wetgeving gaat voorbereiden voor de waterketen. Hij wil het wetsvoorstel daarover medio 2012 af hebben. Ik heb daarbij twee vragen, die ik met vertrouwen aan de staatssecretaris stel. Ik ken hem namelijk als iemand met ambitie en daadkracht. Is hij in staat het wetsvoorstel voor de waterketen eerder af te ronden, liefst al in 2011? Mijn tweede vraag is, of hij bereid is om die termijn voor de komst van afvalwaterbedrijven in de wet op te nemen. Ik overweeg hierover een motie in te dienen. Of ik dat

doe, zal afhangen van het antwoord van de staatssecretaris.

Ik kom nog terug op het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Dit als tijdelijke maatregel bedoelde wetsvoorstel geeft een verdeelsleutel voor de bijdrage van afzonderlijke waterschappen in dat programma. Kan de staatssecretaris zeggen hoe de definitieve verdeelsleutel eruit zal komen te zien? Verwacht hij dat die zal aansluiten bij deze systematiek? In de nu voorgestelde opzet gaan alle belastingplichtigen voor de watersysteemheffing bijdragen aan de extra taken. Immers, de kosten worden versleuteld via de watersysteemheffing. Blijft dat zo? Gaan de categorieën natuur en ongebouwd ook in de toekomst meebetalen aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma?

Ten slotte heb ik een vraag over de verhouding tussen het voorliggende wetsvoorstel en de Deltawet. In de memorie van antwoord geeft de staatssecretaris aan dat de bijdragen van de waterschappen ten goede komen aan het Deltafonds. De vraag van onze fracties is, hoe het zit met de bijdragen van het Rijk in dat fonds. Blijft het Rijk doteren aan dat fonds, ook als het Hoogwaterbeschermingsprogramma in de toekomst mogelijk helemaal voor rekening van de waterschappen komt?

Met grote belangstelling wachten wij het antwoord van de staatssecretaris af.

*N

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Voorzitter. Als ik mij niet vergis, opereert staatssecretaris Atsma vandaag voor het eerst in de Eerste Kamer. Als dat zo is, wens ik hem veel succes toe in dit debat en met zijn ambt. Misschien vergis ik mij echter, want geen van mijn collega's heeft hierover iets gezegd.

De **voorzitter**: De staatssecretaris is al eerder in onze Kamer geweest, maar mevrouw Meindertsma mag hem altijd alle succes toewensen.

**

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Dat mag altijd.

Voorzitter. In dit wetsvoorstel wordt de overdracht van muskusrattenbestrijding van de provincies naar waterschappen geregeld, maar er staat ook een gewijzigde regeling in van financiële bijdragen aan verbetering van primaire waterkeringen voor de waterschappen. Dit wetsvoorstel heeft al even geleden in de Tweede Kamer een uitvoerige behandeling gehad. Die behandeling moeten wij in de Eerste Kamer niet over willen doen. Toch bestond ook in deze Kamer nog een aantal vragen, die deels te maken hebben met de vraag of dit wetsvoorstel niet te vroeg komt. Zeker ook mijn fractie heeft daarover vragen. Wordt er niet onnodig vooruitgelopen op een omvattender visie op de uitwerking van het door wisselende regeringen beoogde doel om in de nabije toekomst te komen tot een doelmatiger organisatie en bestuur van het waterbeheer, zo vroegen wij ons af. Wij zien immers maar al te vaak dat bij voorgenomen stelselwijzigingen

onomkeerbare stappen worden genomen zonder dat de discussie over het gewenste einddoel is gevoerd. Vanuit democratisch oogpunt is dat niet handig en vanuit een langetermijnperspectief is dat onverstandig.

Bij dit wetsvoorstel speelt dat punt minder voor wat betreft de inhoud van de grote wateropgave. Daarover is met het Deltaprogramma in aanzet voldoende duidelijkheid, ondanks de discussies die daarover zeker nog zullen worden gevoerd. Het speelt wel bij het vinden van een antwoord op de vraag naar een doelmatige uitvoering en de daaraan gekoppelde verdeling van de verantwoordelijkheden tussen de verschillende bestuurslagen. De discussies in de samenleving, bij alle politieke partijen -- ik wijs in dit verband op de verkiezingsprogramma's door de jaren heen -- en ook Kamerbreed in de Eerste Kamer -- ik wijs op de behandeling van de Wabo, de veiligheidsregio's, de Wro, om maar een paar voorbeelden van wetgeving te noemen -- over de noodzaak om tot beperking van de bestuurlijke drukte in ons land te komen, hebben helaas in de afgelopen 40 jaar nooit geleid tot ingrijpende wijzigingsvoorstellen. Ook over de toekomstige rol, functie en inbedding van de waterschappen bestaat tussen politieke partijen, maar ook binnen de partijen zelf, geen overeenstemming. Toch begon er zich de afgelopen jaren een meerderheid af te tekenen voor het onderbrengen van de waterschappen bij de provincies, als uitvoerende dienst van de provincies.

Zover is het niet gekomen. De vlucht naar voren is genomen door de bezweringsformule in het regeerakkoord dat slechts twee bestuurslagen verantwoordelijk zijn voor een gedefinieerde taak. Ook in het verkiezingsprogramma van de PvdA wordt daaraan meegedaan. Twee bestuurslagen gaan erover, en niet meer. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan, maar het is het proberen op zijn minst waard. Misschien zal het de Tweede Kamer nog wel de meeste moeite kosten. Het Bestuursakkoord Water geeft ons inzicht in de uitwerking van deze voornemens wat betreft de wateropgave. Dat wilden wij graag weten en dat was ook de belangrijkste reden om de plenaire behandeling van dit wetsvoorstel te laten plaatsvinden na het uitkomen van deze bestuursovereenkomst.

Zonder vooruit te willen lopen op de discussies die hierover ongetwijfeld eerst in de Tweede Kamer en daarna pas hier zullen worden gevoerd, zeg ik dat wij van mening zijn dat het Bestuursakkoord Water er goed uitziet, in tegenstelling tot andere onderdelen van ditzelfde bestuursakkoord. Waarom vinden wij dat? Omdat er een gedeelde visie op de wateropgave uit spreekt, en het document de oprechte ambitie uitstraalt dat die opgave een gezamenlijke opgave is. De taken moeten onderling verdeeld worden op een zo doelmatig en zo efficiënt mogelijke manier. Die verdeling van verantwoordelijkheden is in dit akkoord sterk gekoppeld aan de verdeling van verantwoordelijkheden, zoals geregeld in de WRO en de Waterwet. Dat is prima en hoopvol voor de rol die ruimtelijke ordening en het daarbij

behorende instrumentarium naar het oordeel van mijn fractie uitdrukkelijk en niet afgeleid ook in de toekomst horen te spelen. Het weglaten van ruimtelijke ordening uit de benaming van het departement betreurt mijn fractie dan ook zeer. In het verlengde daarvan sluiten wij ons oprecht aan bij de vraag van college Tiesinga naar de nieuwe voornemens met het omgevingsrecht en wat ons betreft het definitief maken van de Crisis- en Herstelwet. Hij vraagt zich af of de waterbelangen daarin wel voldoende zullen worden geborgd. Ook wij maken ons daar zorgen over. Wij horen graag wat de inspanning van de staatssecretaris op dit punt is.

Een derde reden waarom wij dit akkoord er in aanleg goed vinden uitzien, is de nadruk op professionaliteit, gecombineerd met onderling vertrouwen. Het lijkt alsof de opgave als belangrijker gezien wordt dan de vraag naar de macht. Hopelijk is dat geen cosmetiek. Als dat echt zo is, dan past naar ons oordeel de laatste alinea van pagina 31 van het bestuursakkoord niet. Daar wordt namelijk dreigend gesproken dat, als de uitvoering van de afspraken in het bestuursakkoord onvoldoende -- naar het oordeel van wie en op grond van welk uitgangspunt overigens? -- resultaat en voortgang oplevert, er afzonderlijke wetgeving in procedure gebracht wordt uiterlijk 1 januari 2013. Dat is een veel voorkomende reflex, niet alleen bij de regering, maar meer nog bij de Tweede Kamer. Als niet gebeurt wat wij vinden dat moet gebeuren, dan maken we een wet om dat af te dwingen. Dat schaadt het vertrouwen en belangrijker nog, het is weinig effectief. Het stapelt toezicht op toezicht en wekt de suggestie dat landelijk toezicht effectiever is dan het toezicht op andere bestuursniveaus, wat zwaar te betwijfelen valt, om nog maar niet te spreken over de onmogelijkheid van handhaving op uitvoeringsniveau.

Het is beter, zoals juist ook in dit akkoord wordt afgesproken, om hulp te bieden via kenniscentra en onderlinge hulpverlening. Als er in een enkel geval echt sprake is van onwil en onmacht, zijn er dan binnen de bestaande wetgeving niet voldoende instrumenten aanwezig, zoals de aanwijzings-, verordeningen- en inpassingsinstrumenten in de WRO? Kan de staatssecretaris daar op ingaan? Voor incidentele gevallen hoeft toch geen nieuwe wet toegevoegd worden, daar waar er volgens velen al te veel wetten en regels zijn? Er zijn met en in dit bestuursakkoord wel een aantal overblijvende discussiepunten, die nog een zware wissel op de ogenschijnlijk goede verhoudingen kunnen trekken, zoals de financiering en daarbij vooral het verdelingsvraagstuk tussen de overheden en de mogelijke afwenteling naar de portemonnee van de burgers.

Een tweede discussiepunt gaat over het voornemen in het regeerakkoord om de directe verkiezingen van het waterschapsbestuur te vervangen door indirecte verkiezingen. De waterschapsbestuurders zijn daar niet blij mee en prof. Elzinga heeft daarover een advies uitgebracht, op verzoek van de Unie van Waterschappen. Daarin

brengt hij vanuit verschillende invalshoeken, zoals representativiteit, deskundigheid, politiseringgraad en organieke inbedding een aantal punten naar voren, waarover een interessante discussie te voeren is, zonder dat de uitkomst daarmee van te voren vaststaat. De belangrijkste tegenwerping van prof. Elzinga tegen indirecte verkiezingen is de ingewikkeldheid van het kiessysteem waarbij de vergelijking met de onuitlegbare Eerste Kamerverkiezingen wordt getrokken. Daar kunnen wij ons wat bij voorstellen, maar niet ondenkbaar is dat het systeem van indirecte verkiezingen verbeterd kan en moet worden. En dan zou het belangrijkste bezwaar van indirecte verkiezingen wegvallen. Wat ons betreft wachten we af op elke wijze de regering dit voornemen uit het regeerakkoord en dit bestuursakkoord gaat uitwerken en willen we daar in dit debat niet op vooruitlopen.

Terug naar het voorliggende wetsvoorstel. Wij zijn van mening dat hoogwaterbescherming zowel in natte als in droge tijden voor ons land topprioriteit is en hoog op de politieke agenda moet blijven staan, ongeacht de financieel-economische omstandigheden. Natuurlijk kan en moet onderzocht worden of beleid en beheer efficiënter en doelmatiger georganiseerd en uitgevoerd moeten worden, maar er kan en mag niet bezuinigd worden op de kwaliteit van de beschermingsmaatregelen. Uit de financiële vertaling van het bestuursakkoord kan niet afgeleid worden dat die kwaliteit onvoldoende is. Wat ons betreft daarom het voordeel van de twijfel, ook voor dit wetsvoorstel.

Waar dit wetsvoorstel concreet ingaat op beschermingsmaatregelen ten behoeve van waterstaatswerken middels de bestrijding van muskusratten zijn wij van mening dat het aangenomen amendement in de Tweede Kamer, waar de muskusrattenbestrijding van doel naar middel getransformeerd is, een terechte verbetering van de wet is. Dat betekent echter ook dat die onderzoeken waaruit blijkt dat de muskusrattenbestrijding mogelijk anders kan of op sommige plekken zelfs minder effectief is, ook daadwerkelijk bijgesteld moet worden. Kan de staatssecretaris op dat punt een toezegging doen? Als wij het goed gelezen hebben, dan wordt er in de provincie Groningen een pilot gedaan met een andere wijze van muskusrattenbestrijding. Kunnen wij ervan uitgaan dat deze uitkomsten betrokken worden bij het treffen van maatregelen tegen behoefte van adequate beschermingsmaatregelen van de primaire waterkeringen? Want als muskusrattenbestrijding op sommige plaatsen niet effectief bijdraagt aan bescherming van de primaire waterkering -- als ik collega Slagter mag geloven, dan is dat zo -- dan zou het inefficiënt zijn wanneer de formatie van de muskusrattenbestrijders in dezelfde omvang blijft bestaan.

Ten slotte vragen wij aandacht voor de betekenis van innovatie en ontwikkeling in de waterketen. Dat is van belang voor de maatregelen in eigen land, maar heeft ook een ongekende betekenis voor de kennisbijdrage die Nederland kan hebben in de wereld, waar waterproblemen in

toenemende mate levensbedreigend zijn. Ook economisch is deze kennis geen verkeerd exportmiddel. Wij wachten de antwoorden van de staatssecretaris met belangstelling af.

*N

De heer **Schaap** (VVD): Voorzitter. De VVD-fractie is ermee ingenomen dat dit wetsvoorstel over de wijziging van de Waterwet en de Waterschapswet thans rijp is voor behandeling. Voorwaarde hiervoor was de ondertekening van het Bestuursakkoord Water door het Rijk en de Unie van Waterschappen. Wat dit laatste betreft, de VVD-fractie beschouwt dit akkoord als een degelijke vertaling van wat door de waterschappen aangeboden werd in de zogenaamde stormbrief. Dit bestuursakkoord is duidelijk een verwerking van het voorstel dat de waterschappen najaar 2009 aan het Rijk deden naar aanleiding van de uitdaging van het toenmalige kabinet aan de regionale waterautoriteit. Het valt toe te juichen dat Rijk en waterschappen elkaar zo goed hebben weten te vinden in de herziening van de formele verantwoordelijkheden in het waterbeheer, de financiering daarvan, het opzetten van efficiënte vormen van samenwerking tussen de verschillende overheden en het formuleren van een groot aantal ambitieuze doelstellingen. Het terugdringen van tijdrovende procedurele drukte -- dit begrip gebruik ik liever dan de zogenaamde bestuurlijke drukte -- levert veel tijdwinst op in de uitvoering van de beheerstaken en tijd is ook geld. Het bijeenbrengen van verwante verantwoordelijkheden in een hand leidt tot eenzelfde winst. Het is ook goed dat de waterschappen zich als functionele overheid in hun verantwoordelijkheid strikt blijven beperken tot de aloude kerntaken, maar zich voor het overige openstellen voor zo veel mogelijk samenwerking: ook dat levert maatschappelijke winst op.

Het wetje dat wij vandaag behandelen, zie ik dan ook als de ouverture voor verdergaande wetsvoorstellen. Ik verwijs hierbij naar de Deltawet. Opvattingen die hierover gaan, houd ik vandaag achter; die komen te zijner tijd aan de orde. Op het huidige wetsvoorstel is wel een en ander aan te merken, maar ik wil benadrukken dat het bestuursakkoord dit commentaar enigszins relativeert. De VVD-fractie wil in dit debat drie punten aanroeren die helderheid vragen: de organisatie en bekostiging van de bestrijding van muskusratten, de financiële bijdrage aan de primaire waterkeringen en de integratie van de afvalwaterketen.

Het is voor de VVD-fractie een uitgemaakte zaak dat de organisatie en financiering van de muskusrattenvangst geheel naar de waterschappen moeten gaan. Met de overdracht is al veel en goede ervaring opgedaan. Het is evident dat met de integratie in de waterschapsorganisatie efficiencywinst valt te boeken. Het gaat hierbij om een uitgesproken waterschapseigen taak, in deze zin is de overdracht meer dan welkom. De VVD-fractie betreurt wel het effect van het amendement-Jacobi: de vereiste sociale zekerheid ondermijnt een deel van deze winst. Het amendement is

daarenboven een inbreuk op de eigen verantwoordelijkheid van de waterschappen voor het uitvoeren van deze taak. Daar hoort de rijksoverheid af te blijven. Je kunt de waterschappen niet met een onnodige kostenpost opzadelen en tegelijk eisen dat er efficiencywinst wordt geboekt. Dat de onderhavige wetswijziging met terugwerkende kracht wordt ingevoerd is niet fraai, maar de waterschappen hebben de volledige financiering zelf aangeboden en het tijdstip voldoende tijdig zien aankomen om begrotingsmaatregelen te treffen. Nu de provinciale bijdrage voor deze taak al uit het Provinciefonds is verwijderd, zou het oncollegiaal zijn, alsnog rekeningen naar het provinciehuis te sturen. Kortom, dit deel van de wetswijziging mag wat ons betreft onverkort worden ingevoerd.

In dit verband zeg ik nog enkele woorden over de uitvoering van de bestrijding van deze dieren. Dit is nu eenmaal een onderwerp dat, ook in dit huis, de gemoederen voortdurend bezig houdt; ook in de Tweede Kamer heeft het voor de nodige discussie gezorgd. Het doden van muskusratten is geen diervriendelijke bezigheid. Dit is onvermijdelijk zo en dit wijkt niet af van soortgelijke ongediertebestrijding. Dat er gezocht wordt naar de minst bezwaarlijke methoden uit het oogpunt van dierwelzijn, moet worden toegejuicht. De vangst van deze dieren is noodzakelijk vanwege de schade die ze aanrichten en het risico voor de veiligheid van ons land. Het verbieden van de vangst van deze dieren is dan ook hoogst onverantwoord. Het door emoties gestuurde gelegenheidsargument dat het niet vangen van deze dieren vanzelf een natuurlijk evenwicht geeft en dat de schade wel zal meevallen, is een drogredenering. Ik verwijs hierbij naar ervaringen in de polder Mastenbroek en de Krimpenerwaard. Daar was de vangst door omstandigheden een tijd onmogelijk en zijn binnen korte tijd enorme populaties ontstaan, aantallen die bijna niet meer in toom zijn te houden. Diervriendelijk is deze emotionele vlucht dan ook allerm minst. Juist de zinloze uitweg van het zogenaamde natuurlijke evenwicht zal een grotesk dierenleed tot gevolg hebben, namelijk als daarna over een zeer lange periode veel grotere aantallen dieren moeten worden gedood dan anders nodig zou zijn geweest. De meest diervriendelijke oplossing is dan ook het zo snel mogelijk tot een minimum terugbrengen van de aantallen dieren. Dan hoeven veel minder dieren gedood te worden dan thans nog noodzakelijk is.

Ik kom op het deel van de wetswijziging dat handelt over de financiering van de primaire keringen. Hier bevat de wet een onverkwikkelijkheid. De stelling in de memorie van antwoord dat de ontlasting van de rijksbegroting door de waterschappen ter grootte van 100 mln. een uitwerking is van het waterschapsaanbod in de Stormbrief van november 2009, is niet juist. Wat zich toen voordeed, is dat de waterschappen werden geconfronteerd met een opdracht van het kabinet om zelf 100 mln. op te brengen ter verlichting van de rijksbegroting.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik heb de heer Schaap het woord "emotievool" horen bezigen. Daarbij past ratio om die stelling te onderbouwen. De heer Schaap zei dat wij het aantal muskusratten zo snel mogelijk tot een minimum moeten terugbrengen. Kan hij aangeven wat in zijn beleving zo snel mogelijk is? Wij zijn namelijk al een hele tijd bezig met het bestrijden van muskusratten. Wij besteden er tientallen, honderden miljoenen euro's aan, maar het minimum dat de heer Schaap voor ogen heeft, wil maar niet bereikt worden. Op welke termijn denkt hij daaraan toe te komen?

De heer **Schaap** (VVD): Een gedegen inzet levert zeker een reductie van de aantallen op. Bijvoorbeeld rond de MKZ hebben wij echter situaties meegemaakt waarbij de vangers het veld niet in konden; dat was in de polder Mastenbroek het geval. Toen zijn de populaties enorm snel toegenomen. In mijn ogen heeft dat extra dierenleed tot gevolg, omdat die aantallen moeten worden teruggedrongen.

De heer **Koffeman** (PvdD): Is de heer Schaap op de hoogte van het feit dat er in Duitsland en in Polen situaties zijn geweest waarbij de bestrijding langdurig is gestaakt? Daarbij werd inderdaad een piek in de populatie bereikt, maar die piek stortte vanzelf in. Dat hebben wij in de polders die de heer Schaap noemde niet afgewacht.

De heer **Schaap** (VVD): Ik heb hier nog nergens pieken vanzelf zien instorten. Ik heb ze alleen door vangst gereduceerd zien worden.

De heer **Koffeman** (PvdD): Dat betekent dat de heer Schaap een heilig vertrouwen heeft in het vangen van dieren, maar dat de voortdurende inspanning om die dieren te vangen tot nu toe niet het door hem gewenste resultaat heeft. Het is toch interessant om te weten dat -- zoals collega Slager zo-even ook meldde -- de muskusratten niet worden aangetroffen in de zeedijken maar dat alleen het ongemak voor de primaire sector moet worden weggenomen. Dat heeft de staatssecretaris bevestigd in zijn brief. Hoeveel wil de VVD subsidiëren om het ongemak van de primaire sector weg te nemen?

De heer **Schaap** (VVD): Wij subsidiëren niets. De vangerij wordt straks gewoon betaald uit heffingen van de waterschappen. Dit wordt dus direct opgebracht door de belanghebbenden, zoals de verdeelsleutels dit thans aangeven. Het gaat mij niet alleen om de veiligheid maar ook om de schade en om alle gevaar dat ermee verbonden is. Ik zou tegen de heer Koffeman willen zeggen: kom daarvoor maar eens in de polder Mastenbroek kijken. Dan kan hij zien wat de dieren kunnen aanrichten.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.
**

De heer **Slager** (SP): Voorzitter. Mag ik nog heel even iets zeggen?

De **voorzitter**: Ik had u zien zitten, mijnheer Slager, maar u maakte te laat de beweging om mij erop te attenderen dat u nog iets wilde zeggen. Dat is mijn fout. U hebt het woord.

**

De heer **Slager** (SP): De heer Schaap zei: als je deze dieren niet vangt, neemt hun aantal een enorme vlucht. Ik heb in mijn Handboek muskusrattenbestrijding allerlei rapporten gelezen waaruit blijkt dat de vrouwtjes van de muskusrat vaak drie worpen per jaar opbrengen als de dieren worden bestreden, en dat zij dat niet doen als je ze niet bestrijdt. Kortom, is wat de heer Schaap zei wel zo?

De heer **Schaap** (VVD): Dat zou bewijzen dat die vrouwtjes een goed gevoel voor humor hebben: als je mij pakt, pak ik jou terug. Maar daar geloof ik niet in. Zo gaat het niet.

De heer **Slager** (SP): Volgens mij heeft het gewoon met overleving te maken.

De heer **Schaap** (VVD): Zij hebben altijd de gewoonte om drie en soms nog meer worpen per jaar het leven te doen zien.

Voorzitter. Dat de waterschappen 100 mln. moesten opbrengen, is door het Rijk opgelegd, zo zei ik. Het Rijk, het toenmalige kabinet, heeft daaraan de stelling verbonden dat dit bedrag door efficiëncymaatregelen wel weer buiten de tariefstijgingen zou kunnen blijven. Die verwachting van de zijde van het Rijk was nergens op gebaseerd. Wat zich dus voordeed, is dat het Rijk eigen budgettaire problemen afwentelde op een lagere overheid en daaraan een welluidende redenering toevoegde. Anders gezegd, de waterschappen werd opgedragen belastingen te heffen voor het Rijk. Dit is een ondeugdelijke manoeuvre. Toch hebben de waterschappen hierop gereageerd en aangeboden om eigen geld op te brengen voor de aanleg van primaire keringen. Voorwaarde was dan wel -- dat stond in de Stormbrief -- dat investeringen, beheer en onderhoud in één hand zouden worden gebracht. Aan deze voorwaarde voldeed de opdracht van het vorige kabinet niet, en hieraan voldoet ook de huidige wetwijziging niet.

De systematiek in dit wetsartikel is nog steeds zo dat de waterschappen bijdragen aan de rijkskas en het Rijk vervolgens een subsidiebijdrage aan de waterschappen verstrekt voor investeringen in de primaire keringen. Op deze wijze komt er van een efficiëncyprikkel niets terecht, en dus blijft staan dat een belastingheffing van een lagere overheid voor het Rijk een vreemde, ongewenste figuur is. De VVD-fractie wil desalniettemin meegaan met deze vreemde oplossing, en wel omdat het bestuursakkoord deze werkwijze aan een tijdhorizon bindt en de geïntegreerde wijze van werken daarna wel zal worden gerealiseerd. De VVD-fractie hecht eraan dat door nadere wetgeving

deze tijdhorizon beperkt zal blijven tot 1 januari 2014. Graag hoor ik van de staatssecretaris dat hij hiermee instemt. Wat er daarna aan de orde is, is een gezamenlijke financiële verantwoordelijkheid van Rijk en waterschappen. De rijksbegroting voldoet al jaren niet aan deze verplichting van de zijde van het Rijk, ook niet als de waterschappen bijspringen. Ik kan me voorstellen dat het geplande Deltafonds hiervoor kan worden ingezet. Dat vraagt echter wel dat dit fonds exclusief zal worden besteed voor de bedoeling van het Deltaprogramma, inbegrepen het daarin opgenomen Hoogwaterbeschermingsprogramma. Wil de staatssecretaris bevestigen dat het fonds hiervoor inderdaad zal worden besteed en dat daaruit geen andere watertaken zullen worden gefinancierd? Ik wacht de reactie met spanning af.

Om de beoogde efficiency te bereiken is echter meer nodig dan het bijeenbrengen van investeringen en onderhoud. Er is meer nodig dan het voorkomen dat waterschappen de kosten van de aanleg van waterkeringen afwentelen op de subsidieverlener. Het beheer van de primaire keringen zal sterk aan creativiteit moeten winnen. Rijk en waterschappen zullen dan ook veel meer aan innovatie moeten doen om op een zo efficiënt mogelijke wijze veilige keringen aan te leggen en te beheren. Daartoe zullen het toetsregime en de daaraan verbonden verplichting van dijkherstel nog eens flink onder de loep moeten worden genomen. Vereist zijn meer dynamiek en een wat minder rigide aanpak bij tekortkomingen. Wil de staatssecretaris duidelijk maken welke initiatieven hij op dit terrein voorstaat?

Ook dit is echter nog niet voldoende. Een ander punt is namelijk dat efficiency in de technische aanpak van de aanleg en het onderhoud van de keringen de nodige aandacht behoeft. Dit is onmogelijk zonder gedegen en op innovatie gericht onderzoek. De experimenten in de IJkdijk zijn wat dit betreft uiterst welkom, maar er is meer nodig. Rijk en waterschappen zouden veel meer moeten investeren in praktijkgericht onderzoek, waarbij ik ervan uitga dat fundamenteel onderzoek door bijvoorbeeld universiteiten wordt verzorgd.

Innovaties in het aanleggen en beheren van waterkeringen dienen overigens een tweeledig doel. Ze zullen er niet alleen toe bijdragen dat de kosten voor de veiligheid tegen overstromingen in Nederland in relatieve zin dalen; ze kunnen ook bijdragen aan het exporteren van waterstaatkundige kennis vanuit Nederland. Anders gezegd: een welkome input voor het topgebied water. Innovatie via praktijkgericht onderzoek mag geen vrijblijvende zaak zijn. Wil de staatssecretaris toezeggen dat Rijk en waterschappen zich verplichten een substantieel deel van het gezamenlijke fonds voor de hoogwaterbescherming te besteden aan praktijkgericht onderzoek? De VVD-fractie denkt aan een minimum van 3% van het totale jaarlijkse budget. Ik wacht uiteraard het antwoord van de staatssecretaris af, maar overweeg ook een motie over dit onderwerp.

In dit verband ook nog een waarschuwing. Het is een volstrekt onzinnige gedachte dat overheveling van kosten van het Rijk naar de

waterschappen onmiddellijk door deze geleding kan worden opgevangen zonder tariefstijging. Zoiets is alleen op de langere termijn mogelijk, als namelijk de efficiencyresultaten kunnen worden ingeboekt. Nu al moord en brand schreeuwen dat de waterschapstarieven stijgen als gevolg van de medefinanciering is een vreemde reactie, zeker als dit commentaar ook nog van de zijde van regering en parlement komt. Een ander opzadelen met lasten en daaraan ook nog een onhaalbare claim toevoegen is hypocriet. Ik heb er het volste vertrouwen in dat de waterschappen voldoende zullen bijdragen aan efficiëncymaatregelen om op den duur wel aan de eerder gedane toezegging te voldoen. Tot zolang zal de afwenteling door het Rijk onvermijdelijk lastenstijgingen voor de waterschappen met zich meebrengen.

Het is ook onjuist dit tariefseffect weg te willen schrijven door de efficiencywinst die er bij integratie van de afvalwaterketen valt te halen. Ook deze, overigens relatief grote, winst is alleen op een langere termijn te behalen, ook nu weer via veel onderzoek en een succesvolle afstemming van het beheer tussen gemeenten en waterschappen. Maar ook dan valt deze winst binnen de heffingen voor het zuiverings- en rioleringsbeheer en dus niet binnen de watersysteemheffing. De som van deze heffingen is uiteraard interessant, maar egalisatie van deze heffingen is niet toegestaan. Het zij nogmaals gesteld dat de efficiencywinst in de afvalwaterketen alleen kan worden opgebouwd als beide beheerders veel energie willen steken in samenwerking en maatwerkoplossingen. Dit vraagt ook om samenwerking binnen beide geledingen: men moet van elkaar kunnen leren en gezamenlijk expertise opbouwen. Uitbreiding van het systeem van branchevergelijkingen door het instellen van een verwijfde benchmark voor de afvalwaterketen kan hierbij helpen.

Een groot knelpunt in de samenwerking is de gescheiden heffing van gemeenten en waterschappen, te weten een zuiveringsheffing en een rioolheffing. Dit kan tot veel discussies aanleiding geven, als bijvoorbeeld op elkanders territoir moet worden geïnvesteerd en rekenslagen nodig zijn voor het verdelen van de kosten en de winst. Een geïntegreerde afvalwaterheffing zou aan dit knelpunt een einde kunnen maken. Wil de staatssecretaris zijn opvatting kenbaar maken over de integratie van beide heffingen? Een geïntegreerde heffing sluit immers naadloos aan op het integrale beheer in de afvalwaterketen. Is de staatssecretaris bereid hiernaar onderzoek te doen? De VVD-fractie wacht graag zijn antwoord af.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 15.50 uur tot 18.00 uur geschorst.

Voorzitter: Van den Berg

*B

!Vakantie en verlof!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Het afschaffen van de beperkte opbouw van minimumvakantierechten tijdens ziekte, de invoering van een vervalltermijn voor de minimumvakantiedagen en de aanpassing van enige andere artikelen in de regeling voor vakantie en verlof in Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek (32465).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Kamp**: Voorzitter. Dank aan de woordvoerders die hun inbreng bij dit wetsvoorstel naar voren hebben gebracht. Ik zal daarop graag zo goed mogelijk reageren. Zoals de woordvoerders al zeiden, bespreken wij vandaag de wijziging van de vakantiewetgeving. Die wijziging is noodzakelijk omdat er jurisprudentie is van het Hof van Justitie van de Europese Unie over de Europese arbeidstijdenrichtlijn, over hoe die precies moet worden toegepast en uitgelegd. Het Hof van Justitie heeft daarover een tweetal uitspraken gedaan. Het heeft vastgesteld dat aan alle werknemers jaarlijks een vakantie met behoud van loon van ten minste vier weken, twintig dagen dus, moet worden toegekend. Het heeft ook gezegd dat dit recht niet afhankelijk mag worden gesteld van enigerlei voorwaarden en heeft daarmee met name gedoeld op de gezondheidstoestand van de werknemer.

De beperking in de opbouw van vakantiedagen die wij tot nu toe in Nederland hadden en waarvan ik de logica wel zag, is nu niet meer mogelijk. Daarom wordt die beperkte opbouw van vakantiedagen afgeschaft en zullen langdurig zieke werknemers volledig vakantiedagen opbouwen. Dat is wat wij met dit wetsvoorstel, met deze wijziging van de wet, regelen.

Die volledige opbouw heeft tot gevolg dat werknemers -- ik neem even het maximum -- die gedurende twee jaar hun arbeid niet verrichten aan het eind van die twee jaar over 40 vakantiedagen zouden kunnen beschikken. Dat betekent dat zij, als zij aan het eind van die twee jaar hun werk hervatten, dit kunnen doen met 40 vakantiedagen, of dat de werkgever die dagen moet uitbetalen als er aan het eind van die periode van twee jaar een eind komt aan de arbeidsovereenkomst. Dat brengt natuurlijk extra kosten voor de werkgevers met zich mee. Tot nu toe ging het ging het nog om tien vakantiedagen in twee jaar. Dat worden straks 40 vakantiedagen in die twee jaar. De kosten daarvan voor de werkgevers bedragen alleen al vanwege de vakantiedagen die moeten worden uitbetaald 100 mln. per jaar. Dat is een lastenverzwaring voor de werkgevers. Dat is een fors bedrag. Het aantal vakantiedagen wordt in plaats van 10 nu 40 dagen. Als je weer gaat werken, heb je dus het recht om die 40 dagen uitbetaald te krijgen. Dat zijn 30 dagen meer dan eerst. Dat is anderhalve maand. Die anderhalve maand betekent direct productiviteitsverlies voor de werkgever. De lasten daarvan heb ik niet in hun geheel bij de hand, maar

die betreffen ook weer een aanmerkelijk bedrag, dat nog bovenop die 100 mln. voor de werkgevers komt.

Wij vinden dat een onwenselijk gevolg van de volledige opbouw van vakantiedagen. Ik denk dat het niet goed is dat de werkgevers met deze lasten worden opgezadeld. Vandaar dit wetsvoorstel, dat regelt dat er niet alleen recht wordt gedaan aan de uitspraak van het Europese Hof, maar dat gebruik wordt gemaakt van wat het Europese Hof mogelijk heeft gemaakt, namelijk dat er een vervaltermijn is voor de vakantiedagen. Die vervaltermijn geldt natuurlijk niet alleen voor zieke werknemers, maar ook voor gezonde werknemers, want wij discrimineren niet.

Zoals ik al zei, heeft het Hof van Justitie ook nadrukkelijk bepaald dat een vervaltermijn voor niet opgenomen vakantiedagen mogelijk is, mits de werknemer in staat is geweest om zijn vakantiedagen -- het wettelijke minimumaantal vakantiedagen -- daadwerkelijk op te nemen. Door die combinatie van de uitbreiding van het aantal vakantiedagen voor mensen die langdurig ziek zijn en een vervaldatum voor iedereen, worden de kosten voor de gezamenlijke werkgevers beperkt tot 30 mln. extra op jaarbasis in plaats van de 100 mln. die ik net noemde. Ook hier geldt dat het gaat om 30 mln. plus.

De minimale vakantiedagen die niet zijn opgenomen, vervallen dus zes maanden na het opbouwjaar. Dit betekent dat de minimale vakantiedagen die een werknemer bijvoorbeeld in het jaar 2012 opbouwt, maar niet opneemt, komen te vervallen op 1 juli 2013. Die vervaltermijn beperkt de lasten van de werkgever en zal er ook toe leiden dat werknemers worden gestimuleerd om regelmatig vrij te nemen. Dat minimumaantal vakantiedagen staat niet voor niets in de wet. Wij menen dat de werknemers dat nodig hebben. Mevrouw Kneppers zei het heel treffend: het is een beetje raar dat iemand ervoor kiest om vijf jaar lang geen vakantie op te nemen en vervolgens twee jaar lang voor rekening van de werkgever ziek thuisblijft. Dat is nooit de bedoeling geweest. Het is prima om te werken, maar je hebt ook recht op vakantiedagen. Vakantiedagen zijn ook nodig. Wij stimuleren nu het daadwerkelijk opnemen van dat minimumaantal vakantiedagen. Dat is voor iedereen een goede zaak. Daarvoor is vakantie, zoals ik zei, ook bedoeld. De huidige mogelijkheid van het meerjarige uitstel van het opnemen van de minimale vakantiedagen tot vijf jaar, doet onvoldoende recht aan het belang van een werknemer die pauzes neemt tijdens het werk om te herstellen en daarna weer fris te kunnen doorgaan.

Net als de volledige opbouw van het minimumaantal vakantiedagen, geldt de vervaltermijn ook weer voor zowel gezonde als zieke werknemers. Die vervaltermijn is alleen niet van toepassing voor zieke werknemers als zij niet in staat zijn om vakantie op te nemen. In de praktijk betreft dit mensen die langdurig ziek zijn. Als zij ondanks hun langdurige ziekte in staat zijn om een re-integratietraject te volgen, moeten zij, naarmate zij dit re-integratietraject volgen en dus werken,

ook hun vakantiedagen opnemen. Maar als iemand niet in staat is om te re-integreren, om een re-integratietraject te volgen, om af te komen van die langdurige ziekte en weer aan het werk te komen, dan blijven die vakantiedagen bestaan. Voor een werknemer die een ernstig ongeval heeft gehad, die een lange periode doorbrengt in het ziekenhuis of een revalidatiecentrum en pas daarna weer kan gaan werken, blijven voor die hele periode de vakantiedagen gewoon staan. Een ander voorbeeld is een werknemer die overwerkt is, die er een aantal weken uit is. Daarna zegt de arts tegen hem of haar: je kunt weer voorzichtig proberen te beginnen, begin niet meteen op je eigen functie, maar op een wat ondersteunende functie, zodat je er weer geleidelijk in kunt groeien, weer kunt wennen aan je werk, er weer tussen kunt komen. Als dat gebeurt, moeten naarmate het werk wordt gedaan ook die vakantiedagen worden opgenomen. Dat lijkt mij volkomen logisch.

Er zit geen terugwerkende kracht in het wetsvoorstel. De invoerdatum is 1 januari 2012. Dit betekent dat de bedrijven de gelegenheid krijgen om hun administratie aan deze nieuwe wettelijke bepaling aan te passen en dat ze niet in een jaar met twee wettelijke regimes te maken krijgen. Het lijkt mij goed om die periode te gunnen aan de werkgevers. Mevrouw Kneppers heeft daarnaar verwezen.

Dat de mogelijkheid werd geopperd tot het met terugwerkende kracht invoeren van de voorliggende regeling, viel mij op omdat de Eerste Kamer over die terugwerkende kracht vaak uitgesproken opvattingen heeft. In dit geval zou het de rechtszekerheid aantasten. Dit zou betekenen dat langdurig zieke werknemers of voormalig langdurig zieke werknemers alsnog tegenover hun werkgever, of misschien ex-werkgever, aanspraak kunnen maken op volledige uitbetaling van het minimumaantal vakantiedagen of die alsnog kunnen opnemen. De werkgever heeft daarmee helemaal geen rekening kunnen houden. Die ging uit van de wettelijke verplichting. Nu is dat anders geworden. Het is niet logisch om dat met terugwerkende kracht in te voeren. Op voorhand was niet duidelijk dat de Europese arbeidstijdenrichtlijn, waarmee het allemaal begonnen is en waaruit het recht op minimumvakantie voortvloeit, ook verplicht om bij langdurige ziekte van werknemers te voorzien in de volledige opbouw van de minimumvakantiedagen. Dat was niet vanaf het begin duidelijk. Daarom is er geen sprake van een voldoende gekwalificeerde schending van het recht, om een juridische term te gebruiken. Aan de lidstaten van de EU komt een redelijke termijn toe om de nationale wetgeving in overeenstemming te brengen met de richtlijn. Daar zijn we nu mee bezig. Werkgevers kunnen zich gaan aanpassen per 1 januari 2012, en dan kan dat nieuwe regime ingaan. Ik denk dat we dat op een nette manier regelen. Ook praktisch is het naar onze overtuiging niet doenlijk om dat met terugwerkende kracht te gaan invoeren. De dossiers van de langdurig zieke werknemers zijn namelijk lang niet altijd meer beschikbaar bij de werkgevers. Dan zou allerlei informatie moeten worden gereconstrueerd: toen was dat van

toepassing en nu dit, en hoe pakt dat uit? In de praktijk is dat ondoenlijk voor werkgevers. Dat zijn onze argumenten voor het niet-doorvoeren van terugwerkende kracht.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): De minister is echt een kunstenaar in het minutenlang spreken zonder punten. Complimenten daarvoor. Ik had eigenlijk al wat eerder willen interrumpen, toen de minister begon over het feit dat deze Kamer uitgesproken opvattingen heeft over het ingaan van wetten met terugwerkende kracht. Dat klopt. Dat heeft vaak te maken met het feit dat de overheid -- daar is de rechter vrij streng in -- niet met terugwerkende kracht wijzigingen ten nadele van de burger mag doorvoeren. Het komt mij voor dat in dit geval wel even iets anders aan de hand is. Er is enige tijd geleden door de rechter uitgesproken dat er een wettelijke regeling voorlag die in strijd was met de arbeidstijdenrichtlijn. We kunnen zeggen dat partijen dat niet konden weten, maar de stelling van mijn fractie zou zijn dat werkgevers en werknemers vanaf dat moment konden weten dat er een regeling voorlag die in strijd was met de arbeidstijdenrichtlijn. Dat is toch iets anders dan dat de wetgever een bestaande wet gaat veranderen en de effecten daarvan laat terugwerken. Die vergelijking gaat mank.

Minister **Kamp**: Ik denk daar wat anders over. Toen de Europese richtlijn er was, was voor ons, laat staan voor de werkgevers niet duidelijk dat die verplichting daaruit zou voortvloeien. Er is een procedure over gevoerd, gevolgd door een uitspraak, waarna weer een procedure is gevoerd, gevolgd door een uitspraak. Dan komt het op ons bordje, waarna wij moeten gaan kijken wat wij daarmee moeten gaan doen. De regering neemt daarover dan een standpunt in en spreekt daarover met de Tweede Kamer. Zelfs op dit moment is nog niet duidelijk wat de Eerste Kamer daarmee doet. Nadat dat duidelijk is, wordt het een wet, zodat het voor iedere werkgever duidelijk kan zijn. Om nu tegen de werkgevers te zeggen dat zij het veel eerder hadden moeten weten dan de wetgever, is niet realistisch. Dat kan redelijkerwijs niet van de werkgevers worden verwacht. Het is nu praktisch niet meer uitvoerbaar om tegen de werkgevers te zeggen: ga het maar reconstrueren en alsnog toekennen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik begrijp dat de minister erg is begaan met de werkgevers, maar ik zou hem toch ook het perspectief van de werknemers willen voorhouden. Het komt er eigenlijk op neer dat een werkgever over het onderwerp is gaan procederen, waarna er op een zeker moment een uitspraak van de Europese rechter lag, waaruit duidelijk werd dat de Nederlandse wet in strijd was met Europees recht. Als Nederland dan heel lang wacht met aanpassing van de wetgeving aan datgene waarvan we weten dat dat niet kan, zeg je eigenlijk tegen de werknemers: er heeft jarenlang een situatie bestaan die in strijd was met het Europees recht, maar dat is jammer, we gaan u over de afgelopen

periode geen rechten toekennen. De minister gaf al aan dat hierbij twee belangen spelen, waar de regering steeds een balans in probeert te vinden: dat van de werkgevers, en dat van de werknemers. Voor alle duidelijkheid: ik heb in mijn inbreng niet gezegd dat we deze wet moeten laten terugwerken tot het moment dat de arbeidstijdenrichtlijn gold. Dat zou mij persoonlijk ook veel te ver gaan. Ik heb de minister gevraagd of de regering niet wat meer creativiteit aan de dag kan leggen om tot een regeling te komen die inhoudt dat werkgevers die nu al een aantal jaren een verboden regime uitvoeren, zich toch aan de arbeidstijdenrichtlijn moeten houden.

Minister **Kamp**: Dat bepaalt de wetgever, dus regering en beide Kamers. Daar zijn we nu mee bezig. Er is een richtlijn, waarvan onduidelijk is wat de uitwerking op dit punt is, waarna er achter elkaar twee procedures worden gevoerd. De wetgever, te beginnen bij de regering, zegt dan: er moet wat gaan gebeuren, maar wat precies? De regering denkt daarover, komt met een voorstel, waarmee beide Kamers akkoord gaan. Op dat moment vind ik dat het voor een werkgever duidelijk is. U zei in het begin dat u begreep dat ik vooral keek naar de werkgevers. Dat is een vergissing: ik ben zeer begaan met werkgevers, maar ik ben ten minste zo zeer begaan met werknemers. Ik ben het dan ook niet met u eens als u uw waardevolle inbreng begint met de mededeling dat hier sprake is van een typisch gevalletje van levelling down. Ik zie dat niet. Als de oorspronkelijke regeling inhield dat je 10 vakantiedagen had aan het eind van een langdurige ziekteperiode en wij maken er 40 van, zij het dat er een vervaltermijn komt waardoor een deel van die dagen zowel voor zieke als voor gezonde werknemers vervalt, ook omdat er andere argumenten zijn, dan kun je moeilijk zeggen dat dit een typisch geval van levelling down is. Ik vind dit eerder een geval van levelling up.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Die discussie zal ik niet aangaan met de minister. Ik zal alleen zeggen dat mijn opmerking dat de minister zo begaan is met de werkgevers, puur te maken heeft met zijn eigen inbreng, waarin ik dat woord vier keer zo vaak hoorde als het woord "werknemer."

Minister **Kamp**: De waardering die mevrouw Westerveld en ik voor werkgevers en werknemers hebben, is even groot. Dat stel ik met genoegen vast.

Mevrouw Westerveld vroeg of de voorgestelde regeling voor een verrekening van ziekteperioden niet in grote lijnen een voortzetting is van de bestaande regeling. Zij heeft daar gelijk in: dat is zo. De bestaande regeling is niet geëvalueerd. Er waren geen signalen, ook niet van sociale partners, dat zich daar problemen voordeden. Dit heeft de net door mij verwoorde achtergrond, waardoor wij tot dit wijzigingsvoorstel zijn gekomen.

Mevrouw Westerveld vroeg zich af of het verrekenen van ziekteperioden met bovenwettelijke

vakantiedagen geen inbreuk maakt op het verbod op het maken van onderscheid naar handicap of ziekte. Ik heb al gezegd dat dat niet het geval is, omdat sprake is van een automatische verrekening van ziektedagen. Ziektedagen gelden, als ze worden verrekend, voor iedereen in gelijke omstandigheden. Je bent ziek en je kiest ervoor om dat niet als ziektedagen aangemerkt te krijgen, maar als vakantiedagen. Dat doet een werknemer natuurlijk alleen als niet de basissituatie van toepassing is: vanaf de allereerste dag krijg je bij ziekte gewoon doorbetaald door je werkgever. Daarvan mag bij cao worden afgeweken. Als de sociale partners in een cao hebben bepaald dat de eerste twee ziektedagen voor rekening van de werknemer komen, kan in diezelfde cao ook bepaald zijn dat werknemers de gelegenheid krijgen die ziektedagen om te ruilen voor bovenwettelijke vakantiedagen. Daarmee bereiken ze dat ze aan het eind van de maand gewoon hun loon krijgen zoals ze dat gewend zijn. Het kan ook zo zijn dat dat niet is geregeld in de cao. Dan kan een individuele werknemer tegen zijn baas zeggen dat hij de ziekte dag niet voor eigen rekening wil laten komen, maar dat hij daarvoor een bovenwettelijke vakantiedag wil inleveren. Ik denk dat dat keurig geregeld is. In dat verband is geen sprake van onderscheid naar handicap.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik mis één element in het betoog van de minister. Bij schriftelijke overeenkomst kan toch worden vastgesteld dat ziektedagen als vakantiedagen kunnen worden aangemerkt, en dan niet door cao-partijen, maar door werkgevers en werknemers?

Minister **Kamp**: Er kan een aparte collectieve schriftelijke overeenkomst zijn, en er kan een individuele schriftelijke overeenkomst zijn. Maar de werknemer kan ook achteraf, ad hoc, van geval tot geval zeggen dat dit of dat gebeurt.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Een werkgever kan dus in het arbeidscontract met al zijn werknemers de clause opnemen dat in geval van ziekte de ziektedagen worden verrekend met bovenwettelijke vakantiedagen.

Minister **Kamp**: Als de cao dat toestaat, is dat mogelijk.

Mevrouw Westerveld is ook ingegaan op, zoals zij het noemde, een dilemma voor de werknemer. Zij vroeg zich af of de werknemer moet ingaan op een uitnodiging van de arboarts voor een gesprek over re-integratie, omdat dit effect kan hebben op zijn of haar vakantiedagen. Dat zit volgens mij zo niet in elkaar. Als je ingaat op een uitnodiging voor een gesprek met de arboarts -- en waarom zou je dat niet doen? -- dan praat je met die arts. De arts kan een onderzoek doen en concluderen of het al of niet mogelijk is om weer aan het werk te gaan of te re-integreren. Pas als de arts heeft geconcludeerd dat de mogelijkheid om te re-integreren zich voordoet en die conclusie door de werkgever is overgenomen, heeft dit een gevolg

voor de vakantiedagen. Alleen maar ingaan op een uitnodiging voor een gesprek heeft dat gevolg niet.

Verder vroeg mevrouw Westerveld of de vervaltermijn niet moet ingaan na het deskundigenoordeel. Het gaat daarbij om het volgende. Iemand heeft een uitnodiging gekregen voor een gesprek met de arboarts. De arboarts zegt dat de betrokkene weer aan het werk kan gaan of een re-integratietraject kan volgen. De werknemer is het daar echter niet meer eens en vraagt om een deskundigenoordeel. Ik kom daar zo nog op terug, maar dat is iets wat aan het UWV wordt voorgelegd. Ik ben het nagegaan en het blijkt dat voor een deskundigenoordeel ongeveer twee tot vier weken nodig zijn. Naar mijn mening heeft dat weinig relevantie met het onderwerp dat wij vandaag met elkaar bespreken.

Mevrouw Westerveld vroeg zich af of de monopoliepositie van het UWV op dit punt niet moet worden doorbroken. Voor zover er een monopoliepositie is, volgt die uit artikel 629a van het BW. Daarin is geregeld dat, in het geval een werkgever overgaat tot het opschorten van de loonbetaling omdat de werknemer niet meewerkt aan re-integratieverplichtingen, deze werknemer een second opinion kan vragen aan het UWV. Als wij een overheidsinstantie hebben die dit in huis heeft, dan lijkt het mij logisch dat de wetgever vervolgens bepaalt dat die overheidsinstantie voor dat geschil tussen werkgever en werknemer moet worden gebruikt. Dat is naar mijn mening geen enkel probleem, maar wij hebben toch geregeld dat daarvan bij cao kan worden afgeweken. Dat betekent dat de sociale partners bij cao kunnen regelen dat dit niet aan het UWV moet worden voorgelegd, maar aan een andere deskundige, of dat het aan het UWV of aan een ander kan worden voorgelegd. Daar kan dus apart over worden besloten. Er is dus geen echte monopoliepositie en voor zover die er wel is, is die er op een wettelijke basis en wordt die ook nog toegewezen aan een overheidsinstantie en dan lijkt mij dat een goede zaak.

Mevrouw Westerveld vroeg of ik in dit verband op artikel 32 van de Wet SUWI kan ingaan. Waar is nou dat zogenaamde verlossende woord van het UWV op gebaseerd? In artikel 32 Wet SUWI wordt uitgelegd dat, als er een geschil is tussen de werkgever en de werknemer over de geschiktheid of ongeschiktheid tot werken of re-integreren, het UWV een onderzoek zal instellen. Ik denk dus dat dit daarmee in lijn is.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Tussen de vraag of een werknemer in staat is om te re-integreren en de vraag of een werknemer in staat is om op vakantie te gaan, zit toch een verschil. Die begrippen zijn toch niet een-op-een gelijk. In een reactie op het rapport van de Ombudsman over het deskundigenoordeel heeft de minister gezegd dat dit oordeel is bedoeld voor situaties waarin een verschil van mening bestaat over re-integratie en tot doel heeft het re-integratietraject soepel te laten verlopen. Het element dat dit wetsvoorstel introduceert is, naar mijn mening, van een wat andere orde. Zegt de minister nu dat de

taakstelling volgens artikel 32 Wet SUWI zo kan worden uitgelegd dat dit eronder valt?

Minister **Kamp**: Ik vind het een goede zaak als wij objectief kunnen bekijken of iemand in staat is om vakantiedagen op te nemen of niet. Daar kun je heel ingewikkeld over doen en allerlei dingen voor bedenken, maar het volgende is het makkelijkst. Stel iemand is ziek en in de gelegenheid om te re-integreren door op een bepaalde manier werkzaamheden te verrichten. Dan hoort bij het verrichten van die werkzaamheden op een bepaalde manier dat die werknemer daar na enige tijd afstand, vakantie, van kan nemen. Die vakantie heeft hij dan ook voor die werkzaamheden nodig. Als hij werkt en hij kan die vakantiedagen opnemen, dan is het ook logisch dat wij van de werknemer vragen dat hij die vakantiedagen daadwerkelijk opneemt. Dat lijkt mij een goede en objectieve norm. Stel iemand is langdurig ziek en het is de vraag of hij nou wel of niet in staat is om vakantiedagen op te nemen. Zodra er sprake is van een re-integratie, van werken in verband met re-integratie, dan hoort daar het minimumaantal vakantiedagen bij dat geleidelijk kan worden opgenomen. Dan heeft de werknemer de vakantiedagen kunnen opnemen en dan kunnen ze ook komen te vervallen. Dat lijkt mij een goede zaak.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik kan dat allemaal wel volgen, maar ik vind het startpunt van die regeling zo wazig. Inderdaad, als iemand aan een re-integratietraject is begonnen, dan zal het verschil van mening tussen werkgever en werknemer zich niet voordoen. Dit wetsvoorstel koppelt echter een vervalltermijn aan de vraag of iemand nou wel of niet in staat is om op vakantie te gaan. Wij spreken juist over de situatie waarin dat traject eigenlijk nog niet is ingezet, maar waarbij de werkgever wel tegen de werknemer zegt: ik vind dat je best op vakantie kunt gaan. In die context is de vraag aan de minister gesteld. De minister heeft daarop geantwoord dat het UWV daar dan maar wat van moet vinden.

Inzake het re-integratierecht hebben wij de taak om een oordeel te geven over de re-integratie bij het UWV gelegd. Over het op vakantie gaan hebben wij tot nu toe echter nog helemaal geen mening uitgesproken.

Minister **Kamp**: Laten wij het even terugbrengen tot de kern. Iemand heeft een baan die een heleboel stress oplevert. Na een bepaalde periode is de mevrouw of de mijnheer die deze baan heeft, daardoor overspannen geraakt. Hij of zij wordt ziek en krijgt via de werkgever doorbetaald op grond van de wettelijke regeling die daar nu voor geldt. Na een bepaalde periode -- bijvoorbeeld een halfjaar -- constateert de arboarts dat de werknemer weliswaar goed herstelt, maar niet terug kan naar de baan die hij of zij had. De arts stelt voor dat de werknemer gedurende drie maanden voor 50% van de tijd bij zijn werkgever gaat werken. Die werknemer hervat daar dan niet de baan die hij had, maar gaat bij het archief

werken en gaat ervoor zorgen dat in dat archief bepaalde zaken op orde worden gebracht. Zodra die werknemer voor 50% bij dat archief voor drie maanden werkzaam is, is hij in staat om die werkzaamheden te verrichten en dan horen daar ook het minimumaantal vakantiedagen en de vervalltermijn bij. Dat is een simpele en logische redenering.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik kan mij dat helemaal voorstellen, maar dan wil ik nog even het andere voorbeeld geven. Diezelfde persoon wordt nog niet voor 50% aan het werk gezet. De arboarts zegt tegen die man: gaat u eerst maar eens twee maanden lekker op vakantie. Die werknemer moet dan kennelijk snappen dat hiermee het oordeel wordt uitgesproken dat hij in staat is om aan een re-integratietraject te beginnen. Dat is het onduidelijke dat met dit wetsvoorstel wordt geïntroduceerd.

Minister **Kamp**: Met alle respect voor mevrouw Westerveld, voorzitter, maar ik zie dat niet. Als een arboarts vindt dat het voor een werknemer die een halfjaar overspannen is geweest, goed is om op een voorzichtige manier, onder bepaalde omstandigheden en voor een bepaald aantal uren, aan een re-integratietraject te beginnen, dan zegt de arboarts toch niet meteen tegen deze werknemer dat hij maar eens twee maanden op vakantie moet gaan? De arboarts zal tegen de werknemer zeggen wat hij kan gaan doen. Een werknemer zal dat in de regel ook willen doen en zich ervoor inzetten om de periode van ziekte te overwinnen en weer opnieuw aan het werk te gaan. Als de werknemer dan begonnen is met het werk -- het is weliswaar ander werk, maar het is toch werk -- en in verband met dat werk af en toe rust nodig heeft, dan geldt daarvoor het minimumaantal vakantiedagen. Die vakantiedagen kunnen worden opgenomen en dan kan voor die werknemer ook de vervalltermijn gaan gelden. Het is raar om voor iemand de vervalltermijn niet te laten gelden, terwijl hij wel in staat is om bepaalde werkzaamheden te verrichten. Ik denk dat de voorzieningen voor de werknemer redelijk moeten blijven. Wat wij hier naar mijn mening doen, is iets creëren wat redelijk is.

Mevrouw Westerveld en mevrouw Kneppers begonnen er beiden over dat in de ene uitspraak van het Europese Hof van Justitie staat "daadwerkelijk in staat zijn geweest om vakantiedagen op te nemen", terwijl in de tweede uitspraak stond "niet daadwerkelijk de mogelijkheid hebben gehad om vakantiedagen op te nemen". Wat wij in dit wetsvoorstel aan de Kamer voorleggen, is niet de term "daadwerkelijk", maar wij leggen voor: redelijkerwijs niet in staat zijn om vakantie op te nemen. Wij hebben de bewoording "redelijkerwijs" genomen, omdat begrippen als "redelijk", "redelijkerwijs" en "redelijk" en "billijk" veelvuldig in het Burgerlijk Wetboek voorkomen, anders dan het begrip "daadwerkelijk".

In de laatste uitspraak van het Hof van Justitie is gezegd: als iemand niet daadwerkelijk de mogelijkheid heeft gehad om vakantiedagen op te

nemen, kunnen die vakantiedagen ook niet vervallen. Op grond daarvan hebben wij gezegd dat dit in termen van ons Burgerlijk Wetboek betekent: redelijkerwijs niet in staat zijn geweest om vakantiedagen op te nemen. Verder zit daar niets achter. Wij hebben de laatste uitspraak van het Hof van Justitie zo goed mogelijk in onze eigen wetscultuur proberen te vertalen.

Mevrouw Westerveld zei dat er bij artikel 640a onduidelijkheid zou zijn over hoe het precies zit met die vakantiedagen en wanneer deze vervallen. Zij zegt dat het 18 maanden zou moeten zijn na het ontstaan van zo'n vakantiedag, omdat een vakantiedag die in januari ontstaat, een andere is dan een vakantiedag die in december ontstaat. In de praktijk is dat niet zo. Een werknemer die een minimum heeft van 20 vakantiedagen in een jaar, krijgt de gelegenheid om die vakantiedagen op te nemen zoals hij dat zelf het liefste doet. Het kan zijn dat hij dat aan het eind van het jaar doet. Het kan zelfs zijn dat hij dat aan het begin van het jaar daarna doet. Het kan ook zijn dat hij aan het begin van het jaar zegt: ik ben een geweldige skiliefhebber en ik wil heel graag in januari twee weken skiën en in april nog een keer een weekje. Dat zijn allemaal dingen die kunnen.

In de praktijk heeft een werknemer een aantal vakantiedagen, waaronder een minimumaantal wettelijke vakantiedagen, die hij kan opnemen naar goeddunken en voor zover dat past binnen het bedrijf. Dan is het ook redelijk om te zeggen dat hij wat in een jaar aan vakantiedagen ontstaat, niet helemaal of helemaal niet in dat jaar hoeft op te nemen, maar dat hij die vakantiedagen wel in het eerste halfjaar van het volgende jaar moet opnemen. Het lijkt mij redelijk om dat zo te doen.

Als iemand vijf bovenwettelijke vakantiedagen heeft en gedurende vijf jaar opspaat, heeft hij er 25. Dan kan hij 20 dagen van het vorig jaar in juni van het volgend jaar opnemen. Dan kan hij ook nog een keer 20 wettelijke vakantiedagen van dat nieuwe jaar opnemen. Dan heb je 20 plus 20 plus 25 en dat zijn 65 vakantiedagen. Dat is nogal wat. Dat zou je bijna een sabbatical kunnen noemen. Ook in deze nieuwe regeling krijg je daar de gelegenheid voor. Mevrouw Westerveld vroeg ook wat er is bedoeld met tot aan dat tijdstip. Daarmee is dus bedoeld: 1 juli van het volgende jaar.

We moeten ons in dit geval ook weer even voorstellen hoe het in de praktijk zou zijn als een werkgever per vakantiemaand moet gaan bijhouden hoeveel vakantiedagen er minimaal in die maand moeten zijn opgebouwd. Dan heb je twaalf verschillende soorten vakantiedagen en dus ook twaalf verschillende vervaltermijnen. Dan wordt het echt een rommeltje voor zo'n werkgever. Dat dient geen praktisch doel. Vandaar dat wij dat ook niet hebben voorgesteld.

Mevrouw Goyert heeft de mening van de regering gevraagd over een onderzoek van de AAVN. Zij vroeg of daarover nog andere informatie beschikbaar is. Het gaat dan om het tegoed aan vakantiedagen dat er bij een werknemer is. Zij heeft de aantallen vakantiedagen en de

verlofstuwmeren waarvan sprake is genoemd. Dat onderzoek waarover de AAVN beschikt en dat zij kent, is mij niet bekend, maar dat is niet zo erg. Het is prima dat er onderzoek ten grondslag ligt aan het belangrijke werk dat de AAVN doet, namelijk grote aantallen cao's afsluiten. Het zal ongetwijfeld zo zijn zoals zij uit dat onderzoek naar voren heeft gehaald. Wat wij nu doen, voorkomt het ontstaan van die verlofstuwmeren. Dat lijkt mij ook een goede zaak in het licht van de gegevens die mevrouw Goyert heeft aangevoerd. Zoals gezegd hebben wij hierover geen aanvullende informatie beschikbaar.

Mevrouw Goyert vroeg ook of de regering kan aangeven in welke mate er gebruik wordt gemaakt van de verlofregelingen. Zij sprak in het bijzonder over het langdurend zorgverlof van twaalf weken per jaar, voor 50% van de arbeidsduur, wanneer iemand moet zorgen voor een ander met een levensbedreigende ziekte. In 2005 werd dat door ongeveer 5000 mensen opgenomen en in 2009 door ongeveer 10.000 mensen.

Zoals mevrouw Goyert weet, is er daarnaast ook nog het kortdurend zorgverlof, dat voor 70% wordt doorbetaald. Dat duurt tien dagen en dat is bedoeld voor zorg die voor kortdurend zieken in de eerste graad moet worden verleend, dus ouders of kinderen. In 2005 werd hiervan door 50.000 mensen gebruikgemaakt. In 2009 lag dat 40% hoger en hebben er 71.000 mensen gebruik van gemaakt.

Ik ben al op een aantal vragen van mevrouw Kneppers ingegaan. Zij vroeg hoe een werknemer moet kunnen bewijzen dat hij wegens drukke werkzaamheden in het bedrijf niet op vakantie kan. Zo iemand heeft dus recht op vakantiedagen, maar als hij bij zijn werkgever komt, zegt deze: ja, maar dat kan niet, het bedrijf laat dat niet toe, ik heb daar zwaarwegende redenen voor. De werknemer kan het beste zo'n verzoek schriftelijk voorleggen aan de werkgever. Dan mag je hopen dat je daar ook schriftelijk antwoord op krijgt. Doet een werkgever dat niet, dan kun je als werknemer het antwoord dat je mondeling van de werkgever hebt gekregen, zelf schriftelijk bevestigen aan die werkgever. Daarmee heb je dan de bewijsstukken voorhanden die daarvoor nodig zijn.

Mijnheer de voorzitter. Ik hoop dat ik hiermee naar behoren heb gereageerd op hetgeen de woordvoerders naar voren hebben gebracht. Ik hoop ook dat ik hun steun voor dit wetsvoorstel kan verkrijgen.

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording van de gestelde vragen. Ik moet zeggen dat ik niet in alle opzichten erg gelukkig ben met de antwoorden. Ik durf dan ook zeker nog niet te zeggen dat mijn fractie dit wetsvoorstel gaat steunen. Laat ik daarover maar meteen helder zijn.

Laat ik even een paar pluspunten noemen. Ik ben blij dat de minister er duidelijkheid over heeft gegeven dat het vervallen van de

vakantiedagen alleen aan de orde kan zijn als echt vastgesteld is dat er een mogelijkheid is tot re-integratie. Ik heb de discussie met de minister over het voorbeeld dat hij zelf opvoerde, niet afgemaakt, omdat ik van de voorzitter te horen kreeg dat het mijn laatste interruptie moest zijn, maar ik wil er toch nog even op terugkomen.

Ik noemde het voorbeeld van een arboarts die zegt: gaat u eerst op vakantie. De minister zei dat dit hem niet logisch lijkt, als die arboarts zegt: u zou een re-integratietraject kunnen beginnen. Zoals ik al zei, is het niet altijd zwart-wit als het gaat om ziekte en gezondheid. Een heel denkbare situatie is dat de arboarts het nog niet verantwoord vindt om iemand al naar passend werk te sturen, maar zegt: gaat u eerst maar eens een tijdje vakantie opnemen. De vraag is dan of deze werknemer in staat is om op vakantie te gaan of om te re-integreren.

Het gaat erom dat de thema's re-integratie en vakantie in dit wetsvoorstel op een wat merkwaardige manier -- ik kan het toch niet anders zeggen -- aan elkaar worden gekoppeld. Daarmee doen we toch iets heel ingewikkelds in de situatie van de werknemers, die zich dan moeten afvragen of het, als zij een vriendelijk advies van de re-integratiecoach niet volgen, betekent dat zij al niet meer meewerken aan re-integratie. Hoe moeten zij dat nu eigenlijk duiden? Als zij wel op vakantie gaan, zijn zij bezig om vakantiedagen op te nemen. Als zij zeggen dat zij dat nog niet kunnen, zeggen zij dan dat zij nog niet kunnen re-integreren? Er ontstaat een onheldere situatie wat betreft de vraag wat iemand wel of niet kan.

Ik denk dat het vrij duidelijk is als wordt gezegd dat iemand kan werken of aan een re-integratietraject kan beginnen. Dan kan hij zich daarvoor laten keuren of aan de huisarts of een andere arts vragen of deze het verantwoord acht om nu al aan scholing of aan passend werk te beginnen. Of iemand redelijkerwijs in staat is om op vakantie te gaan, vind ik een erg onhelder criterium. Ik vind het ook nogal wat dat wordt vastgesteld dat het UWV er ook wat van moet vinden.

Ik neem met vreugde kennis -- we gaan even naar iets positiefs -- van het feit dat het deskundigenoordeel van het UWV door de bank genomen twee tot vier weken duurt. Ik help het de minister hopen dat het UWV in staat zal blijven dat tijdpad te halen, ook als dit orgaan straks in zwaar weer komt te verkeren. Ik vind het ingewikkeld dat we het niet-tijdig presteren van het UWV op dit *punt koppelen aan vervaltermijnen waarvan de werknemer last krijgt. Ik wil dat nog een keer herhalen. Ik weet dat er ook arbeidsrechtelijke uitspraken van geschillen bekend zijn, waarin het kunnen overleggen van het oordeel van het UWV een harde voorwaarde is voor niet-ontvankelijkheid. Doordat het UWV steeds maar niet afkomt met zijn deskundigenoordeel, komt de werknemer hierdoor in de problemen. Het lijkt me helemaal geen ondenkbaar scenario dat dit gaat gebeuren. Ik vind de koppeling die in dit wetsvoorstel wordt gelegd tussen de vraag of iemand in staat is om op vakantie te gaan, de vraag of iemand in staat is tot

het beginnen van een re-integratietraject en het deskundigenoordeel van het UWV, problematisch.

Wat ik ook problematisch vind, is de mogelijkheid voor werkgevers in een schriftelijk contract op te nemen dat bovenwettelijke dagen mogen komen te vervallen bij ziekte. Ik weet dat die bepaling nu ook al in de wet staat. Kan de minister bekijken hoe deze bepaling wordt gebruikt? Ik heb namelijk wel degelijk de zorg -- naar mijn idee moet de minister die zorg ook hebben, aangezien hij dossierhouder is van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte -- dat deze bepaling in de uitwerking heel nadelig kan uitvallen voor mensen die vaker ziek zijn dan gezonde werknemers. Het lijkt me voor zich spreken dat dit zo kan uitwerken. Ik zou gerustgesteld zijn als blijkt dat dit fenomeen, het opnemen van die bepaling in contracten door werkgevers, niet zo verschrikkelijk vaak voorkomt. We weten het echter niet en de minister vindt het kennelijk ook niet nodig om erachter te komen.

Dan kom ik weer bij een positief punt. Ik ben toch wel gerustgesteld door het feit dat de minister hier nog eens een keer duidelijk uitspreekt dat men met het criterium "redelijkerwijs" in dit wetsvoorstel heeft beoogd een Nederlandse vertaling te geven van het criterium van de Europese rechter. Ik denk dat we dit ook maar in de parlementaire geschiedenis moeten bijschrijven. Ik denk dat het harde criterium, zoals het Hof van Justitie dit heeft geformuleerd, het criterium is dat kennelijk in de vakantiewetgeving geldt, ook al zegt het wetsvoorstel wat anders. Ik herinner me een vorig debat met de minister, waarin hij ook zei dat er in de wet iets anders stond dan was bedoeld. Daar moeten we kennelijk maar aan wennen, maar ik neem kennis van het feit dat dit is wat er is bedoeld.

Ik ben helemaal niet blij met het antwoord van de minister op de vraag over het systeem van vakantiedagenopbouw. Natuurlijk is het zo dat partijen onderling zelf afspreken wat een goed moment is om vakantie op te nemen. Dat neemt niet weg dat de systematiek van vakantieopbouw wel degelijk inhoudt dat men per gewerkte week of maand vakantiedagen opbouwt. Dat zien we bijvoorbeeld als partijen halverwege het jaar afscheid van elkaar nemen. Op dat moment kijkt men naar het aantal vakantiedagen dat de werknemer de facto heeft opgebouwd en hoeveel hij heeft opgenomen. Vervolgens wordt daarover afgerekend. We hebben dus in onze vakantiewetgeving wel degelijk een systematiek van opbouw. Nu we het over verval hebben, moeten we niet net doen alsof dat niet zo is. Ik blijf daarom bij mijn bezwaren die ik in eerste termijn heb verwoord over de opbouw. Ik deel ook niet de opvatting van de minister dat de constructie die ik heb voorgesteld een rommeltje wordt voor de werkgever. Als er al sprake is van een rommeltje, is dat toch een klein beetje inherent aan de systematiek van de vakantiewetgeving. Het valt ook eigenlijk wel mee met dat rommeltje. Het klopt dat werkgevers een administratie bijhouden waarin ze optekenen hoeveel vakantiedagen hun werknemers opnemen. Op het moment dat er

sprake is van een tussentijdse beëindiging, pakken ze de administratie erbij, bekijken ze hoeveel tijd iemand in dienst is geweest en vervolgens moeten ze uitrekenen hoeveel dagen die persoon nog heeft openstaan. Dat is nu eenmaal inherent aan het systeem dat we met elkaar hebben verzonnen. Dit wetsvoorstel maakt dat niet ingewikkelder of minder ingewikkeld. Met de systematiek in dit wetsvoorstel wordt aangehaakt bij een volstrekt andere systematiek dan de systematiek van de bestaande wetgeving. Dat is eigenlijk ten nadele van de werknemer.

Ik heb de minister niet echt een goed antwoord horen geven op mijn vraag naar aanleiding van zijn antwoord op de schriftelijke inbreng. Ik heb gezegd dat dit een beetje een contra-legemuitleg is. Dat heeft ook te maken met de opbouw van de vakantiedagen. Ik heb de minister geciteerd. De minister heeft gezegd: "De vervaltermijn vangt aan op de eerste dag na het kalenderjaar waarin de aanspraak is verworven en eindigt zes maanden daarna. Voor werknemers die tijdens de vervaltermijn voldoende hersteld raken om te kunnen re-integreren, zal gelden dat zij gedurende het restant van de vervaltermijn hun minimum vakantiedagen op moeten maken om verval te voorkomen." De minister zegt dus eigenlijk dat een werknemer moet opschieten met het opnemen van zijn vakantiedagen, als hij tijdens de vervaltermijn voldoende hersteld raakt om te re-integreren. Ik kan dit niet plaatsen. Als een werknemer namelijk nog niet voldoende is hersteld om te kunnen re-integreren, is er nog geen sprake van een vervaltermijn. Die vervaltermijn kan pas aan de orde zijn op het moment dat de werknemer al voldoende hersteld is om te re-integreren. Ik vond het antwoord van de minister op mijn bezwaar onvoldoende scherp. Ik stel het op prijs als hij daar in tweede termijn nog even op ingaat. Voor het overige schort mijn fractie haar oordeel over dit wetsvoorstel nog even op.

*N

Mevrouw **Goyert** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording van de vragen. Ik wil nog een opmerking maken. We kunnen dit natuurlijk helemaal herleiden tot de juridische repercussies die dit wetsvoorstel heeft. Daarover gaat de discussie, maar het raakt natuurlijk verschrikkelijk veel werknemers. Het is een grote verandering in de arbeidsvoorwaarden. Als een dergelijke wetswijziging wordt voorgesteld, heeft het CDA behoefte aan een onderbouwing. Het voorstel heeft namelijk ook economische repercussies. De minister zegt dat hij de gegevens van de werkgevers niet heeft. Er is best wat te zeggen over de vraag wat dit bijvoorbeeld betekent voor de balansen in de bedrijven. Wij stellen het erg op prijs, ook bij allerlei andere wetswijzigingen in de arbeidsmarkt, als er ook sprake is van een visie op de maatschappelijke en economische gevolgen van de wetswijziging.

Ik ben dankbaar voor de cijfers die de minister heeft genoemd van de Wet arbeid en zorg. Ik kan niet beoordelen of dit veel of weinig is, maar

in ieder geval is er inzage in. Wij hebben vertrouwen in de procedure UWV-werkgever-werknemer. Daar hoort de discussie thuis en daar moet men tot goede oplossingen komen. Natuurlijk is er altijd een gang naar de rechter mogelijk, maar we hebben er vertrouwen in dat dit goed zal verlopen. Wij zullen voor dit wetsvoorstel stemmen.

*N

Mevrouw **Kneppers-Heijnert** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording van onze vragen in eerste termijn. Wij hebben verder geen vragen meer en zullen het wetsvoorstel steunen.

*N

Minister **Kamp**: Voorzitter. Ik dank mevrouw Kneppers en mevrouw Goyert voor hun steun. Ik ben het met mevrouw Goyert eens dat wij onze voorstellen behoorlijk moeten onderbouwen. Ik verkeerde ook in de veronderstelling dat we dit hadden gedaan. Het is duidelijk dat dit voor werknemers een verbetering inhoudt. Zieke werknemers hielden eerst tien vakantiedagen over. Nu, ondanks de ingevoerde vervaltermijn, houden ze aan het einde van de periode toch meer vakantiedagen over dan eerst het geval was. Er is op dat gebied dus sprake van een verbetering. Wat betreft de werkgevers heb ik aangegeven dat uitvoering zonder aanpassing van de vervaltermijn voor hen jaarlijks minstens 100 mln. aan extra kosten met zich zou brengen. Dit nog afgezien van het productiviteitsverlies als gevolg van het grote stuwmeer aan vakantiedagen dat opgenomen kan worden door werknemers die aan het einde van een zeer langdurige ziekteperiode weer aan het werk gaan. De schade voor de werkgevers is door de uiteindelijk gekozen opzet beperkt tot 30 mln. plus het productiviteitsverlies. Ik dacht daarmee de zaak voldoende inzichtelijk te hebben gemaakt. Ik accepteer echter graag de aansporing van mevrouw Goyert om deze zaak de volgende keer de aandacht te geven die het volgens haar verdient.

Mevrouw Westerveld noemde het voorbeeld van een arboarts die niet tegen iemand zegt dat die met een re-integratietraject moet beginnen, maar die zegt dat die maar eens vakantie moet opnemen. Ik kan mij daarbij niet zo heel veel voorstellen. Wie ziek is, werkt niet en is dus thuis. Mevrouw Westerveld bedoelt waarschijnlijk dat een arboarts tegen iemand zegt dat die naar Tenerife moet. Vakantie kan echter ook thuis genoten worden. Vakantie nemen kan ook door te gaan fietsen op de Veluwe. Er bestaan allerlei varianten. Ik wil daar niet in treden.

Wij hebben gezocht naar een objectief criterium om te bepalen of iemand gedurende zijn of haar ziekteperiode in staat is om vakantiedagen op te nemen. Naar mijn overtuiging hebben wij het meest objectieve criterium gevonden. Als iemand ziek is en niet in staat is om een re-integratietraject te volgen, mogen er geen vakantiedagen komen te vervallen. Als iemand in staat is om te werken, zij het ander werk en minder uren, dan krijgt die vakantiedagen. Die kan die dagen opnemen en dat

houdt in dat die dagen in dit geval ook komen te vervallen. Dat is het beste criterium. Ik heb, met alle respect, mevrouw Westerveld ook geen beter alternatief naar voren horen brengen.

Dan de periode van twee tot vier weken die het UWV nodig zou hebben voor een deskundigenoordeel. Als er geen probleem is, moeten wij ook geen problemen maken. Een arboarts zegt op een gegeven moment tegen een mevrouw of mijnheer dat die een re-integratietraject moet volgen. Daar kan deze mevrouw of mijnheer het niet mee eens zijn. Dan kan die naar het UWV, dat in de regel binnen twee tot vier weken uitspraak doet. Als de werkneemster of werknemer het daarmee niet eens is, kan die naar de rechter stappen. Daarmee is de zaak keurig geregeld. Het maakt ook niet dat zaken langer slepen, behalve in bijzondere omstandigheden. Als wij er een wettelijke regeling van maken, kan die naar mijn overtuiging dus heel goed lijken op de nu voorliggende regeling.

Volgens mevrouw Westerveld kan misschien discriminatie toch een rol spelen, met name bij mensen die zeer regelmatig ziek worden. Daarbij komt iedere keer de vraag aan de orde of, als bij cao geregeld is dat de eerste twee ziektedagen voor eigen rekening komen, telkens gekeken moet worden of de bovenwettelijke vakantiedagen ingewisseld moeten worden. Als dat een probleem is, zoals mevrouw Westerveld veronderstelt, zal dat bij de vakbonden zeker op het netvlies staan. In de desbetreffende cao zal er dan ook een oplossing voor gevonden worden. Op die manier regelen wij dat in dit land. Dat lijkt mij ook de beste manier.

Dan de opbouw van de vakantiedagen. Mevrouw Westerveld is niet overtuigd door wat ik daarover heb gezegd. Ik ben echter niet overtuigd door wat mevrouw Westerveld heeft gezegd. Het kan zijn dat bij iemand die halverwege het jaar ontslag neemt of krijgt een verrekening plaatsvindt van het aantal vakantiedagen. Dat weersprekt niet wat ik heb gezegd, namelijk dat als iemand in een jaar recht heeft op een x-aantal vakantiedagen, die persoon dat aantal in dat jaar naar eigen goeddunken kan opnemen. Uitgaande van die praktijk vind ik dat iemand die een jaar werkt binnen dat jaar het minimumaantal van twintig dagen moet opnemen. In bijzondere omstandigheden kunnen werknemers het voor zich uit schuiven en kan het ook nog tot een halfjaar later plaatsvinden. Dat is het dan. Dat is een heel logische regeling. Met alle respect, maar ik ben niet overtuigd door de opmerkingen van mevrouw Westerveld op dit punt.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Mag het kort, mevrouw Westerveld?
**

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik moet hier op ingaan. Ik noemde dat voorbeeld in reactie op de opmerking van de minister dat het systeem van opbouw van vakantiedagen niet juist is, omdat werknemers zelf mogen kiezen wanneer zij vakantie opnemen. Ik gebruikte het voorbeeld ter

illustratie van het feit dat het systeem wel degelijk zo in elkaar steekt dat je vakantiedagen per week en per maand opbouwt.

Minister **Kamp**: Daar heeft mevrouw Westerveld gelijk in. Zo is het. Vandaar dat bij een werknemer die halverwege het jaar ontslag neemt of krijgt de door mevrouw Westerveld eerdergenoemde verrekening plaatsvindt. Ik werk nu al ruim 40 jaar. Ik heb echter al die jaren mijn vakantiedagen zo op kunnen nemen zoals ik dat wilde. Dat geldt ook voor al mijn familieleden en iedereen in mijn omgeving, voor al mijn vrienden en kennissen. Ik heb ook bij navraag geen enkel voorbeeld kunnen ontdekken waar het niet zo is.

Mevrouw Westerveld wil dat vanaf de maand dat het verlof is opgebouwd een periode van achttien maanden geldt. Het is duidelijk dat dit een fikse administratieve last voor de werkgever oplevert, die in de praktijk geen enkel voordeel heeft. Dat moeten wij met elkaar niet willen.

Voorzitter. Ik heb een tweede kans gekregen om mijn verhaal te houden, ook wat betreft mevrouw Westerveld, die mede namens de SP-fractie sprak. Ik wacht haar uiteindelijke oordeel in spanning af!

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Dank u wel. Ik kom tot afhandeling van het wetsvoorstel. Ik begrijp dat er om stemming wordt gevraagd. Ik stel voor dat wij volgende week over het wetsvoorstel stemmen.
**

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Rapport commissie-Brouwer-Korf!

Aan de orde is de voortzetting van het **beleidsdebat over de rol van de overheid bij digitale dataverwerking en -uitwisseling in het kader van het rapport van de commissie-Brouwer-Korf**.

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie.
**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Teeven**: Voorzitter. Ik mag als eerste van de bewindspersonen het woord voeren in dit interessante debat. Na mij zal collega Donner aan het woord komen, die vooral het vraagstuk van de e-overheid voor zijn rekening zal nemen. Ik zal ingaan op alles wat min of meer direct samenhangt met de Wet bescherming persoonsgegevens. Ik zal mijn beantwoording beginnen met een algemeen gedeelte. Tijdens dit algemene gedeelte zal ik ook

ingaan op vragen van de leden. Daarna zal ik ingaan op de afzonderlijke beschouwingen.

Er wordt stevig gedebatteerd over privacy. Dat gebeurt al een aantal jaren, dus dat is niet nieuw, zowel binnen als buiten het parlementair verband. Naar het oordeel van de regering is dat een bewijs voor een gezonde democratie, maar tevens een reden om stil te staan bij de aard van dit debat. Als ik kijk naar de inhoud van het debat, dan constateer ik dat in het debat over privacy vaak, niet altijd, maar vaak wel, sprake is van tegenover elkaar liggende standpunten. Nu is dat eigen aan de aard van het debat, maar de waarde van het debat komt tot uitdrukking in de weging van de argumenten die ter ondersteuning van de standpunten worden aangevoerd. Die argumenten horen uiteindelijk beslissend te zijn voor de uitkomst van het debat. Dat kan alleen als de argumenten overtuigingskracht hebben en daarnaast de overtuigingskracht van die argumenten wordt gewogen en uiteindelijk wordt erkend. Het laatste wordt in het privacydebat wel eens een beetje miskend. Men graaft zich soms iets te veel in -- dat geldt soms ook voor standpunten van de regering -- en heeft niet altijd werkelijk aandacht voor de standpunten van de andere partij.

Collega Donner en ik zijn de Kamer erkentelijk voor het feit dat het debat vandaag zeer behoorlijk kan worden gevoerd, in alle openheid. Wij zijn ook erkentelijk voor de argumenten die de Kamer vanmorgen in eerste termijn heeft aangedragen.

Het lijkt mij verstandig om over privacy te debatteren op een manier die volledig recht doet aan de aard van het onderwerp. Dat onderwerp is geen kwestie van ergens voor of tegen zijn, maar een kwestie van zorgvuldig afwegen van belangen en het zorgvuldig toetsen aan de grondrechten. Daaraan is zeker ook een morele dimensie verbonden. Mevrouw Dupuis sprak daar vanmorgen over in haar betoog. Ik zie haar nu niet in de zaal, maar ik neem aan mevrouw Duthler onze boodschap wel kan overbrengen. De regering deelt het standpunt dat er ook een morele dimensie aan verbonden is, maar dat zien wij met name in het licht van de positie van het individu an sich, want de positie van het individu is in het privacydebat buitengewoon cruciaal.

Omdat gegevensverwerking nooit een doel op zich is, is ook privacy geen absoluut recht. Gegevensverwerking dient altijd een achterliggend doel. Alle sprekers hebben daar in eerste termijn uitgebreid over gesproken. De daarmee verbonden noodzaak om het doel af te wegen tegen de inbreuk op de privacy, is de kern van het privacyrecht. Dat doel kan een algemeen belang zijn. Dat vergt dat wij bijvoorbeeld bijhouden op welk adres iemand in Nederland woont, of wie er door een rechter ooit zijn bestraft. Het doel kan ook van commerciële aard zijn. Dat vergt dat bij verkoop van producten of diensten vaststaat wie de tegenpartij is. Voor de verkoop van een vliegticket is het onontbeerlijk dat de naam van de passagier vaststaat. Voor de levering van telecomunicatiediensten is het onontbeerlijk dat telefoonnummers en IP-adressen vaststaan. Wij kunnen -- dat moeten wij ons heel

goed realiseren en dat doet de Kamer naar mijn oordeel ook, als ik goed heb geluisterd -- in een samenleving niet functioneren zonder de verwerking van persoonsgegevens. Dit betekent dat wij, wie wij ook zijn, tot op zekere hoogte -- ik kom daar aanstonds nog uitgebreid op terug -- altijd moeten leven met inbreuken op onze privacy. Dat kan zolang de afweging in abstracto door de wetgever en in concreto door de verantwoordelijken goed en behoorlijk wordt verricht. Ik zou bijna zeggen dat het deelnemen aan een samenleving ontegenzeggelijk leidt tot inbreuken. Dat is onontkoombaar.

Het gaat er ook om dat bij de onvermijdelijke afweging tussen het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en alle andere belangen zorg wordt gedragen voor waarborgen voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Die waarborgen vinden wij in onze wetgeving, primair in de Wet bescherming persoonsgegevens. In deze wet vinden wij de algemene beginselen voor de verwerking van persoonsgegevens, een bijzonder regime voor de verwerking van bijzondere persoonsgegevens, rechten van betrokkenen, een onafhankelijke toezichthouder en waarborgen voor de rechtsbescherming. In bijzondere wetgeving kunnen wij die waarborgen nader invullen, op maat snijden en verduidelijken. Dat is precies waar de heer Franken vanmorgen om heeft gevraagd. Hij heeft gevraagd of wij, als wij met wetten naar de Kamer komen, die wetten op maat kunnen snijden. Wij denken daarom dat het voor de kwaliteit van het debat over privacy goed zou zijn als er meer aandacht wordt gegeven aan de context rond de afweging van belangen en wij ook kunnen spreken over de kwaliteit van de waarborgen die de wet biedt. Daarmee valt naar ons oordeel veel te winnen. Het kabinet wil daaraan een bijdrage leveren. Collega Donner en ik hebben dat willen aangeven in de brief met de bijbehorende notitie die de Kamer van ons heeft ontvangen op 29 april jongstleden.

In het regeerakkoord heeft het kabinet ingezet op een tweezijdige benadering. Enerzijds zullen wij verdergaan met het verwerken van persoonsgegevens als dit in het algemeen belang is. Wij zullen dat onder andere doen met cameratoezicht en voertuigherkenning, via ANPR. Anderzijds zullen wij er zorg voor dragen dat voorgenomen maatregelen inzake de opslagkoppeling en verwerking van persoonsgegevens zo veel mogelijk worden voorzien van een horizonbepaling en dat zij bij de voorbereiding nadrukkelijk worden getoetst aan effectiviteit. Privacy impact assessments worden daarbij nadrukkelijk niet uitgesloten.

Over de toetsing is vanochtend door alle woordvoerders veel gesproken. Wij zijn daar al geruime tijd mee bezig.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De staatssecretaris zei een beetje omfloerst dat de regering privacy impact assessments niet uitsluit. Kan hij wat duidelijker aangeven in welke gevallen de regering

voornemens is een privacy impact assessment uit te voeren en in welke gevallen niet?

Staatssecretaris **Teeven**: Ik kom daar later in mijn betoog nog uitgebreid op terug; ik ben nu nog bezig met mijn inleiding. Wat de regering daarmee van plan is, zal mevrouw Strik niet tegenvallen.

De heer **Franken** (CDA): Voordat dat "niet tegenvallen" op maat wordt gesneden, wil ik graag van de staatssecretaris horen dat hij daarmee afwijkt van de brief en dat er sprake is van een zekere vorm van een toezegging aan de Kamer.

Staatssecretaris **Teeven**: Wij wijken niet af van de brief. Het zit in dezelfde lijn. Nu mevrouw Strik en de heer Franken daarover doorgaan en er vanmorgen veel opmerkingen over gemaakt zijn, schakel ik even door naar het onderwerp van het privacy impact assessment. Alle woordvoerders hebben daarover gesproken. Zij hebben ook allemaal gesproken over de noodzaak van het hanteren van PIA's. Bij ons is sprake van voortschrijdend inzicht. Misschien dat onze aanvankelijke terughoudendheid nog te veel is beïnvloed door de onbekendheid met de materie; dat wil ik de heer Franken graag meegeven. Ik kan echter zeggen dat het kabinet, gehoord de Kamer, verder wil gaan met de ontwikkeling van PIA's, in elk geval bij de voorbereiding van wetgeving. Overigens zijn wij die weg recentelijk al ingeslagen, want wij hebben daarvoor een leidraad vastgesteld. In de vorige week in werking getreden wijziging van de Aanwijzingen voor de regelgeving verplichten wij tot de opstelling van een informatieparagraaf. Wij zullen het PIA bovendien een plaats geven in het integraal afwegingskader voor wetgeving waaraan de ministeries van V en J en BZK toetsen. In dat opzicht vullen wij het regeerakkoord naar mijn mening goed in en komen wij ook tegemoet aan de wensen die in de Kamer breed leven.

Tegelijkertijd moet ik zeggen dat er geen algemeen aanvaarde methodiek bestaat die op alle denkbare verwerkingen even goed kan worden toegepast.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Op het gevaar af dat ik op zaken vooruit loop, maar ik werd getriggerd door de opmerking van de staatssecretaris over het ministerie van Justitie en dat van Binnenlandse Zaken, terwijl meerdere sprekers vanmorgen hebben benadrukt dat het voor alle ministeries belangrijk is. Ik zou dus nog wel wat meer toelichting hebben op de manier waarop het kabinet een en ander gaat vormgeven. Aan de andere kant begrijp ik ook wel dat het een beetje ingewikkeld is om het nu allemaal uit de mouw te schudden, dus mogelijk kan de staatssecretaris toezeggen dat wij op korte termijn een schrijven krijgen waarin dit plan wat meer handen en voeten krijgt, zodat wij weten waarover het precies gaat.

Staatssecretaris **Teeven**: Ik vind het heel begrijpelijk dat mevrouw Slagter de diepte in wil gaan. Wij verschillen wat dat betreft niet van

mening, maar het enkele feit dat wij een en ander hebben opgenomen in de Aanwijzingen voor de regelgeving en dat wij van plan zijn het daarin verder uit te werken, betekent dat het niet alleen voor het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en voor het ministerie van Veiligheid en Justitie geldt, maar ook voor andere ministeries. Mevrouw Slagter moet mij maar niet euvel duiden dat ik nu niet op dit punt met een volledige uitwerking kom.

Ik wil nog wel een kanttekening plaatsen, omdat het verhaal van de PIA's dan is afgerond voor zover het dit beleidsdebat betreft. Wij hebben er in de sfeer van de wetgeving nog maar heel weinig ervaring mee. Die ervaring moeten wij gaan opbouwen. Ik denk dat het wetsvoorstel over de nummerplaatherkenning, de ANPR, voor ons een heel nuttige en noodzakelijke ervaring kan zijn, gezien de opinie in deze Kamer. Laten wij daarover ook gewoon eerlijk zijn. Het gaat er dan om, inzichtelijk te maken wat de consequenties voor de bescherming van persoonsgegevens kunnen zijn. Tegelijkertijd blijf ik wel van mening dat niet elk wetsvoorstel zonder meer in aanmerking komt voor het houden van zo'n PIA. Ik ben dan ook van oordeel dat de mate waarin nieuwe vormen van gegevensverwerking inbreuk maken op de privacy, op zichzelf genomen een zinvol criterium is om te beslissen om wel of geen PIA te houden. Daarmee kom ik een beetje tegemoet aan de vraag van mevrouw Slagter hoe het kabinet hiertegen aankijkt. Wij moeten ook bedenken dat met het houden van een PIA de nodige kosten zijn gemoeid. Dat hebben wij in onze brief van 29 april ook geschreven. Het geldt ook voor de overheid, omdat wij niet altijd alles kunnen voorzien en soms ook advies nodig hebben. De kosten moeten naar ons oordeel in een aanvaardbare verhouding staan tot de risico's die met een PIA in kaart kunnen worden gebracht, laat ik daar ook helder over zijn. Het kostenargument is voor mij doorslaggevend bij de beslissing om niet in de Wbp voor te schrijven dat een nieuwe gegevensverwerking buiten de overheidssfeer aan een PIA moet worden onderworpen. Het is in dat kader dat wij hebben opgemerkt dat het houden van een PIA binnen het midden- en kleinbedrijf relatief vaak zal leiden tot een onevenredig zware verplichting.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik wil graag nog enige toelichting. De staatssecretaris had het over "buiten de overheidssfeer", maar vanmorgen ging het ons toch met name over gegevensverwerking en -koppeling binnen de overheidssfeer. Voor wetsvoorstellen die daarop betrekking hebben, zou in elk geval wel een PIA verplicht gesteld moeten worden. Ik viel een beetje over de woorden "buiten de overheidssfeer" en vroeg mij af of de staatssecretaris die met opzet zo gebruikte.

Staatssecretaris **Teeven**: Gelet op de Aanwijzingen voor de regelgeving is het mogelijk om het binnen de overheidssfeer in ieder geval aan te geven. Voor de wetsvoorstellen waarbij een en ander een rol speelt, zouden wij het moeten meenemen. Buiten de overheidssfeer zouden wij het wettelijk moeten

verplichten. Ik heb in de brief aangegeven -- en dat herhaal ik vandaag -- dat het kabinet die weg vooralsnog niet op wil. Wij doen er echter wel onderzoek naar. Het is niet zo dat wij het bij voorbaat geheel uitsluiten.

De heer **Franken** (CDA): Wij spraken eerst over PIA's voor wetgeving. Daarvan zegt de staatssecretaris: dat gaan wij doen, tenzij er alleen maar in de marge sprake is van een privacyproblematiek.

Staatssecretaris **Teeven**: Of als het tot overbodige bureaucratische rompslomp leidt.

De heer **Franken** (CDA): Wij zijn redelijke mensen. Daarna zei u dat het voor het mkb te veel problemen geeft. Dat kan ik mij voorstellen, maar daarbij praten wij niet over wetgeving, maar over uitvoering. Bij het mkb zal het niet zo noodzakelijk zijn, maar wel wanneer er grote systemen worden neergezet, die in Nederland steeds meer worden geplaatst, waarbij dergelijke onderwerpen een belangrijke rol zouden kunnen spelen. Ik heb het niet over het mkb, maar over grote systemen, met name overheidssystemen.

Staatssecretaris **Teeven**: Het is zeker zo dat een en ander bij grote overheidssystemen een zekere rol zou kunnen spelen. Ik wil nog wel gezegd hebben dat het College bescherming persoonsgegevens en de ondernemers lange tijd met elkaar in overleg zijn geweest over de ontwikkeling van PIA's. Dat weet de heer Franken ook. Dat overleg is alweer enige tijd geleden door de ondernemers afgebroken, juist wegens het kostenaspect. De intentie van het kabinet is dat er in de overheidssfeer mee zal worden gewerkt als het noodzakelijk is. Ik zal daarover straks nog enkele opmerkingen maken. Daarom hebben wij de Aanwijzingen voor de regelgeving aangepast. Buiten de overheidssfeer zijn wij in gesprek met de andere partners. Wij hebben het dan niet over wetgeving, maar over de uitvoering met betrekking tot grote systemen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Er wordt veel gesproken over het verschil tussen privacy impact assessments en privacy by design. Ik neem aan dat de staatssecretaris, als hij het heeft over grote systemen waar ook het bedrijfsleven in moet investeren, verlangt dat het systeem zo wordt ingericht, dat het zo privacyvriendelijk mogelijk is. Je moet echter toch onderzoek doen om te bezien hoe je een systeem zo kunt inrichten dat je dit kunt waarborgen? Ik weet niet of je dat per se een PIA moet noemen, maar het kan ook onderdeel zijn van het privacy by designcriterium.

Staatssecretaris **Teeven**: Al langere tijd worden er gesprekken gevoerd tussen ondernemers en het CBP. Die gesprekken zijn enige maanden geleden afgebroken. De ondernemers hebben zich daaruit teruggetrokken. Wij moeten proberen die zaken weer op gang te krijgen, want het is belangrijk dat de sociale partners, de ondernemers, maar ook

anderen, daaraan deelnemen. Het kabinet ziet het belang daarvan ook wel in, want alles wat je in de voorfase kunt regelen, hoeft je achteraf niet te repareren. Daarover zijn wij het met elkaar eens. In het regeerakkoord hebben wij beschreven wat wij met privacy by design in de overheidsorganisatie willen, namelijk dat wij daarmee willen gaan werken bij grote informatiseringssystemen. Het is niet zo dat wij dit allemaal aan het bedrijfsleven gaan opleggen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Kunt u uitleggen welke eisen u dan aan het bedrijfsleven stelt? Wanneer moeten ook bedrijven privacy by design waarborgen en wanneer niet?

Staatssecretaris **Teeven**: Ook in het bedrijfsleven leeft de overtuiging dat het noodzakelijk is om de privacy een belangrijke rol te geven en er op een verantwoorde wijze mee om te gaan. Dat was ook de bedoeling van de gesprekken die gaande waren. Wij waren in gesprek om te bezien of ook het bedrijfsleven zou gaan werken met de privacy impact assessments, als men zou overgaan tot het installeren van bepaalde informatiesystemen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Het is een puur vrijblijvende uitwisseling. U verzoekt het bedrijfsleven om het te doen, maar als men nee zegt, houdt de rol van de overheid op. Ziet u het zo?

Staatssecretaris **Teeven**: Ik denk dat het op dit moment zo is dat de overheid dit niet oplegt. Dat heb ik ook geschreven in de brief van 29 april. Wij willen het dus niet wettelijk gaan verplichten, maar in het regeerakkoord staat dat privacy by design wel een belangrijk uitgangspunt is van dit kabinet. Dat geldt niet alleen voor overheidsprojecten, maar ook voor het particuliere bedrijfsleven.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik kom daar nog op terug.

Mevrouw **Tan** (PvdA): In de verschillende inbrengen zijn allerlei verschillende instrumenten genoemd. Het PIA is het meest expliciet aan de orde geweest: in het WRR-rapport, in onze schriftelijke ronde en in de beantwoording door het kabinet. Het is dus niet toevallig dat aan de hand van het PIA deze discussie zich ontploft. Vindt de staatssecretaris ook dat er beweging zit in de opvatting van de regering over het toepassen van het PIA? Ik hoor althans dat hierover nu iets ruimhartiger wordt geformuleerd dan in de brief van 29 april. Vervolgens worden alle bestaande instrumenten om de zaak beter te waarborgen bezien. Dat geldt niet alleen voor systemen bij de overheid, maar ook voor systemen elders, dus niet bij de overheid. Op grond van het overleg zal de regering de Kamer nog laten weten wat wel en wat niet met welke partners op de verschillende onderdelen zal worden gedaan. Begrijp ik de staatssecretaris op deze manier goed?

Staatssecretaris **Teeven**: Mevrouw Tan weet uiteraard dat de regering nog uitgebreid zal reageren op het WRR-rapport. Minister Donner zal hierover de nodige opmerkingen maken. Wij hebben daarop nog niet gereageerd, dus die reactie heeft de Kamer nog van het kabinet tegoed. Er moet ook nog het nodige onderzoek worden gedaan. Zeker in een beleidsdebat als dat van vandaag, moeten wij mijns inziens niet helemaal tot in de diepte afdalen. Mevrouw Tan weet ook dat in het regeerakkoord staat dat de regering bereid is om, als dat noodzakelijk is, met de PIA's te gaan werken. Die bereidheid hebben wij zeker als het gaat om de overheid.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Betekent dit dat wij nu al, tijdens dit debat, het een en ander kunnen uitwisselen, maar dat wij later een overzicht zullen krijgen van de manieren waarop de regering denkt om te gaan met de verschillende instrumenten, zowel binnen de overheid als daarbuiten? Dat overzicht zullen wij krijgen in het traject van de nadere reactie op het WRR-rapport, een reactie die dus nog zal komen.

Staatssecretaris **Teeven**: Dat klopt, zeker als het gaat over iOverheid, maar ook daarbuiten. De Kamer is er volgens mij nog niet met de brief van 29 april. De uitgangspunten van het kabinet op dit punt kent zij nu echter. Eerst kende zij alleen de uitgangspunten voor zover die in het regeerakkoord stonden. Wat daarin stond, was erg smal. Wij hebben dat verdiept in de brief van 29 april met de notitie. Daaraan vast zit nog het nodige onderzoek. Mevrouw Tan spreekt over een nadere reactie op het WRR-rapport, maar volgens mij moet het kabinet nog komen met een eerste reactie op dat rapport. Er is nog geen eerste reactie. Wij hebben wel de vragen van de Kamer beantwoord. Wij zijn ook uitgebreid ingegaan op het privacybeleid. Het WRR-rapport hebben wij echter nog niet uitgebreid becommentarieerd. Dat commentaar heeft de Kamer dus nog tegoed.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voor de goede orde zeg ik dat het helder is dat in de brief wordt aangekondigd dat er een reactie komt op het WRR-rapport. Niettemin staat er in deze brief ook dat de regering daarin alvast wil ingaan op een aantal hoofdzaken. Daarom heb ik dit geformuleerd zoals ik deed.

Staatssecretaris **Teeven**: Zeker. Ik begrijp echter dat mevrouw Tan nu een beetje afdaalt tot in de details. Dat is haar goed recht. In verband daarmee heb ik echter gezegd dat minister Donner nog even de tijd moet hebben om dit uitgebreid nader te preciseren voor de beide Kamers. Bovendien zit dit in zijn portefeuille. Ik moet dus ook nog de nodige voorzichtigheid betrachten.

Over de toetsing is deze ochtend door alle woordvoerders veel gesproken. Wij zijn daarmee al langer bezig. De toetsing moet vooral in het voortraject worden verricht. Daarom hebben wij een leidraad opgesteld die ambtenaren bewust moet maken van het belang van gegevens, en vooral van de manier waarop zij dat moeten

vormgeven. Zeer recentelijk, namelijk vorige week, zijn de aanwijzingen voor de regelgeving van kracht geworden die verplichten tot het opnemen van een informatieparagraaf in de memorie van toelichting. Ik sprak daarover al.

Over de plaats van het PIA heb ik al de nodige opmerkingen gemaakt. Over de horizon- en de evaluatiebepaling hebben mevrouw Strik, de heer Holdijk, maar ook andere woordvoerders vragen gesteld. Wij vinden dat niet in ieder wetsvoorstel een horizonbepaling hoeft te worden opgenomen. Niet voor ieder wetsvoorstel is dat nodig, omdat niet iedere inbreuk op de privacy een zo drastische maatregel rechtvaardigt. Daarin kun je naar ons oordeel heel goed differentiëren. Bovendien moeten wij mijns inziens ook denken aan de gepleegde investeringen in de ICT. Daartoe roep ik ook de Kamer op. Wij kunnen niet zomaar beslissen om letterlijk de stekker uit de ICT te trekken als er vele miljoenen mee zijn gemoeid. Ik zie dat mevrouw Dupuis ook aanwezig is.

Over het delen van gegevens wil ik het volgende opmerken. Wij willen een beter uitgebalanceerde regeling over geheimhoudingsplichten en de betekenis daarvan in relatie tot de privacy. Naar ons oordeel moet meer en intensiever worden samengewerkt tussen toezichthouders en handhavers op verschillende terreinen. Dat is in ieders belang; niet alleen in het belang van de overheid, maar ook in het belang van burgers en ondernemers. Efficiënt toezicht verlaagt de toezichtslast op de samenleving zonder de belangen aan te tasten die dat toezicht moet dienen. Wij lopen daarbij echter wel aan tegen de verschillende regimes over de geheimhouding van gegevens die door verschillende toezichthouders zijn verzameld. Wij zullen echter niet aarzelen om, als het nodig is, daarvoor nieuwe, specifieke wettelijke voorzieningen voor te stellen. Ik zie dit echter niet als het verlaten van het doelbindingsbeginsel, zoals mevrouw Slagter -- ik zie haar al opstaan -- en mevrouw Strik vrezen. Integendeel. In specifieke wetgeving kunnen wij immers specifieke, nauwkeurig omschreven doeleinden opnemen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik wil graag een kleine verheldering. Ik begrijp niet helemaal wat staatssecretaris Teeven bedoelt met "verschillende toezichthouders". In mijn beleving is het CBP dé toezichthouder. Ik begrijp dus niet goed wat hij met "verschillende toezichthouders" bedoelt.

Staatssecretaris **Teeven**: Ik sprak over de samenwerking tussen toezichthouders en handhavers op verschillende terreinen. Dat zijn er uiteraard meer. Ik zal straks de jeugdzorg als voorbeeld noemen. Dat is ook een van de voorbeelden die minister Donner en ik noemen in de brief van 29 april. Op dat terrein moet bijvoorbeeld wel sprake zijn van samenwerking tussen de Inspectie Jeugdzorg en het CBP. Minister Donner en ik gaan samen aan de studie om te bezien of het haalbaar is om de Algemene wet bestuursrecht met een algemene voorziening uit te rusten voor het delen van toezichtgegevens. Ik ben

het met de heer Holdijk eens als hij zegt dat hierbij moet worden geselecteerd tussen toezichthouders. Hoe dat zal moeten gebeuren, is een onderwerp van studie. Dat gaat weer de diepte in. Daarvoor hebben wij echt wat meer tijd nodig.

Verder mag het niet zo zijn dat de wetgeving rond gegevensbescherming een excuus is om in zeer uitzonderlijke, levensbedreigende situaties -- wij spreken dan van "vitaal belang" -- niet de juiste gegevens aan de juiste hulpverleners te verstrekken. Dat wil nu af en toe nog wel eens het geval zijn. Daarom zullen wij de Wbp in dit opzicht gaan verduidelijken. In de Wbp wordt geregeld dat als van een levensbedreigende situatie sprake is, gegevens zo nodig buiten een geheimhoudingsverplichting om mogen worden verstrekt. Er is dus geen sprake van "moeten worden verstrekt". Enkele woordvoerders hebben een opmerking gemaakt over vitaal belang. Met "vitaal belang" doel ik op een situatie waarbij het echt gaat om leven of dood, een situatie waaraan ernstige gezondheidsrisico's verbonden zijn. Het gaat hierbij dus om uitzonderlijke situaties. Deze term komt rechtstreeks uit de richtlijn. Dat biedt naar mijn mening dus al voldoende houvast.

Ik zou ook willen benadrukken dat het hierbij steeds gaat om een afweging in incidentele en afzonderlijke gevallen. Met een beroep op deze regeling kan geen structurele gegevensverstrekking plaatsvinden. De afweging om al dan niet tot informatieverstrekking over te gaan, ligt dus te allen tijde bij de betrokken professional zelf. Het gaat hierbij niet om de zogenaamde mission creep, waarover mevrouw Slagter deze ochtend in haar bijdrage zo treffend sprak en die zij vreest.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik wil daarop inderdaad toch nog even wijzen. Als je dit op deze manier in de Wbp inbouwt, vrees ik dat het risico van mission creep by design groot is. Juist op het voorbeeld dat de staatssecretaris geeft, hebben allerlei beroepsgroepen alweer gereageerd. Men vindt dat men eigenlijk de wetwijziging niet nodig heeft, omdat dit allang kan. De Wet op de jeugdzorg biedt deze mogelijkheid. Ik weet als huisarts zelf ook dat ik bij een conflict van plichten informatie kan delen als er een vitaal belang op het spel staat. Het is dus de vraag of wij niet het paard van Troje binnenhalen als wij dit op deze manier in dit wetsvoorstel regelen. Wellicht moeten wij hierover nu niet inhoudelijk discussiëren. Toch is het mijns inziens van belang dat de staatssecretaris en de minister dit meenemen in hun overwegingen.

Staatssecretaris **Teeven**: Ik kan mevrouw Slagter toezeggen dat wij dit zeker zullen meenemen in onze overwegingen. Zij heeft zeker gelijk dat bij de jeugdzorg nu al informatie kan worden uitgewisseld tussen de jeugdzorg en bijvoorbeeld politieinstanties. Dat is mogelijk. Zij weet echter ongetwijfeld ook dat dit in de praktijk soms maar mondjesmaat gebeurt. Dat heeft niet zozeer te maken met de juridische mogelijkheden, als wel met de cultuur binnen sommige organisaties. Tegen die problemen loop ik als staatssecretaris

verantwoordelijk voor de jeugdbescherming en de jeugdreclassering, toch nog wel regelmatig aan.

Ik kom op het toezicht. Wij zullen ook zorgen voor een belangrijke kwalitatieve versterking van het toezicht op de bescherming van persoonsgegevens. Zwaarte en aard van het bestaande sanctie-instrumentarium zijn niet meer van deze tijd. Volgens mij bestaat daarover in deze Kamer brede consensus. Wij zullen dus voorstellen om oplegging van een bestuurlijke boete mogelijk te maken voor overtreding van de materiële normen van de Wbp. Met name de hoogte van de boetes die het CBP oplegt, dient voldoende afschrikwekkend te zijn. Ik kan ronduit stellen dat de regering het eens is met wat de voorzitter van het College bescherming persoonsgegevens daarover heeft opgemerkt. Je moet niet aan boetes van miljarden denken, de orde van grootte waar mevrouw Slagter aan denkt als zij het heeft over Nefelie Kroesachtige boetes. Die voorzie ik dan ook niet. Over de hoogte van de boetes zelf hebben wij nog geen definitief besluit genomen. Hierop komen wij graag terug in het wetsvoorstel zelf. Dan is dat ook een punt van afweging met de beide Kamers van het parlement. Daarin zullen wij onze keuzen ook nader toelichten en onderbouwen. Op voorhand kan ik de Kamer al wel een aantal factoren meegeven waarmee rekening zal worden gehouden bij het bepalen van de boetehoogte. Er zal onder meer worden gekeken naar boetes in vergelijkbare andere wetten en boetecategorieën uit het Wetboek van Strafrecht. Het lijkt logisch om naar die aansluiting te zoeken.

Ik zie geen aanleiding om de huidige taakomschrijving van het CBP te verruimen en om het CBP om te vormen tot een ICT-autoriteit waar diverse sprekers, onder andere mevrouw Dupuis, om hebben gevraagd. Dit kabinet zet graag in -- dat blijkt ook een beetje uit onze brief van 29 april -- op kwalitatieve versterking van de bevoegdheden van het CBP in combinatie met een uitbreiding van de materiële privacywaarborgen in de Wbp. Dat is naar ons oordeel belangrijker dan het steken van energie in een data-autoriteit. Wat het huidige takenpakket van het CBP betreft, wetgevingsadvisering en handhaving, is er volgens ons op dit moment geen aanleiding om daar verandering in te overwegen. De EU-privacyrichtlijn schrijft deze verdeling voor. Ik roep dat nog een keer in herinnering. Ik vind echt dat die taken een zinvolle combinatie zijn. Dat wordt door het College bescherming persoonsgegevens ook niet betwist. Dat geeft men zelf ook aan. Het College zit soms wel knel door al die taken. Het lijkt mij daarom dat wij de ervaringen van het CBP bij de handhaving moeten zien te vertalen in zinvolle wetgevingsadviezen. Dat lijkt mij heel verstandig. Die rol neemt het CBP graag op zich. Wij zouden dat ook graag zien voortgezet.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb nog een ander puntje over de verschillende taken van het CBP. Ik heb geen probleem met wetgevingsadvisering, toezicht en handhaving. Die zaken kunnen goed samengaan, maar het CBP adviseert bedrijven ook vaak over de manier

waarop men met privacy moet omgaan. Dat kan soms bijten, als een advies is gegeven, met de handhaving als achteraf blijkt dat een en ander toch in strijd is met de regels. Is er geen mogelijkheid om die taak onder te brengen in bijvoorbeeld een soort helpdesk of instituut met een bredere adviserende taak op het gebied van de uitvoering?

Staatssecretaris **Teeven**: Ik kom daar nog over te spreken, want ik ga nog op die helpdesk in. Wij willen dat namelijk gaan doen, maar ik kan mevrouw Strik nog wel een beetje geruststellen op dit punt. Ik ga ervan uit dat zij dit al weet, maar het College bescherming persoonsgegevens heeft er vanwege de werkdruk voor gekozen om het geven van dit soort adviezen tot een minimum te beperken. Die prioriteit is al gesteld, wat overigens niet wil zeggen dat er een gat valt als het gaat om het verstrekken van adviezen aan het bedrijfsleven. Je zou kunnen stellen dat het bedrijfsleven dan maar naar de advocatuur toe moet voor dit soort adviezen, daar waar men ook verstand heeft van privacywetgeving, maar wij denken dat er nog een andere oplossing is, namelijk de helpdesk. Een aantal leden heeft daarvan gezegd dat de formatie ervoor minimaal is, maar daar ga ik nog iets over zeggen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Hoe staat het met de openbaarheid van de adviezen van het CBP? Het CBP zegt daar zelf over dat het soms moeite heeft onderzoeksresultaten openbaar te krijgen. Zegt de staatssecretaris daar ook nog iets over?

Staatssecretaris **Teeven**: Ik kan er nu al over opmerken dat wij ons wel moeten realiseren dat sommige zaken niet onomstotelijk altijd op elk moment vaststaan. In mijn gesprekken met de voorzitter van het College bescherming persoonsgegevens heb ik gemerkt dat hij ook inziet dat het openbaren van gegevens op elk moment buitengewoon schadelijk kan zijn als situaties feitelijk toch anders blijken te liggen. De heer Staal zei daar vanmorgen ook iets over toen hij de situatie rond KPN aanhaalde. Hij zei er in zijn bijdrage over dat zaken in de praktijk, als je het wat beter bekijkt, soms net iets anders blijken te liggen. Die overtuiging heeft het college zelf ook. Om die reden moeten wij niet in elke fase van het proces op dezelfde manier omgaan met de openbaarmaking. Wij zullen deze kwestie bij de herijking van de Wbp meenemen. Wij zullen dan bezien in hoeverre de openbaarmaking in alle verschillende fasen van het proces een rol moet blijven spelen.

Dan de gegevensbescherming. Wij willen ons bij het privacybeleid in algemene zin niet beperken tot de uitvoering van het regeerakkoord alleen. Dat heeft men waarschijnlijk ook gemerkt aan onze brief van 29 april. Wij zullen zorgdragen voor uitbreiding van de waarborgen die de Wbp biedt. Zo zullen wij een algemene meldplicht gaan introduceren voor datalekken. Verschillende sprekers hebben op diverse manieren gevraagd naar het burgerperspectief in die voorstellen. Wat doet het kabinet om de burger meer empowerment

te geven? Er is in de samenleving een groeiende vraag waar te nemen naar meer transparantie door verantwoordelijken. Daar moeten wij goed naar kijken. Natuurlijk moeten in de sfeer van bijvoorbeeld de strafvordering onderzoeksbelangen vaak prevaleren boven transparantie. Dat lijkt soms onontkoombaar, maar op andere terreinen ligt het heel anders. ICT biedt steeds steeds meer mogelijkheden tot gecompliceerde verwerkingen. Dat is goed voor bedrijven en burgers, maar de complicaties van de verwerkingen benemen het zicht op hetgeen met persoonsgegevens gebeurt nu soms iets te veel. De recente gebeurtenissen rondom Google Street View, Playstation van Sony en de verkoop van locatiegegevens door TomTom zijn daarvan toch een illustratie. Verantwoordelijken kunnen door het bieden van meer transparantie over hun verwerkingen het evenwicht tussen de voor- en nadelen van zo'n verwerking herstellen. Wij komen daarom met voorstellen om de algemene transparantieverplichtingen te preciseren en een specifieke transparantieverplichting te introduceren voor bijvoorbeeld het profielen.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Ik wijs de staatssecretaris erop dat ik niet heb gesproken, hoewel ik het een heel goed idee vind, over de empowerment van burgers, maar over empowerment van de dienaren van de overheid. Komt hij daar nog op terug?

Staatssecretaris **Teeven**: Zeker. Als het gaat om het bewustzijn van de dienaren van de overheid, dan heeft mevrouw Dupuis zeker een punt. Als het gaat om privacybescherming en het ontwerpen van systemen, dan moet dat goed tussen de oren zitten. Ik kom daar bij de individuele beantwoording op terug, maar ik heb mevrouw Dupuis wel horen spreken over empowerment. Ik heb dat per ongeluk bij de andere onderwerpen gevoegd.

De verplichtingen stellen de burger in staat om zelf zijn verantwoordelijkheid te nemen en zelf te bepalen hoever hij wil gaan met het prijsgeven van zijn persoonsgegevens. Hij kan zelf ook bepalen of hij zijn rechten van inzage, correctie en verzet wil uitoefenen. Natuurlijk is er meer mogelijk, vooral bij de vormgeving van de rechten die ik zojuist noemde, maar dat vergt een wijziging van de richtlijn. De Kamer weet dat de Europese Commissie daarmee bezig is. Wij zijn in afwachting daarvan.

Over de systeemverantwoordelijkheid van de overheid, ook voor gegevensverwerking buiten het eigenlijke overheidsdomein, zijn indringende vragen gesteld. We kunnen als overheid niet de verantwoordelijkheid overnemen van bedrijven die de laatste jaren over een grote informatiemacht zijn komen te beschikken. Die macht kan ook economisch worden ingezet, maar overheid en bedrijfsleven hebben hun eigen verantwoordelijkheden. Ik wil het bedrijfsleven noch de overheid de mogelijkheid ontzeggen om gebruik te maken van hetgeen de techniek biedt. Wel merk ik op dat bedrijven en overheid zich gewoon aan de wet moeten houden. Bedrijven en

overheid moeten transparantie betrachten en verzoeken om inzage en correctie, zeker als het verzoek om correctie een wijziging van onjuiste gegevens betreft, behoorlijk behandelen. Daar moet adequaat, snel en transparant op worden gereageerd.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. Daar ging het de PvdA ook om. Natuurlijk hebben bedrijven een eigen verantwoordelijkheid, maar die vullen ze altijd in binnen de kaders van de wet. De overheid bepaalt via wetgeving hoe het maatschappelijk verkeer in goede banen wordt geleid. Daartoe behoort onder meer dit soort dingen. De staatssecretaris heeft gesproken over de transparantieplicht en over de mogelijkheid om te corrigeren. De vraag is nu hoever de overheid erin wil gaan om het zich tot taak te rekenen de grote macht die bedrijven inmiddels hebben gekregen wat meer aan banden te leggen.

Staatssecretaris **Teeven**: Een van de redenen waarom dit kabinet zeer geïnteresseerd is in het standpunt van de Europese Commissie, is de volgende. Als een nationale overheid dit te ver doorvoert en bepaalde zaken zeer stringent aan banden gaat leggen, anders dan andere lidstaten van de Europese Unie, zou dat een verstoring van de concurrentieverhoudingen kunnen betekenen. Als Nederland daarin veel verder gaat dan andere lidstaten zou dat bijvoorbeeld kunnen leiden tot het vertrek van bedrijven. Die zouden naar het buitenland kunnen gaan.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Regering en bedrijfsleven hebben ieder een eigen verantwoordelijkheid, zo werd gezegd. Het is echter de overheid die de regie voert in het kader van wetgeving of verplichtingen die worden opgelegd. De staatssecretaris sprak over mogelijke concurrentievervalsing doordat er in Nederland strengere eisen worden gesteld. Maar het is natuurlijk ook een idee om op Europees niveau te gaan pleiten voor bepaalde verplichtingen voor het bedrijfsleven en voor overheden om de systemen aan bepaalde waarborgen te laten voldoen.

Staatssecretaris **Teeven**: Zeker. Dat is precies de reden waarom ik zojuist zei dat wij graag datgene afwachten waarmee de Commissie bezig is. Tijdens de vergaderingen van de Europese Raad in Brussel, waar ik zelf een aantal keren heen ben gegaan wanneer het onderwerp privacy op de agenda stond, dringen wij er ook iedere keer op aan dat wij dit soort zaken EU-breed, voor alle 27 lidstaten, regelen en dat niet elke lidstaat dit voor zich gaat doen. In dat laatste geval krijg je namelijk wel te maken met concurrentievervalsing. Ik wil niet heel veel reclame maken voor het regeerakkoord, maar daarin staat echt meer over privacy dan in eerdere regeerakkoorden. Men kan er dan ook zeker van zijn dat de inzet van het kabinet erop is gericht om datgene wat er over dit onderwerp in het regeerakkoord staat, ook in Europees verband te realiseren. Ik realiseer me dat ik in een andere hoedanigheid, als woordvoerder van een

oppositiefractie, heel wat jaren geleden heb gezegd dat je niets te vrezen hebt als je niets hebt te verbergen -- die tekst herinner ik me nog goed -- maar dat betekent niet dat ik me als staatssecretaris niet gebonden zou voelen aan het regeerakkoord. Men kan er dus van op aan dat het de inzet van het kabinet is om dit te realiseren.

Een aantal woordvoerders heeft vanmorgen gesproken over het recht om te worden vergeten. In Europees verband wordt er momenteel over dat recht gesproken in het kader van de herziening van de privacyrichtlijn. Alle senatoren hebben het daarover vanmorgen gehad vanuit de gedachte van een grotere zeggenschap voor de burger over de eigen gegevens. Een van de maatregelen waaraan de Europese Commissie denkt, is het expliciteren van het recht om te worden vergeten; dat zou een goede zaak zijn, zou ik bijna zeggen. We moeten met zijn allen echter wel goed helder hebben wat hieronder wordt verstaan. Het recht om te worden vergeten houdt concreet in het verplicht wissen van persoonsgegevens na afloop van een bewaartermijn of na het intrekken van de toestemming voor die gegevensverwerking door de betrokkene. Over het recht op vergeten heeft het kabinet in het BNC-fiche opgemerkt dat het vragen oproept. De gedachte erachter is sympathiek, maar ik vraag me af of het zal lukken om het recht om vergeten te worden geloofwaardig te regelen. Ik ben ook zeer benieuwd wat de Europese Commissie over dit onderwerp zal voorstellen. Men kan ervan uitgaan dat wij die voorstellen met een positieve instelling zullen bezien, mede gezien de breed gedeelde opvattingen daarover in deze Kamer.

Wij hebben tot nu toe enkele algemene uitgangspunten bediscussieerd, maar ook in de sfeer van de feitelijke maatregelen staan wij niet stil. Als staatssecretaris van Veiligheid en Justitie heb ik ook verantwoordelijkheden voor het ingewikkelde grensvlak tussen de justitiële jeugdzorg en de rechtshandhaving. Juist op dat terrein doen zich toepassingsvragen voor rond de Wbp die voor professionals op de werkvloer niet altijd gemakkelijk te beantwoorden zijn. Daarvoor is ondersteuning nodig; een aantal woordvoerders sprak daar zojuist al over. Daarom is er bij het ministerie van Veiligheid en Justitie een servicecentrum in opbouw om op zulke vragen antwoord te geven en om de uitvoeringspraktijk in staat te stellen om de Wbp goed toe te passen. Mevrouw Tan en mevrouw Strik heb ik daarover in positieve zin horen spreken.

Een aantal woordvoerders uitte zorgen over de formatie voor dit centrum. De relatief geringe formatie houdt verband met de opzet van het centrum. Wij willen een specifieke groep professionals faciliteren. Bij die opzet past de aangegeven formatie op dit moment. Voor een algemene maatschappelijke informatieplicht zie ik buiten hetgeen het CBP doet geen mogelijkheden. Als dit goed werkt, moeten wij natuurlijk wel bekijken of wij dit kunnen uitbreiden naar andere mensen die om adviezen vragen.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Hoe zit het dan met de toezegging dat er een servicepunt komt waar de burger niet alleen terecht kan met vragen en voor adviezen en steun, maar waar de burger ook terecht kan als er fouten zijn gemaakt in gevallen waarin een normale burger de bureaucratie niet kan doorgronden en daarin verdwaalt? Burgers hebben daarbij hulp nodig van deskundigen, die ook doorzettingsmacht hebben, om gedaan te krijgen dat die registratiefouten worden hersteld.

Staatssecretaris **Teeven**: Dit brengt me terug op een onderwerp waarover wij eerder hebben gesproken. De wetgeving die wij nu gaan ontwerpen moet zo zijn dat onjuiste gegevens kunnen worden gecorrigeerd als er in een informatieadministratie onjuiste gegevens van een individu zijn opgenomen en dat de verantwoordelijke hierop kan worden aangesproken. Het is aan ons om er bij de uitwerking van de wijziging van de Wbp voor te zorgen dat die correctiemogelijkheid handen en voeten krijgt en dit niet een loos iets wordt, waarbij de burger verdwaalt in de bureaucratie, zoals mevrouw Tan terecht zei.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Om de WRR te citeren, zowel het rapport als wat is gezegd tijdens de expertmeeting waarop meerdere collega's en ik hebben gewezen: het probleem is juist dat er per individu nu zó veel databestanden zijn waarin gegevens over die persoon zijn opgenomen en dat er aan die databestanden ook weer zó veel organisaties hangen, dat het erg moeilijk lijkt om daarin, vanuit de situatie zoals die is gegroeid, met nieuwe regels een ordening aan te brengen. De bestaande situatie brengt immers al erg veel risico's met zich mee, temeer als je daar de kwestie van de koppelingen bij optelt.

Staatssecretaris **Teeven**: De problemen die mevrouw Tan terecht signaleert wil ik zeker niet zomaar even van tafel vegen. Wij moeten ons echter wel realiseren dat dit nu in opbouw is. Ook is op dit moment het CBP nog verantwoordelijk voor de maatschappelijke advisering. Aan die verantwoordelijkheid geeft het CBP op dit moment minder invulling, maar het heeft die nog wel. Bij de implementatie hiervan zullen wij dus moeten bekijken waar wij het zwaartepunt zullen leggen. Komt dit bij de servicedesk te liggen of blijft er nog een taak voor het CBP?

Mevrouw **Tan** (PvdA): Wij hebben nog een tweede termijn. Nu volsta ik ermee te verwijzen naar het debat dat wij hier hebben gevoerd bij de invoering van het algemene burgerservicenummer in juli 2007. De toenmalige staatssecretaris heeft toen niet alleen toegezegd dat er over vier jaar een evaluatie zou komen, maar ook dat er een instantie met doorzettingsmacht zou komen om burgers hierbij te helpen.

Staatssecretaris **Teeven**: Hiervoor verwijs ik naar collega Donner. Hij zal hierop zo dadelijk uitgebreid

ingaan. Wellicht geeft zijn antwoord mevrouw Tan nog meer input voor haar tweede termijn.

Voorzitter. Een andere wijze van vormgeven van privacybescherming waarop het kabinet inzet, is privacy by design. Zoals men heeft kunnen zien, staat dat ook zo in het regeerakkoord. Dit is een goede manier om privacybescherming concreet vorm te geven in informatiesystemen waarin persoonsgegevens worden verwerkt; ook de heer Franken wees hierop. Door toepassing van privacy by design wordt gegevensbescherming van meet af aan ingebakken in het systeemontwerp. Zij wordt van het begin af aan meegenomen. Het kabinet wil de toepassing van privacy by design stimuleren en onder anderen mevrouw Strik heeft daarvoor steun uitgesproken. Daarvoor is wel noodzakelijk kennis van de kansen en belemmeringen voor die toepassing. Het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie heeft TNO gevraagd om hiernaar onderzoek te doen. Mevrouw Slagter en de heer Franken hebben daarnaar gevraagd. TNO is in april van start gegaan met dit onderzoek. Het zal een aantal resultaten opleveren: een online survey naar de drijvende en remmende krachten van privacy by design, een kosten-batenanalyse van privacy by design en een internationale vergelijking. Een aantal woordvoerders heeft er al over gesproken: in hoeverre zijn andere landen ons nu al vooruit als het gaat om privacy by design in het systeemontwerp? Tevens zal het rapport aanbevelingen bevatten over de instrumenten die de overheid zou kunnen inzetten om het gebruik van privacy by design te stimuleren. Het onderzoek wordt naar verwachting eind 2011 door TNO opgeleverd. Ik zeg toe dat ik mijn collega van EL&I zal verzoeken om het aan beide Kamers tegelijk toe te sturen.

Over de wetgeving zal bij de Kamer de vraag zijn gerezen, misschien naar aanleiding van de brief en de bijbehorende notitie van 29 april, wat het kabinet concreet gaat doen. Wij zullen rond de zomer een wetsvoorstel, waaraan we nu al werken, in consultatie sturen en er met belanghebbenden, waaronder uiteraard het CBP, over gaan spreken. De inhoud op hoofdlijnen van het wetsvoorstel hebben wij in de brief van 29 april uiteengezet. We zijn dan in staat om in de herfst van dit jaar het wetsvoorstel naar de ministerraad te sturen. We moeten daarbij echter wel goed met Brussel communiceren, om te voorkomen dat we de Commissie onnodig voor de voeten gaan lopen. Zoals de Kamer weet, is er een nieuwe privacyrichtlijn in voorbereiding. We zullen er goed op letten.

In dit algemene gedeelte maak ik toch een aantal opmerkingen over de motie-Franken, want het is een belangrijke motie en alle sprekers hebben in eerste termijn gesproken over de criteria die in de motie staan. De heer Franken heeft nogmaals onder de aandacht gebracht dat de Kamer de regering vijf criteria heeft meegegeven waaraan de nieuwe wetgeving moet worden getoetst. Dat zijn prima criteria. Naar het oordeel van het kabinet werden die criteria ook al gebruikt bij het epd. Ik zeg het nogmaals: naar het oordeel van het kabinet werden die criteria ook al gebruikt

bij het ontwerpen van het epd en het ekd. Collega Donner en ik willen de motie op dit moment dan ook nog niet omarmen. Op zich staan er allemaal dingen in waar wij best mee kunnen leven. We zullen er in de reactie op het WRR-rapport zeker op terugkomen. Ik zou de heer Franken dan ook willen vragen om de motie op dit moment aan te houden, afwachting de reactie die door collega Donner zal worden gegeven op het WRR-rapport.

Voordat ik inga op de afzonderlijke vragen wil ik, mede namens de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, nog een paar opmerkingen maken over het epd.

De **voorzitter**: Mag ik de staatssecretaris vragen hoe lang hij nog denkt het woord te zullen voeren? We hebben nog een kleine nacht te gaan en de minister weet ook van wanten.

**

Staatssecretaris **Teeven**: Ik zal het zo kort mogelijk houden. Ik kan nog wat vragen overslaan, op het gevaar af dat de leden dan naar voren lopen omdat hun vragen niet zijn beantwoord. Ik zal voortmaken.

Namens de minister van VWS wil ik afstand nemen van een aantal uitlatingen over privacyschendingen bij het landelijke epd. Onder meer tijdens het debat met de Eerste Kamer op 15 maart jongstleden en in een brief aan de Eerste Kamer van 22 maart jongstleden is de minister van VWS uitgebreid ingegaan op de gang van zaken rondom de totstandkoming van het landelijk epd. Daar zou ik naar willen verwijzen. Naar het oordeel van het kabinet is het CBP nauw betrokken geweest bij het wetgevingstraject. Naar ons oordeel zijn met het CBP afspraken gemaakt over zijn toezichthoudende taken. Met het toezichtkader epd is het toezicht op het landelijk epd adequaat en bovendien naar de wens van het CBP en de IGZ ingevuld.

Ten aanzien van het ontwerp van het landelijk epd is naar het oordeel van het kabinet de nodige transparantie betracht. Ik zeg dit ook naar aanleiding van de inbreng van een aantal leden van vanmorgen. De keuzes die zijn gemaakt, hebben in alle openheid en met betrokkenheid van belanghebbenden plaatsgevonden. Het gehele ontwerp is door diverse partijen geaudit en geanalyseerd alvorens definitief gekozen is voor de bouw en implementatie. Over de voortgang van de implementatie is vanaf 2006 per kwartaal aan het parlement gerapporteerd. Ik heb dat onlangs tijdens een werkbezoek aan het CBP ook nog eens met de leden van het college besproken: hoe is dat nu eigenlijk precies gegaan met het epd? Ik had als verantwoordelijk staatssecretaris daar niet zo veel kennis van. Dit is in lijn met de terugkoppeling die ik heb gekregen.

Van een contra legem handelen, zoals mevrouw Dupuis stelt, is naar het oordeel van de regering geen sprake geweest, maar dat heeft mijn collega van VWS de Kamer ook al laten weten. Dat er, zoals mevrouw Slagter stelt, sprake zou zijn geweest van een foutieve en misleidende introductiebrief, wekt bij de regering enige

verbazing, aangezien de desbetreffende brief destijds is voorgelegd aan de Tweede Kamer en ook expliciet aan de Eerste Kamer. Mijn collega van VWS heeft tijdens het mondeling overleg met de Eerste Kamer op 10 mei jongstleden inzake het landelijk epd toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar het besluitvormingsproces rondom de totstandkoming van het landelijk epd, waarbij zowel het beleidsmatige als het politieke besluitvormingsproces tegen het licht zal worden gehouden. Voor zover de uitkomsten van dit onderzoek nuttige aanbevelingen bevatten met betrekking tot het algemene privacybeleid, zie ik die met belangstelling tegemoet. Mevrouw Slagter heeft daar ook naar gevraagd.

Ik zal nu een beetje staccato heen gaan door de specifieke vragen die zijn gesteld, omdat mijn collega van BZK inderdaad ook nog wel de nodige tijd nodig zal hebben.

Mevrouw Tan heeft gevraagd hoe de overheid het toezicht op bedrijven en op de rechten van burgers op inzicht in, controle op en toegang tot opslag van eigen gegevens heeft geborgd. Waar kunnen burgers terecht? Ik heb het eigenlijk al gezegd: die borging zit in de Wbp. Bedrijven moeten voldoen aan de Wbp. Er is nog steeds sprake van toezicht en handhaving door het CBP. Daarom zijn wij wel van plan de transparantieplichtingen aan te scherpen en de handhaving door het CBP te versterken met een bestuurlijke boete.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter, ik weet dat we in tijdnood zitten. Bij de beantwoording van suggesties over het CBP heeft de staatssecretaris aangegeven vooralsnog uit te gaan van de huidige status quo, maar dit is nu juist een pijnpunt. Ik neem aan de signalen die het CBP geeft over onderbezetting daar mede aanleiding toe zijn, maar hoe het ook zij, er zijn natuurlijk ook signalen uit de samenleving over slechte bereikbaarheid. Daar heb ik ook iets over gezegd. De staatssecretaris verwijst naar het CBP als instantie waar individuele burgers terecht kunnen voor hulp, steun, advies en wat dies meer zij, maar dat staat op gespannen voet met de huidige situatie.

Staatssecretaris **Teeven**: Mevrouw Tan signaleert een knelpunt; daar zal ik niet omheen draaien. Dat knelpunt is er. We hebben op dit moment niet veel geld om er ogenblikkelijk een enorme verbetering in aan te brengen, zeker niet als het over capaciteit gaat. Dat betekent dat ik met de leden van het CBP heb gesproken over de prioritering. Die is uiteraard in eerste instantie volledig hun eigen verantwoordelijkheid. In antwoord op vragen van mevrouw Strik zeg ik dat het CBP ervoor heeft gekozen om deze taak iets naar de achtergrond te plaatsen. Daar is men ook een beetje toe gedwongen door bijvoorbeeld een aantal grote onderzoeken die een zeer grote capaciteit vragen. Dat is onontkoombaar.

Over de systeemverantwoordelijkheid, waar mevrouw Tan en de heer Staal naar hebben gevraagd, heb ik gesproken.

Mevrouw Tan heeft nog gewezen op het initiatiefwetsvoorstel van Amerikaanse senatoren voor privacybescherming. Daarbij moeten we wel bedenken dat het Amerikaanse privacyrecht echt anders in elkaar zit dan het Europese. In de Verenigde Staten bestaat alleen een algemene privacywetgeving die tegen de overheid kan worden ingeroepen. Algemene wetgeving die geldig is voor het bedrijfsleven ontbreekt. Het is dus gefragmentariseerd. Het is een andere zaak. Tegelijkertijd roep ik in herinnering dat we in Europa in het kader van de herziening van de privacyrichtlijn wel met dit onderwerp bezig zijn. Laten wij dat even afwachten, dan kunnen wij daarbij nationaal aansluiten.

Mevrouw Tan en mevrouw Slagter hebben gevraagd of ik meer wil doen om inzicht te verkrijgen in het aantal databanken waarvan de overheid gebruik maakt, ook al is dat arbeidsintensief. Ik zal daarover kort zijn. Om die reden wil ik dat verwerpen, juist omdat dit analyseren en dit bij elkaar vegen een bijzonder arbeidsintensief karakter heeft. Ik neem de vraag van mevrouw Slagter echter zeer serieus en daarom zeg ik haar ook dat ik mij afvraag wat dit inzicht kan opleveren en kan bijdragen aan het proces van gegevensverwerking. Ik vind belangrijk dat elke individuele gegevensverwerking vooraf van een privacytoets wordt voorzien. Dat kan een wetgevingstoets zijn bij een wettelijke maatregel, maar het kan ook een toetsing zijn in het kader van de melding van een gegevensverwerking bij de functionaris voor de gegevensbescherming. Ik denk dat dit belangrijker is dan het op elkaar stapelen van dat soort zaken.

Over de mankracht van het servicecentrum hebben wij gesproken. Mevrouw Tan en de heer Franken hebben het onderwerp profiling aangestipt. Zij hebben gevraagd naar de visie van de regering op dit onderwerp. Wij wijzen het gebruik als zodanig niet af, maar erkennen wel het risico op privacyschending bij profiling, juist vanwege het gebruik van etiketten. Wij gaan ons in eerste instantie richten op het vergroten van transparantie bij profiling, zeg ik tot de heer Franken. Over dat onderwerp is vorig jaar in de Raad van Europa een resolutie vastgesteld die wij in wetgeving gaan omzetten. Wanneer verantwoordelijken verplicht worden gesteld profielen openbaar te maken, wordt duidelijk welke stereotype beelden worden gebruikt om te bepalen welke beslissingen er worden genomen in verband met de betrokkenen. Aangezien profiling gewoon een vorm van gegevensverwerking is, is de betrokkene in de positie de rechten van inzage, correctie en verzet uit te oefenen.

Mevrouw Tan heeft gevraagd naar andere bevoegdheden van het CBP. Daarop zetten wij niet in, maar wel op versterking van de handhaving door het CBP. Mevrouw Tan en mevrouw Slagter hebben nog gevraagd naar onze plannen met betrekking tot de versterking van dat toezicht. Ik denk dat ik daarover ook heb gesproken.

Tot slot heeft mevrouw Tan gevraagd of er aanleiding is voor een nadere beschouwing over veiligheid en privacy naar aanleiding van recente

bevindingen over biometrische gegevens en de bevindingen van het CBP over naleving van de voorschriften door opsporingsdiensten bij het bevragen van gebruikersgegevens over telecommunicatie. Nee, de bevindingen van het CBP geven daartoe op dit moment naar ons oordeel geen aanleiding. Er zijn geen grove privacyschendingen geconstateerd. Wel zijn er tekortkomingen gesignaleerd bij de administratieve procedures rond die CIOT-bevragingen. De opsporingsdiensten is opgedragen dat ze per 1 mei jongstleden in control moesten zijn, om dat woord maar te gebruiken. Ze hebben aangegeven thans inderdaad in control te zijn. In de maanden mei en juni worden zes quick scans uitgevoerd om de juistheid van die in-controlverklaringen te controleren, want wij gaan er niet blind op af.

De heer Franken heeft terecht veel aandacht gevraagd voor identiteiten. Hij heeft ook gevraagd hoe dynamisch geconstrueerde identiteiten bij profiling zijn. Dat verschilt van geval tot geval. Daarbij komt dat een rationeel handelende verantwoordelijke ook zelf initiatieven neemt om profielen van tijd tot tijd bij te stellen als de ontwikkelingen daarom vragen. Wij gaan ons daarom nu vooral richten op vergroting van transparantie bij profiling, zoals is aangegeven in eerdere antwoorden op vragen.

De heer Franken heeft verder gevraagd of er twijfels bestaan over privacybescherming bij cloud computing die de maatschappelijke acceptatie kunnen aantasten. Ook de heer Staal heeft daarover opmerkingen gemaakt. Zo pessimistisch ben ik niet, zeg ik tot de heer Franken. Van het bedrijfsleven hoor ik eigenlijk heel positieve geluiden. Wel moeten wij letten op de vraag naar het toepasselijk recht. Dat is allesbepalend, voor zowel de aansprakelijkheid van de ISP's als het privacyregime en het strafrecht. Daarom moet primair in EU-verband een oplossing worden gezocht. Naar ons oordeel is het zinloos om alleen Nederland stappen te laten zetten. Dit vraagstuk ligt echt op tafel in Brussel. Het is echter zo gecompliceerd dat ik wil waarschuwen voor al te optimistische verwachtingen over een oplossing van dit probleem.

De heer Franken heeft verder gevraagd of de regering, ik zou bijna willen zeggen "nogmaals wil bevestigen" -- in de vraag staat "bevestigen" -- dat zij netneutraliteit onderschrijft en niet gaat filteren. Hij weet uiteraard dat de minister van Buitenlandse Zaken daarover enige tijd geleden in buitenlands verband opmerkingen heeft gemaakt, ik meen bij het bijwonen van de G8. De regering gaat uit van vrijheid en verantwoordelijkheid, van vrijheid van meningsuiting ook op het net, maar behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet. Kinderporno en schending van het auteursrecht, om een paar voorbeelden te noemen die ik uit mijn eigen portefeuille vrij goed ken, moeten worden vervolgd. Van voorafgaand censureren kan geen sprake zijn, laat ik daarover volstrekt duidelijk zijn.

De heer Franken heeft heel terecht gewezen op het voortschrijden van de techniek, die nieuwe mogelijkheden kan bieden voor opsporing.

Daarvoor kan worden gewezen op de inzet van camera's waarmee gebeurtenissen kunnen worden vastgelegd of het afnemen van DNA-materiaal van personen, waarmee verbanden kunnen worden gelegd met ernstige misdrijven. "De techniek", zei hij, "is niet altijd behulpzaam voor de opsporing." Het komt ook voor dat technische ontwikkelingen de opsporing juist bemoeilijken. Daarvoor wijs ik bijvoorbeeld op de ontwikkeling van internettelefonie die soms versleuteld plaatsvindt, waardoor het aftappen wordt bemoeilijkt. Wij weten niet wat de toekomst ons op dat terrein zal brengen, zodat ik wat voorzichtig moet zijn met uitspraken over de wenselijkheid van nieuwe opsporingsbevoegdheden. Dat zou mij in de toekomst nog wel eens kunnen achtervolgen. Maar ik ben het wel geheel met de heer Franken eens dat opsporingsbevoegdheden zo veel mogelijk techniekonafhankelijk moeten worden geformuleerd. Daarmee kan worden voorkomen dat de wettelijke regels te snel verouderen.

De heer Franken heeft ook gewezen op de centrale opslag van vingerafdrukken. Daarbij ging het niet om een nieuwe bevoegdheid, maar om het bijeenbrengen van gegevens.

De heer Franken heeft voorts gewezen op de ontwikkeling van het zogenaamde spoofen, waarbij gebruik wordt gemaakt van de identiteit van een andere persoon. Hij wil van de regering horen wat wij tegen deze gedragingen denken te ondernemen en wel tegen de achtergrond dat identiteitsfraude in de VS wordt gezien als snelst groeiende vorm van misdaad. Hij heeft ook gevraagd naar de voorlichting aan burgers en de strafbaarstelling van bepaalde gedragingen. De regering onderkent dat identiteitsfraude in Nederland helaas niet alleen een fictie is, maar ook een harde realiteit. Die identiteitsfraude is niet alleen voorbehouden aan het gebruik van internet, maar komt ook voor in de niet-virtuele wereld. De precieze omvang van het verschijnsel identiteitsfraude is niet bekend. In opdracht van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt op basis van de bestaande bronnen onderzoek verricht naar de omvang van de identiteitsfraude. Dit onderzoek zal naar verwachting medio 2011 gereed zijn. Ik ga ervan uit dat minister Donner de heer Franken daarover volledig zal informeren.

Mevrouw Slagter heeft mede namens de fractie van de Partij voor de Dieren een specifieke vraag gesteld over de randvoorwaarden bij digitaliseringsprojecten van de overheid. Zij heeft een zestal criteria genoemd, die grotendeels terugkomen in de motie-Franken. Over die motie heb ik al het nodige opgemerkt. Zeker bij kwesties als het gebruik van PIA's, van effectiviteitstoetsing vooraf, waaronder juridische toetsing, versterking van de positie van de burger en versterking van de bevoegdheden van de toezichthouder, ziet deze regering heel wel dat deze zaken moeten worden meegenomen, zeker als de overheid overgaat tot privacywetgeving.

Mevrouw Slagter heeft gevraagd of de samenleving veiliger is geworden door gegevensverwerking. De overheid heeft de

mogelijkheid om gebruik te maken van gegevensverwerking als beleidsinstrument. Ik ben van mening dat de overheid die mogelijkheid ook moet gebruiken. Het omgekeerde, niets doen, is geen optie. Wij moeten ons ook realiseren dat wij in een tijd leven met beperkte financiële middelen en met beperkte opsporings- en vervolgingscapaciteit. Een groot aantal uwer wil aan tal van zaken daarvan prioriteit geven. Dat betekent dat wat handjes en hersens normaal genomen doen, soms ook kan worden gedaan door automatiseringssystemen. Wij moeten die zaken dus niet bij voorbaat uitsluiten.

Mevrouw Slagter heeft gevraagd, in hoeverre de overheid met al die gekoppelde databestanden criminelen in de kaart speelt. Dat is een kwestie van goede beveiliging. Door bestanden te koppelen en niet te integreren tot een soort supergegevensbestand, worden die risico's beperkt. Segmentering en compartimentering zijn beveiligingsprincipes die bij de rijksdienst breed worden toegepast. Het basisbeveiligingsniveau bij de rijksdienst is juist gebaseerd op de vertrouwelijkheid van de persoonsgegevens.

Ik dank mevrouw Slagter voor het cadeau dat we van haar kregen, namelijk het boek *De Kluizenaar*. Ik ben er inmiddels in begonnen, maar ik ben nog niet heel ver gekomen. Ze moet dus nog geen vragen gaan stellen. Op de achterflap las ik dat het een spannend, maar ook ontluisterend verhaal betreft. Ik weet niet of collega Donner al verder is gekomen, maar dat horen we dan wel. Er zit een spanningsveld in tussen de beginselen van de rechtsstaat, en de verdergaande technologische ontwikkelingen. Het is geschreven door een praktijkman, wat als ingrediënt voor een zeer interessant boek klinkt. Ik begrijp dat het eerste exemplaar is overhandigd aan de voorzitter van het CBP, en bij hem lijkt het mij in zeer goede handen. Volgens mij heeft hij het ook nog niet uit, want ik heb hem er de vorige week niet over gehoord, toen ik op werkbezoek was bij het CBP. Ik zal hem er bij gelegenheid nog eens over aanspreken!

De heer Holdijk heeft mede namens de ChristenUnie een aantal vragen gesteld. De regering denkt aan een onderzoek naar de mogelijkheid van het regelen van gegevensverstrekking tussen toezichthouders in de Awb. De heer Holdijk vroeg aan welke toezichthouders ik denk. Dat is natuurlijk een van de vragen die moet worden beantwoord, maar het is evident dat niet iedere BOA, parkeerwachter of tramcontroleur vanzelfsprekend recht op alle gegevens heeft. De belangen van bijvoorbeeld fraudebestrijding vergen dat gegevens systematisch worden verdeeld. We kunnen differentiëren, bijvoorbeeld in degenen die geautoriseerd worden in het raadplegen van gegevens. Wij zijn op zoek naar een goede formulering in de wet om dat belang te dienen, en tegelijkertijd te letten op de bescherming van alle gegevens.

De heer Holdijk vroeg hoe de doelbinding in samenwerkingsverbanden wordt verzekerd. Daar zie ik verschillende mogelijkheden voor. De belangrijkste twee zie ik in een gerichte aanpassing van de bestaande bijzondere wetgeving die

onderlinge gegevensverstrekking voor bij die wet aan te wijzen doelen rechtvaardigt. Ook is mogelijk dat de wet een bestendig samenwerkingsverband uitdrukkelijk benoemt. Je zou kunnen denken aan joint investigating teams. Verder zou je kunnen toestaan dat in dat verband voor een bij die wet aangewezen doel die gegevens worden verwerkt.

Mevrouw Dupuis heeft het belang van empowerment van professionals benadrukt, waarbij zij vroeg hoe de overheid het privacybesef bij ambtenaren gaat vergroten. Ik wijs op maatregelen als de ontwikkeling van het Servicecentrum privacy en veiligheid op mijn ministerie. Uitgangspunt daarbij is dat professionals zelf de afweging moeten maken, wanneer gegevens wel en wanneer niet moeten worden gedeeld met anderen. Naar ons oordeel kan die professional zelf alleen tot die afweging komen, want alleen de professional is van de precieze individuele omstandigheden op de hoogte. Als voorbeelden van andere initiatieven van de overheid om het privacybesef binnen de overheid te vergroten, noem ik de Leidraad afstemming wetgeving op de Wbp, die de Kamer in een bijlage bij de schriftelijke vragen heeft ontvangen, maar ook de versterkte juridische toetsing aan de grondrechten en de Wbp in het kader van de wetgevingstoets en de verplichte aanwezigheid van een informatieparagraaf in de memorie van toelichting.

Ik had de bijdrage van mijn collega van VWS reeds met de Kamer gedeeld.

De heer Staal vroeg hoe wij aankijken tegen cloudcomputing, uit een oogpunt van privacy. Dit is een van de moeilijkste vragen waarvoor collega Donner en ik staan. Dit betreft de vraag naar het recht dat op de verantwoordelijke voor de cloud van toepassing is. Welk recht laat je daarop los? We moeten constateren dat door de wereldwijde omvang van dit verschijnsel er een noodzaak begint te ontstaan om de verschillende rechtssystemen in de VS, Azië en Europa enigszins op elkaar af te stemmen, en elkaar te vinden bij het formuleren van de gemeenschappelijkheden en de minimumwaarborgen. Maar dat zie ik wel als een taak van de EU. Ik denk dat dat niet op een heel korte termijn is geregeld, hoewel ik de heer Staal en mevrouw Strik wel wil toezeggen dat de regering bij de spaarzame bezoeken aan Brussel daarop zal aandringen.

Mevrouw Strik had de vraag of het opdringerige veiligheidsbeleid ons niet dreigt te verstikken. Zij vraagt dat aan iemand die in 2007 nog de spreuk bezigde "als je niets te verbergen hebt, heb je niets te vrezen". Dat maakt mijn antwoord niet op voorhand geloofwaardig, maar ik probeer het toch. Ik ben het niet met haar eens. Ik vind dat wij in het kader van het veiligheidsbeleid gebruik moeten kunnen maken van het instrument gegevensverwerking, en alle technologische ontwikkelingen die er zijn. Dat kan heel efficiënt zijn, bijvoorbeeld als het gaat om opsporingswerk, waar we handjes kunnen missen, die we dan ergens anders kunnen inzetten. Maar we moeten wel voldoende oog hebben voor de waarborgen van de betrokkenen. Er dient op behoorlijke wijze een juridische toetsing van de voorgenomen

maatregelen plaats te vinden, wat naar mijn mening op dit moment ook gebeurt.

Mevrouw Strik vroeg of het gevaar van een onbeperkte hoeveelheid gegevensverwerking niet is dat er nog meer langs elkaar heen wordt gewerkt, of de profilering niet vaak te grof is, waardoor we ons doel voorbij schieten en of profilering geen stigmatisering in de hand werkt. Daar hoort eigenlijk ook de vraag bij of de techniek niet leidend is, terwijl de inhoud leidend zou moeten zijn. Ik ben het niet eens met de stelling van mevrouw Strik dat in het huidige privacydebat techniek de norm is. Naar mijn mening wordt daarmee tekort gedaan aan de nodige initiatieven op het terrein van privacytoetsing. Juist om de door mevrouw Strik genoemde effecten en onnodige inbreuken op de privacy te voorkomen is het goed, vooraf een gedegen juridische toetsing te verrichten bij de invoering van een maatregel waarin doelbinding, proportionaliteit en ook subsidiariteit -- dat woord hoort bij select before you collect -- worden meegenomen. In de leidraad voor het afstemmen van de wetgeving op de Wbp worden daar al de nodige handvaten voor geboden. De vraag is alleen -- dat wil ik mevrouw Strik wel toegeven -- of we ons altijd bij die wetgeving op alle ministeries voldoende bewust zijn daarvan. Ook in de toetsing zullen wij daarvoor aandacht vragen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): U zegt dat u niet te ver gaat, en dat het nu zorgvuldig gaat. Maar tegelijkertijd geeft u een aantal verbeteringen aan die eraan zitten te komen. Maar geeft u dan niet toch een beetje toe dat die verbeteringen noodzakelijk zijn, omdat het systeem nu te grof is en soms zijn doel voorbij schiet? Hoe kunt u waarborgen dat die profielen waarmee wordt gedatamined zo verfijnd worden dat je voorkomt dat mensen daarin onnodig worden meegesleurd die er niets mee te maken hebben?

Staatssecretaris **Teeven**: Bij de de opstelling van regelgeving moeten we ervoor zorgen dat select before you collect, dus het subsidiariteitsbeginsel, wordt meegenomen. Als we door de bomen het bos niet meer zien, zoals u dat terecht uitdrukt, dan hebben we er helemaal niets aan. Bij dataminen en profilen bestaat dat risico wel. Als de reactie op het WRR-rapport door collega Donner is afgerond, zullen we moeten bekijken hoe we de tweede stap kunnen maken. Ik stel voor dat ik daarop in tweede termijn terugkom.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Van der Linden

De **voorzitter**: Ik dank de heer Van den Berg voor het waarnemen van het voorzitterschap.

Ik geef het woord aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties met het verzoek om het Duitse spreekwoord "in der Beschränkung zeigt sich der Meister" waar te maken.

**

*N

Minister **Donner**: Voorzitter. Tijdens de eerste termijn van de Kamer in dit debat over de digitale uitwisseling van persoonsgegevens en de relatie met de privacy van burgers is een grote verscheidenheid aan onderwerpen ter sprake gekomen. Ik zal proberen mijn antwoord te reduceren tot een aantal specifieke aspecten.

De inbreng die de senatoren vanochtend hebben geleverd, berustte op een groot aantal rapporten en op de onderkenning dat wij in de afgelopen jaren niet alleen een informatiesamenleving zijn binnengestapt, maar in wezen ook een nieuwe samenleving hebben gecreëerd met kwetsbare kanten door databestanden en de wijze waarop met informatie wordt omgegaan. Dat betreft niet alleen vraagstukken van privacy. Vanochtend zijn ook vragen over identiteitsfraude aan de orde gekomen. Mevrouw Tan heeft gewezen op de oorzaken en de verschillende mechanismen.

In de loop van 2007 en 2008 zijn wij in een crisis terechtgekomen waarbij diezelfde technieken van informatie-uitwisseling betrokken waren. Er is inderdaad een breder vraagstuk aan de orde. Het was vanochtend duidelijk dat bij diverse leden van de Kamer een gevoel van onbehagen en zelfs onrust heerste over de thema's van het debat van vandaag. Ik zal niet in staat zijn om dat gevoel van onrust en onbehagen weg te nemen. Er zijn in de samenleving verschillende onderwerpen aan de orde. Tegelijkertijd moeten wij constateren dat wij te maken hebben met een brede ontwikkeling van nieuwe technieken voor het opslaan, verwerken en combineren van gegevens en voor communicatie. Het is een verandering die niet minder ingrijpend is dan indertijd de uitvinding van de boekdrukkunst. Zo kun je het ook zien. Het belangrijkste verschil is dat de veranderingen toen enige eeuwen vergden en nu in enkele jaren plaatsvinden. Daardoor zijn ze ook veel breder.

Ik wijs er overigens op dat de reactie van overheid en autoriteiten op dat moment niet anders was dan nu: hoe houden wij de regie? De overheid heeft geprobeerd de regie te houden door te werken met vergunningen voor de boekdrukkers. De kerk heeft het geprobeerd met de index, met als ambitie om voor ieder boek dat werd gedrukt al op voorhand zorgvuldig te controleren of het wel geschikt was voor de samenleving. Dat was een soort impact assessment. De index bestaat nog steeds, maar de ontwikkeling is sinds die tijd doorgegaan. Zij onttrok zich namelijk aan iedere regie door overheid en kerk.

Wij constateren ook dat veel van de opmerkingen die vanochtend zijn gemaakt, berusten op de teneur "heeft de overheid de zaak nog wel onder controle?", "heeft de overheid nog wel de regie?" en "waar gaan wij heen?" Ik denk dat het antwoord op die vraag nog steeds positief is; dat geldt althans voor het eigen handelen van de overheid. Gaat het om de ontwikkelingen daarbuiten, dan ben ik pessimistischer. Daarom denk ik ook dat ik het gevoel van onbehagen niet weg zal kunnen nemen. De overheid is bij deze

ontwikkeling namelijk niet de enige speler. Zij is zelfs niet de belangrijkste speler in deze arena. De ontwikkelingen op dit terrein gaan razendsnel en zij doen zich vooral wereldwijd voor. Dat is ook hier aan de orde gekomen; in het Engels heet het "cloud computing", maar ik zou het "wolken rijden" willen noemen. Dat heb ik in de Tweede Kamer ook zo aangeduid. Dat laat al zien dat de manier waarop een aantal processen plaatsvinden, volstrekt ongrijpbaar is. Die zijn niet meer door nationale wetgeving en nationale regels te beheersen. Het is zelfs de vraag of ze door internationale regels te beheersen zijn, want ook als wij in Europa een aantal voorzieningen treffen, moeten wij constateren dat de ontwikkelingen heel eenvoudig, ongrijpbaar voor iedereen en buiten het bereik van welke Europese autoriteit dan ook plaatsvinden.

Het is een misvatting om te denken dat de Nederlandse overheid zelfstandig in staat is of moet zijn om de risico's van de digitale datastromen te beheersen en, bovenal, vooraf onder controle te krijgen, juist omdat er op mondiaal niveau sprake is van grensoverschrijdende technologische ontwikkelingen. Dat is ook de essentie van de constateringen die zijn gedaan in het WRR-advies. Wij zijn in wezen in een andere soort omgeving terechtgekomen. Bovendien hebben wij niet alleen te maken met een e-overheid, maar ook met een e-samenleving. De heer Holdijk wees daar vanochtend al op.

Wij kunnen met onze wetgeving of met onze systemen niet de wereld in de hand houden. Aan de ene kant kunnen wij de overheid op tal van wijzen aan banden leggen met het oog op de bescherming van de privacy, maar aan de andere kant hebben wij juist een krachtige overheid nodig om diezelfde burgers te beschermen tegen hetgeen andere actoren in dit veld doen, een overheid die in staat is om te kunnen inzien wat de gevaren en de risico's zijn, een overheid die zelf over de mogelijkheden moet beschikken om daartegen op te treden. Wij zitten wat dat betreft dus met een dilemma. Aan de ene kant is het mogelijk om tal van zaken aan banden te leggen, maar aan de andere kant is het dan de vraag wie ons dan moet beschermen. Men heeft namelijk niets aan een overheid die niets kan.

Dat laat onverlet dat wij een nieuw vraagstuk hebben -- ik zal niet zeggen "een nieuw probleem" -- waarop een antwoord gevonden moet worden. Dat antwoord zal nu juist niet zijn het zoeken naar en het krijgen van regie en beheersing. Het zal inderdaad ook gaan om de vraag hoe wij mensen tegen de ontwikkeling kunnen wapenen en hoe wij hen in staat kunnen stellen om die ontwikkeling aan te pakken. In die zin is de ontwikkeling van de wetgeving in Amerika door de senatoren Kerry en McCain -- hoe vinden wij beginselen voor de bescherming van de burger -- interessant. Dat geldt zeker als die binnen een land, een markt, plaatsvindt zoals de Verenigde Staten. Dat biedt een basis, niet zozeer om grip te krijgen, maar wel om mensen te wapenen tegen ontwikkelingen, net zoals wij ons geleidelijk aan ook hebben gewapend tegen alles wat via de boekdrukkunst over ons wordt uitgestort.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Denkt de minister dat zo'n initiatief als in Amerika ook een plaats zou kunnen hebben binnen onze democratie?

Minister **Donner**: Ik twijfel er niet aan dat het binnen onze democratie ook een plaats zou kunnen hebben, maar wat is de impact daarvan binnen onze democratie? Mevrouw Slagter vraagt om een impact assessment. Daarbij gaat het niet alleen om de eventuele systemen die wij introduceren; wij moeten dan ook een impact assessment maken van wat wij met wetten kunnen doen op dit terrein. Als ontwikkelingen die binnen een land als de Verenigde Staten plaatsvinden, aanslaan in andere landen -- zo zullen wij in deze tijd zeker moeten bekijken hoe die aanslaan in Aziatische landen -- dan beginnen wij een basis te krijgen om meer grip te krijgen op het geheel.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Dit vind ik iets al te afwachtend, hoewel dat wel weer past bij de persoonlijkheid van deze minister. Maar misschien heb ik mijn vraag niet scherp genoeg gesteld. Hoe zou de minister het vinden als ook in ons land zo'n initiatief wordt genomen? Hoe zou de regering daarmee omgaan?

Minister **Donner**: Meer in het algemeen geldt ook op een aantal andere punten waarover vragen zijn gesteld, dat dit nu net de substantie is van wat met het WRR-rapport aan de orde is gesteld, namelijk: hoe moeten wij met elkaar omgaan en hoe kunnen wij functioneren in de mondiale samenleving, die wij met zijn allen gecreëerd hebben? Op dit moment kan ik nog geen antwoord geven op de vraag of het zin zou hebben om dat in Nederland te doen. Het impact assessment van wetgeving die wij op dit moment zelf opstellen, nog los van alle effecten die die wetgeving mogelijk heeft op bedrijven die hier gevestigd zijn, zal weinig impact hebben bij de techniek waar wij het over hebben. Immers, met één druk op de knop verplaatst alles wat er gebeurt, zich naar een andere jurisdictie en onttrekt het zich aan onze wetgeving.

Mevrouw **Tan** (PvdA): De minister begon zijn betoog met de boekdrukkunst en de polsstok van de overheid. Hij stelde dat het niet zit in sturing en regie, maar in wat ik dan maar "empowerment" van de burger noem. De minister gebruikte daar een netter Nederlands woord voor. In dat kader legt hij de link met het initiatiefwetsvoorstel van de Amerikaanse senatoren Kerry en McCain. Dat wetsvoorstel is niet alleen vanwege zijn inhoud illustratief; de Partij van de Arbeid heeft het ook aangehaald vanwege de politieke impact die daaruit spreekt. Het gaat om een bipartiet wetsvoorstel van Amerikaanse senatoren. Die positionering in het staatsbestel is een andere dan die van ons Nederlandse senatoren. Dat die Amerikaanse senatoren met zijn tweeën zo'n initiatiefwetsvoorstel indienen geeft aan wat het politieke klimaat is in de Verenigde Staten als het gaat om dit soort zaken, in vergelijking met het politieke klimaat hier. Dan kom ik op het voorbeeld van empowerment. Als de polsstok van de overheid

niet oneindig is, hoe kunnen wij dan via empowerment van de burger komen tot verbetering?

Minister **Donner**: Wij moeten nu oppassen dat wij niet meteen allerlei verbindingen aanbrengen aan de wijze waarop dit wetsvoorstel in de Verenigde Staten aan de orde wordt gesteld. Ik constateer net als mevrouw Tan dat dit een bipartiet voorstel is. Dat is werkzaam in een tweepartijstelsel zoals men dat kent in de Verenigde Staten. Tegelijkertijd geldt dat voor meer wetgeving in de Verenigde Staten omdat het staatsbestel in de Verenigde Staten een wezenlijk andere is, waarin alle wetgeving altijd in het congres zijn oorsprong vindt en begint en dan ook door de senatoren wordt gedragen. Ons systeem van een regering die in de Kamer wetgeving indient, is vreemd aan de scheiding van machten zoals die in de Verenigde Staten geldt. De president kan per boodschap bepaalde wetten naar het Congres sturen, maar die zullen daar gedragen moeten worden door personen. Dit is een wezenlijk ander systeem. We moeten oppassen om aan die procedure bijzondere consequenties te verbinden.

Ik geef echter toe dat we met de veranderingen die we in gang hebben gezet in een ander soort problematiek terechtkomen. Het is dan ook logisch om te bekijken hoe we daar grip op kunnen krijgen. Het effect ervan -- er werd gewezen op de situatie die zich heeft ontwikkeld in Noord-Afrika -- laat zien dat we in een totaal ander soort samenleving zijn terechtgekomen. Tegelijkertijd moet ik ook vaststellen dat ik nog betwijfel of de ontwikkeling van de techniek op dit terrein al aan een rijpheid is gekomen die het mogelijk maakt om een overzicht te krijgen over de vraag hoe we dit probleem aan kunnen pakken. Toen de Wet persoonsregistraties werd ontwikkeld, waar ik zelf als ambtenaar in de jaren tachtig bij betrokken was en die in de jaren negentig tot stand is gekomen, dachten we dat we het hele verschijnsel nog konden beheersen via regelingen van de persoonsregistraties. Dat was namelijk overzichtelijk. Dat waren die computers. Voordat de wet door de Kamer was, hadden we al kleinere computers gekregen en tegenwoordig heeft iedereen zo'n ding in zijn binnenzak zitten met talloze persoonsregistraties, waarvan je niet weet waar ze opgeslagen zijn vanwege de gerealiseerde verbindingen. Hoe die ontwikkeling verdergaat en wat de mogelijkheden ervan zijn, moet nog duidelijk worden. Dat betekent niet dat ik rustig wil afwachten. Zo moet de Kamer mij niet beluisteren, maar we weten nu niet wat de volle omvang is. Dat we in een ander speelveld zijn terechtgekomen, is duidelijk. Daarom hadden we niet onmiddellijk binnen een maand een reactie op het WRR-rapport paraat. Dat zou ook geen recht doen aan de problematiek die in dat rapport aan de orde wordt gesteld. De leden krijgen die reactie zonder meer, maar ik kan nu niet voor de vuist weg reageren en zeggen dat we het zus of zo doen en dat het daarmee rond is.

De **voorzitter**: Met het oog op de tijd wil ik de leden vragen slechts korte interventies te plegen. Ook wil ik de minister vragen die zeer kort te beantwoorden zodat we ons enigszins aan het tijdschema kunnen houden. De voorzitter blijft zitten tot het eind, daarover hoeven de leden zich geen zorgen te maken, maar de tijd die we nu nemen, komt er straks bij. Ik hoop niet dat de leden vermoeidheidsverschijnselen gaan vertonen. Tegen de voorzitter leggen zij het sowieso af, dat kan ik op voorhand zeggen. Ik wil nu dus graag afspreken om korte interventies te plegen en die zeer kort en bondig te beantwoorden. Ik ben er namelijk bang voor dat we beschouwing op beschouwing en vraag op vraag krijgen met in de beschouwingen weer nieuwe vragen. Dan zitten we hier nog heel lang.

**

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Ik hoor het mea non culpa van de minister als het gaat om de beschermende taak van de overheid inzake de privacy van de burgers. Ik heb het in mijn bijdrage ook gehad over het feit dat de overheid zelf deel van het probleem is door het initiatief te nemen voor zaken als het eld, het ekd en het epd. Gaat de minister daar nog wat over zeggen?

Minister **Donner**: Dat was ik niet van plan, want ik meen dat de staatssecretaris daar uitvoerig op ingegaan is. Uiteraard kunnen we bij tal van in gang gezette wetgevingsprocessen aan het eind constateren dat we ervan afzien. Dat betekent echter niet dat ze daarom niet opgestart hadden moeten worden.

De **voorzitter**: Ik wil de Kamer erop wijzen dat we vanavond nog een tweede termijn hebben. Urgente vragen kunnen per interruptie gesteld worden en als de Kamer het idee heeft niet voldoende aan haar trekken te zijn gekomen, kan de rest in tweede termijn.

**

Mevrouw **Tan** (PvdA): Ja, ik heb een heel korte vraag ter afronding van de gedachtewisseling van zo-even. De minister wijst op de beperkte stuurbaarheid. Juist de verwijzing naar wat in andere landen gebeurt -- de minister verwees naar Noord-Afrika, ik verwees naar de Arabische lente -- laat zien dat de oplossing mijns inziens gelegen is in een kanteling naar de empowerment van de burger.

Minister **Donner**: Ik bestrijd ook niet dat dit ook een element zal zijn van het geheel, maar het is niet alleen dat. Wij zullen ook nieuwe wegen moeten vinden voor de regels die tussen burgers gelden. Ons burgerlijk recht is ontwikkeld mede op basis van de boekdrukkunst en de mogelijkheid dat wij contracten konden sluiten. Hadden wij een andere ontwikkeling gehad, hadden wij dit nog steeds in steen moeten beitelen, dan kan ik u garanderen dat wij een ander Burgerlijk Wetboek hadden gehad.

De heer **Franken** (CDA): Juist om straks in de tweede termijn tijd te besparen, wil ik graag inhaken op iets wat de minister zojuist heeft gezegd, dan kunnen wij dit meteen afdoen. In zekere zin heeft hij zich gelaten uitgelaten over het feit dat er ontwikkelingen zijn die wij niet in de hand hebben, die in het buitenland plaatsvinden. Hij zei: mijn arm reikt niet verder dan hij lang is. Ik wijs er echter op dat er juist op dit gebied internationaal allerlei zaken heel snel geweldig kunnen worden geregeld. De domeinnaamregistratie is een heel goed voorbeeld. De staat California -- niet eens de Verenigde Staten van Amerika -- is hier met een paar mensen mee begonnen en wereldwijd was het in buitengewoon korte tijd op orde. Wij moeten, denk ik, niet afwachtend blijven. Ook een Nederlandse overheid kan via de contacten die zij in het buitenland heeft en via contacten met het bedrijfsleven ondersteunend en snel resultaten boeken.

Minister **Donner**: Ik stel ook niet dat wij een gelaten, afwachtende houding moeten hebben. Ik geef alleen aan -- daar reageerde ik namelijk op -- dat de ondertoon van veel van de interventies van vanochtend er een was van regie: hoe kunnen wij op voorhand ontwikkelingen sturen door zorgvuldigheid te betrachten, door te kiezen, door heel zorgvuldig te overwegen wat er wel en niet nodig is? Ik constateer -- dat is ook de kern van het WRR-rapport -- dat de som van al deze zorgvuldigheid aan het begin niet betekent dat wij een zorgvuldige samenleving hebben.

Dat laat onverlet dat op tal van punten snelle interventies mogelijk zijn. Ik geef een ander voorbeeld: de snelheid waarmee wij biometrische gegevens in paspoorten hebben opgenomen. Snelheid heeft voor- en nadelen. Het enige wat ik tegen mevrouw Tan zei, is dat het daarom niet zo is dat je onmiddellijk een reactie kunt schrijven op het WRR-rapport, want dan beperkt deze zich tot de paar aanbevelingen die men daarin doet, terwijl men de substantie miskent. Ik wijs er overigens op dat de Kamerleden vanochtend veel rapporten hebben genoemd, maar vergeten zijn om het laatste rapport op dit terrein te noemen, namelijk De digitale overheid, de preadviezen van de Nederlandse Vereniging voor Bestuursrecht, die deze week worden behandeld. Er is een stroom van publicaties over dit onderwerp. Ook in deze publicatie is mevrouw Prins aan het woord. Dat wilde ik aangeven met betrekking tot de hele ontwikkeling.

Mevrouw Dupuis wierp de vraag op: is de overheid zelf een betrouwbare speler op dit terrein? Ik denk dat het antwoord daarop positief is. Uiteraard kan men wijzen op fouten die gemaakt zijn bij de ontwikkeling van de ICT. Binnen het bedrijfsleven is dat niet anders geweest. Inderdaad, aan het begin zijn wij vaak uitgegaan van verwachtingen, maar dat geeft slechts aan dat in een democratie een overheid niet wijzer is dan de algemene publieke opinie. Als de leden der Kamers zeggen dat wij dit moeten opnemen, dat wij hiervan een bestand moeten maken en dat wij dit nu allemaal heel zorgvuldig en gedetailleerd kunnen

regelen, dan kan de overheid niet zeggen: ja, maar over vijf jaar kijken wij er anders tegenaan, dus laten wij het maar niet doen. Nee, het is een van de elementen van een democratie dat een overheid daarin mee beweegt. Ik bestrijd echter de stelling dat de overheid op dit moment maar wat doet en de gedane voorstellen niet overweegt. De staatssecretaris heeft daar reeds op gewezen. Er vindt een beoordeling plaats van het nut en de noodzaak, alleen al vanwege de investeringen. Ik meen ook dat bij de uitwisseling van gegevens nog steeds het systeem geldt dat het doel van de registraties en ieder gebruik daarvan moet worden toegestaan.

Er wordt hier veel gesproken over function creep. Uiteraard is het zo dat die discussie hier gevoerd wordt, als wij een systeem hebben dat ook voor andere doeleinden gebruikt kan worden. Meestal eindigt de discussie dan met de constatering dat het systeem wellicht voor een ander doel gebruikt kan worden, als wij het dan toch hebben. Dat is het verschijnsel waarover wij het hebben. De keerzijde is dat wij anders voor ieder nieuw probleem een nieuwe registratie zouden opstellen. Ik weet niet of wij dan geruster zouden zijn. Ik wijs in dit kader op de feitelijke ontwikkeling van nu. Op een aantal terreinen werken wij met grote databestanden waarvoor verschillende functies uit geput kan worden. Zo zal de informatie over de belastingen vermoedelijk op een goed moment gebruikt kunnen worden. Zo kunnen de databestanden van het burgerservicenummer en de GBA voor verschillende doeleinden gebruikt worden. In die zin is er dus tal van ontwikkelingen.

Dit sluit ook aan bij het gegeven dat wij het niet over één instantie hebben als wij over de overheid spreken, maar over een veelheid van organen die wij mede uit het oogpunt van zorgvuldigheid vaak nog gescheiden houden. In die zin moeten wij oppassen met het beeld van één monolithische overheid. Wat is daarbinnen de verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken? Die richt zich met name op een aantal algemene bestanden: de GBA, het burgerservicenummer en andere algemene voorzieningen alsmede op de brede vragen vanuit de Grondwet over de bescherming van de privacy en de maatregelen die op dat terrein nodig zijn.

Ik kom nu op het WRR-rapport dat hier uitvoerig besproken is. Mag ik voorstellen dat ik kortheidshalve niet probeer om nog verder op de inhoud daarvan in te gaan, omdat, zoals is vastgesteld, de Kamer nog een reactie krijgt van het kabinet? Het is nu wel makkelijk om een paar punten daaruit te halen, maar uit het oogpunt van volledigheid zou dat niet juist zijn. Dit is evenzo de achtergrond van het feit dat wij in de brief van 29 april niet diep zijn ingegaan op de specifieke aanbevelingen in het rapport. Ik zal in alle gevallen de Kamer toezeggen dat ik de vragen die hier vanochtend aan de orde zijn geweest evenals de verschillende zorgen die tot uitdrukking zijn gekomen, zal meenemen bij het opstellen van de reactie op het WRR-rapport.

Mevrouw Dupuis en anderen hebben gewezen op het privacybewustzijn van ambtenaren, althans het grotere bewustzijn van het feit dat wij geleidelijk aan in een ander speelveld aan het komen zijn. Waarschijnlijk is het een volstrekt juiste constatering dat nog niet iedereen zodanig van dit bewustzijn is doordrongen als de schrijvers van het WRR-rapport. Zou dit wel zo zijn, dan hadden wij ook geen behoefte aan WRR-rapporten op dit terrein. Dit is proces is nu gaande. Ik kan de leden der Kamer garanderen dat tegen de tijd dat de laatste ambtenaar, het laatste Kamerlid en de laatste minister het bewustzijn heeft zoals in het WRR-rapport gevraagd wordt, de ontwikkelingen al weer zo veel verder zijn dat wij nog steeds van een achterstand in bewustzijn spreken. Dat is echter onderdeel van het proces waarin we zitten.

Ik kom op de suggesties voor het instellen van een aantal nieuwe instituten die vanochtend aan de orde kwamen, mede aan de hand van het WRR-rapport. Ik zeg niet dat je dit wel of niet moet doen, maar ik stel vast dat het om een ontwikkeling gaat die niet met het instellen van een aantal instituten is op te lossen. Het grootste gevaar is zelfs dat met het instellen van nieuwe instituten het idee ontstaat dat wij het hebben geregeld en dat wij er niet meer op hoeven te letten. Ik zeg dat ook omdat wij bijvoorbeeld in eenzelfde discussie in deze Kamer bij de regeling van het burgerservicenummer, mede op aandringen van de Eerste Kamer het burgerservicepunt is ingesteld voor alle problemen met en klachten over het burgerservicenummer; fouten of dubbele nummers. Dat is vanochtend ook uitvoerig aan de orde gekomen. Dat servicepunt heeft in alle jaren van zijn bestaan niet meer dan 26 klachten gekregen. Ik zal daar straks nog iets uitvoeriger op ingaan.

Een ander punt dat wij ingesteld hebben, is het Centraal Meld- en Informatiepunt Identiteitsfraude en -fouten. Bij dat meldpunt zijn in een jaar tijd 100 meldingen binnengekomen, waarvan verreweg de meeste betrekking hadden op de particuliere sector, maar niet op fouten of fraude met betrekking tot overheidsbestanden. We moeten dus ervoor oppassen niet iedere keer een nieuw instituut in te stellen. In mijn reactie op het WRR-rapport zal ik daar nader op ingaan, maar dit moest mij even van het hart gelet op het belang dat er vanochtend aan gehecht werd.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Ik heb alle begrip voor een fundamentele reactie op het WRR-rapport op een later moment. Dat heb ik volgens mij ook gezegd in mijn inbreng namens de PvdA-fractie. Dat rapport is namelijk op 15 maart aan de minister aangeboden. De PvdA-fractie heeft juist sterk gepleit voor het niet alsmaar opnieuw instellen van instituties, waaraan misschien ook nog eens te veel tijd wordt besteed. Bij de meldingen van de minister over het functioneren van meldpunten komt de vraag naar voren hoeveel burgers op de hoogte zijn van het bestaan van die meldpunten, hoeveel burgers zich realiseren welke problematiek daarbij aan de orde is en waar zij allemaal waarvoor terecht kunnen. Dat blijft voor ons een

grote vraag, ook als wij nu worden geconfronteerd met die geringe aantallen.

Minister **Donner**: Dat is onderdeel van het bezien en het evalueren zoals mevrouw Tan heeft gevraagd. Er is toegezegd om dit meldpunt na vier jaar te evalueren. Tegelijkertijd onderstreept dit hetgeen ik net gezegd heb, namelijk het grote gevaar dat wij denken dat het punt geregeld is met het instellen van een meldpunt. Wij hebben er inderdaad meer belang bij om burgers bewust te maken van de problematiek. Het effect van bewust maken ligt vooral in het feit dat je antwoorden moeten hebben op de vraag wat je moet doen met de problemen die je vaststelt. De heer Staal ging daarop in met zijn opmerkingen over de vraag in hoeverre je burgers bewust maakt. Anders laat je alleen maar de onrust toenemen en heb je geen effectief antwoord op de problematiek en de achterdocht die je opwekt. Dat gegeven neem ik mee.

Ik kom op een aantal vragen die mij zijn gesteld. Mevrouw Tan is ingegaan op de problematiek van de openbaarheid van bestuur. Zij meende, vermoedelijk op basis van berichtgeving die van anderen van mijzelf afkomstig was, dat ik bepleit zou hebben om de openbaarheid van bestuur te beperken in het belang van de kosten. Dat geeft aan dat niet alleen bij de gegevensstroom een probleem met de juistheid bestaat, maar ook breder. Ik heb deze opmerkingen namelijk niet gemaakt. Ik had het gevoel dat bij sommige berichtgeving over mijn rede de waarschuwing paste die men vroeger wel in romans aantrof: iedere overeenkomst met de werkelijkheid berust op toeval. Ik heb de rede bij me, dus als iemand deze wil lezen, is dat mogelijk. Dat er applaus op volgde, is helemaal niet zo vreemd; ik vond het zelf ook een redelijk goede rede. Sommigen wilden haar echter blijkbaar niet horen. Overigens zal ik de Tweede Kamer binnenkort een brief sturen over de openbaarheid van bestuur.

Verder heeft mevrouw Tan gevraagd naar de foutpercentages bij de Belastingdienst. Zij stelde dat men 75% foutloze dossiers voldoende achtte. Zij bracht dit in verband met bestanden. Dat is een fundamentele fout. De foutpercentages waarover het gaat, betreffen een regeling bij de Belastingdienst die stelt dat een behandelend ambtenaar, wanneer hij een aangifte controleert, verslag moet doen van zijn bevindingen en beslissingen en dat verslag aan zijn dossier moet toevoegen. De Algemene Rekenkamer constateerde dat die verslaglegging tekortschiet. Er zit overigens verbetering in, maar in elk geval sloeg de 75% op die verslaglegging. Ik weet uit mijn ervaring als voormalig minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, toen ik verantwoordelijk was voor premie- en belastingheffing en de totale systematiek, dat de geldende normen 98% tot 100% juistheid van gegevens eisen. Anders zou het systeem inderdaad niet kunnen werken, want dan weet je van geen enkel gegeven of het juist is. Nogmaals, dat zijn dus heel verschillende zaken.

Ik heb zojuist al iets gezegd over het punt van mevrouw Tan over de verschillende termijnen

die gelden voor de toezeggingen van de staatssecretaris met betrekking tot het burgerservicenummer. De eerste toezegging, uit 2007, betreft het functioneren van het burgerservicepunt en de instantie met doorzettingsmacht. Zoals gezegd zijn er 26 meldingen gedaan van vermoede fouten. Bij het natrekken van deze meldingen is gebleken dat in geen van de gemelde gevallen daadwerkelijk sprake was van een fout. Geen van deze zaken is dus ook met een zienswijze doorgestuurd naar het CBP. Er is toegezegd om dit burgerservicepunt na vier jaar te evalueren. De evaluatie zal eind dit jaar plaatsvinden. Ik verwacht dat het daarna verder zal lopen.

De tweede toezegging betreft een toezegging uit november vorig jaar over het overkoepelend beoordelingskader. Naar verwachting zal dat kader eind volgend jaar bij de Eerste Kamer komen. Het gaat echter om twee verschillende toezeggingen; vandaar de verschillende termijnen.

Mevrouw Tan heeft verder gevraagd in hoeverre de centrale positie van de rijks-CIO's, de hoofdgegevenspersonen, voldoende tegenwicht kan bieden bij de gebruikelijke valkuilen. Ik wijs erop dat ik in februari van dit jaar de Kamer nog heb gerapporteerd over de ervaringen met het functioneren van de CIO's. Er is een aantal aanvullende maatregelen en aanscherpingen aangegeven, maar tot dusver moet worden geconstateerd dat de functionaris werkt.

In het verlengde hiervan wijs ik op het volgende. Een van de conclusies is dat ook bij dit soort ICT-projecten minder naar absolute waarborgen aan het begin van het project moet worden gezocht. Het accent is in de afgelopen twee jaar verschoven naar de kwaliteitsbewaking tijdens de uitvoering van de projecten. Dit gebeurt onder andere door het uitvoeren van gateway reviews, waarbij getoetst wordt of de kwaliteit van het project voldoende is om aan een volgende fase te beginnen. De nadruk is dus meer komen te liggen op het proces en minder op de absolute waarborgen aan het begin waarbij alles wordt afgewogen. Dat moet ook gebeuren, maar dat biedt niet de garanties die men daarin zoekt.

Verder werd gewezen op een door de WRR geconstateerde spagaat tussen de dienstverlening en de privacy. Men vroeg zich af of daarbij wellicht het element van de effectiviteit en de efficiency van het functioneren van de overheid speelde. Ook vroeg men zich af of de regering het beeld herkent waarbij de bestaande informatiseringspraktijk de kwaliteit van de dienstverlening aan de burger dreigt aan te tasten.

Ik deel de zorgen over het ongeremd terugvallen op en gebruikmaken van de mogelijkheden van informatisering. Ons maatschappelijk bestel en ons overheidsbestel zijn echter al veel te afhankelijk van deze systemen geworden om dat nog te kunnen stoppen. Daarom betwijfel ik ook zeer of bij de invoering van dit soort systemen met horizonbepalingen kan worden gewerkt. Bij een regeling zoals de bekende Walvis, waarbij een geautomatiseerd systeem is

geïntroduceerd voor de belasting- en premieheffing, kan men na tien jaar niet terugkeren naar papier als het systeem niet bevredigend werkt. Gedurende die tien jaar zal men namelijk die systemen overeind moeten houden. Kortom: op een aantal terreinen zetten wij stappen die onomkeerbaar worden.

Tegelijkertijd betwijfel ik of de informatiseringspraktijk de oorzaak is van een aantal problemen in de dienstverlening. De oorzaak van die institutionalisering is de regelreflex, waarbij we in het geval van een probleem onmiddellijk een oplossing willen hebben, nieuwe regels willen toevoegen en nieuwe verfijningen in het systeem willen doorvoeren. Dat brak ons ook op bij de Walvis. Het systeem kon op den duur niet meer de snelheid bijhouden waarmee de politiek de regels van de belastingheffing veranderde. Wij hebben automatisering geïntroduceerd met de gedachte dat wij dan flexibel zijn en een en ander snel in de tijd kunnen aanpassen. De facto hebben we nu voor iedere wijziging die moet worden doorgevoerd ten minste zes maanden de tijd nodig om alle releases bij te stellen, om te zorgen dat het goed gaat. Bij andere projecten duurt het minstens negen maanden, ook als de wetgever een project afgerond heeft, voordat een project kan worden uitgevoerd, vanwege alle systemen die we daarvoor moeten invoeren. Dat zijn effecten die daarbij gelden.

Doordat wij elektronisch contact kunnen hebben met de overheid, zijn echter juist ook dingen mogelijk geworden. Bijvoorbeeld bij de paspoortuitgifte kan men 24 uur per dag, zeven dagen per week, aanvragen indienen en regelen. Men hoeft niet in de rij voor het loket te staan, maar kan het paspoort afhalen op een afgesproken tijdstip en er dan onmiddellijk mee weglopen. Het is erg gevaarlijk om eenzijdig de nadruk te leggen op gebreken en op verwachtingen die niet helemaal uitkomen en daarmee te constateren dat de dienstverlening als gevolg van de informatisering minder is geworden.

Er is gevraagd naar een reactie op de staatscommissie inzake de Grondwet. Ik wil daar vandaag niet inhoudelijk op ingaan, maar ik kan melden dat het de bedoeling van het kabinet is om daar nog voor het zomerreces op te reageren.

Het rapport van het Rathenau Instituut is in november vorig jaar uitgekomen. Op een groot aantal punten loopt het samen met de bevindingen van het WRR-rapport. Voor zover relevant zal ik de thematiek meenemen in de reactie op het WRR-rapport. Voor het overige zal erop worden ingegaan voor zover dat nodig is.

Er zijn verschillende vragen gesteld over de recente beslissing van het kabinet om af te zien van de opslag van vingerafdrukken die zijn afgenomen met het oog op de paspoorten. Die beslissing berustte op de constatering dat de technische ontwikkeling rond de mogelijkheden om vingerafdrukken voldoende eenduidig te verwerken, niet aan de verwachting heeft voldaan. Dat heeft mij ertoe gebracht om te constateren dat ik systemen van verificatie daarop niet kan laten berusten. Op dit moment heeft het dus geen zin om vingerafdrukken op te slaan. Dat is iets anders dan

de vraagstukken van identiteit. Wij hebben wat ruwere biometrische gegevens op een paspoort staan, namelijk de vorm van het gezicht. Ook daarbij wordt inmiddels gewerkt met bepaalde mechanismen van herkenning. Als men zich in het fotohokje beweegt, mag men niet meer glimlachen en moet men zijn hoofd onder een bepaalde hoek houden. Het is onjuist om te constateren dat de ontwikkeling nergens op uitdraait. Nee, er is alleen gebleken dat vingerafdrukken op dit moment onvoldoende precies zijn om te worden gebruikt.

De heer Staal heeft gevraagd naar de kleinschaligheid dan wel de grootschaligheid. Ook die vraag is niet eenduidig te beantwoorden. Als ik een groot bestand kan opdelen in tien kleinere bestanden en elk van die bestanden volledig standalone kan functioneren, dan heb ik de gelegenheid tien keer zo groot gemaakt, maar bij iedere inbraak is de effectiviteit een tiende van wat het anders zou zijn. De kleine bestanden laten wij allemaal onderling communiceren. Dat was ook bij de paspoorten het geval. Daar hebben wij ongeveer 700 kleine bestanden met gegevens. Zij moeten allemaal met elkaar in verbinding staan om op iedere ambassade, wanneer een paspoort wordt aangevraagd, te kunnen weten of al eerder een paspoort is afgegeven. Op dat moment beginnen de risico's naar de andere kant door te slaan en is er reden om tot de conclusie te komen dat we ze in één groot bestand moeten opslaan waar iedereen mee kan communiceren. Dat zijn feitelijke vragen die niet systematisch grootschalig of kleinschalig kunnen worden opgelost.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De minister geeft aan dat vingerafdrukken niet zijn te gebruiken voor verificatie. Zijn de databanken opgeheven? We moesten vier vingerafdrukken afstaan voor het paspoort, twee voor op de chip en twee voor de databank. Betekent dit dan dat twee van de vier zijn vernietigd, voor zover die al zijn afgenomen?

Minister **Donner**: Nee, ik denk dat dit een fout is. Overigens heb ik ook op dat punt de Tweede Kamer heel duidelijk beantwoord. Wat betreft de opgeslagen vingerafdrukken gaat het er om vier; er zitten er twee op het paspoort maar alle vier zijn opgeslagen. Die zijn nu decentraal opgeslagen bij gemeenten. Ingevolge de wet zijn ze nu opgeslagen en gemeenten kunnen zich niet zomaar aan de wet onttrekken. Die vingerafdrukken zullen allemaal vernietigd worden. Ook hierbij stuiten wij -- overigens zal de Kamer daar nog een brief over krijgen -- op de techniek. Het is juridisch eenvoudig te regelen. Het geschiedt namelijk bij ministeriële regeling en de opslagtermijnen voor de vingerafdrukken zullen worden teruggebracht tot de termijn tot de afgifte van het paspoort. Dan moeten ze worden vernietigd. Alleen, om dit in de techniek te realiseren hebben we diverse maanden nodig omdat we de systematiek zo goed gemaakt hebben dat eigenlijk niets uit de paspoortregistratie verwijderd kan worden. Het grote risico was namelijk dat gegevens verloren zouden gaan. We hebben die systematiek zo goed gemaakt, dat het

heel moeilijk is om te weten wat we moeten doen om ze weer te verwijderen.

De **voorzitter**: Ik geef mevrouw Strik de gelegenheid om nog één vraag te stellen. Daarna zou ik eigenlijk geen interrupties meer willen toestaan, want we zijn nu al drie kwartier over tijd. Ik zou dan ook graag van de minister willen vernemen hoeveel tijd hij nog denkt nodig te hebben, nu we drie kwartier over tijd zijn.
**

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Dan kom ik op mijn laatste concrete vraag. De vingerafdrukken worden vernietigd, hoewel dat nog even kan duren. Dan houden we nog wel de twee vingerafdrukken op de chip in het paspoort -- dat is ook een Europese verplichting -- maar in feite hebben ze geen enkele functie?

Minister **Donner**: Op dit moment zullen die niet gebruikt worden vanwege de constatering dat we de apparatuur nog niet hebben om die op betrouwbare wijze als identificatiemiddel te gebruiken.

De **voorzitter**: Ik had ook nog een vraag aan de minister gesteld.
**

Minister **Donner**: Voorzitter, ik ben bijna door mijn antwoorden heen.

De **voorzitter**: Dat is een geruststellende gedachte. Ik zou er naar willen streven dat wij voor half tien de eerste termijn van de regering hebben afgerond. Dan kunnen wij de volgenden het bericht geven wanneer zij aanwezig kunnen zijn voor de beantwoording in tweede termijn.
**

Minister **Donner**: Voorzitter. De heer Franken vroeg mij nog of de minister medewerking wil verlenen aan het bevorderen van encryptietechnieken om daardoor herroepbare privacy mogelijk te maken. In het overleg met de centrale informatiepersonen van het departement dat in april heeft plaatsgevonden, is dat al voor de rijksdienst vastgelegd. Kortom, de versleuteling van informatie is voor de rijksdienst al in het beleid opgenomen. Dat betekent dat het nog wel in de loop van de tijd gerealiseerd en in de praktijk toegepast moet worden, maar het is dus al onderdeel van het beleid.

De heren Franken en Staal vroegen naar de beveiliging bij cloud computing. Op dat punt is de vraag aan de orde bij wie we die beveiliging moeten aanknopen. Bij dit verschijnsel weet je namelijk niet welke informatie gebruikt wordt. Dat is reden waarom ik in reactie op de motie-Van der Burg onlangs aan de Kamer een brief heb gestuurd over de strategie van de rijksoverheid met betrekking tot cloud computing. Daarin heb ik aangegeven dat het kabinet ervoor kiest om een gesloten rijkswolk te introduceren. Tussen de verschillende bestanden van het Rijk kan er wel gebruikgemaakt worden van

het verschijnsel, maar dat zal afgesloten zijn voor het gebruik buiten de rijksbestanden. Overigens, als onderdeel van het realiseren van de compacte overheid zal het aantal rekencentra van de rijksoverheid drastisch worden teruggebracht. Een onderdeel van het streven naar een compacte overheid is juist om op dit punt een betere en overzichtelijkere situatie te creëren. Ik denk dat ik daarmee een antwoord heb gegeven. Voor de risico's die in de samenleving bestaan, hebben wij met deze benadering geen oplossing.

Er is gevraagd of de gevallen van identiteitsfraude te voorkomen zijn. Het kabinet besteedt daar regelmatig aandacht aan en er is een meldpunt voor identiteitsfraude en -fouten. Daarop is de staatssecretaris al ingegaan. Dat meldpunt staat burgers bij als zij identiteitsfraude vermoeden. Ik ging eerder al in op het gebruik dat daarvan is gemaakt.

Op de motie is de staatssecretaris al ingegaan. Juist omdat dit een fundamenteel aspect betreft van hoe wij als rijksoverheid moeten omgaan met het verschijnsel dat ook in het WRR-rapport aan de orde komt, zou het wellicht beter zijn om ook in die context te bespreken of de voorgestelde beginselen hanteerbaar en in het algemeen toepasbaar zijn. Op dit moment heb ik daar geen beeld van, hoezeer die uitgangspunten op het eerste gezicht het reeds door het kabinet gevoerde beleid ook ondersteunen ten aanzien van het weloverwogen omgaan met dit soort verschijnselen; dat heeft de staatssecretaris al aangegeven. Er is op gewezen dat via de aanwijzing voor de wetgevingstechniek elementen daarvan al zijn opgenomen. De vraag of dit breed kan worden geïntroduceerd, moet echter aan de orde komen in de reactie op het WRR-rapport.

Dat brengt mij bij de door mevrouw Slagter genoemde randvoorwaarden voor digitaliseringsprojecten van de overheid. Ook de heer Staal richtte de aandacht op beginselen zoals "select before you collect". In gewoon Nederlands betekent dit "bezint voordat ge begint" of gewoon "kijk even voordat je gaat verzamelen". Dat weet iedere verzamelaar. De Nederlandse taal is veel rijker dan al die domme Engelse termen die wij steeds maar gebruiken. Verschillende van de genoemde randvoorwaarden zijn inmiddels al geborgd in de afspraken over planvorming met betrekking tot grootschalige ICT-projecten. Dat geldt met name voor de noodzaak van een duidelijke doelbinding en een afwegingskader, toezicht in de ontwerpfase, voorkeur voor kleinschaligheid en het vermijden van onnodige complexiteit van de onderwerpen. Meer in het bijzonder vinden die voorwaarden hun weerklink in eisen die wij nu al stellen, namelijk dat er algemene projectinformatie moet zijn, ook over resultaat en sturing, een zakelijke rechtvaardiging, planning en beheersing, informatievoorziening aan de opdrachtgever en de Tweede Kamer en samenwerkingsverbanden. Ik wees er al op dat wij die projecten steeds meer ook tijdens het project bewaken bij het ingaan van een volgende fase, bijvoorbeeld door gateway reviews, audits en adviezen van experts. De staatssecretaris heeft al

gezegd hoe de privacy impact assessment zal worden meegenomen. Wij proberen om dit soort punten al zo veel mogelijk op te pakken.

Net als mevrouw Tan heeft mevrouw Slagter het punt gemaakt dat de positie van de burger versterkt moet worden. Ik zou daarover in het algemeen een aantal opmerkingen kunnen maken, maar dat kan specifiek in de reactie op het WRR-rapport.

Mevrouw Slagter heeft ook in het kader van het burgerservicenummer gevraagd naar een duidelijke afbakening van de doelstelling en een heldere afweging van belangen. Er is uitvoerig gesproken over nut en noodzaak van een beoordelingskader. De staatssecretaris heeft aangekondigd dat het brede beoordelingskader er voor het eind van volgend jaar komt. De invoering van het BSN heeft overigens niets veranderd in de waarborgen voor het goed en correct gebruik van het nummer. Het BSN stelt ook geen eisen aan het koppelen van data. Het uitwisselen van gegevens wordt steeds in de afzonderlijke wetten geregeld. Er wordt alleen geregeld dat je het nummer mee moet geven.

Het spreekt voor zich dat het gebruik van het BSN in een specifieke sector, zoals de zorg, door niet-overheidsorganen een specifieke normenkader vereist. Het wetgevingstraject voor het gebruik van het BSN in de zorg was destijds al zo ver gevorderd dat er niet is gekozen voor een apart sectoraal normenkader. Zoals in de brief van 25 augustus 2010 staat, is sinds de invoering van het BSN geen wetgeving ingediend voor nieuw gebruik van het burgerservicenummer. In dat licht binden wij ons dus wel degelijk aan het doel en het gebruik.

De heer Staal vroeg naar de kleinschaligheid. Ik dacht dat ik daarop al had geantwoord. Dat geldt ook voor het punt van mevrouw Strik over de vernietiging van vingerafdrukken.

Voorzitter, ik wil de vijf minuten tot 21.30 uur nog wel volpraten ...

De voorzitter: Ik zal u zeker niet daartoe verzoeken. U bent de voorzitter tegemoetgekomen door voor 21.30 uur uw eerste termijn te beëindigen. Wij wachten even op de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu.
**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Waterwet/Waterschapswet!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Waterwet en de Waterschapswet en intrekking van de wet van 18 december 1985, houdende enige voorzieningen ten behoeve van de inzet en bekostiging van muskusrattenvangers, tot regeling van de

zorgplicht voor de muskusrattenbestrijding en van financiële bijdragen aan verbetering van primaire waterkeringen van de waterschappen (32474).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris Atsma: Voorzitter. Dank u. Ik dank ook de leden van uw Kamer voor hun inbreng in eerste termijn. Dank in de eerste plaats voor de waarderende woorden voor het feit dat er een bestuursakkoord is gerealiseerd, althans dat er in brede zin overeenstemming is bereikt over een bestuursakkoord water. Uw Kamer heeft wat dat betreft de primeur, omdat het bestuursakkoord water aan gene zijde van het plein nog niet is besproken. Het verheugt mij zeer dat ik dat vanavond in het kader van de speedwet voor een deel al met deze Kamer mag bespreken.

Ik dank de Kamer ook voor het feit dat ik hier vanavond ben welkom geheten. Ik dacht dat uw afgevaardigde mevrouw Meindertsma daar specifiek aandacht op vestigde. Het is inderdaad mijn debuut hier. Ik ben uiteraard wel vaker in deze ruimte geweest, maar niet in deze hoedanigheid. Ik moet zeggen dat het mij bijzonder goed doet dat ik in elk geval nog voordat er een wisseling van de wacht is ook met uw Kamer over een aantal aspecten dat te maken heeft met de breedte van de waterportefeuille, van gedachten mag wisselen.

De voorzitter: De voorzitter sluit zich gaarne aan bij de woorden van mevrouw Meindertsma. U was echter al zo vaak hier geweest dat ik dacht dat u ook gesproken had.
**

Staatssecretaris Atsma: Ik begrijp het. Ik was hier graag. Ik kwam hier graag en ik kom hier graag. Niets is mij wat dat betreft te veel, dat weet u.

Voorzitter. Het kabinetsbeleid is vooral bedoeld om te werken aan een veilig en vooral ook een leefbaar Nederland met de versterking van de Nederlandse watersector als een van de belangrijkste prioriteiten. Wij vinden het van het allergrootste belang dat er voldoende wordt geïnvesteerd in de bescherming van de 16 miljoen Nederlanders tegen datgene wat ons al vele eeuwen vanaf de zee kant en vanaf de rivierenkant bedreigt, namelijk water. We hebben in de afgelopen maanden in verschillende opzichten kunnen zien en waarnemen wat het betekent als je een onverwachte overvloed aan water tot je krijgt. Eveneens zeer recentelijk hebben we de afgelopen weken bovendien kunnen ervaren -- en dat zullen we deze week weer doen -- wat het betekent als je op enig moment met een tekort aan water wordt geconfronteerd. Het laatste is overigens hoogst actueel.

Er zijn helaas minder middelen beschikbaar voor het totale beleid. De Kamer kent de discussie over de bezuinigingen die op basis van de financieel-economische situatie doorgevoerd moeten worden. Dat betekent ook dat je ten

aanzien van het totale waterbeleid moet kijken waar er doelmatiger gewerkt en geïnvesteerd kan worden. Met het door velen van uw leden genoemde bestuursakkoord, resulterend uit de inspanningen die in de afgelopen maanden met name door gemeenten, provincies, waterschappen en waterleidingbedrijven samen met het Rijk zijn geleverd, hebben we gelukkig een resultaat kunnen boeken dat naar onze mening het verdedigen meer dan waard is.

Met deze afspraken wordt tevens invulling gegeven aan een onderdeel van het regeerakkoord, namelijk de 100 mln. besparing in 2011, 2012 en 2013 en aansluitend 150 mln. in 2014 en 200 mln. structureel daarna. Het is inderdaad waar. Het is een deel van de vertaalslag uit het regeerakkoord en de bezuiniging die in die zin is opgevoerd, kunnen wij op deze manier ook daadwerkelijk invullen.

De spoedwet regelt de bezuiniging van 100 mln. op de rijksbegroting zoals ik zei. Wat dit betreft, is het een onderwerp dat niet alleen de Eerste Kamer maar ook de Tweede Kamer de afgelopen maanden heeft beziggehouden. Terecht wordt er veel aandacht aan besteed en aandacht voor gevraagd, omdat het voorwaar geen klein bedrag is en de 25 waterschappen die wij op dit moment in Nederland kennen daarmee stuk voor stuk met hun ingezetenen geconfronteerd zullen worden.

Na die periode van overgang waarvoor de spoedwet met name bedoeld is, zal als gevolg van het bestuursakkoord waarnaar een aantal afgevaardigden heeft gevraagd een en ander wettelijk moeten worden verankerd. Dat zal absoluut gebeuren. In die zin zullen wij nadat dit wetsvoorstel deze Kamer is gepasseerd en ook het bestuursakkoord in de breedte is besproken, in combinatie met onder andere de deltawetgeving, die ook door een aantal woordvoerders is genoemd, proberen daaraan met voortvarendheid invulling te geven. De heer Tiesinga, de heer Van den Berg en anderen die hiernaar hebben gevraagd, zeg ik dat wetgeving inderdaad nodig is in het kader van de spoedwet omdat wij op twee onderdelen die ik hier alvast noem niet zonder wetgeving kunnen. De muskusrattenbestrijding gaat zoals een aantal van u ook al heeft benadrukt over van de provincies naar de waterschappen. Dat betekent dat je daarvoor een wettelijke verankering moet hebben, inclusief de financiering ervan. Wij hebben in totaal gesproken over 100 mln. aan bezuinigingen, waarvan 19 mln. is versleuteld via het Provinciefonds en de muskusrattenbestrijding. Willen wij de resterende 81 mln. effectief maken, dan zal het wettelijk kader daarvoor adequaat moeten zijn. Vandaar ook dat wij niet zonder deze spoedwet kunnen, die met terugwerkende kracht ingaat om dat ook te realiseren.

Ik zeg hier tegelijk maar bij dat dit betekent dat er, omdat de nota als ik het even huiselijk mag uitdrukken in de loop van dit jaar naar de waterschappen gaat, qua timing nog helemaal niets fout is gegaan. Een aantal woordvoerders heeft daar terecht nu en in de schriftelijke ronde op gewezen. Is het passend om nu nog met een

spoedwet te komen die terugwerkende kracht heeft vanaf 1 januari 2011? Dat is geen probleem en dat is in die zin ook met de waterschappen besproken, opdat ze ook de systematiek kennen. Sterker nog, omdat deze spoedwet voor de jaarwisseling in de Tweede Kamer is behandeld, kennen de waterschappen ook het financieringsvraagstuk voor 2011 en hebben zij hiermee al rekening kunnen houden. Dat hebben zij ook daadwerkelijk gedaan.

Het is dus om twee redenen nodig dat deze spoedwet de Kamer passeert en dat wij ook snel tot publicatie kunnen overgaan, waarna een en ander in werking wordt gesteld. De zorgen van een aantal afgevaardigden hebben wij ook gedeeld omtrent de consequenties voor de tariefstelling door de waterschappen vanwege het feit dat deze 100 mln. toch extra door hen zal moeten worden opgehoest en wat dit plan betekent voor de lasten van de ingezetenen. In het voortraject hebben wij ook een en ander met de Unie van Waterschappen overlegd. Op basis van het feit dat men wist dat deze wet via de Tweede Kamer ook in deze Kamer de revue zou gaan passeren en hier naar ik hoop ook de eindstreep zal halen, heeft men er op voorhand rekening mee gehouden. De tarieven van de waterschappen voor 2011, zoals die gepubliceerd zijn op basis van de begrotingen die in 2010 zijn vastgesteld, nadat men al kennis had genomen van de voornemens van het kabinet via het regeerakkoord en de spoedwet, zijn gemiddeld met 2,1% gestegen. Dat betekent dat dit alleszins binnen de marges die de trend aangeeft te verantwoorden is. In die zin ben ik ook blij dat niet alleen de Unie van Waterschappen als geheel maar ook het overgrote deel van de afzonderlijke waterschappen heeft aangegeven zich bij de oproep van het kabinet en de Tweede Kamer te willen aansluiten dat de tarieven in de pas zouden moeten blijven.

Twee waterschappen vormen daarop een uitzondering, helaas. We hebben dat gesignaleerd en wij hebben er niet alleen kennis van genomen maar er ook op gewezen dat het toch onverstandig is om de tarieven in een tijd dat iedereen de broekriem moet aanhalen meer dan gemiddeld te laten stijgen.

De heer **Slager** (SP): Ik neem aan dat de staatssecretaris klaar is met het onderdeel tarieven?

Staatssecretaris **Atsma**: Op dit punt wel.

De heer **Slager** (SP): In het bestuursakkoord is de wens uitgesproken dat de lokale lasten zich gematigd zullen ontwikkelen. Dat zal pas in de loop van het jaar blijken. De staatssecretaris heeft het tot nu toe over de tariefstijging in 2011, maar mijn vraag is of hij kan aangeven wat hij voor de toekomst maximaal een gematigde tariefsverhoging vindt.

Staatssecretaris **Atsma**: Wat is maximaal een gematigd tarief voor de toekomst? In zijn algemeenheid geldt dat wij van mening zijn dat de jaarlijkse index eigenlijk het vertrekpunt moet zijn.

Je kunt daar linksom of rechtsom een plusje op zetten omdat er onverwachte en onvoorziene investeringen gedaan moeten worden, maar het positieve effect van het Hoofdlijnenakkoord en het Bestuursakkoord Water is dat in de keten een heel forse besparing gerealiseerd kan worden. Een aantal leden heeft hier terecht op gewezen. In totaal kun je op termijn uitkomen op een besparing van zo'n 750 mln. Dat kan leiden tot minder verhoging van de tarieven. Dat is ook de ambitie. Sterker nog, in een aantal gevallen zullen de tarieven misschien helemaal niet verhoogd hoeven worden. Dat is echter niet aan mij. Gelukkig hebben wij waterschapbestuurders met een eigen bestuurlijke verantwoordelijkheid. Ik ga ervan uit dat ze deze ook zullen nemen in een tijd waarin iedereen de broekriem moet aanhalen.

De heer **Slager** (SP): De staatssecretaris zei al: dat is niet aan mij. Ik ben ervan overtuigd dat hij voor een gematigde tariefverhoging is, gebaseerd op de index. Stel dat waterschappen daar niet voor kiezen. Heeft de staatssecretaris dan enig machtsmiddel om dat toch af te dwingen?

Staatssecretaris **Atsma**: In het bestuursakkoord hebben wij aangekondigd dat ten aanzien van de belastingsystematiek als zodanig een van de vervolgvorstellen betrekking heeft op de mogelijkheden van waterschappen om belasting te heffen. Een- en andermaal hebben wij aangegeven -- de Tweede Kamer heeft dit ook benadrukt -- dat de tariefontwikkeling op de lange termijn absoluut een punt van aandacht moet zijn. Je kunt daar via het nieuwe tariefstelsel een punt van maken. Vooralsnog vinden wij echter dat de eigen verantwoordelijkheid van de waterschapsbesturen, die niet voor niets democratische legitimatie hebben, recht overeind hoort te staan. Het is hun verantwoordelijkheid en het is onze taak en verantwoordelijkheid om de waterschapsbesturen erop te wijzen als de tarieven uit de pas lopen. Soms echter -- ik zeg dit in alle eerlijkheid -- zit de systematiek van een heffing zodanig in elkaar dat in een aantal categorieën de tarieven iets of veel meer omhooggaan dan wij wenselijk achten. Daar moet je heel kritisch naar kijken.

De heer **Schaap** (VVD): Hier past een kanttekening bij. De waterschapshellingen vormen qua systematiek een omslag. Er wordt eerst vastgelegd welke taak er uitgevoerd moet worden. Deze taak is genormeerd door het Rijk. Via de inspectie ziet het Rijk erop toe dat deze taak naar behoren wordt uitgevoerd. Dan blijkt wel uit de begroting die erbij hoort, hoe de tarieven zich ontwikkelen. Nu krijgen wij een discussie alsof het er niet meer toe doet hoe de taak wordt uitgevoerd; als de tarieven maar niet stijgen. Dat is helemaal in strijd met de systematiek die bij het waterbeheer hoort. De taak moet hoe dan ook goed worden uitgevoerd. Dat is ook het probleem met die 100 mln. De waterschappen moeten uiteraard investeren in efficiency, dat zullen ze altijd moeten doen. Echter, door deze systematiek wordt het onmogelijk gemaakt. Ze moeten heffen voor het Rijk, omdat

het Rijk nu eenmaal op de eigen begroting wil bezuinigen. Dat is mooi voor het Rijk, maar de burger merkt er niets van, want hij moet toch betalen.

Staatssecretaris **Atsma**: Voor een deel heeft de heer Schaap gelijk en voor een deel heeft hij naar mijn stellige overtuiging ongelijk. De waterschappen hebben immers aangegeven dat het bedrag waarover wij nu spreken, alsmede het bedrag in zijn totaliteit dat ik eerder heb genoemd, binnen handbereik ligt als het gaat om het behalen van efficiencywinst. Het gaat nu om de vraag of het gerechtvaardigd is om vooruitlopend daarop al met 100 mln. te komen. Wij hebben aangegeven dat dit bedrag op verschillende manieren versleuteld zou kunnen worden, zonder dat het direct tot lastenverhoging voor de ingezetenen leidt.

De heer Schaap heeft volstrekt gelijk dat de waterschappen een functionele democratie zijn, met een heel specifieke taak. Soms worden voor die taak, die opgedragen wordt op grond van wetgeving, specifieke investeringen gevergd, en daar zit weinig rek in voor de waterschappen, dat ben ik met hem eens. De kernvraag is of het haalbaar is, zonder dat het leidt tot tariefsverhoging. Die vraag denken wij positief, dus met ja, te kunnen beantwoorden.

De heer **Schaap** (VVD): Ik herinner me nog hoe dat in het grijze verleden ongeveer is gegaan. De waterschappen hebben van de nood, namelijk dat zij gewoon een rekening toegeschoven kregen van het Rijk, een deugd gemaakt door te zeggen: als wij dan toch mee moeten betalen aan de aanleg van waterkeringen, doe het dan met een systematiek waardoor wij ook efficiencywinst kunnen boeken. Dat kan door aanleg en beheer en onderhoud bijeen te brengen. Met andere woorden, dat heffen voor het Rijk moet zo kort mogelijk duren en het gezamenlijk, dus integraal uitvoeren van die beheerstaak moet zo snel mogelijk wettelijk worden verankerd. Dan kun je die efficiencywinst halen. Het is niet zo dat de waterschappen hebben aangeboden om 100 mln. naar het Rijk toe te kruien en dat zij er dan wel voor zorgen dat het via efficiencywinst voor elkaar komt. Zo werkt dat niet.

Staatssecretaris **Atsma**: Daarmee bevestigen wij in elkaars richting wat wij hebben gezegd. De waterschappen hebben samen met anderen de handreiking gegeven dat er de komende jaren forse efficiencywinst kan worden geboekt. Dat hebben wij dus ook mede op hun eigen aandringen ingeboekt. Wij zijn blij dat alle betrokkenen, die ik in het begin heb genoemd, daarover breed overeenstemming hebben bereikt. Het bedrag van 100 mln. hebben wij inderdaad ingeboekt in het kader van de bezuinigingen die voortvloeien uit het regeerakkoord, in de wetenschap dat die efficiencywinst die voor de lange, maar ook voor de korte termijn in het vooruitzicht is gesteld, haalbaar en daarmee ook letterlijk binnen handbereik is. Dat is ook een belangrijke drijfveer voor mij om niet de hoogste prioriteit te geven aan het wettelijk kader dat door een aantal woordvoerders is bepleit. Zij

hebben gevraagd om daar snel mee te komen, als een soort stok achter de deur. Ik ga ervan uit dat de waterschappen met de andere spelers in de keten zich zeer wel bewust zijn van het feit dat die efficiencywinst alleen bereikt kan worden als er snel grote slagen worden gemaakt, zonder dat wetgeving aan de orde is.

De heer **Tiesinga** (CDA): Het antwoord van de staatssecretaris op de vraag van de heer Slager over wat een gematigde tariefontwikkeling is, is dat hij zich richt op de indexering. Ik denk dat het verstandig is om in dit verband niet over een tariefontwikkeling te spreken, omdat de extra lasten voor de waterschappen in de watersysteemheffingen vallen en de extra opbrengsten in de waterketen. Ik stel voor om dan te spreken over de lastenprofielen die de meeste waterschappen uitrekenen, zodat wij een gematigde lastenprofielontwikkeling hebben die deze twee heffingen neutraliseert, want anders kunnen wij nooit voldoen aan de doelstelling van een gematigde ontwikkeling.

Staatssecretaris **Atsma**: Hier heb ik niet zo veel aan toe te voegen, met dien verstande dat indexering in het algemeen wel de basis is waar je naar kijkt. Ik herinner aan de lastenstijging die gemiddeld genomen voor dit jaar naar voren komt uit de begrotingsvergaderingen van de 25 waterschappen. Deze komt uit op pakweg 2,1%. Dat is gelukkig alleszins te verdedigen in het kader van datgene waarover wij nu spreken, want men wist op dat moment al dat dit eraan zat te komen. Ik ben daar op zichzelf ook heel erg blij mee.

De tariefstijging was overigens veelal lager dan in de eigen meerjarenramingen van de waterschappen was gepland. Dat mag ook best genoemd worden. Soms ontstaat het beeld dat waterschappen maar verhogen en maar doen. Ik heb zelf kunnen vaststellen dat dit allerm minst waar is en dat het overgrote deel juist heel scherp op de financiering en op het doorberekenen van lasten zit. Helaas is een enkel waterschap wat dat betreft enigszins uit de bocht gevlogen, om het onparlementair te zeggen. Soms heeft men daar redenen voor die ik ook nog zou kunnen begrijpen. Wat de tarieven betreft, wil dit overigens niet zeggen dat individuele lasten altijd met hetzelfde percentage zijn gestegen. Er kunnen natuurlijk grote onderlinge fluctuaties bestaan, maar dat geldt ook voor eenieder die een eigen huis of wat dan ook heeft. Het generieke beeld is absoluut positief, maar dat zegt niets over de individuele lasten, dat mag helder zijn.

Er is een aantal specifieke vragen gesteld over het bestuursakkoord, als ik na dit wat meer algemene deel mag doorgaan met die punten. De heer Tiesinga vroeg in zijn bijdrage of de spoedwet niet achterwege zou kunnen blijven. Ik heb daarop in algemene zin al gereageerd. Ik herhaal dat dit niet kan omdat op twee onderdelen echt een wettelijk kader nodig is, namelijk de muskusrattenbestrijding en het verankeren van de 81 mln.

Ook vroeg de heer Tiesinga in hoeverre de verschuiving van de lasten kan worden voorkomen, zodat geen sprake is van een onevenredige lastenverschuiving naar bepaalde groepen. Wij hechten eraan om te zeggen dat er naast de 50-50-verdeling tussen waterschappen en Rijk wat ons betreft natuurlijk ook wordt vastgehouden aan enerzijds het solidariteitsdeel, dat de waterschappen moeten betalen op basis van het aantal ingezetenen in combinatie met de totale WOZ-waarde in het gebied, en anderzijds de 50% in het kader van de doelmatigheidsprikkels, waarover wij al eerder hebben gesproken. Wij proberen dus ook de solidariteit tussen de waterschappen zo veel als mogelijk overeind te houden. Ik denk dat dit goed is. Een aantal sprekers heeft er in eerste termijn op gewezen dat de onderlinge verschillen niet onevenwichtig en onevenredig groot moeten zijn. Juist daarom is getracht die balans te vinden door te kijken naar het aantal inwoners in een gebied en de totale WOZ-waarde. Ik hoop dat daarmee tegemoet wordt gekomen aan de zorg die een aantal Kamerleden naar voren heeft gebracht.

De heer Tiesinga heeft ook een vraag gesteld over de financiering van het HWBP, het Hoogwaterbeschermingsprogramma, die in mijn definitie de vertaalslag in tijd van de drie woorden "op den duur" betrof. Wat betekent het als je "op den duur" in een stuk schrijft, wanneer de financiering nu 50-50 wordt verdeeld tussen waterschappen en het Rijk? Dat betekent niet meer en niet minder dan dat het op den duur zo zou kunnen zijn. Als ik dat in een tijdpad mag vertalen, dan spreek ik over een periode van 2030 en daarna, dus over een volgende generatie. Ik zeg dit ook met nadruk omdat uit alles wat wij de afgelopen maanden hebben gedaan, duidelijk is dat de stap die wij nu hebben gezet, al enorm vergaand is. Als je kijkt waarover waterschappen, Rijk, gemeenten en waterleidingbedrijven het nu eens zijn geworden, dan is die stap van 50% naar 100% voor de primaire keringen voor de waterschappen wel een heel grote. Op dit moment is dat dus niet aan de orde. "Op den duur" vertaal ik als 2030.

Ik voeg daaraan meteen toe dat de heer Tiesinga zei dat er 50 actiepunten zijn en dat hij vroeg hoe je kunt garanderen dat die allemaal gerealiseerd gaan worden. Als het eindperspectief over een aantal jaren een besparing is van 750 mln., dan kan het niet anders zijn dan dat alle verschillende spelers in de keten elkaar verschrikkelijk scherp moeten houden om dat bedrag op tafel te krijgen. Dat betekent dat alle onderdeeljes die worden genoemd, en die overigens collectief zijn afgesproken en vastgelegd, ook door al die partijen als meer dan een simpele inspanningsverplichting ten opzichte van elkaar zullen worden gezien, want dat bedrag moet worden gehaald. Men weet dat ook. Wanneer het niet als een inspanningsverplichting wordt gezien, staat het Rijk ervoor garant dat eventuele wetgeving als stok achter de deur aanwezig zal zijn.

Ik heb over de tariefstijging en een deel van de algemene opmerkingen de Kamer van een reactie voorzien. Ik kom nu op een aantal andere

specifieke zaken. Onder anderen door de heer Van den Berg is namens de fractie van de SGP, maar in dit geval ook namens de fractie van de ChristenUnie, gevraagd of ik in staat ben het wetsvoorstel voor een waterketen eerder af te ronden dan nu is voorzien. De heer Van den Berg ziet dat het liefst gebeuren in 2011. Dat kan een wens zijn, maar dat is in praktische zin niet mogelijk. Ik kan de heer Van den Berg na zijn zestienjarig lidmaatschap van de senaat -- ik weet wat hij in die positie heeft gedaan -- uitleggen welke trajecten dan doorlopen moeten worden. Ik denk echter dat hij met mij van mening is dat het dan heel erg moeilijk wordt om dit traject al in 2011 als een hapklare brok bij Tweede Kamer en Eerste Kamer neer te leggen. Dat is volstrekt onmogelijk. Hoe graag sommigen van ons het wellicht ook zouden willen, het is niet te doen. Dat moet in alle openheid gezegd worden.

De heer Schaap vraagt of bij de integratie tussen de riool- en de zuiveringsheffing op de korte termijn slagen kunnen worden gemaakt. Kunnen daarbij stappen worden gezet? Het streven naar een geïntegreerde heffing is wat ons betreft geen noodzakelijke voorwaarde om te komen tot een samenwerking in de keten. Ook nu zien wij al in een aantal gevallen dat er gewoon één nota bij de huishoudens in de bus valt. Dat is dus ook nu al het geval. Via die systematiek valt er volgens mij, voor alle huishoudens in alle provincies en waterschappen van ons land, nog veel meer winst te behalen. Het is echter niet strikt noodzakelijk. In die zin heb ik ook niet gekozen voor die suggestie. Ik heb aangegeven dat de bevoegdheden voor de riolering heel specifiek bij gemeenten en waterschappen moeten blijven. Een verdergaande stap lijkt mij op dit moment niet nodig. Als de betrokkenen daarop terug willen komen, is het aan hen om die stap te zetten.

De heer **Schaap** (VVD): Als je ervan uitgaat dat de afvalwaterketen als een geïntegreerd systeem moet worden beheerd, inclusief de bediening en de bijbehorende investering, moeten de twee betrokken partijen zich eigenlijk als één partij gedragen. Het kan in dat geval erg hinderlijk zijn dat vervolgens de kosten weer over twee heffingen verdeeld moeten worden. Vandaar mijn suggestie om de heffingen ook in elkaar te schuiven. Dan is de keten op twee manieren, technisch en financieel, geïntegreerd. Dat maakt de gezamenlijke aanpak veel gemakkelijker.

Staatssecretaris **Atsma**: Tegelijkertijd hecht ik eraan dat met de Unie en de andere partijen in de keten goede afspraken zijn gemaakt over de vraag hoe men kan komen tot doelmatigheidswinst. Daar zit dit element niet in. Het is niet aan ons om van bovenaf op te leggen hoe het moet. Wij kunnen wel, en zo versta ik het signaal van de heer Schaap ook, deze suggestie aan de partijen doen. Men zal die ook wel meekrijgen. Zij kunnen die suggestie oppakken. Wij vinden echter niet dat het door ons moet worden opgelegd. Integendeel. De afspraken zijn helder. Men is ervan overtuigd dat de beoogde doelmatigheidswinst van 750 mln. in de volle

breedte gerealiseerd kan worden. Ik ga er dan ook van uit dat men het doet. Als het niet lukt, dan hebben wij een ander probleem. Dan weten wij wat ons te doen staat. De betrokkenen in de keten weten dan wat hun te wachten staat.

De heer Van den Berg vraagt of ik bereid zou zijn, een termijn voor de komende afvalwaterbedrijven in de wet op te nemen. Ik begrijp zijn wens, ook luisterend naar zijn bijdrage. Het is niet ons voornemen om die termijn in de wet op te nemen. In het verlengde van mijn antwoord op de vraag van de heer Schaap zeg ik het volgende. Wij hebben met alle partijen goede afspraken gemaakt over hoe een en ander in het bestuursakkoord verwoord moet worden en hoe wij willen komen tot die doelmatigheidswens. In die zin past het niet om daar in de wet een nadere duiding aan te geven. Dat zou ook niet passend zijn, na alle zorgvuldige afwegingen die tussen de verschillende betrokkenen zijn gemaakt. Men denkt dat het niet nodig is. Wij vertrouwen op de goede intenties van alle betrokken spelers in de keten en wij zullen daar bovenop blijven zitten.

Mevrouw Meindertsma heeft gevraagd of ik zou kunnen ingaan op de noodzaak van nieuwe wetgeving. Zij vindt -- zo heb ik het althans verstaan -- dat wij moeten uitkijken met het hanteren van een stok achter de deur. Naar haar mening moeten wij daar niet al te voortvarend mee omgaan. Ik heb al aangegeven dat er wat ons betreft wel een stok achter de deur is. Wij bereiden een wet voor, maar wij hebben met elkaar afgesproken dat wij daar niet mee zullen komen als blijkt dat het niet nodig is. Wij gaan dus niets overbodigs doen, maar wij bereiden het wetstraject wel voor. Ik hoop dat ik daarmee zowel mevrouw Meindertsma als de andere afgevaardigden tegemoet kan komen. Als blijkt dat er onvoldoende stappen worden gezet, kunnen wij alsnog de "stok-achter-de-deurwetgeving" indienen. Als er echter voldoende signalen zijn dat het werkt, is er voor ons geen enkele reden om met op dat moment overbodige wetgeving naar de Tweede en Eerste Kamer te komen. Zo heb ik althans de opmerking van mevrouw Meindertsma verstaan. Ik hoop daarmee het evenwicht een beetje gevonden te hebben tussen haar opmerking en hetgeen eerder door mij is gezegd tegen onder anderen de heren Tiesinga en Van den Berg. Wij gaan dus intern wel voorbereidingen treffen voor een wet. Als het nodig is, hoort de Kamer daarvan. Als het echter enigszins mogelijk is, en daar vertrouwen wij op, zal het wetsvoorstel de Eerste Kamer niet bereiken.

De heer Tiesinga heeft gevraagd of het geheel niet te vrijblijvend is. Ik heb al gezegd hoe ik daartegenaan kijk. Er is geen sprake van vrijblijvendheid; er moet wel iets gebeuren.

Een aantal afgevaardigden heeft expliciet aandacht gevraagd voor de verkiezing van waterschapsbesturen. De heer Tiesinga is er het meest uitgebreid op ingegaan. Hij deed de suggestie om te blijven vasthouden aan directe waterschapsverkiezingen, wellicht in combinatie met gemeenteraadsverkiezingen, op dag van de lokale democratie. De heer Tiesinga sprak letterlijk over "de dag van de lokale overheid". Ik kan mij

voorstellen dat die gedachte opkomt. Er is ook verwezen naar voorbeelden in andere landen, onder andere Zweden. Wij spreken echter over twee totaal verschillende vertegenwoordigende organen. Een gemeenteraad is geen functionele democratie zoals een waterschap dat is. Een aantal woordvoerders heeft er terecht op gewezen -- de heer Schaap deed dat zojuist nog bij interruptie -- dat een waterschap is gehouden om wettelijke taken uit te voeren. In die zin zetten wij de verkiezing van twee heel verschillende organen bij elkaar op één dag. Het is de vraag of wij daarmee de positie van de waterschappen versterken. Integendeel, zou ik willen zeggen. Naar mijn mening moeten wij de eigenstandige positie van de waterschappen blijven koesteren vanuit hun eigen achtergrond.

Zoals bekend, is in het regeerakkoord opgenomen dat de directe verkiezingen zullen worden afgeschaft en dat daarvoor in de plaats indirecte verkiezingen zullen komen. Tegen de heer Tiesinga zeg ik dat ook uit onderzoek blijkt dat veel mensen in Nederland -- of men daar blij van wordt of niet, laat ik in het midden, dat is een persoonlijke perceptie -- helemaal niet voor een waterschap wensen te stemmen. Dat is de principiële keuze van mensen. Het heeft ook te maken met het feit dat de waterschappen voor een aantal belangen zijn ingericht. Het is niet mijn keuze om niet te stemmen voor een waterschap, maar ik wil eenieder die vrijheid laten. Een groot aantal mensen, zo blijkt ook uit onderzoeken, wil van die verkiezingen gevrijwaard worden en zou het dus prima vinden als een waterschapsbestuur via indirecte verkiezingen gekozen wordt.

Wel ben ik ervoor dat men met lijsten blijft werken. Ik vind dat een absolute noodzaak, omdat het bij waterschappen in de eerste plaats gaat om kwalitatief goede bestuurders, zowel man als vrouw, die op basis van hun eigen kennis, kunde en ervaring kunnen worden ingezet voor de specifieke taken van de waterschappen. Indirecte verkiezingen door de gemeenteraad moeten wel op basis van afzonderlijke lijsten gebeuren. Ik heb al gewezen op de belangenborging, die bij de waterschappen meer dan bij andere overheden aan de orde is. Ik pleit dus blijvend voor deels geborgde zetels. Ik geloof dat met name de heer Slager daar ook op wees. Hij heeft in ieder geval gevraagd of wij een einde willen maken aan de geborgde zetels. Ik voel daar niets voor. Ik vind dat we juist de drie categorieën, landbouw, natuur en bedrijfsleven, een borging van hun zetels moeten blijven geven.

De heer **Slager** (SP): Die krijgen dus gewoon een voorkeursbehandeling. Bij de samenstelling van de waterschapsbesturen -- ik heb het in mijn provincie bekeken -- zien we dat de landbouw bij allerlei politieke partijen al heel dik is vertegenwoordigd. Die zorgt er wel voor op de lijst te komen van de verschillende partijen die meedoen. Het is dus een dubbele borging en daarom niet democratisch.

Staatssecretaris **Atsma**: Ik kan natuurlijk, heel flauw, dezelfde redenering houden als ik kijk naar de geborgde zetels voor de natuur. Ik doe dat niet,

omdat ik vooral kijk naar de vraag hoe het zit met de belangen. De oude trits belang-betaling-zeggenschap staat voor mij altijd nog tussen haakjes in deze discussie geschreven. Ik heb er geen enkele moeite mee dat te verdedigen. De borging van de specifieke belangen van natuur, landbouw en bedrijfsleven is wat mij betreft prima. Ik ben er ook erg voor, dit in het wetsvoorstel een eigen plek te geven.

Er is een groot aantal vragen gesteld over de muskusratten, gelukkig niet zo veel als er muskusratten zijn. Het waren er wel veel. De heer Koffeman heeft als eerste expliciet aandacht daarvoor gevraagd. Hij heeft gevraagd wat de bestrijding van de muskusratten per jaar kost. Ik kan het niet precies zeggen; dat lukt denk ik niemand binnen zo'n kort tijdsbestek. Ik heb natuurlijk wel snel op de achterkant van een sigarendoos -- ik rook overigens niet -- berekend hoeveel muskusrattenbestrijders we hebben, hoeveel een muskusratbestrijder gemiddeld verdient en hoeveel muskusratten ze hebben gevangen. Dat is de meest simpele som. Ik weet dat we zo geen rekening houden met investeringen en materieel, maar ik geef een globale indicatie. In 2010 zijn er globaal genomen 120.000 muskusratten gevangen, voor ongeveer €200 per rat. Ik kan het niet simpeler zeggen; het is ook een heel eenvoudig rekensommetje. Vijf jaar geleden werden er 240.000 ratten gevangen met hetzelfde aantal vangers. Toen spraken we dus, volgens diezelfde rekensom, over €100 per rat. Het is niet een heel faire berekening. Je kunt er veel op afdingen en je kunt er veel aan toevoegen, maar het is een globale indicatie.

De heer Koffeman vraagt of ik kan bevestigen dat er geen empirisch onderzoek is gedaan naar de relatie tussen schade en de omvang van de populatie. Er is wel een empirisch vastgestelde relatie tussen de populatie muskusratten en de schade die muskusratten aanbrengen, in de zin dat er onveilige situaties kunnen ontstaan. Een aantal jaren geleden heeft het onderzoeksbureau DHV een onderzoek gedaan, onder de titel Populatieontwikkeling en veiligheid. Men heeft op basis van die bevindingen aangegeven dat er wel degelijk een empirisch verband is. Ik ga niet discussiëren over de vraag of er empirisch onderzoek is gedaan, maar er is wel onderzoek gedaan. We kunnen het ook nog iets pragmatischer aangeven. Ik geloof dat de heer Schaap dat in feite naar voren bracht door te wijzen op de Mastenbroekpolder. Ten tijde van de MKZ-crisis mocht men niet op het land komen en kon dus ook de muskusrattenvanger niet op het land zijn. Wij hebben toen een explosie aan ratten gezien. Het causale verband is dus snel gelegd. Ik ben heel blij dat de populatie ratten de afgelopen vijf jaar gestaag is gedaald. Dit betekent dat de risico's minder worden en dat de populatie meer en meer onder controle komt. In een aantal gebieden spreken wij al van het minimumniveau dat je minstens zou moeten hebben. Ik ben er blij om dat dit mogelijkheden creëert om gemakkelijker alternatieve vangst- en dodingsmethoden te onderzoeken en te bestuderen. Dat kun je beter

doen in een tijd dat je alles onder controle hebt dan in een tijd van crisis, waarin alle zeilen moeten worden bijgezet. In een paar provincies is de rattenpopulatie nog onevenredig groot. Ik hoop dat daar snel iets aan gedaan wordt.

Tegen de heren Slager en Koffeman zeg ik dat de schade natuurlijk wel degelijk daar is. Ik erken dat het niet alleen om schade aan de primaire zeewering gaat. Ik zal de laatste zijn om dat te verdedigen, integendeel. Oevers en kaden, linksom en rechtsom in het land; overal vind je schade. Ik kan voorbeelden geven van schade aan infrastructurele werken. Verder wordt ook gewoon het boerenland vaak ondermijnd door de rat. Het is dus goed dat er opgetreden wordt en dat er ratten worden gevangen. Het is ook goed dat er een verantwoordelijkheid is en blijft van Rijk, provincie en waterschappen voor de bestrijding van muskusratten.

De heer **Koffeman** (PvdD): De staatssecretaris zegt dat er niet alleen schade is aan zeedijken, maar is hij het niet eens met wat er in het Handboek muskusrattenbestrijding staat, namelijk dat er helemaal geen schade aan zeedijken is? Dat is een heel ander verhaal. In de provincies gaat de discussie over muskusrattenbestrijding altijd over natte voeten, in de trant van: wij zijn een bijzonder land, en als ze de dijken ondergraven, hebben wij een probleem. Kan de staatssecretaris nu eens aangeven hoe de verhouding is tussen schade aan zeedijken en schade die te duiden valt als ongemak voor de primaire sector? Wij hebben het dan over slootkanten en taluds die ondergraven worden, wat problemen kan opleveren voor tractoren, die met een wiel in een gat terechtkomen. Verder noem ik een koe die een gebroken poot kan krijgen.

Staatssecretaris **Atsma**: Ik zou het wel willen, maar ik kan dat natuurlijk op dit moment niet. Ik vind dat wij de discussie niet moeten beperken tot de risico's en de gevaren voor zeedijken. Wij moeten in de breedte kijken naar de risico's die ontstaan door het woel- en graafwerk van de muskusrat. Dan is het waar dat de landbouwgewassen schade ondervinden. Dat geldt ook voor slootkanten en oevers. Er zijn risico's voor het rollend materieel over het land en over de dijk. Er zijn risico's voor de infrastructuur, zoals de wegen. Het LEI heeft volgens mij een aantal jaren geleden onderzoek gedaan, waaruit bleek dat niet de landbouw de grootste schadepost ondervindt door toedoen van het werk van de muskusrat, maar juist de infrastructuur: onze wegen en waterwegen. Vergeet ook niet de spoorwegen. Nog niet zo lang geleden stond ik zelf bij een spoordijk waar de muskusrat zijn of haar werk had gedaan -- ik weet niet wie van de twee het beste graaft. Dat is ook waar het om gaat. Tegen mevrouw Meindertsma zeg ik dat het dus niet alleen gaat om schade aan de primaire zeewering. Het gaat om het totaal aan schadeposten. Je kunt dat per jaar in geld uitdrukken; dat is ook nog empirisch te berekenen. Veel belangrijker is dat de veiligheid van mensen in alle opzichten kan worden geborgd. Dat kan door voluit in te zetten op bestrijding van de muskusrat,

die in groten getale in Nederland voorkomt, omdat Nederland een soort paradijs is voor de muskusrat; het is een planteneter en er is hier veel water.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik stel vast dat de staatssecretaris vrij omstandig uitlegt dat er geen helder inzicht is in de verdeling van de kosten van, enerzijds, de schade aan de primaire zeewering en, anderzijds, allerlei andere ongemakken die kunnen ontstaan. Het zou best nuttig kunnen zijn om vast te stellen hoe die verdeling ligt, temeer daar de discussie altijd over natte voeten gaat. Ik begrijp nu van de staatssecretaris dat de natte voeten maar één aspect vormen.

Verder vraag ik de staatssecretaris of er ooit een poging is gedaan om de veroorzakers van de schade, dus de bontfokkers, voor de schade aan te slaan. De bontfokkers hebben er immers voor gezorgd dat de muskusratten nu deze ongemakken veroorzaken. De mensen die op Terschelling herten hebben uitgezet, moeten daarvoor €50.000 betalen. Dat is redelijk, want de veroorzaker van de overlast betaalt. Welke rekening is er ooit neergelegd bij de bontfokkerij voor de ongemakken die wij nu ervaren door de aanwezigheid van muskusratten?

Staatssecretaris **Atsma**: Ik stel vast dat de discussie met de Kamer onverwacht een andere kant op gaat. De Kamer heeft op een ander moment een discussie over de nertsenhoudery. Ik vind het iets te gemakkelijk en te kort door de bocht gaan als die discussie nu op dit onderwerp wordt geprojecteerd. De geachte afgevaardigde de heer Slager heeft mijns inziens heel treffend gezegd dat in 1941, tijdens de Tweede Wereldoorlog, de eerste muskusrat in Nederland werd gesignaleerd. Ik heb de gegevens van het naamkaartje van de muskusrat niet in mijn hoofd, maar ik meen zelfs dat hij uit Alaska kwam. Daar kwam geen bontfokker aan te pas. Tot op de dag van vandaag komt de bontfokker niet te pas aan de overlast door muskusratten in Nederland. Uiteraard zou je kunnen nadenken over de vraag of er aan de overvloed aan muskusratten een andersoortige bestemming zou kunnen worden gegeven. Ik denk aan een mooie jas of een bestemming in het restaurant. Uiteraard kunnen wij daarover nadenken. Ik durf hier wel te verklappen dat ik jaren geleden als een van de eersten het voorrecht heb gehad om het waterkonijn te proeven in een restaurant. Ik kan het ook nog wel aanbevelen. Ik vind het te gemakkelijk om te zeggen dat de rekening bij de sector had moeten worden neergelegd. Die sector heeft hier part noch deel aan.

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Ik vraag de heer Koffeman om zijn nadere vragen hierover in de tweede termijn te stellen. Wij moeten de tijd in de gaten houden. Hoeveel tijd heeft de staatssecretaris nog nodig?

**

Staatssecretaris **Atsma**: Nog vijf minuten, voorzitter.

Ik wil nog een paar opmerkingen over de muskusrat maken. Die opmerkingen hebben betrekking op de vragen die met name door de heer Koffeman zijn gesteld. Hij vroeg wat er met de moties uit de Tweede Kamer is gedaan. Wij hebben al gezegd dat wij bij de dijkbeheerders en -bouwers de suggestie onder de aandacht hebben gebracht over het treffen van voorzieningen om te voorkomen dat de muskusrat zijn of haar werk kan doen. Ik meen dat wij dat ook hebben gezegd tegen mevrouw Ouwehand, afgevaardigde in de Tweede Kamer. Verder is gesproken over de vangstmethoden. Ik ben het met de heer Koffeman eens dat betere en andere methoden, die meer rekening houden met het dierenwelzijn, altijd moeten worden uitgetoetst als zij beschikbaar zijn. Dat moeten wij op alle mogelijke manieren doen. Daar zal niemand in dit huis op tegen zijn. Het probleem is echter dat er op dit moment geen adequate vangstmethode beschikbaar is die een werkbaar alternatief biedt voor de huidige methode. Dat ontslaat ons overigens niet van de plicht om dit voortdurend in de gaten te houden.

Laat ik een voorbeeld geven. Ook de methode waarbij de muskusrat wordt vergast, is in de Tweede Kamer aan de orde geweest. Ik meen dat deze methode in de Eerste Kamer in de vragenronde naar voren is gekomen. Is voor het dierenwelzijn vergassen een betere optie dan de verdrinkingsdood? Als je die vraag positief beantwoordt, moet je er uiteraard wel voor zorgen dat ook je wetgeving dit in een breder perspectief mogelijk maakt. Ik wijs in dit verband op de discussie die wij naar aanleiding van een uitspraak van de rechter in Utrecht hebben gevoerd. De heer Koffeman zal deze discussie ongetwijfeld kennen. Kortom, wij proberen op alle mogelijke fronten te werken aan verbetering van het systeem. Ik heb al gezegd dat dit vooral mogelijk is als de nood en de problemen niet al te groot zijn. In delen van het land hebben wij de zaak redelijk onder controle. Er wordt dus gezocht naar alternatieven. Daarmee doen wij de toezegging gestand die wij in de Tweede Kamer hebben gedaan. Hiermee heb ik de vraag van de heer Koffeman op dit punt beantwoord.

Ik kom op het omgevingsrecht. Hierover hebben mevrouw Meindertsma en de heer Tiesinga vragen gesteld. Wij spreken over maximaal twee overheden die bij vergunningverlening betrokken zijn. Men heeft gevraagd of wij onszelf niet in de problemen brengen als de positie van waterschappen ter discussie wordt gesteld door wat er in het kader van de Wabo naar voren wordt gebracht. Dat is niet de bedoeling. Het is ook niet de bedoeling om er meer overheden bij te betrekken. Wij beschouwen het waterschap als een van de overheden. Op het moment dat je spreekt over het waterschap als vergunningverlener, ligt het volstrekt voor de hand dat daarnaast nog een andere overheid een rol speelt bij de vergunningverlening, zodat ook in die zin gestand wordt gedaan aan de toezegging aan de Kamer dat er maximaal twee overheden bij zijn betrokken. Dat

laat onverlet dat de ingezetene, de burger of een huishouden, daar eigenlijk niets van moet merken, want het ene loket dat wij op gemeentelijk niveau organiseren, moet volstaan om de waterschappen de desbetreffende vraag te doen toekomen. Dat ene loket moet voor de burger voldoende zijn voor de garantie dat wat hij of zij wil, te bestemder plekke terechtkomt.

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Mijn opmerking, in aansluiting op die van de heer Tiesinga, ging minder om de vraag of er twee overheden bij zijn betrokken, als wel om de suggestie die uit het regeerakkoord spreekt dat alles sneller moet. Daardoor zou alle zorgvuldigheid in de Waterwet, het bestuursakkoord en de Wet ruimtelijke ordening verloren kunnen gaan. Ik weet niet hoe de heer Tiesinga dit ziet, maar dat was in elk geval mijn hartenkreet.

Staatssecretaris **Atsma**: Ik onderschrijf dat. Ik vind dat de integratie die met de Waterwet tot stand is gebracht, en waar iedereen heel enthousiast over is, niet met een pennenstreek weer van tafel moet. Ik begrijp mevrouw Meindertsma nu beter, in die zin dat dit haar zorg is. Ik deel die zorg, maar ik ben van mening dat wat wij via de Waterwet hebben opgebouwd, moet blijven bestaan. Dat wat goed is, moeten wij niet laten lopen. Dat is nu niet aan de orde, maar wat mij betreft, is het nooit aan de orde geweest.

Daarmee heb ik in algemene zin de meeste vragen beantwoord. Op financieel terrein zou ik nog een aantal opmerkingen kunnen maken, maar mochten er wat dat betreft nog vragen zijn blijven liggen, dan hoor ik dat wel.

De heer **Schaap** (VVD): Ik heb nog een omvangrijke vraag gesteld over de efficiency die je kunt bereiken rond de primaire waterkeringen. Een deel van het geld van het Hoogwaterbeschermingsprogramma zou je kunnen besteden aan praktijkgericht onderzoek.

Staatssecretaris **Atsma**: Excuus. Ik had dit bij het kopje "financiën" staan. Daarom is het blijven liggen.

De heer Schaap vroeg of je niet een vast percentage zou moeten reserveren voor innovatief onderzoek. De zorg voor water -- ik neem aan dat de Kamer dit in den brede deelt -- heeft niet alleen te maken met de vraag hoe wij droge voeten houden, maar tegelijkertijd met de vraag hoe wij dat kunnen realiseren. Dat is een enorme kans, ook kijkend naar het buitenland. Het buitenland is groot. Ik hoef alleen maar te verwijzen naar de Mississippi in de VS, maar ook op andere terreinen zijn veel voorbeelden te noemen waarbij de wateragenda van Nederland, het watermanagement en de watertechnologie als voorbeeld dienen. Nog vanmorgen arriveerde een buitenlandse delegatie in ons land met de vraag of wij hun kunnen helpen met het borgen van de veiligheid tegen zee en rivier. De heer Schaap vraagt zich af of wij daarvoor niet een x-aantal procenten kunnen reserveren. Alles kan, maar ik stel wel vast dat dit

alleen werkt als het centraal gebeurt. Je kunt dat niet via 25 waterschappen of al die veiligheidsregio's doen. In die zin is het een beetje lastig.

Ik vind ook dat je ervoor moet uitkijken om de massa die je nu kunt creëren, meteen weer te verzilveren. Ik herinner me andere debatten, ook in deze Kamer, waarin werd gesuggereerd dat je een deel van het budget voor kunst en cultuur zou moeten reserveren. Ik weet dat dit in dit kader misschien niet aan de orde is, maar in andere debatten zou dat ook heel goed aan de orde kunnen worden gesteld. Het is aan de betrokken partijen om dit soort reserveringen te maken. Tegelijkertijd kan de suggestie van de heer Schaap waardevol zijn. Ik zeg hem graag toe dat ik zijn suggestie bij de betrokken partijen in overweging geef, maar ik zou deze niet via een wetgevend kader of hoe dan ook als een eis op tafel willen leggen. De suggestie als zodanig kunnen wij echter onderschrijven, denk ik, omdat daarmee wordt bevestigd wat wij allemaal vinden: Nederland is sterk, loopt wereldwijd voorop en heeft de best beveiligde delta van de hele wereld. Dat moeten wij zo houden en dat moeten wij vooral ook uitdragen. Als wij anderen, waar ook ter wereld, daarmee kunnen helpen, moeten wij dat niet laten.

De heer **Slager** (SP): In het eerste deel van mijn verhaal heb ik vrij uitvoerig over een privé-ervaring op de primaire zeedijk verteld. Dit mondde uit in de vraag of het wel juist is dat volgens het bestuursakkoord het plan is om de waterschappen niet alleen verantwoordelijk te maken voor de aanleg en de verbetering van de primaire keringen, maar ze tegelijkertijd verantwoordelijk te maken voor de toetsing. Ik hoopte dat de staatssecretaris hierop met een prachtig antwoord zou komen dat mij zou geruststellen, maar hij heeft daarover helemaal niets gezegd.

Staatssecretaris **Atsma**: De heer Slager trok de vergelijking met de slager die zijn eigen vlees keurt. Ik begrijp de vergelijking, maar ik zou daaraan willen toevoegen dat de rijksoverheid ten aanzien van de normstelling altijd aan zet blijft. Ten aanzien van de toetsing zal de rijksoverheid ook altijd meekijken. Dat kan niet anders en het hoeft ook niet anders. In die zin deel ik de zorg van de heer Slager niet. Hij zou ook kunnen zeggen dat het Rijk tot nu toe veel deed, en dat het Rijk toetste, beoordeelde en het geld beschikbaar stelde. Het Rijk was dus ook een soort slager die zijn eigen vlees zat te keuren. Daarover hebben wij die discussie gelukkig ook niet gevoerd. Ik weet dat er te weinig geld is en dat er nog veel wensen zijn, maar ik maak me geen zorgen, omdat het Rijk en anderen altijd zullen meekijken. Dat is overigens ook in het bestuursakkoord vastgelegd. De constatering dat de eerste verantwoordelijkheid bij de waterschappen ligt, is echter terecht.

*N

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Ik bedank de staatssecretaris voor de beantwoording van de

vragen. Ik moet zeggen dat hij zo laat op de avond wel wat breed van stof was, letterlijk, toen hij zijn fantasie de vrije loop liet om op te sommen wat je met dode muskusratten allemaal zou kunnen doen. Je zou er jassen van kunnen maken, dekbedden, tassen, handschoenen. Prachtige fantasieën, al spreken ze mij minder aan. Toen wij recentelijk in dit huis de intrinsieke waarde van het dier bespraken, zijn wij eigenlijk vergeten om bij die intrinsieke waarde de waarde van de jas te betrekken. Zo zie je dat het kabinet nog een klein beetje met twee monden spreekt. In de ene wet zegt het dat het de intrinsieke waarde van het dier erkent en in de andere wet is de strekking dat het dier een lastpost is, die we misschien nog te gelde zouden kunnen maken. De staatssecretaris had hiervoor veel meer woorden nodig dan ik, maar hij is toch voorbijgegaan aan een aantal gestelde vragen. Ik zou het heel plezierig vinden als hij die vragen alsnog schriftelijk zou willen beantwoorden.

Ik heb de staatssecretaris gevraagd of hij uiteen zou kunnen zetten hoe de overgang van het beleidsonderdeel naar de waterschappen in zijn werk zou gaan, en vooral hoe het daarbij gaat met de tewerkstelling, de aanstelling, de dienstverbanden van de muskusrattenbestrijders. Daarover heb ik niets gehoord. Dat vind ik jammer.

Ik heb ook gevraagd wanneer er eindelijk een aanvang wordt genomen met het doen van veldproeven. De staatssecretaris sprak over empirisch onderzoek. Dat is natuurlijk prima, maar er wordt steeds een veldproef in het vooruitzicht gesteld en het zou heel goed zijn als nu eindelijk eens wordt onderzocht wat er gebeurt met de muskusrat en de bestrijding.

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Ik heb er geen behoefte aan om in de plaats te treden van de staatssecretaris, maar ik heb uitvoerig het verslag gelezen van het debat in de Tweede Kamer. Vooral de eerste vraag die de heer Koffeman zojuist stelde, over de overgang en de rechtspositie van de mensen waarover het gaat, is daar zeer uitvoerig besproken. Ik kan mij niet voorstellen dat daar nog een nadere schriftelijke ronde voor nodig is.

De heer **Koffeman** (PvdD): Voor mij is het toch erg belangrijk om te weten wat de positie van de muskusrattenvanger is, ook in relatie tot zijn werkzaamheden. Ik denk dat die werkzaamheden anders zouden kunnen worden ingericht, ook omdat je de tientallen miljoenen die eraan worden besteed op een gegeven moment ook zou kunnen inzetten voor versterking van de zeedijken. Op het moment dat je dus spreekt van een taakverandering op basis van voortschrijdend inzicht, zou het ook erg nuttig zijn om te weten wie eventueel zo'n taakverandering en de financiering, of de herschikking van de financiering, daarvan regelen. Ik wil dus graag van de staatssecretaris weten op welke wijze en wanneer het veldonderzoek gaat plaatsvinden, omdat je op die manier kunt weten waarover je spreekt. En dat lijkt me relevant voor een onderwerp waar zo veel dieren en zo veel geld bij betrokken zijn.

De heer **Tiesinga** (CDA): Misschien ter verheldering voor de heer Koffeman het volgende. Er is geen taakverandering; er is al een taak van muskusrattenvangen bij de provincies. Bij 80% van de provincies is die al gedelegeerd of wordt die al via een bestuursovereenkomst door waterschappen uitgevoerd. De grootste verandering die dus door deze wet plaatsvindt, is feitelijk al gebeurd. Het enige wat nog verschuift is de financiële stroom.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ja, dat is zeker het geval, alleen moeten we ons wel realiseren dat waar die taak op dit moment is gedelegeerd vanuit de provincie, er in de provincie discussie bestaat over de vraag of je muskusratten wel moet bestrijden zoals dat nu gebeurt: zou je dat geld niet beter kunnen besteden aan bijvoorbeeld versterking of reparatie van de zeedijken? Op het moment dat die discussie in de waterschappen gaat plaatsvinden, omdat het de primaire verantwoordelijkheid van de waterschappen is geworden, is het interessant om te weten of in die waterschappen, met die vele geborgde zetels en belangen die op niet-democratische wijze tot stand zijn gekomen, een soortgelijke afweging gemaakt zal worden als in de provincie zou zijn gemaakt. Ik kom daarmee terug op wat de heer Slager ook heeft gezegd.

Ik vraag de staatssecretaris ook of hij kan toezeggen dat het onderzoek naar populatieontwikkeling wordt uitgevoerd. Daarom is door de Tweede Kamer gevraagd. Is de staatssecretaris van plan om dat zelf te starten of zal hij er zorg voor dragen om het te laten starten in een andere bestuurslaag? Licht het in de planning om dit op korte termijn te doen?

De staatssecretaris heeft heel kort aangestipt dat er mogelijk sprake is van alternatieven voor de verdrinkingsvallen, waarin dieren minutenlang lijden totdat ze verdrinken. In de provincie Zuid-Holland wordt sinds 2009 gebruikgemaakt van alternatieven. Ik heb de staatssecretaris gevraagd of hij uitvoering wil geven aan de motie waarin daarom wordt gevraagd, maar ook hoe hij de alternatieven van de provincie Zuid-Holland beoordeelt. Ik heb daarop helaas geen antwoord gekregen.

We hebben gesproken over de motie waarin verzocht wordt om preventieve maatregelen tegen muskusrattengraverij. Kan de staatssecretaris toezeggen dat bij het aanleggen van zeedijken en het onderhoud aan zeedijken of andere waterkeringen of taluds rekening wordt gehouden met preventieve maatregelen? Ik noem bijvoorbeeld betonnen dijkvoeten, waar muskusratten en mollen geen vat op hebben.

Ik heb de staatssecretaris gevraagd of hij kan aangeven of het onderzoek naar het alternatief van gasdoding, waarover hij in tamelijk vrijblijvende termen spreekt, op korte termijn zal plaatsvinden en wanneer hij verwacht dat het zal zijn afgerond.

Ten slotte heeft de staatssecretaris gezegd dat er een scala aan problemen is rond de muskusrat, waarbij het kan gaan over spoordijken, taluds en zeedijken, zij het niet heel vaak. Volgens

het Handboek muskusrattenbestrijding gebeurt dat helemaal niet. Ik zou heel graag willen dat de staatssecretaris die helderheid geeft. Ik begrijp heel goed dat hij dat kennelijk met de kennis van nu niet kan. Daarom wil ik graag de volgende motie indienen.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Koffeman, Peters, Slager, Reuten en Strik wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de bestrijding van muskusratten 34 mln. per jaar kost;

constaterende dat volgens het Handboek muskusrattenbestrijding geen sprake is van schade door muskusratten aan zeedijken;

constaterende dat het kabinet aangeeft dat een substantieel deel van de gemaakte kosten betrekking heeft op het voorkomen van ongemakken voor de primaire sector;

verzoekt de regering, helder inzicht te geven in de reële toerekening van kosten met betrekking tot de muskusrattenproblematiek wat betreft bescherming van dijken in relatie tot andere, uitgesplitste doelen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter G (32474).

**

*N

De heer **Tiesinga** (CDA): Voorzitter. Dank aan de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen. Hij heeft daar vrij helder en duidelijk op gereageerd, maar een aantal punten wil ik nog even langslopen en aanstippen, terwijl ik ook nog een enkele vraag wil stellen.

Ik onderlijn nog eens wat wij net al tijdens een interruptiedebatje bespraken, namelijk dat we moeten voorkomen dat we spreken over een gematigde tariefontwikkeling bij de waterschappen, want dat is gewoon niet houdbaar. Sommige tarieven zullen meer dan gematigd stijgen, andere zullen dalen. Als we spreken over een gematigde lastenontwikkeling is dat een veel duidelijker uitgangspunt, waarop we ons gemakkelijker kunnen richten.

De staatssecretaris heeft gereageerd op de verevening. Ik ga ervan uit dat ook de kosten van het hoogwaterbeschermingsprogramma over het hele land verdeeld gaan worden, en dat niet de kosten in hoge mate bij laag Nederland, waar we de meeste dijken vinden, terecht gaan komen, maar dat hier de solidariteit zijn vorm gaat vinden.

Ik ben blij met de toezegging van de staatssecretaris dat op den duur pas na 2030 is. Dat staat niet in het bestuursakkoord. Ik denk dat het goed is dat we dat ook helder horen, zodat we weten dat we niet op heel korte termijn nog weer een golf aan lasten van het hoogwaterbeschermingsprogramma naar de regio krijgen. We moeten daar een lange periode voor hebben, zodat we dat samen kunnen laten lopen met de ontwikkeling van het Deltaprogramma en het Deltafonds. Ik neem aan dat we de tijd hebben om die integratie en afstemming goed te regelen.

De staatssecretaris heeft aangegeven dat het bestuursakkoord niet alleen maar een intentieverklaring is met 48 acties, maar dat er ook een soort resultaatsintentie voor de partijen in zit. Ik wil graag met hem meegaan dat er ook een verantwoordelijkheid is voor partijen om dat te gaan uitvoeren. Toch hecht onze fractie er erg aan dat waar partijen die verantwoordelijkheid niet wensen te nemen, er een stok achter de deur is. Of dat nu via wetgeving, verordeningen of ministeriële regelingen moet: ook de onwilligen zullen uiteindelijk mee moeten, omdat anders de goedwillenden niet tot de resultaten kunnen komen die men heeft voorzien.

Ik ben blij met de opmerkingen van de staatssecretaris over de verkiezingen, het lijstenstelsel en de belangengroeperingen. De functionele democratie is gebaseerd op betrokkenheid van belangengroepen. Dat is altijd zo geweest. Ik ben blij dat de staatssecretaris daaraan vasthoudt. Ik verzoek de staatssecretaris nog eens om het advies dat wij hebben aangereikt in overweging te nemen. De verkiezingen hebben immers niets met de besparingen in het regeerakkoord te maken, dus voor deze staatssecretaris is het heel gemakkelijk om in die zin nog eens na te denken of dit de goede weg is.

Ik heb in eerste termijn niet gesproken over de muskusrattenbestrijding. Naar aanleiding van de beantwoording wil ik dat nu wel doen. Het klinkt misschien wat vreemd, maar hoe minder we vangen en hoe duurder het per muskusrat is, hoe beter het gaat. Vaak is het andersom: hoe minder we vangen per tijdseenheid, hoe duurder het per muskusrat is, hoe beter het gaat.

Wat mij wel zorgen maakt, is het gemak waarmee wordt gesproken over de schade die de muskusrat veroorzaakt, of het daarbij nu gaat om de schade aan zeeweringen, voor de primaire belangen of voor de landbouw. Ik denk dat wij de waterstaatkundige infrastructuur niet moeten vergeten. Het gaat niet alleen over zeedijken. Het gaat om primaire waterkeringen. Dat zijn er veel meer. Denk maar eens aan onze rivieren en meren. Dat is een heel groot gebied dat daarbij niet is betrokken. Het zijn de watergangen die daarachter zitten. Je zult zien dat de waterstaatkundige infrastructuur instort als er veel water valt en dan heb je echt een probleem. De Mississippi werd hier genoemd. Kijk maar eens naar alle boezems in de provincies. Het water is daar veel hoger dan het land eromheen. Al die boezemkaders zijn een ideale habitat voor de muskusrat. De waterstaatkundige infrastructuur -- denk aan kanalen en sloten, maar

vooral aan boezemkades -- is een heel belangrijk gebied en een heel kwetsbaar onderdeel van ons watersysteem. Dat hoort ook bij natte voeten.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik begrijp het betoog van de heer Tiesinga heel goed. Ik kan er ook een eind in mee gaan. Is de heer Tiesinga net als ik van mening dat het goed zou zijn om te weten welk deel van de muskusrattenbestrijding betrekking heeft op primaire zeedijken, welk deel op waterboezems en welk deel op spoordijken? Dan weet je in ieder geval waarover je spreekt. Het is toch heel merkwaardig om een grote uitgave te doen, namelijk zo'n 34 mln. per jaar, terwijl je eigenlijk niet precies weet waar je mee bezig bent. Eigenlijk weet je niet precies waar de discussie over gaat. Je gooit het in de grote hoge hoed waaruit de muskusrattenbestrijding wordt betaald. Is de heer Tiesinga het met mij eens dat een onderzoek met het oog op een uitsplitsing van die doelen best een redelijk uitgangspunt kan zijn?

De heer **Tiesinga** (CDA): Ik ben blij dat de heer Koffeman het in grote mate met mij eens is, maar ik denk dat het heel moeilijk is om dat onderzoek te doen. Je kunt dat namelijk niet scheiden. Dan houden wij elkaar weer bezig met een onderzoek waarmee heel veel kosten zijn gemoeid. Komt het uit de sloot, is het voor het land of is het voor het spoor? Die muskusratten hebben geen etiket opgeplakt gekregen. Ons land is voor twee derde overstromingsgevoelig. Als het aantal clusterbuien toeneemt en wij veel water krijgen, is het van essentieel belang dat ons watersysteem in orde is en niet dichtslibt. Ik weet zeker dat dit het allerbelangrijkste is. Het belang van de waterkering ontken ik niet, maar wij zullen er ook voor moeten zorgen dat het regionale watersysteem op orde is.

Mevrouw Meindertsma sprak al bij interruptie over het omgevingsrecht. Ik had ook niet dat beeld en ik bedoelde niet waarop de staatssecretaris antwoordde. Mijn zorg is dat naast de integratie van de Waterwet het regisserend element van water in de ruimtelijke ordening, dat wij nu juist in de Nota Ruimte hebben vastgelegd, wel eens ondergeschikt kan raken. Wij moeten ons steeds weer voorhouden dat wij bij ruimtelijke ordening niet moeten denken aan een plat systeem, maar aan lagen. Dat denken begint bij de bodem en het watersysteem. Die sturing, die centrale regie, moet ook in het omgevingsrecht recht overeind blijven. Mijn grote zorg is dat dit wel eens ondergesneeuwd kan raken. Daar vraag ik de aandacht van de staatssecretaris voor.

Mijn laatste punt gaat over de regionale uitvoeringsdiensten, de RUD's. Daar heeft de staatssecretaris niet op gereageerd. Het is de bedoeling dat de verlening van watervergunningen en de handhaving bij de RUD wordt gelegd. Ik heb dat "de RUD's-nat" genoemd. In het Bestuursakkoord water wordt echter gesproken over samenwerking op dat gebied met Rijkswaterstaat. Hoe ziet de staatssecretaris in dit verband de ontwikkeling van "de RUD's-droog"? Welke kant moeten wij dan op? Gaan wij nou met

de bestaande RUD's mee, of gaan wij het met Rijkswaterstaat anders organiseren?

*N

De heer **Slager** (SP): Dank u wel, mijnheer de voorzitter en dank u wel, mijnheer de staatssecretaris.

Voorzitter. Mijn zorgen over de verantwoordelijkheid voor zowel de aanleg, als de verbetering van primaire keringen, als de toetsing blijven. Het Rijk stelt nu wel een norm, zo zegt de staatssecretaris, en het toetst die norm, maar die toetsing is toch alleen een papieren toetsing of heb ik dat verkeerd begrepen? Dat wil ik nog even helder van de staatssecretaris weten. Mijn praktijkervaring maakt mij huiverig voor het door de slager laten keuren van zijn eigen vlees, temeer omdat ik intussen weet dat het niet toevallig ging om die ene primaire kering waar ik op woon, maar dat er op veel meer plaatsen kwalitatief slechte dijken zijn. Er moet dus wel degelijk een tweede dwingend oog bij komen.

Bij de tariefstellingen denkt de staatssecretaris aan het volgen van de indexering, ook op de langere termijn, mag ik dan hopen. Ik hoop dat hij iets van een garantie kan uitspreken dat die 2,1% lastenstijging van dit jaar tot in een verre toekomst de norm zal zijn. Als ik de heren Schaap en Tiesinga hoor, die geen onbekenden zijn in de waterschapskeuken, dan ben ik echter bang dat die 2,1% in een verdere toekomst nog wel eens wat meer zou kunnen worden.

Ook heeft de staatssecretaris mijn vraag over de verdeling van de lasten over de waterschappen niet beantwoord. Ik heb mij gelukkig getoond over het gegeven dat alle waterschappen, ook de waterschappen die geen primaire kering hebben, mee gaan betalen aan de totale veiligheid, maar ik heb begrepen dat de waterschappen die wel een primaire kering hebben, een efficiëncyprikkel moeten hebben door voor een deel extra te betalen. Hoe groot worden de verschillen tussen de waterschappen zonder en met primaire keringen, met name de waterschappen met veel dijken en weinig inwoners?

De muskusratten. De staatssecretaris erkent dat er niet alleen schade is aan primaire keringen. Ja, dat moest er nog bij komen. Maar volgens mij zorgt de muskusrat helemaal niet voor schade aan primaire keringen. Ik ben vergeten het Handboek muskusrattenbestrijding mee te nemen. Dat had ik eigenlijk moeten meenemen. Daarin staat dat de muskusrat helemaal geen factor is bij de forse rivier- en zeedijken. Hij erkent ook dat er vooral schade is voor de landbouw. Maar waarom moet er dan zo veel gemeenschapsgeld daarnaartoe gaan? Over de mollen heeft de staatssecretaris mij ook helemaal niets gezegd.

Bij het vangen van de muskusratten wordt nu in de praktijk gebruikgemaakt van klemmen en vangkooien. Bij de klemmen zijn die beesten onmiddellijk morsdood, maar bij de vangkooien moet zo'n dier soms een doodstrijd van soms wel tien minuten leveren. Aangezien de beveiliging van ons land tegen het water niet echt in gevaar is,

moeten wij als beschaafd land die vangkooien niet langer willen. Ook met klemmen valt die muskusrat heel goed te bestrijden, althans voldoende. Vandaar dat ik daar de volgende motie over indien.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Slager, Koffeman, Peters, Strik en Reuten wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat muskusratten geen wezenlijk gevaar vormen voor de beveiliging van ons land tegen het water;

overwegende dat het vangen van muskusratten met vangkooien, waarin zij een langzame verdrinkingsdood sterven, mede daarom als onnodig en onacceptabel moet worden gekwalificeerd;

verzoekt de regering, een verbod in te stellen op het gebruiken van vangkooien bij de bestrijding van muskusratten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter H (32474).

**

De heer **Slager** (SP): De staatssecretaris wil vasthouden aan de besturende, geborgde zetels en heeft het dan over de kwaliteit daarvan. Ook via de reguliere partijen komen al erg veel mensen uit de sectoren die met landbouw en natuur te maken hebben, binnen in de waterschapsbesturen. De regering heeft tegelijkertijd in het regeerakkoord opgenomen dat de besturen van de waterschappen moeten inkrimpen. Dan kan het niet anders dan dat de besturen inkrimpen op de nog verkiesbare zetels. Dat betekent dat de geborgde zetels dus een nog zwaardere zeggingskracht krijgen in die besturen. Dan kun je je langzamerhand afvragen wat een waterschap in de toekomst, als die besturen inderdaad kleiner worden en er verkiesbare zetels wegvallen, nog betekent als democratisch systeem.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Namens de fracties van de SGP en de ChristenUnie wil ik de staatssecretaris dankzeggen voor zijn heldere beantwoording. Ik wil terugkomen op de vraag of betrokken partijen een wettelijke stok achter de deur zouden moeten hebben om iets af te dwingen als dat nodig mocht zijn.

De waterschappen zullen dit jaar 82 mln. bijdragen aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Dit bedrag zal de komende jaren verdubbelen. Dit bedrag moet terugverdiend worden in de afvalwaterketen anders

belanden we in de problemen van de tariefverhogingen. Zoals ik in mijn eerste termijn al opmerkte, vergt dit tijd, temeer omdat dit door intensieve samenwerking c.q. het opgaan in andere entiteiten moet worden gerealiseerd. Daarnaast moeten we ons realiseren dat er de afgelopen decennia al veel is gebeurd wat betreft de beheersing van kosten. Deze besparing moet dus bovenop de reeds behaalde resultaten worden gerealiseerd. Op papier kun je iets gemakkelijk een besparing noemen, maar zoiets daadwerkelijk realiseren is een andere zaak. Ik ben ervan overtuigd dat het heel lastig zal zijn. Vanwege de hoogte van de besparing zal een groot deel uit de hardware moeten komen. Bij vervanging kun je daar echter niet zo gemakkelijk op anticiperen. Met een levensduur van de riolering van 30 tot 40 jaar en de levensduur van afvalwaterzuiveringsinrichtingen van 30 jaar vergt dit tijd. Ik zie dus niet zo goed hoe je op korte termijn tot echt grote besparingen kunt komen.

Ook het bestuurlijke traject is weerbarstig. Ik noem een voorbeeld. Het waterschap Hollandse Delta heeft te maken met 22 gemeenten -- van Rotterdam tot Korendijk -- waarmee het moet overleggen. Al deze gemeenteraden moeten ook hun instemming verlenen aan besluiten. Dat is een heel omvangrijk bestuurlijk circuit. Daarom opperden wij het idee om vanuit de centrale overheid te kunnen sturen en ervoor te zorgen dat er een stok achter de deur is. Dat zou kunnen helpen. Hierin is niet voorzien, maar de staatssecretaris heeft vertrouwen in de betrokken partijen die dat moeten realiseren. Ik zal toekijken of dat gerealiseerd wordt. Wij blijven er onze bedenkingen bij hebben.

Voorzitter. Het is opvallend dat ik ooit mijn maidenspeech in deze Kamer mocht houden over water, over de binnenschippers. En nu, ongeveer zestien jaar later, eindigt mijn parlementaire loopbaan ook met een debat over water. In toeval geloof ik niet. Vergunt u mij daarom een persoonlijke opmerking. Als jongen liep ik in Veenendaal op weg naar school regelmatig langs de imposante watertoren, het gebouw van de waterleidingmaatschappij. Toen dacht ik dat daar al het water in ging dat uit de kraan kwam, maar dat bleek later niet zo te zijn. Wat mij ook altijd weer trof was de spreuk op de gevel: Als ge water drinkt, denk dan aan de bron. Daar heb ik toen vaak aan gedacht, maar ik heb het niet altijd begrepen. Bij deze laatste bijdrage vestig ik hier graag de aandacht op. Al die jaren dat ik hier heb mogen werken, mocht ik putten uit de Bron, met een hoofdletter. Ik doel hier dus op de Levensbron. Dat is een bijzondere aanduiding voor de God van de Bijbel. In mijn werk in de Kamer, in al mijn bijdragen en commissiewerk, heb ik geprobeerd dat door te laten klinken. Dat was de basis voor mij en voor mijn werk hier. Het vervult mij met dankbaarheid dat ik mocht putten uit de Levensbron. Ik ben gezond gebleven en ik heb de kracht gekregen om al dat parlementaire werk te mogen doen.

Ik heb het een voorrecht gevonden om zoveel collega's, die uit andere bronnen hebben

geput, te ontmoeten en met hen samen te werken. Met al hun kennis en energie waren zij dienstbaar aan onze samenleving. Ik heb dat een groot voorrecht gevonden. Mocht ik in al die jaren -- dat kan zeker zo zijn geweest -- iemand onheus hebben bejegend, dan bied ik daarvoor mijn welgemeende verontschuldiging aan. Het ga de Kamer met de leden en de ondersteuners goed. Het ga de regering en de staatssecretaris goed. Ik wens hen toe dat zij ook mogen putten uit de Bron!

(geroffel op de bankjes)

De **voorzitter**: Dank u wel. U zult er begrip voor hebben dat dit de Voorzitter zeer aansprak. Ik zal de heer Van den Berg geruststellen: ik geloof niet alleen, maar ik geloof ook in het toeval. Het leven is soms opgebouwd uit toeval en wordt soms zelfs bepaald door toeval.

Het woord is aan mevrouw Meindertsma.

**

*N

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor zijn antwoorden. In navolging van de heer Van den Berg dank ook ik de collega's voor het inbrengen van hun kennis en ervaring in dit debat. Ik merk altijd dat dit juist in de Eerste Kamer een waardevolle toevoeging aan het debat is. Ik zal het voor de afsluiting hierbij laten: in al die jaren heb ik met veel genoegen met de heer Van den Berg gewerkt. Het is toch een beetje jammer dat hij, uitgerekend nu zijn partij mogelijkerwijs een heel cruciale rol gaat spelen in de nieuwe periode van de Kamer, niet die snelheid van wetgeving extra kan bevorderen.

Wie snelheid wil, moet zorgvuldig zijn. Ik kom nu terug op de stok achter de deur uit mijn inbreng in eerste termijn. Uit de verschillende inbrengen bleek dat er wat verschil van mening was over de vraag of een stok achter de deur noodzakelijk was, of dat uitgegaan moest worden van het vertrouwen van de verschillende partijen. Mede naar aanleiding van de inhoud en de toonzetting van het bestuursakkoord heeft mijn fractie de opvatting dat allereerst uitgegaan moet worden van het vertrouwen in de samenwerking tussen de verschillende bestuursorganen. Met de wetgeving over de nakoming moet heel zorgvuldig worden omgegaan. Het is duidelijk wie de uitvoering ter hand moet nemen. Als daar echter een hapering in komt, zal eerst gekeken moeten worden of die hapering niet te maken heeft met onvermogen en onmacht. Het zal maar zelden door onwil komen.

Er zijn nog veel vragen die de komende periode verder moeten worden besproken, niet alleen in deze Kamer, maar ook aan de overkant, in de boezem van de regering en tussen waterschappen en regering. Een van die zaken is de tarifiering, de kostenverdeling. Voor de kosten gaat de staatssecretaris ervan uit dat doelmatigheid en efficiency automatisch tot stand kunnen komen. Ik hoor dat mijn collega's met veel kennis en ervaring in het werk van de waterschappen enkele

vraagtekens daarbij zetten en zich zorgen daarover maken. Het kan mijns inziens niet zo zijn dat er enig misverstand tussen de regering en welke politieke partij of welk deel van het parlement dan ook over kan bestaan dat de borging van de waterveiligheid de allereerste prioriteit is. De belangen van het water moeten serieus genomen worden. Als maar enigszins blijkt dat bijvoorbeeld onderhoud of andere maatregelen voor de waterveiligheid niet gebeuren omdat de waterschappen niet voldoende verdien capaciteit hebben om tegemoet te komen aan datgene wat afgesproken is, verwacht ik dat de staatssecretaris ervoor zal zorgen dat dit extra er zal komen. Ik zeg dit ook gelet op wat de beide woordvoerders van de regeringspartijen in dit kader zelf naar voren brachten. Dit kan niet door afwenteling op de tarifiering van de burgers, want dan moet die lastenverzwaring in het totale plaatje van de lastenverzwaring meegenomen worden; dit kan niet eenzijdig via de waterschapslasten. Ik ga ervan uit dat de staatssecretaris dit goed in gedachten houdt en het via het kabinet kenbaar zal maken.

Ik deel de grote zorg van de heer Tiesinga - bij interruptie heb ik dit ook al even gezegd -- over de borging van de kwaliteit van het hele watersysteem in het ruimtelijke ordeningssysteem. Nu is dat redelijk geborgd met de afzonderlijke structuurvisies voor water en andere zaken. Zodra de roep om sneller, eerder en beter echter zal betekenen dat de afweging van deelbelangen onvoldoende in een goede balans is, dan zal slechts snelheid het doel zijn. Mettertijd zal dan blijken dat degene die snel iets heeft gedaan, later de lasten draagt. Ik zeg dit nu over het water en volgende week zal ik het herhalen in het kader van het cultuurhistorisch erfgoed. Ik ben blij dat de heer Tiesinga dit zeer uitdrukkelijk naar voren heeft gebracht. Uit het antwoord van de staatssecretaris op mijn interruptie heb ik begrepen dat hij er zorg voor zal dragen dat dit zo min mogelijk zal gebeuren, hoewel de roep om snelheid van allerlei belanghebbers in het bestuur en het bedrijfsleven wel heel hard is. Soms kan iets echter niet sneller, als je de kwaliteit overeind wilt houden.

*N

De heer **Schaap** (VVD): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording en vooral voor de vakkennis die daarin doordringt. Hij weet goed met de materie om te gaan. Het staat mij erg aan dat de staatssecretaris groot respect heeft voor de organisatie van het waterbeheer in Nederland. Dit blijkt ook uit de ondertoon van zijn beantwoording. Als iets goed gaat, heeft de burger nogal gauw de neiging om te denken dat de structuur die daarvoor zorgt een beetje overbodig is. Het gaat immers allemaal fantastisch; grote rampen hebben wij hier niet meer. Ga dan alsjeblieft eens even in de wereld kijken. Wij hebben een aaneenrijging van watersneden gehad. De hoofdoorzaak van deze rampen is de overal uiterst gebrekkige organisatie van het waterbeheer. Daardoor gaat alles mis. Dit is bijna niet meer recht te trekken. Het is daarom goed dat de structuur die

ervoor zorgt dat wij in Nederland veilig kunnen wonen, bij deze staatssecretaris in goede handen is.

Ik heb een kleine opmerking over de kwestie met de tarieven, maar ik ga er niet te diep op in. Bij interruptie heb ik al gezegd: denk erom, het systeem van heffen bij de waterschappen is een omslagstelsel. Dat borgt dat er altijd geld is voor deze vitale taken. Dit laat echter onverlet dat de taak uiteraard efficiënt moet worden uitgevoerd. Daar kun je niet genoeg in investeren; daar zal ik later nog een opmerking over maken. Schep hier echter alsjeblieft niet het klimaat dat het niks mag kosten, dat het gebudgetteerd wordt of dat het per jaar gemiddeld 1% of 2% mag groeien. Dat zou er namelijk toe kunnen leiden dat de tarieven in bijvoorbeeld de waterkeringszorg belangrijker zijn dan een adequate taakuitvoering. Zo ver mag het niet komen.

Ik heb zelf een paar suggesties gedaan om de efficiency te bevorderen. Ik vraag de staatssecretaris niet om dit met hardheid in te voeren, maar neem bij de integratie van de afvalwaterketen eens de suggestie mee dat een geïntegreerd beheer ook gediend kan worden door integratie van de financiering daarvan. Dat maakt het namelijk voor de partijen veel eenvoudiger om maatregelen te treffen.

Om die reden heb ik ook gevraagd om een substantieel deel dat aan waterkeringszorg besteed wordt, opzij te zetten voor praktijkgericht onderzoek. Dat is een oproep aan het Rijk en de waterschappen. Er moet namelijk heel veel gedaan worden om knelpunten weg te werken. De laatste tijd hoor ik veel te veel kreten over het maken van deltadijken, zeer robuuste dijken of wat dan ook. Daaraan is bijna inherent dat het wat mag kosten, maar het gaat er juist om knelpunten bij de aanleg van waterkeringen en het beheer daarvan zo efficiënt mogelijk weg te werken. Dat vereist onderzoek en een sterke thuismarkt waarin overheden en het bedrijfsleven zich samen op de innovatie rond veiligheid storten. Dat was ook de strekking van mijn opmerking in eerste termijn. Dat is tegelijkertijd ook een exportartikel; daarmee kunnen wij de wereld in.

*N

Staatssecretaris **Atsma**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng in tweede termijn. Ook dank voor de waardering die u hebt uitgesproken voor de inzet van het kabinet voor waterveiligheid en hetgeen ons allen vanavond vooral bindt. Het lijkt mij goed om nog op een paar elementen in te gaan. Mijn excuses aan degenen die ik niet heel direct, misschien té indirect, van een antwoord heb voorzien. Ik zal in een kort tijdsbestek proberen om dat recht te zetten.

Ik begin met de heer Schaap. Hij gaf in zijn bijdrage als laatste nog eens aan dat niets vanzelfsprekend gaat. Het lijkt mij goed om nog een keer te benadrukken dat het geen vanzelfsprekendheid is dat wij droge voeten houden in een van de boeiendste delta's ter wereld. Dat is niet vanzelfsprekend; daar moet voortdurend over

gewaakt worden en aan gewerkt worden. Dat beseffen gelukkig vele anderen met de waterschappen, niet in de laatste plaats ons eigen bedrijfsleven. Het bedrijfsleven ziet het tegelijkertijd als een kans. Dat het kans is, werd vanmorgen nog eens bevestigd door een delegatie uit Azerbeidzjan die vooral naar Nederland kwam omdat men kennis wil nemen van onze unieke waterinfrastructuur. Ik ben daar zelf ook erg trots op. Laat het dan ook nog een exportartikel zijn waarmee wij anderen kunnen helpen.

Ik kan daar nog veel meer over zeggen, maar dat doe ik niet. Ik zeg wel tegen de heer Schaap dat ik zijn pleidooi ondersteun dat alle betrokkenen rekening moeten blijven houden met de noodzaak om voortdurend te innoveren. In dit verband wijs ik u allen op het prachtige nieuwe initiatief dat wij voor de Zuid-Hollandse kust tot ontwikkeling zien komen: de zandmotor. Het initiatief is zelfs al bijna klaar. Ik weet en erken dat sommigen daar verschillend over denken, maar in de kern is dat een van de nieuwe innovatieve initiatieven die de kracht van het Nederlandse bedrijfsleven, van Nederlandse ingenieursbureaus en overheden aantoonst.

Over de tarieven zeg ik het volgende tegen de heer Schaap en mevrouw Meindertsma. Zij hebben daarover namelijk in elkaars verlengde een aantal opmerkingen gemaakt. Dat geldt overigens ook voor andere afgevaardigden. Het vertrekpunt is wat mij betreft hoe dan ook de waterveiligheid. Dat staat voorop; dat is het allerbelangrijkste; daar moet je aan werken en over waken. Die waterveiligheid is belangrijker dan heel veel toeters en bellen die je aan tal van investeringen kunt knopen. Dat zeg ik open en eerlijk, want de middelen zijn niet altijd zodanig dat we alle wensen en verlangens kunnen realiseren. De veiligheid staat voorop; laten we daar vooral in investeren. Als je dat slim kunt doen, waardoor je meer functies met elkaar kunt verknopen, is daar natuurlijk niets op tegen.

Aangaande de tarifiering die met het totale complex van waterkwantiteit, waterkwaliteit en de zoetwatervoorziening verband houdt, zeg ik nogmaals dat we op basis van de gegevens die we nu hebben, in algemene zin tevreden zijn over de tariefontwikkeling voor dit jaar. Ik ga ervan uit dat de tariefontwikkeling de komende jaren vergelijkbaar zal zijn. De Tweede Kamer en vooral deze Kamer wensen gematigde tariefontwikkeling. Dat heb ik goed in mijn oren geknoopt. Ook de waterschappen en andere betrokkenen hebben dat goed gehoord. Veiligheid en de borging van veiligheid mogen echter nooit ondergeschikt worden gemaakt aan de daaraan verbonden kosten. Daarover mag geen misverstand bestaan, maar de Kamers hebben alle betrokkenen verzocht op hun tarieven te letten, zeker nu. Ook ik heb dat goed verstaan.

De heer **Slager** (SP): De stelling dat de veiligheid het allerbelangrijkste is, onderschrijf ik helemaal. Daar moeten we inderdaad alles voor over hebben. Tegelijkertijd zegt de staatssecretaris dat namens de regering, terwijl de waterschappen straks alles

moeten betalen voor de primaire keringen. De rijksoverheid zou ook kunnen besluiten bij te gaan dragen als de tarieven te hard gaan stijgen. Dat zegt de staatssecretaris echter niet. In feite zegt hij dus: we moeten er alles voor doen, maar die "we" zijn "ze".

Staatssecretaris **Atsma**: De heer Slager kan weten dat de systematiek die we nu hanteren, een gedeelde verantwoordelijkheid inhoudt. De waterschappen en het Rijk financieren beide 50%. Daarbovenop zullen we uit het nog te formeren Deltafonds een bedrag van minimaal 1 mld. per jaar -- dan heb ik het over euro's en niet over oude lires -- fourneren voor de delta-ambitie van Nederland. Daar zit nogal wat in, ook de zoetwatervoorziening. Wellicht is het bedrag niet toereikend en zullen aanvullende middelen moeten worden gezocht, maar de overheid zegt dus niet over de totale wateragenda dat de waterschappen het allemaal maar uit moeten zoeken. Dat heeft de heer Slager mij niet horen zeggen en hij heeft het nergens kunnen lezen, integendeel. Het is en blijft een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Die mag je echter wel prikkelen en dat doen we nu heel efficiënt via het bestuursakkoord.

De heer **Slager** (SP): Maar ik heb u wel horen zeggen en ik heb ook gelezen dat de waterschappen per 2030, wat inderdaad nog een tijd duurt, voor 100% de primaire keringen moeten gaan financieren.

Staatssecretaris **Atsma**: De wateragenda in de volle breedte behelst natuurlijk meer dan de primaire keringen. Ik hecht eraan om nog eens te zeggen dat wij ook in de meerjarenramingen hebben voorzien dat de teller vanaf 2020 op een heel andere manier begint te lopen: de teller van de BV Nederland, de rijksoverheid. Wij hechten een uiterst groot belang aan een veilig Nederland met een veilige delta. Wij houden rekening met de zeespiegelstijging, met het water dat uit de Alpen naar ons toe komt en met de bedreigingen van het zoetwater. Daarom hebben wij reeds negen jaar van tevoren besloten om jaarlijks op voorhand een bedrag van 1 mld. te reserveren. Waar heeft men zoiets ooit eerder gezien? Dit zijn extra middelen. Te zijner tijd zullen we bekijken in hoeverre aanvullende middelen nodig zijn. Mochten deze nodig zijn, dan gaan we daarnaar op zoek. Ik werp dus de suggestie verre van mij dat het Rijk, wat wij overigens allen zijn, straks geen enkele verantwoordelijkheid meer zou nemen. Integendeel!

Ik vind het terecht om de vragen die de heer Koffeman mij heeft gesteld, heel kort toch te beantwoorden. Komt de veldproef er? Ja, maar we zijn er met alle betrokken nog niet uit waar, wanneer en hoe een en ander kan worden gerealiseerd, want dit is een buitengewoon weerbarstig onderwerp. Ik heb echter reeds eerder toegezegd dat die proef er komt. Ik herhaal dat nogmaals. Daar mag de Kamer ons natuurlijk aan houden.

De heer Koffeman heeft ook gevraagd hoe het zit met de overgang van de muskusrattenbestrijders naar de provincie. Een halfjaar geleden was er nog discussie, met name in de provincies Groningen, Zuid-Holland en Noord-Holland, over de positie van de muskusrattenbestrijders. Gelukkig zijn we nu zover dat de neuzen in dezelfde richting wijzen en dat de zaak echt van de grond komt.

Dat laat onverlet dat natuurlijk wel gediscussieerd kan worden over de vraag wat je met muskusrattenbestrijders gaat doen zodra er minder muskusratten worden gevangen. Net als de heer Tiesinga hoop ik dat dit gebeurt; dat betekent namelijk dat het de goede kant uitgaat. Het is een goed teken dat er vorig jaar 120.000 ratten zijn gevangen, terwijl het er vijf jaar geleden nog 240.000 waren. In het grootste deel van het land gaat het gelukkig steeds beter en daardoor is er ook ruimte voor alternatieven. Excuses voor het feit dat dit laatste in eerste termijn niet is doorgekomen. Maar juist die alternatieven, ook in Zuid-Holland, kunnen pas echt worden beproefd zodra je de zaak redelijk onder controle hebt. Je moet niet gaan experimenteren als het water je tot aan de lippen staat. We willen wel degelijk meewerken aan alternatieven die uitvoerbaar zijn.

Wat het alternatief in Zuid-Holland betreft, is het overigens goed om te bedenken dat de kooi en de klem -- een aantal van de Kamerleden heeft gepleit voor de klem -- alleen maar worden ingezet als het kan en verantwoord is, namelijk als het aantal gesignaleerde muskusratten dat ook toelaat. Dat is, kortom, wat ik in eerste termijn al heb gezegd.

De heer Koffeman heeft een motie ingediend, waarin hij de regering verzoekt om helder inzicht te geven in een reële toerekening van de kosten met betrekking tot de muskusrattenproblematiek, voor wat betreft de bescherming van dijken in relatie tot andere uitgesplitste doelen. Dat lijkt mij lastig omdat ik al in eerste termijn heb aangegeven dat het niet alleen gaat om schade aan de primaire zeewering. Er is wel schade aan de primaire zeewering, denk bijvoorbeeld aan de risico's van piping. Tevens heb ik aangegeven dat op veel meer terreinen schade wordt aangebracht.

Het is overigens niet terecht om mij in de mond te leggen dat de landbouw een van de sectoren is die de grootste schade van de muskusrat ondervindt. Dat heb ik juist niet gezegd. De landbouwschade valt relatief mee. In zijn motie vraagt de heer Koffeman om dit er specifiek uit lichten: hoe zit het nu met de verhoudingen en wie reken je wat toe? Dat lijkt mij niet verstandig, niet handig en niet nodig. Het gaat namelijk om de veiligheid in de meest brede zin. Ik garandeer dat de overheden en de waterschappen zelf de meeste schade ervaren aan infrastructuur, aan vaarwegen, oevers, kades en wat dies meer zij. Daar horen de dijken ook bij, inclusief de rivierdijken en met name de veendijken. Een aantal jaren geleden heeft een onderzoeksteam van het LEI bekeken en uitgezocht waar de meeste schade is. Dat onderzoek geeft indicatief aan waar die verschillende schadeposten

zitten. Ik zeg de Kamer toe haar dit onderzoek nog eens te doen toekomen. Daarmee is ook duidelijk dat ik de motie van de heer Koffeman ontraad.

De heer **Koffeman** (PvdD): De staatssecretaris nam een aanloop om te gaan vertellen wat hij vindt van de alternatieven die in Zuid-Holland worden toegepast, maar op de een of andere manier kwam hij daar niet aan toe. Ik ben benieuwd wat hij vindt van die alternatieven.

Bij de beoordeling van de motie geeft de staatssecretaris aan dat hij niet weet waar de schade wordt aangericht. Er is door het LEI onderzoek naar gedaan en dat wil de staatssecretaris opsturen, maar wij zijn juist benieuwd naar de plekken waar de uitgaven gedaan worden. Met welke legitimatie worden die uitgaven gedaan? In de discussie over muskusrattenvangst wordt steeds gezegd dat het gaat over de zeedijken. Als dat niet zo is, moet je daar helderheid over geven. De staatssecretaris zegt: laat het maar aan ons over, wij zorgen goed voor Nederland. Ik geloof zijn intenties, maar ik hoor graag waar die muskusrattenvangers hun activiteiten vooral gaan inzetten. Waar hebben zij dat in de afgelopen jaren gedaan? Die helderheid is er niet. Dat vertroebelt de discussie en om die reden heb ik de motie ingediend.

Staatssecretaris **Atsma**: De muskusrattenvangers zijn actief in de werkgebieden van alle 25 waterschappen. Ik kan het niet duidelijker zeggen. Nogmaals, door muskusratten wordt in veel sectoren schade aangericht, ook in de natuur. Uit het onderzoek blijkt dat het niet vooral gaat om schade aan natuur en landbouw. De schade en de risico's zijn juist het grootst in een paar andere segmenten. Ik acht de motie overbodig en ik ontraad haar. Het rapport van het LEI wil ik naar de Kamer sturen, maar als de heer Koffeman dat niet nodig vindt, bespaart mij dat natuurlijk een gang naar het LEI. Als het niet hoeft, kan ik de heer Koffeman verwijzen naar het internet.

Ik kan mij zeer wel vinden in de opmerkingen van de heer Tiesinga over de muskusrattenbestrijding. Samen met mevrouw Meindertsma heeft de heer Tiesinga zijn grote zorg uitgesproken over de plaats van water in het domein van de ruimtelijke ordening, met name kijkend naar datgene wat eraan zit te komen op het gebied van omgevingsrecht. Ik beklemtoon hier klip-en-klaar dat de positie en de prioriteit van water in het totale domein van de ruimtelijke ordening prioritair moeten blijven. Wij zouden als Nederland wel gek zijn om dit te verwaarlozen. Ik hoop dat de leden daarmee de geruststelling krijgen die zij willen hebben. Ik zal mij daar blijvend voor inzetten. Water is in Nederland zo belangrijk dat je er ook in de ruimtelijke ordening niet omheen kunt, ook al zou je dat willen, wat buitengewoon onverstandig is.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik heb driemaal aan de staatssecretaris gevraagd of hij een oordeel wil geven over de alternatieven die in Zuid-Holland worden toegepast. Hij weigert stelselmatig die

vraag te beantwoorden. Wil hij dat misschien per brief doen?

Staatssecretaris **Atsma**: Excuus, dit ben ik echt vergeten. Het alternatief dat nu in Zuid-Holland wordt onderzocht en dat eerder door DHV is beoordeeld, is nog geen adequaat alternatief op het punt van de veiligheid. Wij moeten een alternatief hebben dat voldoende waarborgen biedt dat ook bij grote populaties muskusratten onmiddellijk en efficiënt het graafwerk van het dier tot staan kan worden gebracht. Op dit moment is dat alternatief niet voorhanden. Als het er zou zijn en als het op het gebied van dierenwelzijn een substantiële verbetering zou zijn, hadden wij het natuurlijk allang breed ingezet. Op dit moment is het alternatief niet vergelijkbaar met de traditionele methode, waarvan wij allen zeggen: als er een verbetering kan zijn, dan brengen wij die aan. Die discussie loopt ook in Europa; er wordt gedruwd om zo snel mogelijk een oplossing te vinden.

Mevrouw Meindertsma heeft met name haar zorg naar voren gebracht over de ruimtelijke ordeningspoot en over de tariefontwikkeling. Ik blijf met haar zeggen dat een gematigde tariefontwikkeling het streven moet zijn, maar daarmee mag je natuurlijk nooit absoluut noodzakelijke investeringen in het kader van de veiligheid verwaarlozen.

Toen de heer Slager sprak over zijn ervaringen met een proef bij de dijk waar hij zelf woont, had ik hem moeten complimenteren met het geweldige standaardwerk dat hij over het Zeeuwse heeft geschreven. Het is een werk waarvan het voor de huidige generatie Nederlanders maar ook voor toekomstige generaties goed is het altijd op de boekenplank te hebben en om het te lezen. Het bevat een heel fundamentele waarschuwing tegen het verwaarlozen van de zorg die we hebben als het gaat om onze dijkbescherming.

Als de heer Slager op zijn eigen dijk zorgen signaleert met betrekking tot datgene wat zich onder het oppervlak manifesteert, dan vind ik met hem dat je er dan natuurlijk nooit scherp genoeg bovenop kunt zitten. De signalen die de heer Slager op dat punt heeft afgegeven, worden ook opgepakt. Ik kan hem verzekeren dat die niet onopgemerkt zijn gebleven, ook niet bij Rijkswaterstaat en andere diensten. Maar laten we dan er ook maar het positieve van inzien. Als bij een experiment er mogelijk iets niet goed blijkt te zijn, kun je op basis van dit type experiment tot nadere actie overgaan.

De heer Slager heeft aandacht gevraagd voor de tariefsontwikkeling. Ik heb daarover gezegd wat ik heb gezegd. Ik zeg nog wel dat als het gaat om de dijken er natuurlijk meer problemen zijn met dijken dan alleen maar met de zeedijken. Ook de rivierdijken ondervinden wel degelijk veel hinder van de muskusrat. Ik noem met name ook de zorgen over de veendijken.

De heer Slager heeft het ook gehad over de mollen. Als mollen een serieuze bedreiging vormen voor onze waterveiligheid moet je ter plekke mollen bestrijden. Gelukkig is het zo dat waar er sprake is van overlast door mollen, heel veel

boerenlandeigenaren en ook overheden tot actie overgaan. Overigens moet ik in dit geval de heer Slager de informatie over de aantallen mollen en de kosten per mol schuldig blijven.

De **voorzitter**: Heeft de heer Slager na zoveel complimenten en promotie voor zijn standaardwerk nog behoefte om te interrumperen?

**

De heer **Slager** (SP): Ik bloos helemaal. Ik durf amper nog een kritische vraag te stellen.

Staatssecretaris **Atsma**: Dat was niet mijn bedoeling.

De heer **Slager** (SP): Ik heb overigens nog een paar exemplaren tegen inkoopprijs beschikbaar. En dan nu mijn vraag. Ik vind dat nu te gemakkelijk gezegd wordt dat de schade van de muskusratten er ook aan de primaire keringen is. De staatssecretaris had het over rivierdijken. Ik citeer uit het Handboek Muskusrattenvanger van het ministerie: "De zware dijken langs de grote rivieren en de kust zijn zo robuust dat de muskusrat daar weinig kwaad kan doen. Tot nu toe is de schade te overzien. Een ingestorte slootrand, gekantelde landbouwwerktuigen, koeien met gebroken poten, leeggelopen vijvers en hier en daar een klein doorgebroken dijkje zijn de belangrijkste schadegevallen." Dat zegt het handboek. Dat is toch een ander verhaal dan dat wat de staatssecretaris vertelt.

Staatssecretaris **Atsma**: Nee, ik verbreed het. Ik zeg dat er juist op veel meer plekken sprake is van schade en risico's voor de veiligheid. Laten we vooral blij zijn dat de muskusratten die slechte plekken in de dijken bij u in de buurt nog niet hebben ontdekt, want dan hebben we pas echt een probleem. Daarom zal ik onze dienst nog eens extra stimuleren om vooral die plekken in Tholen en omgeving op te zoeken.

De heer Slager heeft gevraagd wie nu wie gaat controleren. Ik heb in mijn eerste termijn gezegd dat het Rijk altijd een eigen verantwoordelijkheid heeft als waterschappen investeren in dijken en tevens inspectierondes doen. De systematiek is bekend. Ik herhaal dat het Rijk ook in de nieuwe systematiek altijd met de waterschappen zal blijven overleggen over de wijze waarop heldere afspraken gemaakt kunnen worden over de juiste verantwoorde inhoudelijke toetsing van de dijken. Daarbij is het Rijk natuurlijk altijd als laatste aanspreekbaar als dingen significant fout zouden gaan. Dat mag volstrekt helder zijn: de verantwoordelijkheid ligt bij de waterschappen, maar het Rijk gaat niet slapen. Anders zorgt deze Kamer er wel voor dat wij onze ogen open houden en wakker blijven.

Dat brengt mij bij de heer Van den Berg, die ons al zestien jaar wakker houdt door zijn alerte optreden in deze Kamer maar ook door zijn waarschuwende woorden die de overzijde van het Binnenhof hebben bereikt. In die zin ben ik hem ook zeer erkentelijk voor zijn bijdrage in tweede

termijn aan dit debat. Ik ben het zeer met hem eens -- ik ga ervan uit dat deze Kamer dat ook volledig met hem eens is -- dat water een zeer belangrijk onderwerp is. Het was een van de onderwerpen die hij in zijn eerste bijdrage aan de orde stelde. Dat deed hij vanavond, in zijn grande finale, nog eens, met een heel lange doorkijk, zelfs tot na 2030. De vooruitblik is dus erg lang. Water en de zorg voor water zijn in Nederland natuurlijk fundamenteel. Daarvoor heeft de heer Van den Berg terecht aandacht gevraagd. Water is ook het begin van alle leven. Zonder water is er geen leven; laten wij dat ook vaststellen. Als de heer Van den Berg eindigt met te zeggen waarin zijn bron ligt -- de bron voor meer dan alleen water, namelijk de bron voor alle leven -- erken ik dat dit ook mijn bron is. In die gezamenlijkheid zou ik deze bijdrage willen afsluiten.

De heer **Slager** (SP): Ik heb een motie ingediend. Daarop heb ik geen reactie van de staatssecretaris gekregen.

Staatssecretaris **Atsma**: Excuus, in alle hectiek vergat ik de motie van de heer Slager over het verbod op vangkooien van een oordeel te voorzien, maar uit mijn bijdrage mag worden afgeleid dat een verbod op vangkooien absoluut niet adequaat zou zijn en niet zou bijdragen aan de muskusrattenbestrijding. Ik ontraad de motie dus ten stelligste.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Over de ingediende moties zal volgende week worden gestemd.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Rapport commissie-Brouwer-Korf!

Aan de orde is de voortzetting van het **beleidsdebat over de rol van de overheid bij digitale dataverwerking en -uitwisseling in het kader van het rapport van de commissie-Brouwer-Korf**.

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. Ik doe mijn best om het zo kort mogelijk te houden.

Ik heb de Amerikaanse senatoren McCain en Kerry genoemd. Daarbij ging het om een illustratie van politieke wil, van urgentie en prioriteit. Het gaat daarnaast ook om de externe kant, het bedrijfsleven. Het is als een toets: is het bij ons nu allemaal wel zo goed geregeld? Het

bedrijfsleven is daarin belangrijk, omdat het initiatiefwetsvoorstel zich daar vooral op richt.

De verwijzing naar ontwikkelingen in derdewereldlanden was bedoeld om te betogen dat nieuwe media een mogelijkheid zijn voor democratisering van onderop. Daarvoor heb je nodig wat minister Donner "bewapening" noemt; anderen noemen het "empowering". Het gaat om empowering van burgers door openheid en openbaarheid vanuit de overheid, op zowel inhoud als proces.

In het kader van de persoonsgegevens is het behulpzaam als databases niet uitsluitend worden ingedeeld per functie, departement of sector, maar ook worden omgeklapt naar de persoon. Door de persoon als ingang te nemen, kun je zien wat er op individuele basis is verzameld.

In dit licht wil ik toch een compliment uitdelen aan de minister van VWS. Vorige week hebben wij met haar een mondeling overleg gehad. Toen is onder andere gesproken over wat eerst heette "de zorgpas"; dat geeft veel verwarring dus laten we het maar de "elektronische identiteitskaart" noemen. De minister heeft meermaals uitgesproken dat het voor haar belangrijk is dat de patiënt toegang krijgt tot zijn dossier, zodat hij zijn gegevensbestanden niet alleen kan bijhouden maar ook controleren.

In de beantwoording is het erg weinig gegaan over function creep. Doelstellingen kunnen veranderen tijdens het ontwikkelen van een systeem. De staatssecretaris toont voortschrijdend inzicht door te zeggen dat PIA aan het begin van dit soort trajecten moet worden toegepast. De minister heeft gesproken over gateway reviews tijdens het proces. Er is dus zowel aan het begin als tijdens het proces aandacht voor: prachtig! Als het allemaal lukt, is er nog wel het probleem van function creep bij koppeling. Het antwoord van de minister was niet bepaald geruststellend. Met zoveel woorden zei hij: als je dat bestand eenmaal hebt, ga je niet voor elk probleem een nieuwe verzameling aanleggen. Dan dreigt het gevaar van function creep. Hoe houd je dat goed bij, hoe houd je het in de hand? Het is verontrustend dat de minister vervolgens zegt: het kost te veel moeite om uit te zoeken hoeveel bestanden er zijn bij de overheid. Het gaat dan nog niet eens om de organisaties die bij deze bestanden zijn aangesloten. Als je dat overzicht niet hebt, hoe kun je er dan inzicht in krijgen en een burger helpen die in de problemen komt? Ik kaats de vraag van de staatssecretaris terug: heb je echt niets te vrezen als je niets te verbergen hebt? Wie helpt je eruit als het fout gaat? Zo komen we bij de servicepunten.

Enerzijds is er de evaluatie BSN die is afgesproken in 2007, anderzijds de toezegging van vorig jaar dat er over twee jaar een overkoepelend toetsingskader zou komen. Wij hebben gevraagd naar de samenhang tussen die twee. Als minister Donner ons voorhoudt dat er zo weinig meldingen zijn bij het meldpunt, dan grijp ik terug naar het bewapenen van de burger, om openheid, openbaarheid naar inhoud en proces. Die burger weet nauwelijks wat er allemaal aan de hand is, wat er over hem of haar bekend is en waar hij zijn

weg moet zoeken. Ik was natuurlijk bijzonder geïnteresseerd in zo'n servicepunt vanwege mijn betrokkenheid bij dit wetsontwerp en ik heb eigenlijk nooit geweten dat dit meldpunt er al was. Als er dan zo weinig gebruik van wordt gemaakt, vraag ik mij af of dat is omdat de burger er geen behoefte aan heeft of het niet nodig zou hebben.

Van het CBP wordt gezegd dat er sprake is van capaciteitsgebrek en dat dit geen prioriteit heeft. Toch moet de burger daar terecht kunnen. We hebben geconstateerd dat de bereikbaarheid van het CBP niet erg hoog is, zelfs niet voor Kamerleden. Dan denk ik dat de burger toch wel heel erg in de kou staat.

Dan het verschil tussen profiling en profilering. Er is veel over profiling gepraat. Ik heb het over profileren gehad en over het dilemma, het spanningsveld in het gedrag van de individuele burger ten aanzien van de nieuwe media. Aan de ene kant profileert de burger zich uit vrije wil op Facebook en zet daar allerlei dingen op waarvan een ander zich misschien afvraagt of dat nou zo nodig moet. De andere kant van de lijn is dat de burger zeggenschap wil en privacy. Als het gaat over de rechten en de plichten, dan moet ook daarin een evenwicht gevonden worden. Hoe zit het met dat spanningsveld tussen profilering en beschikking en privacy van de individuele burger ten opzichte van instituties zoals de overheid en commerciële partijen?

Wij willen dus inderdaad geen nieuwe instituties. Als wij het hebben over de wenselijkheid van een e-autoriteit, dan willen we die bijvoorbeeld aanhaken bij het Onderzoeksbureau van de Tweede Kamer of, als dat niet zou kunnen, om wat voor reden dan ook, dan misschien bij de Algemene Rekenkamer.

Tot slot nog over het CBP. Dat de sancties verzaamd moeten worden, juichen wij ook toe. Het CBP heeft echter ook aangegeven -- mevrouw Slagter heeft dat genoemd -- dat het CBP graag verplicht wil worden tot het openbaar maken van onderzoeksbevindingen bij externe instituties. Dat ligt ook meer in de lijn van de Amerikaanse benadering. Dat leek ons goed.

De conclusie is dat wij een wetsvoorstel identiteitsmanagement voorstaan met daarin de rechten en plichten van individuele burgers in relatie tot die van de overheid en van instituties. Ik mag de voorzitter daartoe een motie aanbieden.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Tan, Franken, Hamel, Slagter-Roukema en Putters wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende de disbalans door de eenzijdige nadruk op de overheid en instituties enerzijds en daardoor veronachtzaming van de individuele behoeften en mogelijkheden van de burger anderzijds bij de digitalisering van gegevens;

overwegende dat beschikkingsrecht over de eigen persoonsgegevens de burger als eerste toekomt en dat beschikkingsrecht van instituties daarover eerder uitzondering dan -- zoals in de huidige situatie -- regel dient te zijn;

verzoekt de regering, de mogelijkheden te onderzoeken voor een wetsvoorstel identiteitsmanagement met rechten en plichten van individuele burgers in relatie tot die van de overheid en van instituties ten aanzien van profilering en privacy met betrekking tot persoonsgegevenregistraties in aansluiting op vigerende privacy wetgeving,

en gaat over tot de orde van de dag.

Ze krijgt letter C (31051).

**

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. "Overvloed en onbehagen" is de titel van een boek dat de situatie in de Gouden Eeuw beschrijft. "Onrust en onbehagen" is de kwalificatie die minister Donner aan de situatie vanmorgen in deze Kamer heeft toegekend. Dat er onrust is, klopt. De burger heeft vaak het gevoel te leven in een panopticum. Hij wordt bekeken, maar weet niet door wie en hoe. Dat betreft een belangrijk punt waar wij een juridisering voorhebben, namelijk de bescherming van persoonsgegevens en de eerbiediging van het privéleven. Dat was dus een belangrijk onderwerp voor ons vandaag.

Dank voor de antwoorden op onze vragen van de minister en de staatssecretaris. Ik heb genoteerd dat beide bewindspersonen terughoudend zijn ten aanzien van het toekennen van nieuwe bevoegdheden om informatie of informatiestromen te beheersen wanneer nieuw technologie daartoe aanleiding zou geven, en we hebben wat nieuwe techniek op grond van technologische ontwikkelingen te verwachten. Ik denk daarbij aan slimme camera's, RFID en ambient intelligence of zelfdenkende computers.

Ik heb tien vragen gesteld. Deze zijn bijna allemaal uitvoerig en ter zake beantwoord. Er resteert nog een enkel punt. Mijn hoofdpunten waren in de eerste plaats de dynamiek van de geconstrueerde digitale activiteiten, de profielen en in de tweede plaats identiteitsfraude. Op het punt van de profielen heb ik genoteerd dat het enerzijds gaat om gewone gegevensverzamelingen waarop de Wbp van toepassing is, zoals de staatssecretaris het uitlegde. Anderzijds zal over de tijdsbeperking -- het recht om vergeten te worden -- door de Europese Commissie het een en ander worden ondernomen. Ik voeg hier nog de vraag aan toe of de bewindspersonen controleren of men bij de CIOD gevolg geeft aan de beperkingen van bewaartermijnen die nu al gelden in Nederland. Gelukkig heeft het andere punt, de identiteitsfraude, de aandacht zowel met betrekking tot het beleid als ook vanwege het feit dat er op dat

terrein wetgeving wordt overwogen, als ik het tenminste goed heb opgepakt.

In het kader van de afwegingscriteria voor wetgeving met privacyconsequenties is gesproken over een motie die mijn naam draagt. Deze motie is nog steeds virtueel en behoort dus nog tot het rijk der fabelen. Ik wil deze graag naar de reële wereld tillen. Ik zal deze motie daarom zo meteen indienen. Uitstel van indienen en behandelen totdat de reactie op het WRR-rapport zal zijn verschenen geeft namelijk toch te veel onzekerheid. Het is niet zeker of een dergelijke reactie in deze Kamer zal worden behandeld en of dan de punten die hierbij aan de orde zijn gesteld ter sprake zullen komen. Verder zal de reactie op het WRR-rapport beleid uitvoering betreffen en niet specifiek wetgeving waarover het in deze motie gaat.

Mij resteert nog één concrete detailvraag. Er is gesproken over de taken van het CBP. Bij de voornemens daaromtrent heb ik gelezen dat er ook aan wordt gedacht om de juridische procedures van bezwaar en beroep open te stellen tegen de definitieve bevindingen van het College bescherming persoonsgegevens, dus naar aanleiding van de resultaten van onderzoek. Ik vraag mij af of dat wel goed is, want er zijn natuurlijk al bezwaar- en beroepsmogelijkheden tegen de uiteindelijke sancties. Is dit niet erg dubbelop, met name voor zo'n college, een betrekkelijk klein orgaan? Het kan dan namelijk jaren duren voordat er een eindelijk een eindafpraak komt waarbij een sanctie wordt opgelegd.

Ten slotte. De vrees van mevrouw Slagter dat een breed debat het gevaar heeft dat er weinig afspraken zullen worden gemaakt, is in mijn perceptie niet uitgekomen. Ik vond het een plezierig debat. We hebben transparantie gekregen in het regeringsbeleid. Daarvoor mijn hartelijke dank.

Voorzitter. Ik geef u nu de motie die ik hierbij indien.

De **voorzitter**: Door de leden Franken, Tan, Strik, Holdijk, Slagter-Roukema en Staal wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het grondrecht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer in onze democratische rechtsstaat van groot belang is;

overwegende dat er tendensen zijn om bij nieuwe wetgeving de mogelijke beperkingen op dit grondrecht uit te breiden en te versterken;

voorts overwegende dat bij het tot stand brengen van nieuwe wetgeving uitdrukkelijk aandacht moet worden gegeven aan de vraag of de beperkingen op het grondrecht tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer gerechtvaardigd zijn;

overwegende dat voor de beantwoording van deze vraag aansluitend aan de verdragsverplichtingen moet worden getoetst aan de volgende criteria:

1. de noodzaak, effectiviteit en hanteerbaarheid van de maatregel;
2. de proportionaliteit: de inbreuk mag niet groter zijn dan strikt noodzakelijk is;
3. de resultaten van een Privacy Impact Assessment, zodat vooraf is onderzocht welke risico's de maatregel met zich meebrengt;
4. de mogelijkheid van een effectief toezicht en controle op de uitvoering van de maatregel, te realiseren door onder meer audits door de onafhankelijke toezichthouder;
5. beperking van de geldigheidsduur door een horizonbepaling of in ieder geval een evaluatiebepaling;

verzoekt de regering, bij wetsvoorstellen waarbij van een beperking op het grondrecht van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer sprake is de hierboven genoemde criteria in de afweging en besluitvorming te betrekken en daarvan in de memorie van toelichting bij het betreffende wetsvoorstel verslag te doen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter D (31051).

**

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Wij hebben vandaag al een uitgebreid debat gevoerd en het is ook best laat, dus mijns inziens moeten wij het maar niet lang te lang meer maken. Het debat is geen eindpunt maar een markering van een moment: hier staan wij nu.

Om maar te beginnen met de bijdrage van staatssecretaris Teeven, die is niet tegengevallen. Hij zei ook al dat die niet zou tegenvallen. Als Groninger zeg ik: het kon wel minder. Hartelijk dank voor zijn beantwoording. Ik heb onder andere opgeschreven dat het gebruik van PIA's ruimhartiger zal worden toegepast, zeker bij nieuwe wetgeving. Ik heb gehoord over opnemings in de Aanwijzingen voor de regelgeving van de criteria van de heer Franken, waarmee zeker rekening wordt gehouden. Mooi dat er ook nog een motie ligt om het eventueel nog wat duidelijker te maken.

Ik kom bij privacy by design. Ik had mijn fractievoorzitter beloofd om geen Engels meer te spreken, maar dan moet ik wel even bedenken hoe ik dit in het Nederlands zeg. In het ontwerp al de privacyaspecten meenemen zal duidelijker gebeuren in de opdracht aan TNO. Ik zie uit naar de analyse en aanbevelingen.

Wij zien ook uit naar de wijzigingsvoorstellen van de Wpb, waarbij ik toch nog steeds een enorme huivering voel voor het mission creep by design. Niet doen, wat mij betreft.

Wij verwachten dat de bewindslieden in hun reactie op het WRR-rapport in ieder geval ook het recht om vergeten te worden meenemen en het geloofwaardig regelen van de zeggenschap over

eigen gegevens, hoewel ik het best eens ben met datgene wat minister Donner heeft ingebracht. Het zal ook wel heel moeilijk zijn, maar ja.

Empowerment van burgers is een heel belangrijk onderwerp. Het CBP zou de burger kunnen adviseren maar heeft daarvoor denk ik toch niet de mankracht. Misschien moet er toch nog eens goed overleg over plaatsvinden met het CBP over de wijze waarop men dat denkt vorm te geven of hoe dat op een andere manier moet worden vormgegeven en dan misschien niet bij het CBP belegd. Het moet in ieder geval wel laagdrempelig en ook goedkoop, want als er hoge kosten aan verbonden zijn, is die drempel er ook. Tot zover wat losse opmerkingen over het WRR-rapport.

Dan schakel ik nu door naar de diepte, of liever naar de hoogte van minister Donner. Het debat met hem ging ook over onrust en onbehagen. Collega Franken sprak net over overvloed en onbehagen. Volgens mij was dat ook een boek van Bert de Vries over de politiek van een vorig kabinet, maar dit terzijde. Waar gaan we heen? Dat weten we natuurlijk niet. Het is inderdaad vaak onmogelijk om regie te houden, maar als je het niet probeert, lukt het in ieder geval niet.

Ik dring nog steeds aan op een overzicht van de databestanden en de koppelingen. Dat hoeft niet uitputtend te zijn, maar doe een poging. Er blijkt toch een gesloten rijkswolke te bestaan, maar het is toch weer onduidelijk welke bestanden er zijn en hoe en met wat voor criteria. Zo liepen wij allemaal een beetje over de wolken. Dat is ook wel grappig in deze tijd van het jaar, want het is bijna Hemelvaartsdag. Dat doet mij altijd denken aan de lichte wolkenwagen. Ik denk dat sommigen onder ons die term nog wel kennen, want dat was een prachtig lied. Ik vraag ook naar de geest van Pinksteren, die inspiratie geeft. De overheid is niet wijzer dan de heersende publieke opinie, om minister Donner te citeren, maar ik denk dat de overheid als e-overheid wel inspirerende voorbeelden kan geven. Daar zie ik naar uit bij volgende debatten.

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Ik zal nog korter zijn. Ik heb drie punten. De staatssecretaris zegt dat hij weinig ethiek is tegengekomen. Ik zal niet beginnen aan een college over wat ethiek is, maar ethiek gaat over de fundamentele belangen van mensen. Zodra menselijk handelen zich verhoudt tot die fundamentele belangen van mensen, begeven wij ons op het domein van de moraal. Als de staatssecretaris meer wil weten, wil ik hem graag daarover onderwijzen.

Dan over het recht om vergeten te worden. Het gaat natuurlijk gewoon over expiratietermijnen. Het is onze fractie totaal onduidelijk waarom dat niet zou kunnen, bijvoorbeeld in systemen zoals het eld en het ekd. Natuurlijk kun je zelfs automatisch inbouwen dat die gegevens zichzelf na vijf of tien jaar vernietigen. Zelfs dat kan de computer.

Ik persisteer namens mijn fractie in een vraag waarop niet is geantwoord. Deze betreft de

toetsing alsnog aan nieuwe inzichten zoals naar voren komen uit de notitie van het ministerie en uit het WRR-rapport, namelijk de toetsing aan de criteria van het ekd, dat we al hebben, en van het eld, dat er misschien komt. Als hier niet echt goed naar wordt gekeken door het kabinet, zal mijn fractie er niet voor voelen om dat wetsvoorstel te aanvaarden. Wat gaat het kabinet doen met die al bestaande systemen? Worden deze getoetst?

*N

De heer **Staal** (D66): Voorzitter. Gaarne zeg ik de bewindspersonen dank voor de beantwoording. Het is in dit huis de vraag waar een beleidsdebat in moet eindigen. Het past immers deze Kamer niet om al te zeer op de stoel van het bestuur te gaan zitten, ook niet in een soort initiërende rol ten aanzien van wetgeving. Dit huis ontbeert nu een keer niet voor niets het recht tot initiatief. Nu het dan toch mijn zwanenzang is in dit huis, dacht ik deze algemeen bedoelde inleidende opmerking te mogen maken, in het perspectief van een verschuivende rol van deze Kamer die ik meen te bespeuren in vergelijking met de tijd waarin ik mijn maidenspeech mocht houden, in 1991, een verandering die niet door wetgeving is ingegeven. Deze inleidende opmerking maakt het logisch dat mijnerzijds geen nadere voorstellen worden gedaan in dit debat.

Dat gezegd hebbend onderstreep ik wel het belang van dit debat. Ik deel zeker ook de opvatting van de staatssecretaris dat het een onderwerp is waar je niet voor of tegen bent, maar des te meer een onderwerp waarbij belangenafweging centraal staat. Dit debat laat ook zien dat we niet op voorhand gerust kunnen zijn op een adequate privacybescherming van burgers, om maar eens een belang te noemen. Mijn fractie deelt vanzelfsprekend de constatering van de regering dat er in de informatisering veel is wat ons overkomt, ook omdat die informatisering het bestaan van landsgrenzen, dus ook van jurisdictiegrenzen, doet verdwijnen. De internationale inspanning is dus des te meer van belang. De bewindslieden wezen daar ook op in het kader van systeemverantwoordelijkheid. De overheid kan het inderdaad niet overnemen of zodanig aan banden leggen dat ondernemerschap en concurrentieverhoudingen nadelig worden geraakt. De vraag is wel gerechtvaardigd wat onze inzet in Brussel dan is.

De minister gaf aan vertrouwen te hebben in de overheid, maar de vraag is gerechtvaardigd of we dat ook kunnen hebben in het bedrijfsleven, in die gevallen waarin het verdienmodel juist is gericht op het verzamelen van privacygegevens. Mijn fractie is van mening dat dit vraagt om zowel preventieve als repressieve mogelijkheden, ter bescherming van het belang van de burger. Die zorg, die internationale inzet en die vraag naar preventie en repressie gelden ook voor cloud computing.

De minister sprak in vergelyk met de boekdrukkunst over de immense technische ontwikkeling en vooral ook de snelheid ervan. Het

stelt mij gerust dat ik hem deze ochtend per fiets zag arriveren, hetgeen ik zie als een symbool van het feit dat de minister zich niet, ondanks intensiteit en snelheid van ontwikkelingen, onverhoeds laat meeslepen, maar boven de materie blijft staan. Of zijn geruststellend vergelijk met de boekdrukkunst opgaat, laat ik echter graag in het midden.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank beide bewindslieden voor hun beantwoording. Ik vind het mooi, te zien hoe gemakkelijk de staatssecretaris zijn rol van onvermoeibare crimefighter heeft ingeruild voor een rol als bewindspersoon die de belangen kan afwegen tussen veiligheid en persoonsbescherming. Ik moet de staatssecretaris ook toegeven dat de privacyparagrafen de enige lichtpuntjes waren voor onze fractie, in het verder duistere akkoord. Als het op veiligheid aankomt, blijkt toch dat privacy bij de belangenafweging vaak het onderspit delft bij deze staatssecretaris, zij het dat die privacy bij andere belangenafwegingen weer wel in betere handen lijkt te zijn. Die indruk kreeg ik tenminste van zijn antwoord op mijn constatering dat het veiligheidsbeleid ook wel eens verstikkend kan werken. Ik hoor graag van hem dat het niet zo is dat hij even in zijn oude rol terug schoot.

Het enthousiasme waarmee de criminaliteit wordt bestreden, ontnemt de regering soms het zicht op de nodige effectiviteit. Dat blijf ik toch vinden. Al die hooibergen van PNR, bewaarplicht en SWIFT geven niet bepaald een garantie dat het veiliger wordt in Nederland of Europa. Mijn fractie was evenmin onder de indruk van de vragenlijst die de regering heeft ingeleverd bij de Commissie voor de evaluatie van de Datarentierichtlijn en evenmin van de evaluatie van de Commissie zelf. Zojuist was ik ook behoorlijk verrast, te horen van de bewindslieden dat er op dit moment onderzoek wordt gedaan naar de omvang van identiteitsfraude, terwijl die grote omvang al het argument was voor de invoering van de vingerafdrukken in het kader van de Paspoortwet. Ik vraag dus aandacht, ook in de toekomst, voor een goede onderbouwing met feiten, op basis waarvan we kunnen bepalen of meer bevoegdheden echt noodzakelijk zijn.

Mijn fractie is blij met de toezeggingen over het PIA in de aanwijzing van de regelgeving. Het PIA wordt echt een onderdeel van een integraal afwegingskader. Mijn fractie wil wel een onderscheid maken tussen een PIA en privacy by design. De bewindspersonen zeggen te gemakkelijk dat ze bij privacy by design, met name voor het bedrijfsleven, toch aan het kostenelement moeten denken. Ik vraag me af of het niet toch vooral een kwestie is van het bedrijfsleven te verplichten tijdig rekening te houden met de privacy. Op het moment dat het systeem wordt ontworpen, kost dat altijd heel veel geld. Dan moet er aan heel veel criteria worden voldaan, gebruiksvriendelijkheid en dergelijke. Als je dan meteen de privacy erbij neemt, hoeft het niet per se extra sloten geld te

kosten. Dan is het gewoon een kwestie van meenemen in de criteria. Bovendien, hoe meer er geïnvesteerd wordt in privacyvriendelijke systemen, hoe goedkoper het uiteindelijk wordt. In dat opzicht, richting het bedrijfsleven, vond ik beide bewindslieden teleurstellend en afwachtend. Minister Donner was zelfs enigszins fatalistisch. Zo ken ik de minister ook helemaal niet. Volgens hem heeft de overheid alleen regie over de overheid en niet over het bedrijfsleven. Anders is hij echter niet te beroerd om kaders en regels te stellen voor het bedrijfsleven.

Ik vind het pertinent onjuist om als overheid uit te stralen dat empowerment van de burgers, het krachtiger maken van de burger, het enige is wat je kunt doen. Dat is ook onzin. De overheid heeft vanuit een grondwettelijk recht op bescherming van persoonsgegevens gewoon de dure plicht om dat recht te waarborgen. Het is geen absoluut recht. Dat vraagt ook niemand. De overheid moet er wel voor zorgen dat dit recht voor burgers ook ten opzichte van de private sector wordt beschermd. Naast het wettelijk kader van de Wbp is het zaak het toezicht te versterken en strenge eisen te stellen aan de technologie.

De overheid moet waarborgen dat in de private sector het beschermen van de privacy niet een soort sluitpost is, die vrij gemakkelijk van tafel kan vallen. Ik vind dat de regering deze rol als bewaker serieus moet nemen. Natuurlijk heeft de minister gelijk als hij zegt dat de Nederlandse jurisdictie beperkt is in onze mondiale en digitale wereld. Dat ontslaat hem niet van zijn verantwoordelijkheid of plicht om op Europees of internationaal niveau afspraken te maken. Natuurlijk heeft het bedrijfsleven een eigen verantwoordelijkheid. De overheid moet het bedrijfsleven daarop aanspreken.

De private sector voert bovendien heel vaak opslag van gegevens uit in opdracht van de overheid of doordat een publieke taak van de overheid is uitbesteed aan de private sector. De grenzen tussen overheid en private sector zijn nu eenmaal niet zo eenvoudig te trekken.

Ik ben blij dat het infocentrum, de vraagbaak voor professionals, naar het bedrijfsleven wordt uitgebreid. Ik zit wel met het punt van de capaciteit. Er is gesproken over drie fte's. Dat is natuurlijk helemaal niks als je het echt goed wilt vormgeven. En waar blijven de burgers dan? Het burgerperspectief ontbreekt nog enigszins in de uitgangspunten die wij vandaag hebben gehoord. Andere woordvoerders hebben dat al gezegd. Mijn fractie heeft in eerste termijn al gepleit voor een meer algemene vraagbaak waar alle actoren in het veld bediend worden met advisering. Graag een reactie hierop. Als je erkent dat de advisering niet door het CBP wordt uitgevoerd, en je het toezicht robuuster wilt maken, inclusief het uitdelen van boetes, kijk dan nog eens goed en zorgvuldig of het CBP daartoe voldoende is uitgerust. De leeuw moet voldoende toegerust zijn wil die kunnen brullen!

Mijn fractie is blij dat er bij profiling verplicht wordt tot transparantie. Voor ons is dat echter niet voldoende. De staatssecretaris zou nog

verder ingaan op de mogelijkheid van het verfijnen van risicoprofielen. Daar hoor ik graag nog van terug.

En dan de doelbinding. De minister zei dat een databestand, als het er eenmaal is, ook voor andere doelen gebruikt zal worden. Zo gaat dat in het leven, volgens de minister. Precies daarom pleiten wij voor "select before you collect". Weet waar je aan begint. De systemen moeten zo precies mogelijk afgebakend zijn voor het doel. Dat maakt het veel moeilijker om later iets anders te willen doen met de verzamelde gegevens. Beperk jezelf en bescherm jezelf om het niet, huppetee, verder uit te breiden.

Ik ben blij dat wij dit debat hebben gevoerd. Het is goed om kaders te stellen en die mee te geven aan de regering. De heer Staal heeft zojuist gezegd dat de Kamer zo haar taken uitbreidt. Het heeft echter niks met initiatief te maken. Niemand is blij met het debacle van het epd. Het is veel fijner om aan het begin dingen mee te geven dan aan het eind van het traject te constateren dat wij er niet mee kunnen leven.

Er gaat nog veel uitwerking volgen, zowel bij reacties op rapporten als in concrete wetsvoorstellen. Dat biedt ons de kans om dieper en concreter in te gaan op voorstellen en waarborgen.

Ik ben benieuwd of wij voldoende terugzien van het burgerinitiatief, maar ook ben ik benieuwd in hoeverre burgers extra steun kunnen verwachten van de Europese normering. Ik ga ervan uit dat het Handvest van de grondrechten en het Unierechtelijke evenredigheidsbeginsel in dit opzicht misschien nog meer bescherming zullen bieden dan het EVRM. Als het geen Nederlandse rechters zijn, dan wellicht andere constitutionele rechters van andere lidstaten die het Hof van Justitie om uitleg zullen vragen. De senaat hecht er in elk geval aan om goed op de hoogte te blijven van de Europese ontwikkelingen en het Nederlands standpunt daarover.

Ik wacht de nadere voorstellen af.

De voorzitter: Ik geef nu het woord aan de minister of de staatssecretaris. Ik zie dat de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie eerst het woord zal voeren. Ik geef hem het woord voor de dupliek.

**

*N

Staatssecretaris Teeven: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng in tweede termijn. Mevrouw Slagter zei al dat het debat geen eindpunt, maar een begin is. Kijkend op de klok, constateer ik dat het ook het begin van weer een nieuwe dag, 18 mei, is. Het is bijzonder om op dit tijdstip in de senaat opgefrist te worden door de tweede termijn van de leden.

Ik zal kort een aantal punten aanstippen. De minister zal daarna nog ingaan op enkele punten.

Mevrouw Tan heeft nogmaals gezegd dat zij hecht aan de bereikbaarheid van het CBP. Zij

vraagt zich af of die bereikbaarheid niet onvoldoende is. Ik ervaar dat niet zo, zoals ik in het debat geprobeerd heb tot uitdrukking te brengen. Het CBP onderhoudt een behoorlijke website, waar vragen op kunnen worden gesteld en die voorziet in informatiebladen en modelbrieven. Het CBP is ook telefonisch bereikbaar voor burgers en bedrijven die vragen hebben. De site is weer uitgebreid, dus verdere uitbreiding heeft niet de hoogste prioriteit, zoals wij vandaag gewisseld hebben. Ik denk dat wij daar voorlopig tevreden mee moeten zijn. Naar mijn mening is het geen kwestie van een laag ambitieniveau van de regering; op dit moment zit er niet meer in. Wij hebben het Servicepunt, waarover wij in eerste termijn van gedachten gewisseld hebben, en het CBP. In het digitale tijdperk kunnen wij daar wellicht nog wat meer digitale faciliteiten rond creëren. In elk geval moeten wij in staat zijn dit te optimaliseren.

Mevrouw Tan heeft opgemerkt dat "function creep" weinig aandacht heeft gekregen. Ik denk dat dit niet zo is. Ik denk dat de regering vandaag, maar ook al eerder in haar brief heeft aangegeven dat zij het principe van doelbinding wel degelijk heel serieus neemt. Mochten wij gegevens gebruiken voor andere doeleinden dan de doelbinding, dan moet dat een heel duidelijke oorzaak hebben en moet er een vitaal belang zijn. Wij hebben met elkaar gewisseld wat dat vitale belang zou moeten zijn. Zelf heb ik later in dit debat het voorbeeld van de jeugdzorg genoemd. Ik denk dus dat deze zaak de regering heel wel op het netvlies staat.

Mevrouw Tan vroeg zich voorts af of je niets te vrezen hebt als je niets te verbergen hebt. Ik hoorde een van de leden tegen de heer Donner zeggen dat zijn opmerking wat fatalistisch was, maar dit heeft ook iets fatalistisch. Het heeft iets van: je zult maar tussen de molenstenen komen en dan meemaken wat je moet meemaken. Ik denk echter dat wij het niet zo scherp hoeven te zeggen. Ik denk dat wij wel degelijk een aantal waarborgen hebben. Wij hebben ook uitgesproken dat wij de criteria in de motie van de heer Franken serieus nemen en dat wij die zullen vertalen in beleid. Dit betekent dat enkele waarborgen daadwerkelijk meer power krijgen. Ook de manier om te kunnen corrigeren, de mogelijkheid om correcties te kunnen aanbrengen, krijgt meer inhoud.

Mevrouw Tan heeft verder nog gevraagd welke bevoegdheden het CBP krijgt. Het lijkt mij niet nodig dat bijvoorbeeld de openbaarmaking nog duidelijker tot uitdrukking wordt gebracht. Het lijkt mij niet zonder meer noodzakelijk. Op grond van artikel 8 van de Wet openbaarheid van bestuur kan het CBP zelfstandig al besluiten of er redenen zijn om de identiteit van de overtreders bekend te maken en voorwaarden vast te stellen. Ik heb in het debat in eerste termijn al aangegeven dat een van de problemen van het College bescherming persoonsgegevens is, dat men soms te maken heeft met beslissingen die, als zij achteraf niet juist blijken te zijn, grote schade kunnen toebrengen aan de belangen van de betrokkene in een concreet geval. Dat is wel een reden om voorzichtig te zijn.

Er was nog een vraag van de heer Franken tussendoor geslipt, zoals hij zelf zei, namelijk of de SIOD wel genoeg wordt gecontroleerd. Ja, dat is het geval. Ik kan zeggen dat de SIOD voortdurend in de belangstelling staat van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Wij bezien voortdurend hoe er met de grote aantallen bevragingen wordt omgegaan. De heer Franken heeft zeker gelijk dat er een aantal omissies is geweest. Wij volgen nauwlettend hoe het bij de SIOD gaat. Er worden regelmatig steekproefsgewijs controles uitgevoerd, om te bezien of het allemaal goed gaat met de bevragingen en de vastleggingen. De SIOD wordt dus gecontroleerd.

Ik heb de heer Franken in de eerste termijn gevraagd of hij erover zou willen nadenken om zijn motie aan te houden. Hij zegt dat hij dat niet doet, omdat hij niet weet of de Kamer in deze samenstelling daarover nog zal spreken. Dat zal zeker niet in deze samenstelling zijn, maar dan toch wel in een andere samenstelling. Als wij vinden dat dit debat geen eindpunt is maar een tussenstation, dan zal dit debat in geval van nieuwe wetgeving nog een keer in deze Kamer terugkomen, maar ook al op het moment dat er een reactie komt op het WRR-rapport. De vijf criteria zullen wij zeker meenemen bij de ontwikkeling van het beleid. Bij de reactie op het WRR-rapport zullen wij terugkomen op de wijze waarop wij dit concreet gaan vertalen, maar ook later, bij de behandeling van de wetsvoorstellen. In die zin zien wij de motie als een ondersteuning van het beleid dat dit kabinet wil gaan voeren.

Mevrouw Slagter heeft aan mij geen vragen gesteld. Zij ging nog wel even de diepte in met collega Donner. Ik ga ervan uit dat hij vanuit de hoogte -- zoals mevrouw Slagter treffend zei: ik doe het een beetje van uit de diepte, maar minister Donner doet het vanuit de hoogte -- daarop reageert. Ik heb in elk geval vanuit de diepte mijn kreten daarover laten horen.

Ik dank mevrouw Dupuis voor haar aanbod om mij de morele beginselen nog eens wat beter bij te brengen. Het is altijd goed wanneer je als youngster, als staatssecretaris in deze Kamer zo'n aanbod krijgt. Ik neem dat aanbod graag aan. Onder het genot van een goed glas wijn of een goede kop koffie zullen wij dat nog eens doorspreken. Mevrouw Dupuis had ook nog een vraag: waarom is het recht om te worden vergeten nu zo moeilijk haalbaar volgens de regering? Welnu, het gaat niet alleen om expiratie, want de verplichting om expiratietermijnen op te nemen, staat al in de Wbp. Het recht om vergeten te worden is er dus wel, maar het recht op correctie en verwijdering moet ook tegenover derden kunnen worden uitgeoefend, die de gegevens inmiddels hebben ontvangen. Het effectueren daarvan ten opzichte van derden maakt het soms ingewikkelder, want soms hebben die derden de gegevens alweer doorgegeven aan weer anderen. Dan kom je in een soort keten terecht, en zie dan nog maar eens die gegevens daadwerkelijk te verwijderen. Voor dat probleem moeten wij dus een oplossing bereiken: hoe doorbreek je die keten van het doorgeven van informatie? Als wij daarvoor een oplossing hebben

gevonden, kunnen wij het recht om vergeten te worden, daadwerkelijk gaan realiseren.

Mevrouw Dupuis heeft ook nog een opmerking gemaakt over de expliciete toetsing van het ekd aan de eisen die de regering stelt in de Nota Privacybeleid. Ik meen dat daarover alles is gewisseld. De regering heeft daarnaar gekeken en heeft al het mogelijke gedaan. Ik meen dat wij over dat punt verdeeld blijven en dat wij niet dichter bij elkaar zullen komen.

De heer Staal zei dat zijn bijdrage zijn zwanenzang was in dit huis. Zo heb ik zijn bijdrage in de eerste termijn niet opgevat. Die vond ik goed doorkneed. Hij vroeg wat onze inzet is in Brussel. Wij willen in ieder geval dat de 27 lidstaten op één lijn zitten. Wij willen voorkomen dat er concurrentieverstorende zaken ontstaan omdat de ene lidstaat verder gaat bij het implementeren dan de andere lidstaat. Op die manier zou bijvoorbeeld in de private sector een vestigingsvlucht kunnen ontstaan van bepaalde grote bedrijven. Dat zou een zeer negatief aspect zijn. Wij moeten dus proberen op één lijn te komen. Dat zal ook de inzet zijn van de Commissie. Wij zullen de Commissie daarin nadrukkelijk volgen. Wij zullen onder meer de vijf criteria meenemen die ook terugkomen in de motie van de heer Franken, en waarover wij vandaag op wisselende manieren hebben gesproken.

Mevrouw Strik heeft een aantal opmerkingen gemaakt, waarvoor dank. Ja, het veiligheidsbeleid kan ook verstikkend zijn. Soms kan dat zo zijn. Soms is er te weinig oog voor andere belangen. Er is echter ook een tijd geweest waarin dit soms snel moest worden ingevoerd. Dat was noodzakelijk. Er zal echter geen twijfel over bestaan dat de regering vindt dat er bij nieuwe wetgeving sprake moet zijn van een goede onderbouwing van feiten, ook als het gaat om het bevorderen van de veiligheid. Ik meen dat mijn voorganger, minister Hirsch Ballin, ook vaak in de Kamer heeft gezegd dat dit geen kwestie is van of-of, dus van veiligheid versus privacy, maar dat het een kwestie is van en-en. Deze zaken kunnen heel goed samengaan. Op die manier kijk ik er ook tegenaan.

Er was nog een vraag van mevrouw Strik open blijven staan. Zij had gevraagd of de verfijning van risicoprofielen mogelijk is. Wij willen transparantie bereiken, ook voor de inhoud van profielen. Dat is een regeling met een zeker abstractieniveau. Dit kunnen wij bij wet regelen. Een verfijning van profielen gericht op risico's is een zaak die in concrete zin door de verantwoordelijke moet worden geregeld. Ik zeg erbij dat de overheid daarvan niet helemaal kan weglopen, want in zekere mate is zij daarbij ook systeemverantwoordelijke. Dat is nog wel iets dat de regering en een gedeelte van de Kamer scheidt. De regering wil in de private sector wat minder dwingend optreden dan sommige leden van de Kamer willen.

Ik moet nog één opmerking maken. Zoals bekend is, ligt het elektronisch leerlingendossier nog bij de Eerste Kamer ter behandeling. Mevrouw Dupuis heeft gevraagd of de regering dit gaat toetsten aan de eisen en de criteria die de regering

zelf stelt in de genoemde nota. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zal dit meenemen in een reactie aan de Kamer over het desbetreffende wetsvoorstel. Ik kan zeggen dat deze memorie van antwoord spoedig naar de Kamer zal worden gezonden.

*N

Minister **Donner**: Voorzitter. Ik meen dat hieraan weinig valt toe te voegen. Er is gezegd dat dit geen eindpunt is, maar een beginpunt. Laten wij echter hopen dat het in ieder geval het einde van het begin is. Wat hier tot uitdrukking is gekomen, is de onderkenning dat moet worden geprobeerd om deze verschijnselen aan te pakken via het gericht controleren van de wijze waarop de bestanden worden gebruikt. Dit is inderdaad onderdeel van het bewustzijn. Ik zeg niet dat dit niet ook moet worden geprobeerd, maar ik zeg dat dit niet meer past bij de situatie waarin wij zijn gekomen. Je zult dit dus ook op een andere wijze moeten bestuderen. Dat is in wezen de substantie. Ik leg mij dus niet neer bij bepaalde ontwikkelingen. Neen, ik constateer dat de essentie van de veranderingen die nu worden gesignaleerd, is dat wij op een ander speelveld zijn terechtgekomen. Dat is geen fatalisme. In mijn richting heet dat predestinatie. Je legt je er niet bij neer. Neen, je weet dat het eind goed moet zijn, maar daar moet je dan wel fors in investeren. Dat is iets heel anders.

Dan nog iets over de motie van mevrouw Tan. Daarin wordt de regering verzocht de mogelijkheden te onderzoeken voor een wetsvoorstel identiteitsmanagement. Ik zeg toe dat wij hierop zullen ingaan in onze reactie op het WRR-rapport. Ik zal de motie dus meenemen en erop terugkomen.

Er is al ingegaan op de motie van de heer Franken, maar op één punt wil ik terugkomen. Er wordt in punt vijf gesteld dat je systematisch van een horizonbepaling moet uitgaan. Er wordt weliswaar aan toegevoegd "... of een evaluatiebepaling", maar er wordt uitgegaan van een horizonbepaling. De heer Franken moet dit als volgt zien. We zijn heel erg bezig met de infrastructuur van de samenleving. Stel dat je besluit om iets te doen. Los van de eisen in de eerste punten gebeurt dit vervolgens voor tien of vijftien jaar. Het kan best zijn dat na een bepaalde periode allerlei voorzieningen niet meer nodig zijn of anders zijn, maar die laten zich niet op deze wijze systematiseren, net zo min als wij, gesteld dat wij een weg aanleggen, dat voor tien jaar doen waarna we de weg weer opruimen. Natuurlijk is er een evaluatiebepaling, maar de eerlijkheid gebiedt om te zeggen dat men in het kader van de wetgeving doorgaans al na drie of vier jaar wil weten hoe het werkt. De heer Franken betoogt in wezen dat je bij deze systemen na verloop van tijd moet blijven kijken of ze nog steeds werken en doen wat ervan was verwacht. Ik verwacht niet dat het gebruik van horizonbepalingen een grote vlucht zal nemen, gelet op de vrij fundamentele voorzieningen die wij treffen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Het idee is inderdaad dat het ophoudt, tenzij. Je kunt er dus niet van uitgaan dat een wet er maar voor tien jaar is. Het gaat erom dat je een moment creëert waarop je besluit of die al of niet werkt. Als de wet werkt, dan voldoet die nog steeds. Dan loopt het door. Het is meer een stok achter de deur dan dat er sprake is van kapitaalvernietiging, omdat er een wet wordt weggegooid.

Minister **Donner**: Wij hebben het hier over de invoering van zaken als de GBA of de paspoortadministratie. Als je de beslissing neemt om over te stappen van een schriftelijke vastlegging naar een digitale vastlegging, dan is het ondenkbaar om dat voor tien of vijftien jaar te doen. Het systeem zit zo in elkaar dat je het doet. Dit ontslaat je er niet van om na tien of vijftien jaar te kijken of het oplevert wat ervan wordt verwacht, maar het gaat niet aan dat je van het toeval afhankelijk bent of je er tijdig aan denkt om dat soort wetten eventueel voort te zetten. Zo werken overheden niet. Voor dit soort vitale bestanden die wij in de samenleving nodig hebben, kunnen wij niet het risico lopen dat er door vergeetachtigheid, door blokkades of een politieke situatie op een bepaald moment iets wegvalt, dat de wet door een horizonbepaling heengaait en dat er moet worden geconstateerd dat de wet niet meer geldig is. Dit als kanttekening bij de motie, want er wordt ook gesproken over een evaluatiebepaling. Dat is het punt dus niet, maar ik vind ook dat men realistisch moet zijn over de kwesties waarover wij het hebben.

De heer **Franken** (CDA): Ik plaats een kanttekening bij de kanttekening. Ik denk dat de minister het toch wel heel extreem voorstelt. Wanneer er een wettelijke bepaling wordt gemaakt, zitten daar vaak allerlei voorwaarden bij die vervuld moeten worden. Het is helemaal niet zo gek om na enige tijd nog even te kijken of die nog zo gelden. Zijn de condities veranderd, dan zal er een andere regeling moeten komen, maar daarmee hoeft niet meteen een heel systeem naar de vuilnisman te worden gebracht. De minister ziet het nu wel heel extreem. Ik denk dat het ook zo kan worden opgevat dat een wet dan als zodanig niet meer van kracht is maar dat die toch een overlevings- of herlevingsmogelijkheid heeft als document en dat de gevolgen ervan voor een heel groot deel in stand kunnen blijven.

Minister **Donner**: Ik denk ook niet dat wij dit nu in alle details moeten uitdiscussiëren. The proof of the pudding is in the eating, als ik mij dat Engels mag permitteren. De motie van de heer Franken richt zich op het installeren van dit soort bestanden, die potentieel een beperking van het grondrecht inhouden. Dat houdt al in dat de overweging vrij fundamenteel is; daarom is de motie in zijn algemeenheid ondersteuning van het beleid. Dan zeg je niet: er is een inbreuk op het grondrecht; wij doen dit voor tien jaar en gaan dan kijken of het nog nodig is. Nee, het kan best zijn dat je op een gegeven moment zegt: over tien jaar moeten we

nog eens goed bekijken of we hiermee moeten doorgaan. Het kan echter niet zo zijn dat de wetgever dan werkelijk de fundamentele beslissing neemt dat de wettelijke regeling maar voor tien jaar geldt. Ik kan mij althans moeilijk situaties voorstellen waarin zich dat voordoet; laten we het daarop houden. De heer Franken kan zich die mogelijk wel voorstellen. Wij zullen in concreto moeten bekijken wanneer zich dit voordoet.

Mevrouw Slagter beluisterde bij mij dat ik niet zou willen proberen om in ieder geval greep te houden. Toch beluisterde ik bij haar ook de erkenning dat dit waarschijnlijk geen oplossing meer is. Zij zei echter: dan moet je het in ieder geval proberen. En daarin ben ik het niet met haar eens. Ik moet nu juist, en dat is de essentie, onderkennen dat dit vermoedelijk geen antwoord meer is, en derhalve zoeken naar wat ik nodig heb om de verschijnselen onder controle te houden waarvoor ik mensen de mogelijkheid wil bieden om ze in de greep te houden. Ik wil echter niet blijven zoeken naar de mogelijkheden om het via regie te doen. Mogelijk speelt er een verschil in mensbeeld en wereldbeeld bij de vraag hoe je dit moet doen. Of dit de profundis is, moeten we dus bezien. Ik wijs er wel op dat het onmiddellijke effect met Pinksteren was dat men onmiddellijk verstaanbaar was in alle talen, en dat is niet bevorderlijk voor de privacy!

Voorzitter, ik wil het hierbij laten. Ik constateer overigens dat dit vermoedelijk de laatste keer is dat ik in deze Kamer in deze samenstelling spreek. Ik dank iedereen voor de wijze waarop ik steeds heb kunnen communiceren met de Kamer.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank beide bewindslieden.

**

Sluiting 0.40 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 17 mei 2011:

Vaststelling en invoering van Boek 10 (Internationaal privaatrecht) van het Burgerlijk Wetboek (Vaststellings- en Invoeringswet Boek 10 Burgerlijk Wetboek) (32137);

Wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet op het financieel toezicht en enige andere wetten ter implementatie van richtlijn nr. 2008/48/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 23 april 2008 inzake kredietovereenkomsten voor consumenten en tot intrekking van Richtlijn 87/102/EEG van de Raad (PbEU L 133/66) (32339);

Goedkeuring van het op 27 november 2008 te Straatsburg tot stand gekomen Europees Verdrag inzake de adoptie van kinderen (herzien) (Trb. 2009, 141) (32365, R1912);

Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de incidentele suppletoire begrotingen) (32609-V);

Wet stichting administratiekantoor beheer financiële instellingen (32613);

Wijziging van de Gerechtsdeurwaarderswet in verband met de verhoging van de leeftijd waarop gerechtsdeurwaarders van rechtswege ontslag wordt verleend (32723);

b. de stemmingen over de volgende wetsvoorstellen en moties te doen plaatsvinden op 17 mei 2011:

Een integraal kader voor regels over gehouden dieren en daaraan gerelateerde onderwerpen (Wet dieren) (31389);

Motie van het lid Koffeman c.s. over intrinsieke waarde (31389, I);

Motie van het lid Koffeman c.s. over opvang in beslag genomen dieren (31389, J);

Motie van het lid Koffeman c.s. over doden van dieren (31389, K);

Motie van het lid Koffeman c.s. over evaluatie GWWD (31389, L);

Motie van het lid Koffeman c.s. over invulling uitvoeringsregelgeving (31389, M);

Motie van het lid Koffeman c.s. over nationale wetgeving (31389, N);

Motie van het lid Koffeman c.s. over toetsing lijst voor productie te houden dieren (31389, O);

Motie van het lid Benedictus c.s. over de inzet van animal cops (31389, P);

Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Wet op de rechterlijke indeling, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en enkele andere wetten naar aanleiding van de evaluatie van de modernisering van de rechterlijke organisatie en in verband met de regeling van het klachtrecht inzake gedragingen van rechterlijke ambtenaren (Evaluatiewet modernisering rechterlijke organisatie) (32021);

Wijziging van de Evaluatiewet modernisering rechterlijke organisatie en de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met de behandeling van vreemdelingenzaken en enkele wetstechnische aanpassingen (32562);

Wijziging van de Wet publieke gezondheid onder meer in verband met de Wet veiligheidsregio's (32195);

c. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Justitie te doen plaatsvinden op 17 mei 2011:

Wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister en van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (32250);

d. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 24 mei 2011:

Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met de aanpassing van regels over bestuur en toezicht in naamloze en besloten vennootschappen (31763);

e. de stemmingen over de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 24 mei 2011:

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (XIII) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de incidentele suppletoire begrotingen) (32609-XIII);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de incidentele suppletoire begrotingen) (32609-XIV);

f. de voortzetting van de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 24 mei 2011:

Wijziging van de Tracéwet, Spoedwet wegverbreding en de Wet ruimtelijke ordening met het oog op de verbetering van de beroepsprocedure (31546);

g. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen door de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid te doen plaatsvinden op 24 mei 2011:

Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs en de Arbeidstijdenwet in verband met de invoering van een maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs (32531);

Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en enige andere wetten in verband met de invoering van een verhoogd collegegeld voor langstudeerders (Wet verhoging collegegeld langstudeerders) (32618);

h. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Economische Zaken te doen plaatsvinden op 24 mei 2011:

Voorstel van wet van de leden Van der Ham en Van Gent tot wijziging van de Winkeltijdenwet in verband met het verruimen van de bevoegdheid van gemeenten om vrijstelling te verlenen van de verboden met betrekking tot de zondag en een aantal feestdagen (32412);

i. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin te doen plaatsvinden op 21 juni 2011:

Oprichting van het College voor de rechten van de mens (Wet College voor de rechten van de mens) (32467);

j. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid te doen plaatsvinden op 21 juni 2011:

Wijziging van onder meer de Wet op het onderwijstoezicht in verband met de instelling van het diplomaregister hoger onderwijs, beroepsonderwijs, voortgezet (algemeen volwassenen) onderwijs, NT2 en inburgering (32587);

k. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Justitie te doen plaatsvinden op 28 juni 2011:

Wijziging van het Wetboek van Strafvordering en de Wet DNA- onderzoek bij veroordeelden in verband met de introductie van DNA-verwantschapsonderzoek en DNA-onderzoek naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken van het onbekende slachtoffer en de regeling van enige andere onderwerpen (32168);

l. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Justitie te doen plaatsvinden op 28 juni 2011:

Wijziging van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met de normering van de vergoeding voor kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte (32418);

m. de Algemene politieke beschouwingen te doen plaatsvinden op 25 oktober 2011.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van een lijst van verdragen in voorbereiding (griffiennr. 148473);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de bijeenkomst NAVO BZ-ministers Berlijn, 14-15 april 2011 (griffiennr. 148476);

een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van vier fiches inzake o.a. Mededeling Consulaire bescherming EU burgers in derde landen (griffiennr. 148475);

een, van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ten geleide van het Advies Onderwijsraad "Excellente leraren als inspirerend voorbeeld" (griffiennr. 148477);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van de actualisatie van het Nederlandse Stabiliteitsprogramma van april 2011 (griffiennr. 148469);

een, van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, inzake Terugblik 2010 Consumentenautoriteit (griffiennr. 148478);

een, van alsvoren, inzake voorhangprocedure ontwerpbesluit en ontwerpregeling met betrekking tot congestiemanagement elektriciteit (griffiennr. 148470).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

2. de volgende geschriften:

een, van G.G.K., inzake selectieve verontwaardiging ten top (griffienr. 148486).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Justitie;

een, van J.E.N., inzake werkgelegenheid Nederlandse dansers en musici (griffienr. 148481).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissies voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid en voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van L.H.M.H., inzake korting AOW (griffienr. 147577.28);

een, van T.B., inzake UWV en verschuiving WAO inkomen klacht (griffienr. 148443).
Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van C.M.B., inzake afsluiten EPD (griffienr. 141709.119).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport/Jeugd en Gezin;

een, van Screenservice te B., inzake de uitspraak van een beroepschrift (griffienr. 148518).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de commissie voor Verzoekschriften.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.